

# Inhoudsopgave

<b>Deel 1: Aanbiedingsbrief .....</b>	<b>3</b>
1 Inleiding.....	5
2 Algemene beschouwingen.....	7
Financiële beschouwingen .....	9
4 Vaststellingsbesluit.....	17
<b>Deel 2: Programmaverantwoording .....</b>	<b>19</b>
Veiligheid.....	21
Sociaal Domein .....	39
Vitale en aantrekkelijke stad .....	61
Mobiliteit.....	73
Ruimtelijke en Economische ontwikkeling .....	89
Openbare ruimte .....	113
Onderwijs .....	123
Inwoners en Bestuur .....	139
Algemene baten en lasten .....	153
<b>Deel 3: Paragrafen.....</b>	<b>163</b>
A. Lokale heffingen.....	165
B. Weerstandsvermogen en risicobeheersing .....	175
C. Onderhoud kapitaalgoederen.....	185
D. Financiering .....	199
E. Bedrijfsvoering .....	211

F. Verbonden partijen .....	225
G. Grondbeleid .....	245
H. Grote projecten .....	255
I. Subsidies.....	283
<b>Deel 4: Jaarrekening .....</b>	<b>291</b>
Toelichting overzicht van baten en lasten .....	293
Balans .....	309
Waarderingsgrondslagen .....	313
Toelichting op de balans.....	321
Verantwoordingsinformatie over de specifieke uitkeringen (SISA).....	361
Overzicht gerealiseerde baten en lasten per taakveld .....	371
<b>Bijlagen .....</b>	<b>375</b>
Rapportage investeringswerken .....	377

# Deel 1: Aanbiedingsbrief





# 1 Inleiding

Aan de raad

Voor u liggen, of u kijkt naar de website van, de jaarstukken van 2017 van de gemeente Tiel. Ze bestaan uit de volgende onderdelen:

1. aanbiedingsbrief bestaande uit:
  - inleiding
  - algemene beschouwingen (bevat op hoofdlijnen enkele 'highlights' van 2017)
  - financiële beschouwingen
  - het vaststellingsbesluit
  - de controleverklaring van de onafhankelijke accountant;
2. de programmaverantwoording (inclusief algemene baten en lasten, overhead en vennootschapsbelasting)
3. de paragrafen;
4. de jaarrekening bestaande uit
  - overzicht van baten en lasten
  - balans met toelichting

Tevens vindt u aan het einde in de jaarrekening de verantwoordingsinformatie over de specifieke uitkeringen (SISA) en rapporteren we over het financiële verloop van de kapitaalkredieten.

De jaarrekening sluiten we af met een positief saldo van € 8.455.207. Hierin is begrepen een opbrengst precarioheffing op elektriciteitsleidingen over de jaren 2012-2017 van € 9.645.152. Of deze opbrengst ook daadwerkelijk wordt gerealiseerd is onzeker. We gaan hier nog uitgebreid op in. Zonder deze opbrengst is sprake van een tekort van bijna € 1,2 miljoen.

In hoofdstuk 3 'Financiële beschouwingen' van de Aanbiedingsbrief lichten wij de resultaten nader toe en doen we een voorstel voor de resultaatbestemming. Deze resultaatbestemming leidt er toe dat het uiteindelijke tekort op de jaarrekening uitkomt op € 2,1 miljoen.

De programmaverantwoording sluit aan op de indeling die in de begroting 2017 is gehanteerd. Dat betekent dat we voor alle programma's rapporteren op basis van vastgestelde speerpunten, uitgewerkt in een doelenboom en indicatoren. We proberen elk jaar weer verdere verbeteringen in de begroting en de verantwoording aan te brengen, zowel in de programma's als in de paragrafen. Graag ontvangen we hierop ook uw input.

In de programmabegroting 2017 hebben we een aantal wijzigingen van de opzet van de stukken doorgevoerd in verband met de vernieuwing van het BBV. Dit vindt u ook terug in de jaarstukken.

College van Burgemeester en Wethouders,  
de secretaris,                      de burgemeester,

## 2 Algemene beschouwingen

Op tal van plaatsen is duidelijk te zien dat in de gemeente Tiel in 2017 belangrijke zaken zijn gerealiseerd. Aan de westkant van de stad ligt de wielervedbaan klaar, in het centrum zijn parkeergarage Westluidensepoort en cultuurcentrum Zinder verrezen en aan de oostkant heeft de Santwijkstra Poort vorm gekregen. Stuk voor stuk zijn dit voorbeelden van voorzieningen die zowel voor de eigen inwoners als voor bezoekers een verrijking van de stad betekenen.

Behalve deze zichtbare veranderingen, zijn er ook resultaten geboekt die minder tastbaar maar zeker zo belangrijk zijn. Het onderwijsachterstandenbeleid van de gemeente Tiel is volgens de inspectie een voorbeeld voor andere gemeenten, om maar iets te noemen. En de stad werd veiliger; over bijna de gehele linie was er in 2017 sprake van een daling van de overlast- en criminaliteitscijfers. Ook het aantal bijstandsgerechtigden daalde, in Tiel nog sterker dan het landelijk percentage.

Tegelijkertijd dienden zich in het afgelopen jaar weer nieuwe opgaven aan waar met vereende krachten aan gewerkt wordt. Samen met andere partijen probeert de gemeente mensen met beginnende schulden eerder in het vizier te krijgen om zo grotere schulden te voorkomen. Het thema arbeidsmigranten en de gevolgen die dat met zich meebrengt is in 2017 in beeld gebracht en met betrokken partners is voor dit onderwerp een aanpak uitgestippeld. Verder is onder meer een eerste verkenning uitgevoerd naar de gevolgen van het landelijke beleid dat aardgas op den duur niet meer beschikbaar is voor verwarmen en koken.

Bij deze, maar ook bij andere, maatschappelijke vraagstukken is de gemeente niet als enige aan zet. De inzet van andere partijen is noodzakelijk. Vanuit dat besef zijn in het afgelopen jaar zaken anders aangepakt dan in het verleden. Het sportbeleid bijvoorbeeld krijgt vorm op basis van de inbreng van verenigingen, organisaties en inwoners die betrokken zijn bij bewegen en gezondheid. En voor het versterken van de binnenstad zijn behalve de gemeente ook de winkeliers, de vastgoedeigenaren en de historische verenigingen aan zet.

Wat de binnenstad betreft, heeft de gemeente in 2017 de eerste stap gezet om de uitstraling van het hart van de stad te verbeteren. Er is extra budget beschikbaar gesteld voor het verzorgen van de openbare ruimte in het centrum. Extra budget voor alle wijken is niet mogelijk. Gelukkig zijn er steeds meer bewoners die mee willen helpen om zwerfvuil tegen te gaan en zo te zorgen voor schone straten en buurten.

De betrokkenheid van inwoners bij hun eigen leefomgeving staat ook centraal in de nieuwe omgevingswet. Daarmee sluit de wet goed aan op de weg die Tiel al was ingeslagen om vooral samen met de inwoners aan de gemeente te werken. In 2017 is in het kader van de nieuwe Omgevingswet gezocht naar de wijze waarop dit in de praktijk een succes kan worden. Zoals van tevoren al verwacht is dat een zoektocht, waarbij al doende met elkaar veel wordt geleerd.

## Financiële beschouwingen

### Algemeen

Bij het opstellen van de begroting 2017 kwamen de eerste tekenen van het economisch herstel aan het licht. Aanvankelijk, op basis van de meicirculaire 2016, bleek het veel moeite te kosten om de begroting sluitend te krijgen. Een aantal maatregelen was nodig om de begroting dit voor elkaar te krijgen. De oplossing was met name gelegen in lagere stortingen in reserves dan aanvankelijk was geraamd in de begroting. In deze jaarrekening hebben we deze lagere stortingen ook conform dit voornemen verwerkt.

De septembercirculaire gaf vervolgens een aanzienlijk positiever beeld. Met de extra middelen die dat opleverde hebben we een aantal ingeboekte bezuinigingen verlaagd. Het was namelijk gebleken dat het risico groot was dat de bezuinigingen niet zouden worden gerealiseerd. Later, bij de begroting 2018, heeft een verdere afboeking van deze bezuinigingen plaatsgevonden. Het ging om een extra bezuiniging op de investering van het beheer van de openbare ruimte aan de AVRI, overdracht van vastgoed aan een stichting en privatisering van het zwembad. Deze bezuinigingen waren de laatste van een groot aantal die in de periode van de economische crisis wel zijn gerealiseerd. Eind 2017 bracht de rekenkamer een rapport uit waarin alle bezuinigingen vanaf 2010 waren onderzocht. De Rekenkamer sprak daarin zijn complimenten uit voor de omvang en grote mate van realisatie hiervan.

In de loop van 2017 hebben we in de twee voortgangsrapportage de stand van zaken nader onder de loep genomen. Daarnaast zijn voor het sociaal domein kwartaalrapportages opgesteld. Uit deze rapportages bleek dat er tegenvallers waren die zouden leiden tot een negatieve uitkomst van de jaarrekening. Deze tegenvallers zijn ook daadwerkelijk opgetreden, maar daar stonden ook meevallers tegenover. Het uiteindelijke positieve resultaat kent één grote oorzaak: de precarioheffing voor elektriciteitsleidingen in de jaren 2012-2017, die we in 2017 hebben opgelegd. Dit betreft een bedrag van € 9.645.000. Gelet op de nog lopende rechtszaken over deze heffing, waarover u elders in deze jaarstukken meer kunt lezen, stellen we voor om dit bedrag te reserveren. Overigens moet Liander de aanslagen nog wel grotendeels betalen. Zonder deze heffing komen we uit op een tekort in de jaarrekening van € 1,2 miljoen. Zoals uit eerdere rapportages al was gebleken wordt dit tekort met name veroorzaakt door de tekorten in het sociaal domein, in het bijzonder de jeugdzorg, waarop we een tekort hebben van ruim € 2,4 miljoen.

In de tweede voortgangsrapportage gingen we uit van een totaal tekort van € 675.000, nog zonder het sociaal domein hierin mee te nemen. Zo bezien valt de uitkomst van deze jaarrekening dus mee. Daar staat wel tegenover dat het nodig is om een aantal voordelen uit deze jaarrekening te reserveren teneinde kosten die alsnog in 2018 of later komen te kunnen dekken. Hierop komen we bij de bestemming van het resultaat nog terug.

De weerstandsratio ontwikkelt zich niet positief. In deze jaarrekening komen we uit op een ratio van 0,98, dus net onder de als minimumgrens gewenst 1,00. Belangrijkste oorzaak is het negatieve verloop van de algemene weerstandsreserve. In 2017 is aan deze reserve € 630.000 onttrokken vanuit het rekeningresultaat 2016 en € 680.000 in verband met de bijdrage aan de verplaatsing van sloopbedrijf Reuvers van het Vijverterrein. Wanneer we het resultaat na bestemming van deze jaarrekening ook in de berekening betrekken dan daalt de ratio verder naar 0,86.

De andere financiële kengetallen zijn wel positief. Dit wordt met name veroorzaakt door het positieve rekeningresultaat, dus inclusief de opbrengst precariobelasting op elektriciteitsleidingen.

## Resultaat boekjaar

Het resultaat van dit boekjaar is € 8.455.207 positief.

In onderstaande tabel een overzicht van de belangrijkste voor- en nadelen t.o.v. de 2e voortgangsrapportage:

Prognose 2e voortgangsrapportage	-675.000
Leges omgevingsvergunningen	165.000
Bijdrage ODR	123.000
Jeugdzorg	-2.448.000
Wmo	225.000
Opvang statushouders	157.000
Bijstand en Bbz	236.000
Kosten re-integratie	-423.000
Uitvoering sociale werkvoorziening	581.000
Onderhoud buitensportaccommodaties	104.000
Vrijval verliesvoorziening	464.000

Openbare verlichting	176.000
Doorbelaste werken (o.a. nutsbedrijven)	103.000
Leges bevolkingsadministratie	161.000
Vrijval voorziening wachtgelden wethouders	309.000
Algemene uitkering	-919.000
Onroerend zaakbelasting	133.000
BTW gemeenschappelijke regelingen	112.000
Precariobelasting elektriciteitsleidingen	9.645.000
Diverse verschillen	226.000
<b>Eindsaldo jaarrekening 2017</b>	<b>8.455.000</b>

Een overzicht van de verschillen per programma vindt u in de toelichting op de programmarekening. Een aantal van de bovengenoemde oorzaken vindt u ook weer terug bij de bestemming van het resultaat.

### Investeringswerken

In deze jaarrekening hebben we ook het financieel overzicht opgenomen van de lopende investeringswerken. In dit overzicht leggen we verantwoording af van de door u in het verleden toegekende kredieten. Omdat investeringswerken vaak meerdere jaren in beslag nemen treft u ook een aantal kredieten aan die al jaren geleden beschikbaar zijn gesteld. Wij streven ernaar om de doorlooptijd zo kort mogelijk te houden, maar dit lukt niet altijd.

Per 31-12-2017 kunnen 32 kredieten afgesloten worden. De meeste daarvan hebben betrekking op rioleringswerken.

Van de af te sluiten kredieten zijn er 8 waarop het begrote bedrag is overschreden. De meeste overschrijdingen zijn minder dan € 10.000. De overschrijdingen op vervanging van keermuren (€ 28.010) en inventaris gebouwen gemeentelijke organisatie (€ 36.694) zijn wat groter.

In totaal gaat het om € 79.500.

Daar staat tegenover dat we op de andere kredieten geld hebben overgehouden. Dit betreft een bedrag van € 696.000.

Deze meevallers zaten bij diverse rioleringskredieten en renovatie van sportvelden.

Voor een nadere toelichting bij de kredieten verwijzen wij u naar het overzicht investeringswerken. Wij stellen u voor om middels vaststelling van deze jaarrekening in te stemmen met de overschrijdingen op de investeringswerken.

De onder- en overschrijdingen en de intrekking van een aantal kredieten hebben voor een deel ook structurele consequenties. Deze nemen we mee bij de 2e voortgangsrapportage 2018 en de begroting 2019

**Instelling, opheffing en afroaming reserves**

Tot de bevoegdheid van de raad behoort het instellen en opheffen van reserves. In deze jaarstukken stellen we voor om de reserve Elektronisch Kinddossier op te heffen. Het saldo van € 1.546 is toegevoegd aan het Sociaal Domein.

**Bestemming/dekking van het resultaat**

Bij iedere jaarrekening zijn er overschotten op budgetten die nog niet besteed zijn en waarvan we weten dat die in het komende jaar alsnog besteed zullen worden. Deze budgetten hevelen we dan middels bestemming van het resultaat over naar het volgende jaar. Daarnaast reserveren we inkomsten waarvan de besteding nog niet heeft plaatsgevonden.

*Opbrengst precariobelasting elektriciteitsleidingen € 9.645.152*

In 2016 en 2017 hebben we, naast de aanslagen precariobelasting op gasleidingen, ook de aanslagen voor elektriciteitsleidingen opgelegd. In 2016 waren dat de aanslagen over 2012 en 2013, in 2017 die voor de jaren 2014 t/m 2017. Tegen deze aanslagen is door Liander bezwaar aangetekend. In de jaarrekening 2016 hadden we de opgelegde aanslagen verwerkt in de balans onder vooruitvangen bedragen. Om zichtbaar te maken dat we van mening zijn dat de aanslagen terecht zijn opgelegd nemen we nu de bedragen van de opgelegde aanslagen 2012 t/m 2017 volledig als opbrengsten op. Het gaat in totaal om een bedrag van € 11.525.152. Mogelijkerwijs moeten we dat bedrag in een later stadium nog verlagen als gevolg van nadere meetgegevens over de lengte van het kabelnetwerk.

Ten aanzien van precariobelasting op elektriciteitsleidingen is nog geen eenduidige jurisprudentie aanwezig. In den lande worden talrijke gerechtelijke procedures gevoerd, met wisselende uitspraken door rechtbanken en gerechtshoven. Op 3 juli 2018 heeft de rechtbank Arnhem uitspraak gedaan in de rechtszaak inzake het beroep dat Liander had ingesteld tegen de aanslag 2012. Daar is Liander in het ongelijk gesteld, onder verwijzing naar eerdere uitspraken door hogere rechters in vergelijkbare zaken. Liander heeft inmiddels hoger beroep ingesteld. Naar uitspraken van de Hoge Raad, die vermoedelijk in 2019 zullen worden gedaan, wordt in gemeenteland met grote belangstelling uitgekeken.

Vanuit het voorzichtigheidsprincipe wordt voorgesteld om bovengenoemde opbrengst, in afwachting van definitieve jurisprudentie, te reserveren in een bestemmingsreserve.

*Opvang statushouders € 157.077*

In 2017 hebben we via de algemene uitkering middelen ontvangen voor de opvang van statushouders en vluchtelingen. Deze middelen zijn nog niet geheel besteed. Wij stellen voor om de nog niet bestede middelen te reserveren ter dekking van de doorlopende kosten in 2018.



*Vrijval verliesvoorziening WLP inzetten voor nakomende kosten WLP en opstartkosten Zinder € 464.000*

De businesscase WLP is afgesloten. Van de verliesvoorziening die hiervoor was gevormd is in deze jaarrekening een bedrag van € 464.000 vrijgevallen. Van deze voorziening is een deel nog nodig voor afrondende en nakomende kosten. Daarnaast zijn er nog opstartkosten voor de nieuwe organisatie van Zinder. Wij stellen daarom voor om de genoemde € 464.000 te reserveren om deze kosten te kunnen opvangen.

*Vorming reserve wachtgelden wethouders € 309.296*

In de jaarrekening 2016 hebben we de reserve wachtgelden wethouders vrij laten vallen om deze om te zetten in een voorziening. Volgens onze toenmalige accountant zou het een voorziening moeten zijn. Onze huidige accountant is van mening dat het een reserve moet zijn. Daar zijn wij het mee eens, vandaar dat we de voorziening in deze jaarrekening laten vrijvallen en we u voorstellen om deze middelen aan te wenden om er een reserve mee te vormen. Uit de reserve dekken we de jaarlijkse lasten voor wachtgelden voor zover we deze niet uit het jaarlijks beschikbare budget kunnen dekken.

*Trots op Tiel € 17.750*

Voor Trots op Tiel heeft u in 2016 een bedrag van € 30.000 beschikbaar gesteld. Met dit traject is een start gemaakt, maar het is nog niet afgerond. Wij stellen voor om het restantbudget van € 17.750 via deze resultaatbestemming over te hevelen naar 2018.

Resumerend leiden bovenstaande voorstellen tot de volgende berekening van het tekort na bestemming/dekking:

Overschot op de jaarrekening	8.455.207
Reserveren opbrengst precariobelasting op elektriciteitsleidingen	-9.645.152
Opvang statushouders	-157.077
Frictiekosten Zinder	-464.000
Vorming reserve wachtgelden wethouders	-309.296
Trots op Tiel	-17.750
<b>Resultaat na bestemming</b>	<b>-2.138.068</b>

Wij stellen u voor om dit bedrag te dekken uit de algemene weerstandsreserve.

### Stand van de algemene weerstandsreserve

De stand van de algemene weerstandsreserve per 31-12-2017 bedraagt op basis van deze jaarrekening € 7.152.581. Een deel van de middelen was via eerdere raadsbesluiten al geormerkt. Het gaat om een bedrag van € 424.725 (voor een specificatie hiervan verwijzen we naar de toelichting op de balans, hierbij is nog geen rekening gehouden met onze voorstellen voor dekking van het resultaat).

Zo komen we tot de volgende opstelling:

<b>Stand per 31-12-2017</b>	<b>7.152.581</b>
Af: geormerkt voor uitvoering diverse besluiten	424.725
<b>Actuele stand vrij besteedbaar</b>	<b>6.727.856</b>

Daar komt dan bij, als u hiermee instemt, de opbrengst precariobelasting op elektriciteitsleidingen 2012-2017 en eraf gaat het resultaat na bestemming van deze jaarrekening zoals berekend in de vorige paragraaf. De stand van de reserve komt dan uit op € 14.234.940.

In de paragraaf weerstandsvermogen wordt het vrij besteedbare saldo afgezet tegen de aanwezige risico's. Dit leidt tot een berekening van de weerstandsratio van 0,98, dat is net onder het niveau dat als voldoende wordt beschouwd om de aanwezige risico's uit te dekken. Daarbij is nog geen rekening gehouden met ons voorstel ten aanzien van het resultaat van deze jaarrekening. Dit voorstel zal leiden tot een daling van de weerstandsratio naar 0,86.

### Onderzoek accountant / rechtmatigheid

Naast de gebruikelijke toets of de gepresenteerde cijfers de werkelijkheid getrouw weergeven, is er een wettelijke verplichte controle op rechtmatigheid. Er wordt niet alleen gekeken of de bedragen juist zijn, maar ook of de wijze waarop de opbrengsten en kosten tot stand zijn gekomen in overeenstemming zijn met de wet- en regelgeving.

In het kader van de rechtmatigheid begrotingsafwijkingen dienen programma's met een lastenoverschrijding expliciet toegelicht worden. De overschrijdingen worden getoetst aan de wet- en regelgeving en kunnen eventueel meegewogen worden in het accountantsoordeel inzake rechtmatigheid.

In onze jaarstukken is in programma 7 Onderwijs en in de algemene baten en lasten een overschrijding op de lasten geweest. In deel 4, met daarin het overzicht toelichting van baten en lasten, vindt u een toelichting over de begrotingsrechtmatigheid en de daaraan gekoppelde toetsing op wet- en regelgeving.

Wij stellen u voor om in te stemmen met de overschrijdingen ten opzichte van de begrote bedragen op programma 7 en de algemene baten en lasten van resp. € 518.000 en € 799.000. Op de andere programma's is er in totaliteit geen overschrijding, omdat overschrijdingen op bepaalde producten gedekt worden door onderschrijdingen op andere producten binnen die programma's.



## 4 Vaststellingsbesluit

De raad van de gemeente Tiel;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 28 augustus 2018

gelet op artikel 197 tot en met 201 van de Gemeentewet;

besluit:

de jaarstukken 2017 vast te stellen:

1. In te stemmen met de overschrijdingen op de investeringswerken.
2. De reserve Elektronisch Kinddossier op te heffen.
3. De volgende bedragen te bestemmen ten laste van het resultaat:

Opbrengst precariobelasting elektriciteitsleidingen	€ 9.645.152
Opvang statushouders	€ 157.077
Vrijval verliesvoorziening WLP inzetten voor nakomende kosten WLP en opstartkosten Zinder	€ 464.000
Vorming reserve wachtgelden wethouders	€ 309.296
Trots op Tiel	€ 17.750

4. Het tekort na resultaatbestemming te dekken uit de algemene weerstandsreserve.

5. In te stemmen met de overschrijdingen ten opzichte van de begrote bedragen op programma 7 en de algemene baten en lasten van resp. € 518.000 en € 799.000.
6. De opgelegde geheimhouding ten aanzien van de risico-analyse grondexploitatie door het college d.d. 28 augustus 2018 te bekrachtigen en geheimhouding op te leggen ten aanzien van het behandelde in de besloten raadsvergadering d.d. 26 september 2018.

Aldus besloten in de openbare vergadering van 26 september 2018,  
de griffier, de voorzitter,

## Deel 2: Programmaverantwoording





**Programma 1**

# Veiligheid

**Wat willen we?**

***Samen met onze inwoners willen we bereiken dat Tiel een aantrekkelijke woon-, winkel- en werkstad is, waar burgers zich prettig en veilig voelen.***

2017 was het derde jaar uit de cyclus van het meerjarenprogramma veiligheid 2015-2018. Voor wat betreft alle geprioriteerde onderwerpen zijn actieplannen opgesteld en wordt hard gewerkt aan de uitvoering daarvan. In algemene zin kunnen we stellen dat de meeste van de gestelde doelstellingen uit het meerjarenprogramma en het uitvoeringsplan veiligheid 2017 zijn behaald.

Door intensieve samenwerking met onze partners (in het Veiligheidshuis en veiliger wijkteam en de wijkteams jeugd) en de inzet van veel van onze inwoners, die onder andere in buurtpreventieprojecten samen met de politie en de gemeente werken aan preventie en toezicht, zien we dat het met een aantal belangrijke onderwerpen de goede kant op gaat. We zien in 2017 bijna over de hele linie de overlastcijfers en criminaliteitscijfers verder (soms fors) dalen.

In 2017 vonden 104 woninginbraken plaats. Ten opzichte van 2016 een verdergaande daling met 44. Vergeleken met 2012, waarin het aantal inbraken een triest hoogtepunt bereikte (576), is de daling nog sterker, namelijk 85%.

Andere criminaliteitscijfers die fors daalden zijn: vernielingen (van 210 naar 152), inbraken in woningen/schuurtjes (van 40 naar 25), diefstal van en uit motorvoertuigen (van 247 naar 191), straatroven (van 11 naar 7), overvallen bedrijven (van 4 naar 0), inbraken in bedrijven en kantoren (van 58 naar 25). Daarnaast nam over de hele linie de overlast af van verwarde personen, zwervers en alcohol/drugs. Ook het aantal meldingen overlast jeugd is fors gedaald (van 478 naar 353).

We zien slechts een beperkt aantal zaken die in 2017 een stijging laten zien. Het aantal burenruzies nam toe van 86 naar 104 meldingen. Het aantal gestolen motorvoertuigen ging van 34 naar 38 en het aantal gestolen bromfiets/snorfietsen van 39 naar 54.

Het Zohra-project, waarin jongeren, met een achterstand tot de arbeidsmarkt en aantasten van meerdere leefgebieden, nieuw perspectief wordt geboden door leer-werktrajecten in samenwerking met het ROC heeft wederom een succesvol jaar gekend. In totaal zijn in 2017 negen Tielse jongeren toegelaten tot het project. Vanaf de start van het Zohra traject hebben in de afgelopen vier jaar in totaal 69 jongeren het traject doorlopen, 54 hiervan waren woonachtig in Tiel.

Met betrekking tot de aanpak van polarisatie en radicalisering is er goed overleg met de zelforganisaties en worden eerstelijns werkers geschoold in het onderkennen van deze problematiek. We zetten met name in op het voorkomen van polarisatie. Daartoe is een multidisciplinaire werkgroep ('zorgen voor de toekomst') in het leven geroepen waarin interventies worden afgesproken en afgestemd. In totaal zijn in 2017 twee vermoedens van radicalisering aan het licht gekomen (in 2016 nog 7). Geen van deze gevallen betrof een serieuze aanwijzing voor extremisme maar wel waren er signalen van radicalisering. In alle gevallen zijn interventies uitgevoerd, samen met de partners, gericht op de vijf leefgebieden (wrap around aanpak). In het voorjaar is er een theatervoorstelling (Jihad) geweest, waarin op een speelse wijze is ingegaan op dit onderwerp. Doelgroep waren schoolkinderen van het Lingecollege.

Samen met de gemeenten Culemborg en Zaltbommel zijn we najaar 2016 gestart met een gezamenlijke aanpak van bovenlokale criminaliteit (fluïde netwerken). Deze aanpak zal ook nog in 2018 vervolg krijgen.

In 2017 hebben we fors ingezet op de aanpak overlast arbeidsmigranten. We hebben veel zicht gekregen op de problematiek en veel aan controle en handhaving gedaan. Daarnaast is er overleg geweest met woningcorporaties en uitzendbureaus en is onderzocht welke (juridische) instrumenten kunnen worden ingezet. Een definitief beleidsplan met beleidsregels en juridisch instrumentarium wordt medio april 2018 ter besluitvorming aangeboden aan de Raad.

Voor een uitgebreide evaluatie van de resultaten wordt verwezen naar het inmiddels vastgestelde uitvoeringsplan Veiligheid 2018, waarin een uitgebreide evaluatie 2017 is opgenomen.

Duurzaamheid is een ander thema dat onder de noemer veiligheid valt. Op het gebied van duurzaamheid is veel inzet gepleegd in 2017.

### **Klimaatbeleid**

De opgave om te komen tot een energieneutrale omgeving waarin aardgas niet langer nodig is voor verwarmen en koken, is voor Tiel in beeld gebracht. De gemeente pakt haar regierol in deze warmte-transitie en werkt samen met woningcorporaties Kleurrijk Wonen en SCW,

netbeheerder Liander, energiecoöperatie Fruitstad Energie en Ondernemers Coöperatie Tiel om tot afstemming en gezamenlijke uitvoering te komen. Daarbij wordt ook gekeken naar de mogelijkheden om met een pilotbuurt deel te nemen aan Wijk van de Toekomst, een provinciale regeling om bewoners te betrekken bij het vraagstuk.

De tien gemeenten hebben Regio Rivierenland via een startnotitie opdracht gegeven om een proces in te richten waar een Regionale Energie Strategie uit voortkomt. Ook andere partijen als Waterschap Rivierenland, Greenport/LTO en VNO/NCW zijn hiervoor warm gemaakt. De Regionale Energie Strategie maakt duidelijk welke inspanningen nodig zijn en welke gevolgen dat heeft voor het landschap. Eind 2018 moet dit vertaald zijn in een concept-uitvoeringsprogramma.

Het aantal particulieren/kleinverbruikers met zonnepanelen is gegroeid van 515 naar 825. Door het energieloket Het Nieuwe Wonen Rivierenland en de energie coöperatie Fruitstad Energie is een collectieve inkoop van zonnepanelen voor de inwoners van Tiel georganiseerd. De informatieavonden werden goed bezocht. Bewoners zijn goed geïnformeerd over de mogelijkheden en voordelen van zonnepanelen. Ze zijn vrij om gebruik te maken van de collectieve inkoop of om met de opgedane kennis zelf zonnepanelen aan te schaffen. Er werd ook informatie over de duurzaamheidslening van de gemeente Tiel gegeven.

Het eerste project Zon op bedrijfsdaken is goed verlopen. Na een constructie onderzoek naar de draagkracht van de daken gaan 12 bedrijven 12.000 zonnepanelen installeren. Vanwege dit succes is een tweede ronde gestart. Vanuit de bedrijven uit Kellen, Medel, Latenstein en Westroijen wordt in de tweede ronde voor 31.000 zonnepanelen subsidie aangevraagd.

De subsidieaanvragen voor de twee initiatieven voor zonneparken in Tiel zijn niet gehonoreerd. Inmiddels is er een werkgroep geformeerd met bewoners uit Tiel om te praten over nut en noodzaak en locatie van zonneparken in Tiel. De werkgroep gaat in 2018 van start.

Er is opdracht verleend om 116 zonnepanelen op de Agnietenhof te plaatsen. Het is vanwege draagkracht en conditie van de dakbedekking niet mogelijk geweest om alle 200 zonnepanelen te kunnen plaatsen. Voordat de zonnepanelen geplaatst kunnen worden, moet eerst de dakbedekking vervangen worden.

Het college heeft criteria vastgesteld voor het reserveren van parkeerplaatsen ten behoeve van het opladen van elektrische voertuigen. De gemeente Tiel heeft ingeschreven op een concessie van de provincies Gelderland en Overijssel voor de gezamenlijke inkoop van laadpalen.

## **Natuur en milieueducatie**

De samenwerking tussen NME Tiel en Culemborg is niet doorgegaan. De verschillen tussen de beide organisaties is te groot gebleken. Stichting Duurzaam Rivierenland blijft natuur en milieueducatie verzorgen voor de gemeente Tiel. Het bestuur is versterkt met enkele nieuwe leden.

De Fairtrade werkgroep Tiel werkt hard om de status van Tiel als Fairtrade gemeente te behouden. Dankzij hun goede inspanningen is dat ook weer voor twee jaar gelukt. Een van de initiatieven van de werkgroep is de (H)eerlijk winkelen route. Dit is een Fairtrade winkelroute door het centrum van Tiel.

Sinds 1 januari 2017 is Tiel lid van Operatie Steenbreek. Samen met de werkgroep Wonderschoon Wonen zijn er 60 fruitbomen geplant op 14 basisscholen in Tiel.

Tijdens Nacht van de Nacht is de aanlichting van de kerktorens (ook de torens in Wadenoijen en Drumpt) en het museum uitgedaan. Via verschillende kanalen is er media aandacht aan gegeven.

### **Brandkranen**

Vitens is eigenaar van het waterleidingnet en de openbare brandkranen. Gemeenten sluiten een overeenkomst met Vitens om gebruik, onderhoud en kosten te regelen. In de zomer van 2017 is een nieuwe overeenkomst met Vitens gesloten. Vitens controleert en onderhoudt sindsdien de brandkranen (technisch onderhoud) terwijl de kosten lager zijn.

Bij de eerstvolgende herziening van de dienstverleningsovereenkomst (DVO) met Avri over beheer openbare ruimte, wordt omgevingsonderhoud openbare brandkranen toegevoegd. Tot die tijd zorgt Avri er op basis van praktische werkafspraken voor dat de brandkranen goed bereikbaar zijn. Daaruit zal ook blijken hoeveel tijd het Avri kost om deze taak uit te voeren, en welk bedrag daarvoor opgenomen moet worden in de DVO.

Bij de ongeveer 500 brandkranen die (vooral in het buitengebied) ondergronds in de wegberm geplaatst zijn wordt op het wegdek een reflecterende markering aangebracht. De brandweer kan daarmee de brandkranen sneller vinden.

- 1 High impact crimes (focus woninginbraken)
- 2 Aanpak overlastgevende jongeren
- 3 Overlast en geweld op straat
- 4 Polarisatie en radicalisering
- 5 Aanpak overlast arbeidsmigranten
- 6 Klimaatbeleid, duurzaamheid en afval

## Indicatoren

	Realisatie			Bron	Nulmeting	Norm
	2015	2016	2017			
<b>1 High impact crimes (focus woninginbraken)</b>						
Aantal aangiften woninginbraken (incl. poging)	170	150	104	VNG/BVH (politie) en eigen registratie gemeente	576	180
<i>Het aantal (poging) inbraken is ook in 2017 verder gedaald en is t.o.v. de nulmeting (cijfer 2012) met ruim 85% gedaald!</i>						
Percentage pogingen	28	37	28	VNG/BVH cijfers en eigen registratie gemeente	x	40
<i>Het percentage pogingen inbraken in 2017 is gedaald. Redenen daarvoor zijn niet 1 op 1 te geven.</i>						
Aantal aangiften inbraak schuur	70	40	25	VNG/BVH (Politie)	47	35
<i>De daling zet zich voor na een zeer forse stijging in 2015. Inmiddels onder de norm.</i>						
Aantal aangiften overvallen	10	4	0	VNG/BVH	4	4
<i>Na een zeer forse stijging in 2015 zien we in 2016 en 2017 een forse daling tot zelfs 0 in 2017. Ruim onder de norm dus.</i>						
Aantal aangiften straatroof	15	11	7	VNG/BVH (Politie)	9	8
<i>Na een zeer forse stijging in 2015 zien we een daling in 2016 en 2017. Inmiddels onder de norm.</i>						
% bewoners dat afgelopen 12 maanden slachtoffer is geweest van woninginbraak	x	3,8	3,8	Veiligheidsmonitor	4	3
<i>De veiligheidsmonitor vindt niet ieder jaar plaats. De laatste veiligheidsmonitor is najaar 2016 geweest en in mei 2017 gepubliceerd. We zien een forse daling wat overeenkomst met de sterke daling van het aantal aangiften woninginbraken.</i>						

<b>2 Aanpak overlastgevende jongeren</b>						
--	--	--	--	--	--	--

% respondenten dat aangeeft dat overlast jeugdgroepen veel voorkomt	x	7	7	Veiligheidsmonitor	9	<9
<i>De veiligheidsmonitor wordt niet ieder jaar uitgevoerd. De laatste is uitgevoerd najaar 2016 en gepubliceerd mei 2017. We zien een forse daling van 9 naar 7 %, wat ook overeenkomt met het teruglopende aantal meldingen overlast jeugd.</i>						
Aantal hinderlijke jeugdgroepen	1	1	@	Shortlist methodiek (Beke)	2	2
<i>@ De Beke systematiek wordt sinds 2017 niet meer toegepast, waardoor vergelijken geen zin meer heeft. Daarvoor in de plaats is de groepsscan jeugd gekomen, die voortdurend actueel gehouden wordt binnen het veiliger wijkteam. We zien de overlast van jeugdgroepen in algemene zin afnemen.</i>						
Aantal overlastgevende jeugdgroepen	1	0	@	Shortlist methodiek (Beke)	1	0
<i>@ idem. Beke systematiek wordt niet meer toegepast</i>						
Aantal criminele groepen	0	0	0	shortlist methodiek (Beke)	1	0
<i>In 2017 kenden we geen criminele jeugdgroep.</i>						
Aantal risicjongeren JOR (12-23)	88	18	13	Veiligheidshuis	x	x
<i>Vanaf 2016 een andere telling, waardoor cijfers niet vergelijkbaar met voorgaande jaren. In 2017 zien we een afname t.o.v. 2016</i>						
Aantal leden criminele groep	20	18	@0	Veiligheidshuis	47	25
<i>@we kennen in Tiel in 2017 geen criminele jeugdgroep meer</i>						
Aantal jeugdige veelplegers (wrap around aanpak)	4	9	5	Veiligheidshuis	2	5
<i>Op deze groep komt steeds meer zicht (en daardoor meer aanpak wrap around). We zien in 2017 een forse daling, mede als gevolg van de integrale aanpak.</i>						

<b>3</b>	<b>Overlast en geweld op straat</b>					
Overlast verward persoon	313	340	273	VNG/BVH (Politie)	132	200
<i>We zien een trendmatige forse toename van het aantal meldingen overlast verwarde personen de laatste jaren. Dit betreft een (beperkt) aantal bekende personen. M.b.t. deze personen wordt een wrap around aanpak toegepast, samen met de partners. De toename past in het landelijk beeld. Voor 2017 zien we een daling van het aantal meldingen.</i>						
Meldingen geluidshinder Horeca	22	11	16	VNG/BVH (Politie)	40	35
<i>We zien in 2016 een fors gedaald aantal meldingen met een lichte stijging in 2017</i>						
Meldingen overlast jeugd	559	478	353	VNG/BVH (Politie)	394	380

*De laatste jaren zagen we een forse toename. Dit komt mede door de extra aandacht die vanuit politie en partners voor dit onderwerp is. In 2016 zien we een daling van het aantal meldingen. Dit zet zich in 2017 versterkt voort. De integrale aanpak werpt hier haar vruchten af.*

Meldingen overlast drugs en alcohol	40	74	48	VNG/BVH (Politie)	54	<45
<i>In 2016 zien we een forse toename. Dit heeft ook een relatie met de toename van het aantal meldingen overlast verwarde personen. In 2017 zien we een forse afname. De integrale aanpak werpt hier haar vruchten af.</i>						
Meldingen baldadigheid	50	31	34	VNG/BVH (Politie)	39	<30
<i>In 2017 zien we een lichte stijging. Daartegenover zien we een forse daling van het aantal meldingenoverlast jeugd (politie registreert hierin soms verschillend)</i>						
Aangiften mishandeling	165	202	175	VNG-BVH cijfers (politie)	200	180
<i>Het aantal aangiften is in 2017 gedaald en ligt inmiddels onder de gestelde norm.</i>						
Aangiften vernieling	242	210	152	VNG/BVH (politie)	246	320
<i>Daling in 2016 en 2017 en onder de norm.</i>						

<b>4</b>	<b>Polarisatie en radicalisering</b>					
Aantal meldingen polarisering	4	6	2	Veiligheidshuis / gemeente	x	<2
<i>We zien in 2017 een daling van het aantal meldingen. Iedere casus wordt multidisciplinair besproken in het signaleringsoverleg veiligheidshuis Nijmegen.</i>						
Aantal (teruggekeerde) Syriëgangers	0	0	0	Veiligheidshuis / gemeente	0	0
Aantal opgeleide eerste lijnswerkers	48	29	15	Gemeente	0	x

<b>5</b>	<b>Aanpak overlast arbeidsmigranten</b>					
----------	---	--	--	--	--	--

<b>6</b>	<b>Klimaatbeleid, duurzaamheid en afval</b>					
Aantal opgewekte kwh met zonnepanelen	1.350.000	2.4200.000	nog niet beschikbaar	Energie in beeld	20.000	



<i>De cijfers voor 2017 zijn nog niet beschikbaar</i>						
Afval scheidingspercentage Tiel	68,3	70,2	67	Avri	51	65
Afval kg restafval per inwoner	144	128	130	Avri	235	140
<i>Nulmeting is gebaseerd op gegevens 2013 (voor invoering Goed Scheiden Loont).</i>						
Aantal aansluitingen met zonne-energie kleinverbruik	515	825	nog niet beschikbaar	Energie in beeld	20	
<i>De cijfers voor 2017 zijn nog niet beschikbaar</i>						

### Voorgescreven indicatoren

Naam indicator	Eenheid	Jaar	Tiel	Nederland
Verwijzing Halt	Aantal per 10.000 jongeren	2016	205	137
Harde kern jongeren	Aantal per 10.000 inwoners	2014	1.6	1.3
Jongeren met een delict voor de rechter	% jongeren12-21jaar	2015	1.75	1.45
Winkeldiefstallen	Aantal per 1.000 inwoners	2016	3.5	2.3
Geweldsmisdrijven	Aantal per 1.000 inwoners	2016	8.2	5.3
Diefstallen uit woning	Aantal per 1.000 inwoners	2016	3.6	3.3
Vernieling en beschadiging (in de openbare ruimte)	Aantal per 1.000 inwoners	2016	9.8	5.6
Hernieuwbare elektriciteit	%	2016	0.3	12.6
Fijn huishoudelijk restafval	Aantal kg per inwoner	2015	144	200

Nog geen nieuwe cijfers beschikbaar

## Wat hebben we gedaan?

### High impact crimes (focus woninginbraken)

Speerpunten	Actiepunten
Woninginbraak (high impact crimes)	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Aanpak criminele groep</li> <li>• Heling aanpak (verder uitbouwen van het DOR: digitaal opkoop register)</li> <li>• Bevorderen en uitbreiden van het aantal buurtpreventieteams</li> <li>• Geven van voorlichting aan bewoners en bedrijven</li> <li>• Uitvoeren donkere dagen offensief</li> <li>• Promoten politie keurmerk veilig wonen</li> <li>• Wekelijks monitoren voortgang</li> </ul>

### Aanpak overlastgevende groepen

Speerpunten	Actiepunten
Aanpak overlastgevende jeugdgroepen	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Continue monitoring jeugdgroepen in veiliger wijkteam en afspreken integrale aanpak (gericht op het netwerk rond jongeren (professionals en burgers))</li> <li>• Iedere probleem jongere een individueel plan van aanpak</li> <li>• Integrale, multidisciplinaire aanpak criminele jongeren</li> <li>• Project Zohra</li> <li>• Monitoren ontwikkeling jeugdgroepen en jongeren d.m.v. toepassen +/-mee systematiek en uitvoeren groepsscan jeugd</li> </ul>

### Overlast en geweld op straat

Speerpunten	Actiepunten
<b>Overlast en geweld op straat</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Uitvoeren actieplan</li> <li>• Regie en aansturing door veiliger wijkteam</li> <li>• Gerichte inzet van camera's. Cameraplan is vastgesteld en in 2017 zijn extra camera's (voor langere duur) in het Centrum geplaatst. Tevens camera's in Winkelcentrum Rauwenhof.</li> <li>• Intensiveren aanpak jeugdboa's Avri</li> <li>• Aanpak overlast door verwarde personen en zwervers. Hiertoe is een multidisciplinaire projectgroep ingesteld, waarbij een wrap around aanpak wordt toegepast.</li> </ul>

### Polarisatie en radicalisering

Speerpunten	Actiepunten
<b>Polarisering en radicalisering</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Integrale informatie-uitwisseling en aanpak met partners</li> <li>• In kaart brengen jeugdigen en individueel plan van aanpak</li> <li>• Samenwerken/overleg met Islamitische gemeenschap</li> <li>• Opzetten/versterken netwerken rond jongeren en opvoeders</li> <li>• Bespreken radicaliseringscasussen in het signaleringsoverleg (Veiligheidshuis Nijmegen) en een integrale aanpak met partners</li> <li>• Multidisciplinaire werkgroep ('zorgen voor de toekomst') ingesteld waarin monitoring en afstemmen van de interventies plaatsvindt</li> <li>• Ondersteunen onderwijsinstellingen</li> <li>• Trainen eerstelijns werkers</li> <li>• Theatervoorstelling Jihad</li> </ul>

### Arbeidsmigranten

Speerpunten	Actiepunten
<b>Overlast arbeidsmigranten</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Voorzieningen op orde, gedragsbeïnvloeding en handhaving en toezicht</li> <li>• Handhaven van wet- en regelgeving bij illegale en onveilige huisvesting van arbeidsmigranten en de daarmee samenhangende misstanden op een gewenst en beheersbaar niveau brengen</li> <li>• Het verbeteren van het inzicht in de huisvesting van arbeidsmigranten, de aantallen gehuisveste werknemers en de daarbij betrokken werkgevers en inleners</li> <li>• Het aanpakken van diegenen (huisjesmelkers en malafide werkgevers) die de huisvesting van arbeidsmigranten organiseren en er geld aan verdienen</li> <li>• Het vergroten van de zelfredzaamheid van de arbeidsmigrant, hen loskoppelen van de afhankelijkheidssituatie van de werkgever</li> <li>• Signaleren van zorgaspecten (armoedebestrijding) en deze signalen doorgeleiden naar de daartoe geëigende instanties</li> <li>• Beperken van (woon)overlast voor de directe omgeving</li> <li>• Projectplan opgesteld</li> <li>• Ontwikkelen beleidsnota en juridisch instrumentarium (april 2018 gereed)</li> <li>• Overleg met een aantal uitzendorganisaties en twee woningcorporaties</li> </ul>

### Klimaatbeleid, duurzaamheid en afval

Speerpunten	Actiepunten
<b>CO2 reductie</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Geven van goede voorlichting onder andere via het energieloket</li> <li>• Uitvoering geven aan het revolverend fonds ten behoeve van particuliere woningverbetering</li> <li>• Invulling geven aan het revolverend fonds ten behoeve van de duurzame maatregelen voor sportverenigingen en</li> </ul>

	stichtingen
<b>Duurzame energieopwek</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Aandeel zonne-energie in de gemeente verhogen op eigen vastgoed</li> <li>• Het geven van voorlichting</li> <li>• Het ondersteunen van initiatieven, zoals Zon op Bedrijfsdak</li> </ul>

### Afval:

9 maart 2017 heeft het Algemeen Bestuur van Avri een keuze gemaakt in het nieuw in te voeren afvalinzamelsysteem. Hierbij is gekozen voor een systeem "Restafval op Afstand", ook wel "omgekeerd inzamelen" genoemd.

Hierbij moet restafval naar ondergrondse containers worden gebracht. Inwoners van buitengebieden krijgen de keuze: of wegbrengen naar een ondergrondse container, of een extra klike.

Kunststof-afval bij laagbouwoningen buiten de binnenstad moet vanaf 1 januari 2019 via een klike worden aangeboden; deze komt in de plaats van de grijze klike. In de binnenstad worden verzamel-perscontainers geplaatst, voor hoogbouw blijft huis-aan-huis-inzameling bestaan.

Deze keuze had niet de voorkeur van de Tielse gemeenteraad; zij had een voorkeur voor aanpassing van de inzamelfrequentie van restafval en toevoeging van een extra klike voor kunststof-afval. Ook een motie van de raad om nader onderzoek te laten doen naar nascheiding heeft in het Algemeen Bestuur geen meerderheid gekregen.

### Vergunningverlening en handhaving

Speerpunten	Actiepunten
<b>Vergunningverlening en handhaving</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Extra handhaving m.b.t. de aanpak problematiek arbeidsmigranten</li> <li>• Invulling geven aan het integraal handhavingplan en de vastgestelde prioriteiten</li> </ul>

## Verbonden partijen

### Veiligheidsregio Gelderland - Zuid

Terwijl de brandweezorg, geneeskundige hulpverlening en meldkamer prima bleven functioneren, heeft de Veiligheidsregio Gelderland-Zuid (VRGZ) een bewogen jaar achter de rug: Na enkele jaren bezuinigen was er toch nog een aanzienlijk tekort op de begroting 2018, waarop de gemeenten de VRGZ opdracht gaven naar extra bezuinigingsmogelijkheden op zoek te gaan. Daarnaast bleken er (management)problemen ontstaan, was de organisatiecultuur verslechterd en de positie van de algemeen directeur onhoudbaar geworden. Een door het algemeen bestuur aangestelde interim-directeur kreeg opdracht om de rust in de organisatie te herstellen en advies uit te brengen over 'hoe nu verder'. Zijn advies om de organisatiestructuur aan te passen (minder management) en een modernere manier van (samen)werken te introduceren, is in december door het bestuur overgenomen. Dit betekent dat de wijzigingen nog in 2018 worden doorgevoerd, wat overigens ook een meerjarige bezuiniging oplevert.

De overige belangrijkste ontwikkelingen en gebeurtenissen in 2017 zijn:

- Het Brandweezorgplan is afgerond. Dit (beleids)plan gaat over een zo effectief mogelijke (her)verdeling van middelen (blus- en redvoertuigen) over de gehele regio, in samenhang met opkomsttijden en eventuele aanvullende maatregelen op het gebied van risicobeheersing en incidentbestrijding. Het Brandweezorgplan is eind 2017 opgeleverd en wordt in het voorjaar van 2018 door het bestuur vastgesteld, nadat de gemeenteraden er hun zienswijzen op hebben gegeven. Hoewel het niet de belangrijkste motivatie voor de ontwikkeling van dit plan was, levert het Brandweezorgplan ook een meerjarige extra bezuiniging op. Voor Tiel betekent het Brandweezorgplan dat de kwaliteit van de brandweezorg verbetert doordat er extra aanvullende maatregelen genomen worden (het aantal blus- en redvoertuigen blijft hetzelfde).
- In 2017 is veel extra aandacht besteed aan het jaarthema *Brand en verminderd zelfredzamen*. Met voorlichtingsavonden in appartementencomplexen waar veel ouderen zelfstandig wonen, is deze doelgroep extra voorgelicht over brandveiligheid en maatregelen die zij zelf kunnen nemen. En bij de vele oefeningen die de VRGZ voor de hulpdiensten en de gemeenten organiseerde, werd het jaarthema ook steeds in het scenario verwerkt.

### Omgevingsdienst Rivierenland

De Omgevingsdienst Rivierenland (ODR) verzorgt voor onze gemeente per 1 april 2013 de basismilieutaken milieu waaronder toezicht en handhaving. Bij de oprichting is afgesproken dat de financiering van deze dienst tot 1 januari 2018 zal plaatsvinden op basis van inputfinanciering. Dat wil zeggen: iedere deelnemer betaalt een vast bedrag, gebaseerd op de inbreng op 1 april 2013. Voor de gemeente Tiel is deze inbreng voor 2018 begroot op € 891.088. Een eventuele over- of onderbesteding door de ODR werd tot en met vorig jaar voor alle deelnemers via een bepaalde verdeelsleutel verrekend.

Op 18 december 2017 is door het Algemeen Bestuur van de ODR besloten om per 1 januari 2018 over te gaan op outputfinanciering. Dat wil zeggen: er wordt afgerekend op daadwerkelijk voor een deelnemer bestede uren of op basis van kengetallen per product. In 2018 zal verrekening plaatsvinden op basis van uren waarbij als schaduwboekhouding inzicht wordt gegeven in afrekening op basis van kengetallen. Dit om te bepalen of de kengetallen realistisch zijn. Vanaf 2019 zal de verrekening alleen op basis van kengetallen gaan plaatsvinden.

Daarnaast krijgt iedere deelnemer de kans om de basisinbreng (in geval van Tiel de € 891.088) éénmalig aan te passen, zonder de bedrijfszekerheid van de ODR in gevaar te brengen. Daarnaast kan via individuele werkprogramma's de inbreng jaarlijks met 2,5% worden verlaagd. De basis voor deze berekening zal het werkprogramma 2018 zijn, die evenwel nog moet worden vastgesteld.

### Afvalverwijdering Rivierenland

Vanaf 1 januari 2016 heeft Avri een eigen gemeenschappelijke regeling (GR). Hieronder vallen o.a. de klassieke afvaltaak, Avri ontwikkeling BV, Avri Bedrijfsafval, Toezicht & Handhaving en Beheer Openbare Ruimte (IBOR).

## Wat heeft het gekost?

### Ter besluitvorming

In onderstaande tabel zijn de lasten en baten opgenomen die aan dit programma verbonden zijn.

bedragen x € 1.000	Werkelijk 2016	Primitieve begroting 2017	Begroot 2017	Rekening 2017	Verschil begroting na wijziging -/- rekening
Lasten	6.345	5.805	5.675	5.496	180
Baten	708	985	990	1.242	-252
<b>Resultaat voor bestemming</b>	<b>5.637</b>	<b>4.821</b>	<b>4.685</b>	<b>4.254</b>	<b>432</b>
Mutaties reserves:					
toevoegingen	18	2	2	15	-13
onttrekkingen	28	25	40	39	0
<b>Resultaat na bestemming</b>	<b>5.626</b>	<b>4.798</b>	<b>4.647</b>	<b>4.229</b>	<b>418</b>

### Ter informatie

Het gerealiseerd resultaat voor 2017 is opgebouwd uit de volgende taakvelden:

bedragen x € 1.000		bedrag
0.10	Mutaties reserves	-24
1.1	Crisisbeheersing en brandweer	2.328
1.2	Openbare orde en veiligheid	825
7.4	Milieubeheer	1.067



8.3	Wonen en bouwen	34
<b>totaal programma</b>		<b>4.229</b>

**Verschillenverklaring begroting na wijzigingen en de rekening**

Het voordelige verschil van € 418 wordt als volgt verklaard	V/N	bedragen x € 1.000
<b>Analyse verschillen</b>		
<b>Lasten:</b>		
Lasten en baten Zohra project hoger (in begroting ramingen gesaldeerd)	N	43
Lagere kosten rampenbestrijding	V	8
Lagere uitvoeringskosten Algemene Plaatselijke Verordening (APV)	V	8
Lagere kosten uitvoering bijzondere wetten	V	26
Lagere uitvoeringskosten DVO handhaving AVRI drank- en horecazaken	V	12
Lagere uitvoeringskosten DVO handhaving AVRI stadsveiligheid en -aanzien	V	70
Lagere bijdrage Omgevingsdienst Rivierenland 2017	V	123
Overschot klimaatbudget (is toegevoegd aan reserve klimaatbeleid)	V	13
Hogere uitgaven omgevingsvergunningen (inhuur en hogere doorbelasting uren; gedekt door hogere leges)	N	115
Lagere doorbelasting ambtelijke organisatie	V	56
Lagere kosten rattenbestrijding Hertogenwijk (kosten worden gedeeltelijk in 2018 gemaakt)	V	26
<b>Baten:</b>		
Vrijval rijkssubsidie project woninginbraken	V	22
Bijdrage RW-POA Rivierenland t.b.v. Zohra project	V	60
Hogere leges omgevingsvergunningen	V	165
<b>Gerealiseerd totaal saldo van baten en lasten</b>	<b>V</b>	<b>431</b>

<b>Analyse mutaties reserves</b>		
<b>Lasten:</b>		
Storting overschot klimaatbudget in reserve klimaatbeleid	N	13
<b>Baten:</b>		
<b>Gerealiseerd resultaat</b>	<b>V</b>	<b>418</b>

### Verrekeningen met reserves

In onderstaande tabel zijn de bij dit programma behorende reserves genoemd en de stortingen en onttrekkingen:

Naam reserve	saldo 1-1-2017	toevoeging rente	overige toevoegingen	onttrekkingen	stand per 31-12-2017
Stg. Duurzaam Rivierenland	90.756	1.815		24.504	68.067
Revolverend energie investeringsfonds	300.000				300.000
Klimaatbeleid	108.631		12.986	14.783	106.834

**Programma 2****Sociaal Domein****Wat willen we?**

In 2015 is een aantal grote Rijksoverheidstaken naar de gemeente toe gekomen. Het is een lange zoektocht naar de juiste manier om die taken goed uit te voeren. In 2017 werd duidelijk dat de gemeente goed op weg is, maar dat er nog veel te doen is.

In 2017 werd daarom opnieuw de aandacht gericht op het versterken van eigen kracht, participatie en zelfredzaamheid van onze inwoners vanuit het idee 'samen kan er meer'. De gemeente is er om er op toe te zien dat iedereen zo veel mogelijk wordt gestimuleerd om de regie over zijn of haar leven op te pakken, maar dat er niemand door de mazen heen glipt. De gemeente biedt op haar terrein zo goed mogelijke en passende zorg, hulp en ondersteuning. Wij zien als gemeente toe op de geleverde kwaliteit van zorg en welzijn.

Bij krachtige inwoners hoort ook dat we stimuleren dat onze inwoners een actieve rol op zich nemen in onze Tielse samenleving: burgerparticipatie. Voor de manier van werken betekent dat, dat we nog beter samen proberen te werken met partijen buiten de gemeente, en dat we binnen de gemeente steeds actiever de verschillende afdelingen betrekken bij wat we bedenken en hoe we uit willen voeren wat we hebben bedacht.

In het beleidsplan Wmo-Jeugd hebben we vier thema's geformuleerd waar we ons de komende jaren vooral voor gaan inzetten. Beleid en uitvoering sluiten daarbij zo strak mogelijk op elkaar aan, ook daar waar de uitvoering plaatsvindt door andere dan gemeentelijke partijen. Zo vindt continue afstemming plaats met de welzijnspartners in het kader van de uitvoering van welzijn nieuwe stijl, waarbinnen een groot deel van de uitvoering van de gemeentelijke speerpunten plaatsvindt.

De vier thema's zijn vastgelegd in het gemeentelijke beleidsplan Wmo/Jeugd 2017-2020:

- Langer zelfstandig (thuis) wonen
- Veilig en positief opgroeien en leven
- Sluitende en passende ketens van zorg
- Werken als beste medicijn

## Speerpunten

- 1 Maatschappelijk actieve inwoners zetten zich in voor anderen en hun omgeving
- 2 Inwoners met een ondersteuningsvraag zo zelfstandig mogelijk mee laten doen in de samenleving
- 3 Sluitend vangnet voor kwetsbare inwoners
- 4 Van zware zorg naar lichte zorg
- 5 Verhogen van het aantal passende arbeidsplaatsen
- 6 De arbeidsparticipatie verhogen; verminderen van de werkloosheid

## Indicatoren

		Realisatie			Bron	Nulmeting	Norm
		2015	2016	2017			
<b>1</b>	<b>Maatschappelijk actieve inwoners zetten zich in voor anderen en hun omgeving</b>						
<b>2</b>	<b>Inwoners met een ondersteuningsvraag zo zelfstandig mogelijk mee laten doen in de samenleving</b>						
<b>3</b>	<b>Sluitend vangnet voor kwetsbare inwoners</b>						
<b>4</b>	<b>Van zware zorg naar lichte zorg</b>						
<b>5</b>	<b>Verhogen van het aantal passende arbeidsplaatsen</b>						
	Aantal banen in Tiel	22920	22670	23120	PWE 2016	23390	24030
	Aantal openstaande vacatures in Rivierenland	1005	1559	2260	UWV cijfers febr 2018	426	toename
	Aantal nieuwe vacatures in Rivierenland	1735	3348	2400	UWV cijfers febr 2018	171	toename

6	De arbeidsparticipatie verhogen; verminderen van de werkloosheid					
Aantal uiterkingen (participatiewet) Tiel	1254	1272	1212	gemeente Tiel/Werkzaak	962	1080
<i>De indicatoren voor 2013, 2014 en de nulmeting en norm zijn indicatoren die zijn bepaald onder het kader van de Wet Werk en Bijstand. Vanaf 2015 gaat het om Participatiewet uitgevoerd door Werkzaak. De Participatiewet omvat meer dan de Wwb.</i>						
Meldingen voor bijstandsuitkeringen		766	715	Werkzaak		
<i>Op dit moment (nog) geen indicator beschikbaar.</i>						
Instream bijstandsuitkeringen	348	391	338	Gemeente Tiel/Werkzaak	357	330
Uitstroom bijstandsuitkeringen	289	375	398	gemeente Tiel/Werkzaak	277	300
Aantal WW (UWV) Tiel			866	UWV cijfers		
Aantal AO uitkeringen (UWV) Tiel			1910	UWV cijfers		
Werkloosheidspercentage in Tiel			7,5%	UWV cijfer		
Ten opzichte van het landelijke %			6,8%	UWV cijfer		
Aantal werkloos werkzoekenden Tiel			1622	UWV cijfer		
Aantal werkloos werkzoekenden < 27 jaar			98	UWV cijfer		
% participatiegraad beroepsbevolking Tiel			66,5	cbs cijfer		

### Voorgeschreven indicatoren

Naam indicator	Eenheid	Jaar	Tiel	Nederland
Banen	Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd 15-64 jaar	2017	842	758,2
Kinderen in armoede	%	2015	8,48	6,58
Netto arbeidsparticipatie	% van de beroepsbevolking dat een baan heeft	2016	64,5	65,8
Jeugdwerkloosheid	% werkloze 16 t/m 22 jarigen	2015	1,95	1,52

Bijstandsuitkeringen	Aantal per 1.000 inwoners 18 jr e.o.	1e hj. 2017	51,3	41,9
Aantal re-integratievoorzieningen	Aantal per 1.000 inwoners 15-65 jr	1e hj. 2017	17,8	27,1
Jongeren (t/m 18 jaar) met jeugdhulp	%	1e hj. 2017	11,9	8,8
Jongeren (t/m 18 jaar) met jeugdbescherming	%	2e hj. 2016	1,2	1,0
Jongeren (t/m 18 jaar) met jeugdreclassering	%	1e hj. 2017	0,6	0,4
Cliënten met een maatwerkarrangement Wmo	Aantal per 1.000 inwoners	1e hj. 2017	58	54

## Wat hebben we gedaan?

### Maatschappelijk actieve inwoners zetten zich in voor anderen en hun omgeving

Speerpunten	Actiepunten
Maatschappelijk actieve inwoners zetten zich in voor anderen en hun omgeving	<p>Focussen op eigen kracht en kracht van het netwerk:</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Toename van aantal inwoners dat initiatieven neemt om de leefbaarheid in buurt en wijk te versterken.</li> <li>2. Toename van het aantal inwoners dat actief is als mantelzorger.</li> <li>3. Cliëntondersteuning is beschikbaar voor burgers die niet in staat zijn op eigen kracht informatie, advies of passende ondersteuning/hulp te vinden. De ondersteuning is er ook voor de directe kring om de cliënten: ouders, volwassen kinderen, vrijwillige verzorgers.</li> </ol>

### Maatschappelijk actieve inwoners zetten zich in voor anderen en hun omgeving

Focussen op eigen kracht en kracht van het netwerk:

*Toename van aantal inwoners dat initiatieven neemt om de leefbaarheid in buurt en wijk te versterken.*

- De gemeentelijke wijkregisseurs ondersteunen initiatieven in de wijken en verbinden met andere lopende initiatieven en programma's. Daarnaast organiseren zij buurt- en wijkgesprekken en dragen ze bij aan de verantwoordelijkheid voor en zeggenschap over de leefomgeving in wijk, buurt en dorp.
- De provincie heeft een subsidieregeling in het leven geroepen ter ondersteuning van inwonersinitiatieven. De wijkregisseurs attenderen inwoners op deze regeling en helpen hen er gebruik van te maken.
- De ambassadeurs van Trots op Tiel hebben een stichting opgericht en een website gelanceerd. Zij stimuleren inwoners om plannen te maken voor hun eigen buurt, wijk of dorp en helpen hen bij het realiseren van hun plannen door hun expertise en netwerk in te zetten.
- Het aantal bewoners dat initiatief neemt is toegenomen. Dit komt door de toename van toegankelijke plekken in de wijk (basisscholen, wijkcentra) waar ongeorganiseerde groepen terecht kunnen, maar ook door de coaching van de wijkcoach en facilitering door de wijkregisseurs. In alle stadsdelen - Noord, Oost, Centrum, West en Passewaaij - is een groei te zien van bewonersinitiatief.
- Vrijwilligers worden via Mozaïek Matchpoint bemiddeld en doorverwezen naar Actief in Tiel. Naar schatting zijn ongeveer 130 vrijwilligers door Mozaïek Matchpoint bemiddeld. Stichting Actief in Tiel is sinds 2017 formeel een burgerinitiatief.



*Toename van het aantal inwoners dat actief is als mantelzorger*

- De Leefbaarheidsmonitor van de GGD en het gemeentelijk Cliëntervarings-onderzoek laten zien dat er twee aandachtspunten zijn. In Tiel zijn er minder mantelzorgers dan gemiddeld in Nederland. Daarnaast geven de mantelzorgers in Tiel aan vaak overbelast te zijn, waardoor ze dreigen uit te vallen.
- Een betere ondersteuning van mantelzorgers is als thema geagendeerd in het beleidsplan Wmo/Jeugd. De aandacht voor mantelzorg en versterking van de ondersteuningsstructuur is een continu proces. In 2017 is onder andere geïnvesteerd in ambassadeurschap en werving van informele zorgvrijwilligers.
- In 2017 heeft de gemeente Tiel voor de derde keer het mantelzorgcompliment uitgevoerd. Er zijn in totaal 1.123 complimenten uitgereikt. Dit zijn er aanzienlijk meer dan in 2016. In 2017 is er ook invulling gegeven aan de wens van de gemeenteraad om mantelzorgers te compenseren voor parkeerkosten. In totaal hebben 14 mantelzorgers een compensatie ontvangen.

*Cliëntondersteuning is beschikbaar voor inwoners die niet in staat zijn op eigen kracht informatie, advies of passende ondersteuning te vinden. De ondersteuning is er ook voor de directe kring om de cliënten: ouders, volwassen kinderen, vrijwillige verzorgers.*

- In 2017 is de cliëntondersteuning op dezelfde manier voortgezet. Deze is geborgd via het Uitvoeringsplan Welzijn Next Level 2017-2019. In 2017 is toegewerkt naar een centrale inloopochtend in de gemeente Tiel. Dit krijgt in 2018 verder vorm.
- Over de jaren is een toename te zien van de bekendheid met de onafhankelijke cliëntondersteuning, gelijk aan het landelijke gemiddelde. De tevredenheid over de kwaliteit is in 2016 toegenomen. De verwachting is dat dit over 2017 weer het geval zal zijn. Deze cijfers komen pas in het derde kwartaal van 2018 beschikbaar voor 2017.

**Inwoners met een ondersteuningsvraag zo zelfstandig mogelijk mee laten doen in de samenleving**

<b>Speerpunten</b>	<b>Actiepunten</b>
Inwoners met een ondersteuningsvraag zo zelfstandig mogelijk mee laten doen aan de	1. De geboden ondersteuning is in principe gericht op het versterken van de persoon met de ondersteuningsvraag en diens netwerk. Op deze manier wordt het nemen van regie gestimuleerd. Volledig meedoen aan de samenleving is niet altijd een optie, volwaardig meedoen is wel uitgangspunt. 2. Waar mogelijk worden algemene en collectieve voorzieningen aan inwoners aangeboden. Deze insteek is gericht

samenleving	<p>op de vermindering van maatwerk en individuele voorzieningen, om op die manier tot een kostenbesparing te komen.</p> <p>3. Waar mogelijk wordt eerst het netwerk van de aanvrager aangesproken, pas daarna komen de algemene - en eventuele maatwerkvoorzieningen in beeld.</p>
-------------	--

*De geboden ondersteuning is in principe gericht op het versterken van de persoon met de ondersteuningsvraag en diens netwerk. Op deze manier wordt het nemen van regie gestimuleerd. Volledig meedoen aan de samenleving is niet altijd een optie, volwaardig meedoen is wel uitgangspunt.*

- De wijkteams Jeugd en de Wmo-consulenten starten vanuit wat mensen zelf kunnen en gaan uit van eigen kracht van de burger en het versterken van het netwerk. Zij gaan in gesprek met de burgers met de vragen: wat kunt u zelf en wat kunt u zelf regelen en waarbij heeft u aanvullend hulp nodig?
- Inwoners worden voorafgaande aan het eerste gesprek met de gemeente altijd gewezen op de mogelijkheid om gebruik te maken van de onafhankelijke cliëntondersteuning door MEE.
- Budgetbeheer mogelijk tijdens schuldhulpverlening, hiermee blijven zij zelf verantwoordelijk voor hun financiën en krijgen zij hulp bij het betalen van hun vaste lasten, in plaats van het volledig uit handen geven via een beschermingsbewindvoerder.

*Waar mogelijk worden algemene en collectieve voorzieningen aan inwoners aangeboden. Deze insteek is gericht op de vermindering van maatwerk en individuele voorzieningen, om op die manier tot een kostenbesparing te komen.*

- In 2017 is via Welzijn Nieuwe Stijl de opdracht gegeven om het collectieve voorzieningenaanbod te verbreden en toe te spitsen op de vraag vanuit de inwoners. In 2018 zal dit aanbod verder uitgewerkt worden.
- Er zijn afspraken gemaakt met Menzis om te komen tot een collectieve aanvullende zorgverzekering voor inwoners met een laag inkomen. Vanaf november 2017 konden inwoners zich hiervoor aanmelden.
- Er zijn afspraken gemaakt met stichting Leergeld voor een aanbod van laptops aan schoolgaande kinderen.
- In 2017 is het groepsaanbod KIES (Kind in echtscheiding) aangeboden via de wijkteams jeugd.

*Waar mogelijk wordt eerst het netwerk van de aanvrager aangesproken, pas daarna komen de algemene - en eventuele maatwerkvoorzieningen in beeld.*

- De wijkteams Jeugd en de Wmo-consulenten zijn geschoold in SNS (sociale netwerk strategieën) met als doel om het netwerk rondom cliënten meer te betrekken en in te zetten. Het behoort tot de standaard werkwijze maar is niet bij alle vragen nodig of gewenst. Doordat de wijkteams Jeugd de wijken goed kennen hebben zij zicht op het beschikbare netwerk in de wijken.

- Bij de wijkteams Jeugd is het familiegroepsplan (onderdeel van de Jeugdwet) het uitgangspunt. Het netwerk van gezinnen en jeugdigen wordt waar mogelijk betrokken bij de ondersteuning. Hierin zit een stijgende lijn.
- Versterking van mantelzorgers en vrijwilligersbeleid maken onderdeel uit van het Uitvoeringsplan Welzijn Next Level 2017-2019.

#### Overige inzet

- In 2017 is er gekozen om extra te investeren in de preventie van schulden (start van het project Vroegsignalering van schulden).
- Er is een breed netwerk van maatschappelijk partners bij elkaar gebracht, waarbij ieder vanuit zijn of haar eigen werkveld zich inzet voor de aanpak van schulden en armoede. In 2018 krijgt dit verder vorm in een verder te ontwikkelen armoedepact.

#### Sluitend vangnet voor kwetsbare inwoners

Speerpunten	Actiepunten
Sluitend vangnet voor kwetsbare inwoners	Er wordt samengewerkt en verbinding gemaakt binnen het sociale domein. Samenwerking en verbinding betekent dat er één continu proces is voor de cliënt, een proces dat zo eenvoudig en overzichtelijk mogelijk is en waar de burger zelf de regie over heeft. De burger heeft één aanspreekpunt en krijgt met zo min mogelijk verschillende gezichten in de ondersteuning en hulp te maken.

In 2017 is het concept 1 gezin, 1 plan, 1 casusregisseur doorontwikkeld.

#### Wijkteams Jeugd

In de wijkteams Jeugd wordt er standaard gewerkt aan de hand van 1 gezin, 1 plan, 1 regisseur. Er wordt goed samengewerkt met de verschillende partners, ook op het gebied van veiligheid en vroegsignalering. Er wordt een toename gesignaleerd van problemen op het gebied van veiligheid, echtscheidingen en gedragsproblematiek.

#### Regieteam Multi Probleem Huishoudens

In het voorjaar van 2017 is het Regieteam MPH geëvalueerd. Uit de evaluatie blijkt dat de aanpak van 1 klant-1-plan-1 regisseur goed werkt. In 2018 wordt het Regieteam MPH verder geïmplementeerd en doorontwikkeld als werkwijze binnen de gemeente Tiel.

### Sluitende Aanpak Personen met Verward gedrag

In opdracht van het Rijksoverheid moet elke gemeente op 1 oktober 2018 een sluitende aanpak hebben voor personen met verward gedrag. In 2017 is de gemeente Tiel gestart met het ontwikkelen van een sluitende aanpak voor Personen met Verward gedrag. Dit doet de gemeente Tiel in de vorm van het Project Sluitende Aanpak samen met de GGD.

Daarnaast heeft het Veiligheidshuis een pilot gedraaid waar een totaal van 43 inwoners met verward en/of overlastgevend gedrag zijn opgepakt en waar er aan de hand van de Wrap-around aanpak samen met ketenpartners de situatie van deze inwoners zijn gestabiliseerd en op opgelost.

### Beleidsnotitie Ambulantisering Beschermd Wonen en Maatschappelijke opvang

In december 2017 is het 'Beleidsplan GGZ Beschermd Wonen Maatschappelijke Opvang 2018-2020 Regio Rijk van Nijmegen en Rivierenland' vastgesteld. In dit beleidsplan staan 25 voorstellen die in 2018 worden uitgewerkt.

### Vroegsignalering

Ook is er in 2017 veel aandacht besteed aan het onderwerp 'vroegsignalering'.

Verschillende thema's staan op de agenda of worden uitgevoerd, onder meer:

- *vroegsignalering schulden*; Bij het team Schuldhulpverlening zijn de processen herijkt en wordt meer aandacht besteed aan vroegsignalering bij schulden. Dit is een samenwerkingsverband met Bureau Kredietregistratie, woningcorporaties, zorgverzekeraars, water- en energiebedrijven en BSR.
- *vroegsignalering veiligheid jeugd*; er zijn samenwerkingsafspraken gemaakt tussen Veilig Thuis, jeugdbescherming en de wijkteams Jeugd.

### Van zware zorg naar lichte zorg

Speerpunten	Actiepunten
Van zware zorg naar lichte zorg	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Uitgangspunt is dat de geboden zorg zo licht mogelijk moet zijn en in een zo vroeg mogelijk stadium plaats moet vinden. Er wordt daarvoor meer ingezet op preventie en versterking van voorliggende voorzieningen.</li> <li>2. Ingezet wordt op een daling van de uitgaven aan professionele zorg en uitgaven aan professionele begeleiding en bevordering van informele hulp en ondersteuning.</li> </ol>

3. We monitoren de verhouding tussen de uitgaven aan eerste en tweede lijn zorg.
--

### **Van zware zorg naar lichte zorg**

*Uitgangspunt is dat de geboden zorg zo licht mogelijk moet zijn en in een zo vroeg mogelijk stadium plaats moet vinden. Er wordt daarvoor meer ingezet op preventie en versterking van voorliggende voorzieningen.*

#### *Centrum Jeugd en Gezin (CJG Tiel)*

De wijkteams Jeugd zien een sterke toename van hulpvragen op het gebied van opvoeding, gedrag, veiligheid en relatieproblemen en (v)chtscheidingen en komen te weinig aan preventie toe. Preventie vraagt om een voorinvestering. De commissie Samenleving heeft op 13 september 2017 uitgesproken dat het belang van preventie wordt gezien, maar dat er geen geld beschikbaar was om hierin te investeren. Dat maakt dat inzet op preventie achtergebleven is bij de uitgesproken ambitie.

De lopende preventieve voorzieningen binnen het CJG Tiel zijn gehandhaafd:

- Stimuleren gebruik van vrijwilligers (Home-Start Humanitas), verenigingen en fondsen (kindfonds, cultuur, sport)
- Jeugdgezondheidszorg -9 maanden tot 18 jaar
- Vier wijkteams jeugd voor gezinnen met jeugdigen 0-23 jaar (vroegsignalering en integrale aanpak op alle levensdomeinen, 1Gezin-1Plan-1Casusregisseur)
- Schoolmaatschappelijk werk Rsg Lingecollege en ROC Rivior
- Patch en Kamers met Kansen (kwetsbare jong volwassenen 17- 25 jaar)
- Jongerenwerk Mozaïek
- Straathoekwerk Iriszorg (verslaving)
- Preventie Huiselijk Geweld en Kindermishandeling: vrijwillig kader (wijkteams Jeugd), drang (SAVE-team Gecertificeerde Instellingen), Routeeroverleg, Veilig Thuis, Meldcode en VIR (verwijs index risicojongeren), Jeugdbeschermingstafel

Daarnaast is er vanuit middelen Onderwijsachterstandenbeleid in 2017 gestart met een pilot MBO jeugdteam ROC Rivior, waarin de wijkteams Jeugd participeren.

- Onder meer de volgende voorliggende voorzieningen zijn in 2017 gerealiseerd:
  - Beschermingstafel Jeugd om gedwongen jeugdhulp te voorkomen. In plaats van kindbeschermingsmaatregelen zoals onder toezichtstelling nog een (laatste) kans bieden in het vrijwillig kader. Opstart in 2016 en operationeel in 2017.
  - Met zes gemeenten in het samenwerkingsverband Passend Onderwijs samen nemen we deel aan een pilot dyslexie.

*Volwassenen*

- Versterking van de voorliggende voorzieningen vindt plaats via het Uitvoeringsplan Welzijn Next Level. In 2017 zijn verbindingen gelegd tussen bestaande initiatieven en programma's in Tiel, zodat inwoners beter geholpen worden. Professionals weten elkaar beter te vinden en verwijzen beter door.
- In november 2017 is het regionale beleidsplan Beschermd Wonen en Maatschappelijke Opvang (Samen dichtbij) vastgesteld. Daarin wordt de ambitie uitgesproken om te sturen op de verschuiving van dure instellingszorg naar goedkopere en lichtere zorg in de wijken.

*Ingezet wordt op een daling van de uitgaven aan professionele zorg en uitgaven aan professionele begeleiding en bevordering van informele hulp en ondersteuning.*

- In 2017 is onderzocht waar de grootste zorgkosten vandaan komen. Grote kosten komen door doorverwijzingen van huisartsen en instellingen. Er is in 2017 een start gemaakt om met hen in gesprek te gaan over verlaging van deze kosten door een andere manier van doorverwijzen.
- De wijkteams Jeugd en de Wmo- consulenten zijn geschoold in SNS (sociale netwerk strategieën) met als doel om het netwerk rondom cliënten meer te betrekken en in te zetten.
- Daling van de zorgkosten worden pas na verloop van tijd zichtbaar. In 2017 is er nog geen daling te zien. Sterker nog: er is een forse stijging te zien. Dat komt doordat:
  - de zorgvraag stijgt. Dit is een landelijke trend die ook in Tiel merkbaar is
  - er geen middelen beschikbaar zijn om te investeren in uitbreiding van preventieve voorzieningen
  - er te weinig wordt afgeschaald van zware naar lichte zorg

### Verhogen van het aantal passende arbeidsplaatsen

Speerpunten	Actiepunten
Verhogen van het aantal passende arbeidsplaatsen	1. Activeren en intensiveren van de afstemming van EZ-beleid, ruimtelijke ontwikkeling- en arbeidsmarktbeleid gericht op werkgelegenheidsontwikkeling. 2. Vergroten van de afstemming van bedrijfsvestigingen en werkgelegenheid op het arbeidsaanbod van (werkloos werkzoekende) Tielse burgers door periodiek overleg met Medel en WAPR.

	3. Ondersteunen en intensiveren van de regionale werkgeversbenadering en lokaal inzetten op social return en maatschappelijk verantwoord ondernemen (gebruik PSO certificering).
--	--

- PSO certificering op niveau 1 door gemeente Tiel in 2018; en stimuleren van maatschappelijk verantwoord ondernemen en PSO o.a. via het toepassen van social return.

Voor een PSO certificering op trede 1 in 2018 is via BvoWB een vooronderzoek gedaan. Ook is een externe audit gedaan medio 2017.

Resultaat is dat onze gemeente al een score bereikte van trede 3. De doelstelling is daarmee gehaald. Het gaat er nu om dat trede 3 gehandhaafd blijft en de beleidsinzet vanuit deze PSO gedachte wordt doorontwikkeld.

Een coördinator Social Return is ingehuurd sinds 2016. Hij heeft de ontwikkeling van SROI vorm gegeven. Afspraken en processen met inkoop en aanbesteding, met Werkzaak. Informatie en presentatie aan werkgevers. Resultaat is dat er beduidend meer SROI resultaten worden behaald dan voorgaande jaren. Eind 2017 is de uitvoering van SROI in eigen beheer genomen. Doorontwikkeling en borging van SROI binnen de organisatie is van belang en wordt opgepakt in samenhang met het inkoopbeleid van de gemeente.

- Werkgelegenheidskansen ondersteunen en benutten vanuit Medel en de regionale speerpunten Logistiek en economie, en recreatie en toerisme.

Aandacht voor werkgelegenheidskansen gebeurt in toenemende mate regionaal. Via het RWPOA (platform onderwijs arbeidsmarkt) beleidsmatig en op operationeel nivo via de werkgeversdienstverlening van Werkzaak.

- Het regionaal Werkbedrijf positioneren en stimuleren om te komen tot effectieve afspraken over garantiebanen, werkgeversbetrokkenheid en aansluiting van het (beroeps-)onderwijs.

Regelmatig wordt een publicatie aan de raad ter kennis gebracht over de ontwikkelingen van de zg. Banenafpraak. Nog steeds is het zo dat Rivierenland goede resultaten haalt met de garantiebanen.

De meeste garantiebanen worden gecreëerd in het regulier bedrijfsleven en minder bij onderwijs en overheid. Doordat dit een landelijk beeld is, is eind 2017 voor de sector Overheid het zg. Quotum ingevoerd. Dat zou vanaf 2019 tot boetes kunnen leiden voor individuele overheidswerkgevers. Over dit thema is eind 2017 gecommuniceerd met de raad.

Trendrapportage Q3 2017 Rivierenland: De doelgroep voor de garantiebanen omvat 2.484 werkzoekenden. Er zijn 1.032 reguliere banen in de marktsector en 43 bij de overheid. Uitzend-/detacheringsbanen zijn er 632.

NB: BvoWB heeft recent vastgesteld dat de gemeente Tiel op dit moment voldoet aan het te realiseren quotum voor de banenafpraak.

Het Regionaal Werkbedrijf en het POA (platform onderwijs arbeidsmarkt) hebben hun overlegstructuur aangepast. Het doel is effectiever overleg. Het beleids- en bestuurlijk overleg is duidelijker gescheiden. Ook is de relatie met het economisch beleidsterrein op regionaal nivo georganiseerd.

### De arbeidsmarktparticipatie verhogen; verminderen van de werkloosheid

Speerpunten	Actiepunten
De arbeidsparticipatie verhogen; verminderen van de werkloosheid	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. De Werkzaak centraal positioneren voor dienstverlening aan werkgevers, werknemers en jongeren &gt; 18 jaar zonder startkwalificatie voor scholing. Deze dienstverlening doen richten op het beperken of verminderen van de werkloosheid in Tiel.</li> <li>2. Beleid bij voorkeur ontwikkelen en organiseren op het niveau van de arbeidsmarktregio Rivierenland.</li> <li>3. De integratie uitkering sociaal domein tbv. re-integratie in het gemeentefonds effectief inzetten op arbeidstoeleiding van mensen binnen de Participatiewet, de oude WSW en het nieuwe Beschut Werk.</li> <li>4. Mensen laten werken naar hun vermogen vanuit de Participatiewet en de Wmo. Bijvoorbeeld in combinaties van beschut werk en arbeidsmatige dagbesteding.</li> </ol>

- Effectieve uitvoering van de Participatiewet door de Werkzaak vanuit het stadhuiscomplex Tiel.

Werkzaak is operationeel vanaf begin 2016.

Vanaf 1-1-2017 vindt zowel de regiobrede als de gemeentelijke uitvoering van de Participatiewet e.d. plaats vanuit het Stadhuis Tiel.

Najaar 2017 is de bestuursrapportage t/m mei uitgebracht door Werkzaak over de uitvoering van de Participatiewet. Hierin zijn de prestaties en resultaten t/m mei 2017 opgenomen. In december is de najaarsrapportage t/m augustus door Werkzaak ter informatie aan de gemeenten aangeboden. De hoofddoelstellingen plaatsingen, besparing Inkomensbudget, instroompreventie, invordering debiteuren lagen op koers. Achterblijvende realisatie betroffen de doelstellingen grote werkgevers, en uitstroom. De rapportage over heel 2017 volgt in de jaarrekening van Werkzaak. Zie ook onder Verbonden partijen.

- Beperken van het bijstandsvolume, terugdringen van financieel tekort en benutten van de Vangnetuitkering SZW.

Het totale bijstandsvolume van de gemeente Tiel is in 2017 gedaald van 1.273 naar 1.220 (4,2%). Deze daling is duidelijk groter dan het landelijke %. De instroom in de bijstand komt vooral door de toename van het aantal statushouders, kortere duur van de WW en de wijziging van de Wajong.



Ondanks de volume daling resulteert er over 2017 nog steeds een tekort op het BUIG budget. Een aanvraag Vangnetuitkering over 2017 is in voorbereiding. De raad is daarover geïnformeerd in de vergadering van augustus 2017. De aanvraag gaat mogelijk om een bedrag van € 1,4 mln.

- Invoering en toepassen wet Taaleis

De taaleis is in uitvoering genomen door Werkzaak. Deze taaleis richt zich op burgers met een bijstandsuitkering waar aan de arbeidsverplichting is verbonden. De taaleis leidt tot een toename van cursisten aan het educatie aanbod van het ROCrivor.

- Ontwikkeling en toepassing van de instrumenten beschut werk en loonkostensubsidie

Beide instrumenten bleken in 2016 inderdaad nieuw. Het gebruik en de toepassing ervan was beperkt. Beschut werk is per 2017 verplicht opgelegd aan gemeenten. Werkzaak heeft een plan van aanpak opgesteld en in uitvoering genomen opdat er meer beschut werk wordt gerealiseerd. Resultaat wordt bekend in voorjaar 2018.

Loonkostensubsidies zijn in 2017 beduidend meer ingezet. Dat betekent dat er meer werkzoekenden geen bijstand meer hebben, maar in loondienst werken. Wel met een subsidie aan de werkgever. Dat betekent dat er maar in beperkte mate sprake is van een besparing op het zg. BUIG budget voor uitkeringen (zie hiervoor).

In december 2017 is betreffende de oude WSW een kantonrechteruitspraak over SW-bedrijf Alescon in de publiciteit gekomen. Kern van de zaak is dat wsw-werknemers niet bij de gemeente in dienst waren en niet conform de CAO-WSW werden betaald. Die zaak heeft vergelijkingen met de stichting Werkzaak plus. Werkzaak heeft de consequenties en mogelijkheden in onderzoek. Hierover is inmiddels via een artikel 41 RvO brief gecommuniceerd met de raad.

- Beleid, inzet en besteding van 5% van het reïntegratiebudget tbv de doelgroep 4 (participatie/zorg)

Het gaat om burgers die in ieder geval binnen een termijn van 2 jaar geen enkel zicht hebben op aansluiting bij de arbeidsmarkt. Er is vooral aandacht gegaan naar het ontvlechten van de doelgroep 4 ten opzichte van de doelgroepen 1-2-3 bij Werkzaak, en ook het ontvlechten van het voor hen beschikbare budget. Vanaf najaar 2017 wordt gericht ingezet op het verkrijgen van een goed inzicht in de doelgroep 4. Op basis daarvan kan de passende dienstverlening worden geboden. O.a. vanuit Welzijn next level zal op deze doelgroep ingespeeld moeten worden.

## Verbonden partijen

### Werkzaam Rivierenland

Werkzaam zat in het 2e operationele jaar.

De jaarrekening en -verslag 2016 zijn in de raad behandeld in mei. Belangrijk was de bestemming van het positieve saldo.

De begroting 2018 is in de raad van juni besproken en behandeld. De zienswijze richtte zich m.n. op de personeelsuitbreidingen en de instelling van een Innovatiefonds.

Door een bestuurswisseling in Tiel maakt Tiel sinds juni 2017 geen deel meer uit van het dagelijks bestuur van Werkzaam.

In de raad van september is de bestuursrapportage t/m mei behandeld. In het algemeen geeft de operationele uitvoering van de participatiewet een positief beeld. Vanuit de raad zijn opmerkingen gemaakt bij de gerealiseerde doelstellingen, uitstroombemmeringen in de bestandssamenstelling, omzet, participatiebudget en bedrijfsvoering, beleidspositionering van niet-uitkeringsgerechtigden, en de verwerking van rijkscirculaires in de begroting.

Tevens is een Bedrijfsplan 2.0 aan de gemeenten voorgelegd. Feitelijk een aanvulling op de begroting voor 2017. Hierin is een aanvullende toelichting opgenomen op de personeelsuitbreidingen en het innovatiefonds ad € 700.000. Tijdens het AB Werkzaam van december zijn de personeelsuitbreidingen geaccordeerd en ook een innovatiefonds ad € 350.000.

In december zijn aan de gemeente(n) toegezonden ter informatie de Najaarsrapportage 2017 (t/m augustus) en de kadernotitie 2019. De najaarsrapportage resulteert in een beperkt positief effect voor Tiel. Dit was echter exclusief een nadelig effect door foutieve verwerking van loonkostensubsidies (AB 8 februari 2018). Het uiteindelijk resultaat volgt omstreeks april 2018 in de jaarrekening 2017. Naar aanleiding van de kadernotitie is door Werkzaam besloten om aan de begroting een investeringsparagraaf toe te voegen.

Vanuit de raadsafspraken betreffende verbonden partijen wordt conform sturingsarrangement nivo 3 actiever informatie gedeeld met de raad via het contactraadslid en d.m.v. periodiek te leveren informatie.

### GGD Gelderland - Zuid

In 2017 heeft de GGD de door de gemeente toegewezen taken (Veilig Thuis, Toezicht Wmo en Beschermd wonen) doorontwikkeld. Ook heeft de GGD de lopende taken/opdrachten die ze hadden voortgezet in goede samenwerking met de gemeente Tiel.

### **Veilig Thuis**

In april 2017 werd het verscherpt toezicht op Veilig Thuis Gelderland-Zuid beëindigd. De inspecties hebben geconstateerd dat Veilig Thuis Gelderland-Zuid belangrijke verbeteringen heeft doorgevoerd.

Daarnaast zijn er in juni 2017 Bestuurlijke Samenwerkingsafspraken tussen Veilig thuis en de gemeenten vastgesteld. De samenwerkingsafspraken geven een eerste antwoord wie in welke fase van het proces waarvoor verantwoordelijk is en wat geregeld moet worden om de ketensamenwerking goed te laten verlopen.

In Programmabegroting GGD 2017 was VeiligThuis niet in zijn geheel opgenomen. De gehele begroting 2017 Veilig Thuis werd hierna gepresenteerd als een begrotingswijziging. De raad heeft ingestemd met de begrotingswijziging 2017 ten aanzien van Veilig Thuis.

### **Toezicht Wmo**

Wmo toezicht heeft in 2017 uitvoering gegeven aan haar toezichthoudende taken op het terrein van de Wet maatschappelijke ondersteuning. Bij 2 aanbieders zijn zeer intensieve trajecten doorlopen. Het toezicht richt zich op de kwaliteit van de te bieden zorg.

### **Andere ontwikkelingen binnen GGD**

In opdracht van het Rijksoverheid moet elke gemeente op 1 oktober 2018 een sluitende aanpak hebben voor personen met verward gedrag. In 2017 heeft de GGD de opdracht gekregen om te starten met het project '**Sluitende Aanpak Psychisch kwetsbare burgers**'. Dit project loopt tot maart 2019.

De **Gezondheidsmakelaar** heeft samen met de adviseur Gids zich ingezet voor borging van GIDS interventies in de wijk zodat er een structureel laagdrempelige beweegactiviteiten in de wijk worden aangeboden. Ook heeft zij advies en input gegeven bij het opstellen van het lokale gezondheidsbeleid en een belangrijke speler in de verbandingen gezondheid/armoede, gezondheid/laaggeletterdheid en gezondheid/zorg ( ECT)

Wat betreft **gezondheidsbeleid** is in de Raad besloten om eind 2017 een nieuw lokaal gezondheidsbeleid vast te sletten. Dit is wegens personele omstandigheden uitgesteld.

De **Marap** t/m juni 2017 laat een negatief resultaat zien op de begroting. De GGD stelt voor om het negatief resultaat 2017 te verrekenen met de algemene reserve van de GGD bij de jaarrekening 2017. Dit leidt tot een negatief resultaat van de algemene reserve van de GGD.



## Wat heeft het gekost?

### Ter besluitvorming

In onderstaande tabel zijn de lasten en baten opgenomen die aan dit programma verbonden zijn.

bedragen x € 1.000	Werkelijk 2016	Primitieve begroting 2017	Begroot 2017	Rekening 2017	Vershil begroting na wijziging -/- rekening
Lasten	64.291	62.107	63.445	63.272	173
Baten	22.682	22.911	21.069	19.100	1.969
<b>Resultaat voor bestemming</b>	<b>41.608</b>	<b>39.196</b>	<b>42.376</b>	<b>44.172</b>	<b>-1.796</b>
Mutaties reserves:					
toevoegingen	0	0	746	834	-88
onttrekkingen	1.481	0	918	997	-79
<b>Resultaat na bestemming</b>	<b>40.127</b>	<b>39.196</b>	<b>42.204</b>	<b>44.009</b>	<b>-1.805</b>

### Ter informatie

Het gerealiseerd resultaat voor 2017 is opgebouwd uit de volgende taakvelden:

bedragen x € 1.000		bedrag
0.63	Parkeerbelasting	-7
0.10	Mutaties reserves	-736
6.1	Samenkracht en burgerparticipatie	2.742
6.2	Wijkteams	2.079

6.3	Inkomensregelingen	6.673
6.4	Begeleide participatie	8.721
6.5	Arbeidsparticipatie	3.067
6.6	Maatwerkvoorzieningen (WMO)	6.577
6.71	Maatwerkdienstverlening 18+	1.632
6.72	Maatwerkdienstverlening 18-	10.808
6.81	Geëscaleerde zorg 18+	259
6.82	Geëscaleerde zorg 18-	698
7.1	Volksgezondheid	1.495
8.3	Wonen en bouwen	2
<b>totaal programma</b>		<b>44.009</b>

### ***Verschillenverklaring begroting na wijzigingen en de rekening***

Het nadelige verschil van € 1.805 wordt als volgt verklaard	V/N	bedragen x € 1.000
<b>Analyse verschillen</b>		
<b>Lasten:</b>		
Hogere uitvoeringskosten, hiertegenover staan ook hogere inkomsten	N	101
Lagere lasten verstrekken "oude" voorzieningen Wmo, grotendeels veroorzaakt door lagere verstrekkingen Pgb's voor huishoudelijke hulp, hiertegenover ook lagere eigen bijdragen	V	155
Lagere verstrekkingen Wmo 2015, hiertegenover ook lagere eigen bijdragen (hiervan wordt € 158.000 veroorzaakt door afwikkeling over voorgaande jaren)	V	185
Hogere verstrekkingen uitvoering jeugdwet (hiervan wordt € 430.000 veroorzaakt door afwikkeling over voorgaande jaren)	N	2.448
Lagere lasten opvang statushouders, gedeelte van de kosten lopen door naar 2018. Via resultaatbestemming wordt voorgesteld om dit voordeel door te schuiven naar 2018 voor de afdekking van doorlopende kosten	V	205

Lagere uitgaven Dynamiek, dit voordeel wordt gereserveerd en in 2018 beschikbaar gesteld aan Mozaïek	V	44
Lagere lasten voor RW-POA, hiertegenover staan ook lagere rijksbijdrage, het netto-resultaat wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve RW-POA	V	469
Lagere lasten verstrekkingen uitkeringen bijstand en Bbz, hiertegenover staan ook lagere rijksbijdragen	V	1.839
Hogere kosten reïntegratie, hieronder is ook de bijdrage verantwoord aan Werkzaam voor de loonkostensubsidies die niet vallen binnen de financiering van de Buig ad € 481.000.	N	423
Lagere bijdragen uitvoering SW door enerzijds lagere loonkosten Sw en anderzijds door hogere rijksbijdragen	V	581
Hogere bijdrage in bedrijfsvoeringsresultaat Werkzaam	N	263
Lagere verstrekkingen meerkostenregelingen	V	51
Meer verleende kwijtscheldingen gemeentelijke belastingen	N	60
Hogere kosten Wmo-algemeen onder andere door bezwaar en beroepszaken hulp bij het huishouden en de door specifiek advisering bij problematiek specifieke zorgverleners	N	86
Lagere kosten uitvoering mantelzorgondersteuning	V	63
Overige verschillen	N	38
<b>Baten:</b>		
Lagere specifieke rijksbijdragen ten behoeve van RW-POA. Hiertegenover ook lagere uitgaven	N	368
Lagere rijksbijdragen Buig en Bbz, hiertegenover ook lagere lasten voor verstrekken van uitkeringen	N	1.603
Hogere inkomsten voor dekking van de kosten bedrijfsvoering	V	213
Lagere eigen bijdragen voorzieningen Wmo	N	201
Lagere bijdrage Coa voor opvang statushouders, vanaf 1 oktober maakt deze inkomst onderdeel uit van de algemene uitkering	N	48
Lagere provinciale bijdrage voor taxivervoer als gevolg van wijzigingen in systematiek bij overgang van provincie naar regio	N	45
Overige verschillen	V	83
<b>Gerealiseerd totaal saldo van baten en lasten</b>	<b>N</b>	<b>1.796</b>

<b>Analyse mutaties reserves</b>		
----------------------------------	--	--

<b>Lasten:</b>		
Lagere toevoeging aan de reserve sociaal domein, € 100.000 was bestemd voor het RW-POA en is toegevoegd aan deze bestemmingsreserve	V	100
Hogere toevoeging aan reserve RW-POA, voor € 88.500 is hiervoor een budget ontvangen in de algemene uitkering daarnaast is de lagere toevoeging aan de reserve sociaal domein toegevoegd aan deze reserve	N	188
<b>Baten:</b>		
Vanuit de reserve sociaal domein is € 77.000 meer ingezet ter dekking van de hogere kosten binnen dit programma. Hiermee is de reserve, behoudens specifiek gelabeld budget voor mantelzorgondersteuning, volledig ingezet.	V	77
Overige verschillen	V	2
<b>Gerealiseerd resultaat</b>	<b>N</b>	<b>1.805</b>

### Verrekeningen met reserves

In onderstaande tabel zijn de bij dit programma behorende reserves genoemd en de voorgestelde stortingen en onttrekkingen:

Naam reserve	saldo 1-1-2017	toevoeging rente	overige toevoegingen	onttrekkingen	stand per 31-12-2017
Sociaal domein	842.225		260.471	995.099	107.597
Elektronisch kinddossier	1.546			1.546	0
Reserve RW-POA	0		573.318		573.318



**Programma 3**

## **Vitale en aantrekkelijke stad**

### **Wat willen we?**

*Een vitale aantrekkelijke centrumstad voor inwoners en bezoekers uit de regio*

### **Speerpunten**

- 1 Sport
- 2 Cultuur
- 3 Evenementen

## Indicatoren

	Realisatie			Bron	Nulmeting	Norm
	2015	2016	2017			

<b>1 Sport</b>						
% Tielenaars dat voldoet aan Fitnorm	44%	----*	....**	Gelderse Sportmonitor 2015		
<i>Fitnorm: minimaal 3 x per week tenminste 20 minuten intensieve lichaamsbeweging** de Gelderse Sportmonitor wordt niet langer afgenomen door de G.S.F. er zijn dus geen actuele cijfers beschikbaar</i>						
% Tielenaars dat voldoet aan Combinorm	68%	----*	....**	Gelderse Sportmonitor 2015		
<i>Combinorm: men voldoet aan NNGB en/of Fitnorm** de Gelderse Sportmonitor wordt niet langer afgenomen door de G.S.F. er zijn dus geen actuele cijfers beschikbaar</i>						
Lid van een sportvereniging	51%	----*	....**	Gelderse Sportmonitor 2015		
<i>* De Gelderse Sportmonitor wordt elke 2 jaar gehouden. ** de Gelderse Sportmonitor wordt niet langer afgenomen door de G.S.F. er zijn dus geen actuele cijfers beschikbaar</i>						
% Tielenaars dat voldoet aan NNGB	53%	----*	....**	Gelderse Sportmonitor 2015		
<i>NNGB staat voor Nederlandse Norm Gezond Bewegen: minimaal 5 x per week 30 minuten matig intensieve lichaamsbeweging** de Gelderse Sportmonitor wordt niet langer afgenomen door de G.S.F. er zijn dus geen actuele cijfers beschikbaar</i>						

<b>2 Cultuur</b>						
Bezoekers bibliotheek vestiging Tiel	132.489	131.929	--	Bibliotheek Rivierenland		

*De bezoekersaantallen worden m.i.v. 2017 niet meer genoteerd. De reden is dat in Zinder geen technische voorzieningen (bezoekerspoortjes) zijn aangebracht die dit kunnen meten. Bovendien is er een open verbinding tussen de ruimten van de bibliotheek, de centrale hal, exporuimte en kunsttuin en het centrale trappenhuis. Dus ook als er op diverse punten bezoekers zouden worden geregistreerd zou het de vraag blijven of zij allen als bezoekers van de bibliotheek kunnen worden aangemerkt.*

Aantal openingsuren bibliotheek	61	61	58	site Bibliotheek Rivierenland		
<i>in Zinder is de bieb 58 uur per week open waarvan 38 uur full service. Op full service-uren zijn zowel vrijwilligers als bibliotheekmedewerker(s) op de vestiging aanwezig voor o.a. het verlenen van informatie.</i>						
Aantal exposities Het Klooster (incl. flitsexposities Werkplek)	10	10	8	Het Klooster		
<i>Er zijn in 2017 zes solo-exposities geweest met werk van Gelderse kunstenaars in 2017 in Het Klooster. Daarnaast nog twee flitsexposities van KV De Werkplek. In 2017 waren er vanaf van september twee exposities te bezichtigen in Zinder Expo (het vervolg op Het Klooster).</i>						
Raming bezoekersaantal Het Klooster	1.200	1.300	--	Klooster		
<i>Het aantal mensen dat de exposities in ZinderExpo (het vervolg op Het Klooster) bezichtigt is flink toegenomen. Maar m.i.v. 2017 worden bezoekersaantallen niet meer geregistreerd door het ontbreken van technische voorzieningen voor zo'n telling in Zinder. Door de open verbindingen in de centrale hal in Zinder is bovendien niet scherp af te bakenen welke bezoeker voor welke functie / activiteit naar Zinder komt.</i>						
Bezoekers filmtheater Agnietenhof	8.814	8.528	8.882	Agnietenhof		
Bezoekers amateurvoorstellingen Agnietenhof	5.815	5.878	5.495	Agnietenhof		
Bezoekers overige activiteiten Agnietenhof	6.855	6.239	6.402	Agnietenhof		
Aantal bezoekers Flipje- en streekmuseum	11.402	11.000	12.000	Flipje- en Streekmuseum		
Aantal leerlingen i.h.k.v. erfgoededucatie (museum)	526	984	1745	Flipje- en Streekmuseum		
<i>De stijging van het aantal leerlingen is toe te schrijven aan de digitale leerlijn Reizen in de tijd en de intensieve inzet van de erfgoedcoach.</i>						
Aantal wisseltentoonstellingen museum	2	3	2	Flipje- en Streekmuseum		
Aantal professionele voorstellingen Agnietenhof	189	202	169	Agnietenhof	155	
Bezoekers professionele voorstellingen Agnietenhof	50.837	61.219	48.288	Agnietenhof	55.000	
Aantal filmvertoningen Agnietenhof	114	109	116	Agnietenhof	70	
<i>norm: Convenant Agnietenhof 2013 t/m 2016</i>						
Jeugdleden bibliotheek woonachtig in Tiel	6165	6163	6293	bibliotheek jaarstukken		
Volwassen leden bibliotheek woonachtig in Tiel	2720	2904	2857	jaarstukken bibliotheek		
<i>De cijfers 2017 zijn nog niet definitief vastgesteld door bibliotheek Rivierenland</i>						

Lidmaatschap instellingen bibliotheek	40	36	39	bibliotheek jaarstukken		
<i>leden zijn scholen en maatschappelijke organisaties. De lichte teruggang in het aantal leden komt o.a. vanwege de collectie Bibliotheek op School</i>						
Aantal openingsuren het Klooster	14,5	14,5	14,5	Regie op Samenleving, onderdeel cultuur		
<i>Het aantal openingsuren voor Expo Zinder (vervolg op Het Klooster) is aanzienlijk verruimd tot ruim 70 uur per week (openingstijden Zinder).</i>						
Aantal verleningen waarderingssubsidies amateurkunst	14	16	20	beschikkingen amateurkunst ontleend aan Corsa gemeentelijke administratie		
Aantal verlening activiteitensubsidies amateurkunst (producties en voorstellingen)		9	ca. 8			
<i>De activiteitensubsidies amateurkunst schommelen tussen de 5 en 10 subsidieaanvragen per jaar.</i>						
Aantal openingsuren museum	20	20	20	site Flipje en Streekmuseum		

<b>3</b>	<b>Evenementen</b>	
----------	--------------------	--

### Voorgescreven indicatoren

Naam indicator	Eenheid	Jaar	Tiel	Nederland
Niet-wekelijkse sporters	%	2016	53,7	48,7



## Wat hebben we gedaan?

### Sport

Speerpunten	Actiepunten
Sport en spelen	<ul style="list-style-type: none"> <li>• De realisatie van het Wielerpark is formeel afgerond eind 2017. Opening van het wielerpark vindt plaats in april 2018.</li> <li>• Met de buitensportverenigingen is een Plan van Aanpak opgesteld gericht op het maken van nieuwe afspraken over beheer en onderhoud van de buitensportaccommodaties.</li> <li>• Met diverse partijen is het proces gestart om te komen tot een actualisering van het gemeentelijke sportbeleid.</li> <li>• Op sportpark Wadenoyen zijn de kunstgrasvelden ruim binnen het budget gerealiseerd.</li> <li>• Eind november heeft de gemeenteraad besloten de aanbestedingsprocedure voor de bouw van een nieuw zwembad in Tiel op te starten.</li> <li>• De renovatie van de atletiekbaan bij atletiekvereniging Astylos zal gestart worden in 2018.</li> </ul>

### Cultuur

Speerpunten	Actiepunten
Cultuur	<p>Wat hebben wij gedaan in 2017</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Oplevering, in gebruik name en opening van cultuurcluster Zinder in september 2017</li> <li>• Voorbereidende werkzaamheden t.b.v. besluitvorming cultuurbedrijf Tiel</li> <li>• Voorbereiding en start met nieuwe tentoonstellingenreeks voor Zinder Expo</li> <li>• Product-, budget- en prestatieafspraken voor Cultuurbedrijf Tiel vastgelegd in het Convenant Cultuurbedrijf Tiel 2018 t/m 2021.</li> <li>• Inrichting bibliotheek Zinder door stichting OBR volgens concept Brede Bibliotheek met naast de uitleencollectie aandacht voor voldoende studie- en werkplekken, een medialab, een goede verblijffunctie met zithoekjes en loungeplekken</li> <li>• Oplevering en plaatsing van diverse kunstopdrachten en kunstwerken in de Zinder en parkeergarage WLP</li> </ul>

	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Voorbereiding in de regio van het regionaal convenant uitvoering Bibliotheekwerk in Rivierenland 2019 t/m 2022</li> <li>• Voorbereiding start Jeugdcultuurfonds in Tiel</li> <li>• Continueren inzet combinatiefunctionarissen cultuur (cultuurcoaches) ten behoeve van: <ul style="list-style-type: none"> <li>• Leerlijnen 'Muziek in de Klas' en 'Ik dans, (digitale) leerlijn erfogoededucatie 'Reizen in de tijd' (programma 7)</li> <li>• Bevorderen lees- en mediawijsheid door inzet van lees- en mediacoaches (zie programma 7)</li> </ul> </li> </ul>
--	--

## Evenementen

Speerpunten	Actiepunten
<b>Evenementen</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Er is uitvoering gegeven aan de evenementennota van Tiel. In 2017 zijn er circa 120 evenementen georganiseerd in onze gemeente.</li> <li>• Er zijn subsidies verleend aan evenementen conform de deelverordening evenementensubsidies. Ook zijn er sponsorbedragen verstrekt conform de sponsorregels. In totaal zijn er 15 evenementen gesubsidieerd en 7 evenementen gesponsord. Drie Corso-bouwplaatsen ontvingen een bijdrage vanuit het Evenementenfonds.</li> <li>• De evaluatie van het evenementenbeleid heeft plaatsgevonden in het vierde kwartaal van 2016. De uitkomst hiervan is begin 2017 vastgesteld en tevens ter bespreking aan de commissie Samenleving aangeboden.</li> </ul>

## Verbonden partijen

### Regionaal Archief Rivierenland

Het RAR heeft het afgelopen jaar als eerste archiefdienst van Nederland succesvolle pilots uitgevoerd op het gebied van E-depots. Ze zijn de eerste archiefdienst die Persistent Identifiers inzet tegen linkrot en ze zijn de enige zelfstandige archiefdienst in Nederland die het vervangingsbesluit van archiefbescheiden heeft.

Naast de algemene taken die het RAR uitvoert als ontsluiting van archieven, indexering trouw- en doopregisters, transcriptie van bronnen, materiële verzorging van dossiers, studiezaaldienstverlening, inspectie, advies, educatieprogramma's voor diverse scholen en tentoonstellingen, zijn onder andere de volgende taken specifiek voor gemeente Tiel uitgevoerd:

- Repertoria notarissen Tiel 1811- 1935 (275 registers)
- Gemeenteverslagen 1852 – 1935 (11 banden, 84 katernen)
- Kadastrale leggers 1831 – ca.1930 (36 registers)
- Films Maatschappij De Betuwe (9 films)
- Fotocollectie Maatschappij De Betuwe (11.125 opnamen)
- Collectie Luchtfoto's (242 grootformaat afdrukken)
- Procesdossiers vrijwillige rechtspraak ORA Tiel (ca. 26 meter)
- Tielse Courant 1950-1989 (77.183 pagina's)
- Begraafadministratie (enkele tientallen inventarisnummers over verschillende kerkelijke en burgerlijke gemeenten)
- Collectie videobanden



## Wat heeft het gekost?

### Ter besluitvorming

In onderstaande tabel zijn de lasten en baten opgenomen die aan dit programma verbonden zijn.

bedragen x € 1.000	Werkelijk 2016	Primitieve begroting 2017	Begroot 2017	Rekening 2017	Verschil begroting na wijziging -/- rekening
Lasten	11.451	9.885	10.952	10.533	419
Baten	3.656	3.157	3.586	3.467	119
<b>Resultaat voor bestemming</b>	<b>7.795</b>	<b>6.728</b>	<b>7.366</b>	<b>7.066</b>	<b>300</b>
Mutaties reserves:					
toevoegingen	678	257	257	273	-17
onttrekkingen	916	286	577	526	51
<b>Resultaat na bestemming</b>	<b>7.557</b>	<b>6.699</b>	<b>7.045</b>	<b>6.813</b>	<b>233</b>

### Ter informatie

Het gerealiseerd resultaat voor 2017 is opgebouwd uit de volgende taakvelden:

bedragen x € 1.000		bedrag
0.10	Mutaties reserves	-253
5.1	Sportbeleid en activering	770
5.2	Sportaccommodaties	1.127
5.3	Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	2.908

5.4	Musea	870
5.6	Media	824
5.7	Openbaar groen en (openlucht) recreatie	566
<b>totaal programma</b>		<b>6.813</b>

### **Verschillenverklaring begroting na wijzigingen en de rekening**

Het voordelige verschil van € 233 wordt als volgt verklaard	V/N	bedragen x € 1.000
<b>Analyse verschillen</b>		
<b>Lasten:</b>		
Lagere kosten voor salarissen en inhuur	V	84
Lagere kapitaallasten buitensportaccommodatie ad € 168k (voornamelijk door nog niet gereed zijn van het Wielerpark per einde 2017), hiertegenover staat ook een lagere bijdrage uit de reserve (algemene dekkingsmiddelen)	V	168
Lagere onderhoudskosten buitensportaccommodaties	V	104
Hogere huisvestingslasten panden Zinder, Plantage en Agnietenhof	N	139
Lagere kosten voorstellingen Agnietenhof (zie ook lagere baten)	V	85
Lagere eenmalige ICT-kosten Agnietenhof	V	99
Lagere exploitatiekosten Agnietenhof en Zinder (afschrijvingslasten, aanschaf en onderhoud inventaris, porti en drukwerk)	V	183
Hogere lasten exploitatie museum, hiertegenover gedeeltelijk hogere inkomsten	N	26
Hogere kosten organisatie kermissen, wordt volledig gecompenseerd door hogere opbrengsten	N	27
Hogere kosten organisatie evenementen	N	88
Overige verschillen	N	24
<b>Baten:</b>		
Lagere opbrengst voorstellingen en cursussen Agnietenhof en Zinder	N	186
Hogere opbrengst verhuur pand Zinder	V	58
Lagere opbrengst subsidies (o.a. provincie inz. Senioren Cultuurpact)	N	45

Hogere bijdrage Culemborg inzake salariskosten voormalig personeel	V	33
Hogere inkomsten bij exploitatie museum	V	10
Hogere inkomsten organisatie kermissen	V	29
Overige verschillen	N	18
<b>Gerealiseerd totaal saldo van baten en lasten</b>	<b>V</b>	<b>300</b>

<b>Analyse mutaties reserves</b>		
<b>Lasten:</b>		
Hogere storting in de algemene reserve Agnietenhof	N	17
<b>Baten:</b>		
Lagere bijdrage uit reserve Agnietenhof	N	44
Bijdrage uit de reserve amateurkunst ter dekking hogere uitgaven	V	7
Lagere bijdrage uit reserve kapitaallasten buitensportaccommodaties doordat de te dekken investeringen per ultimo 2017 niet waren afgerond	N	11
Overige verschillen	N	2
<b>Gerealiseerd resultaat</b>	<b>V</b>	<b>233</b>

### Verrekeningen met reserves

In onderstaande tabel zijn de bij dit programma behorende reserves genoemd en de voorgestelde stortingen en onttrekkingen:

Naam reserve	saldo 1-1-2017	toevoeging rente	overige toevoegingen	onttrekkingen	stand per 31-12-2017
Reserve collectie museum	34.336		3.780		38.116
Reserve onderhoud museum	58.837		14.396		73.233
Reserve vervangingsinvesteringen Agnietenhof	911.437	18.229	91.717	71.000	950.383

Reserve verbouwing Agnietenhof	1.131.324	22.626		51.622	1.102.328
Reserve onderhoud Agnietenhof	390.719		42.812	14.116	419.415
Algemene reserve Agnietenhof	112.034		16.535	128.569	0
Reserve subsidie amateurkunst	31.731			6.664	25.067
Reserve kapitaallasten buitensport	1.195.629	23.913		76.780	1.142.762
Reserve evenementenfonds	11.051				11.051
Reserve onderhoud Plantage en Bibliotheek	364.493		39.356		403.849
Reserve Onderhoud binnensportaccommodaties	669.358			177.486	491.872

## Programma 4

## Mobiliteit

### Wat willen we?

*Tiel is vlot en veilig bereikbaar per auto, fiets en openbaar vervoer. Er is voldoende parkeergelegenheid in en rond de binnenstad, in woonwijken, bij voorzieningen en op bedrijventerreinen. Wij werken voortdurend aan verbetering van de klantvriendelijkheid van het parkeren.*

### Speerpunten

- 1 Lokale en regionale auto-ontsluiting
- 2 Regionale OV-ontsluiting
- 3 Reguleren van parkeren (in de binnenstad)
- 4 Rol van de fiets

### Indicatoren

	Realisatie			Bron	Nulmeting	Norm
	2015	2016	2017			
<b>1 Lokale en regionale auto-ontsluiting</b>						
Aantal motorvoertuigen per etmaal (werkdag) Schaarsdijkweg (Dr. J.M. den Uyllaan - Lingeweg)	10.300	10.700	10.300	telling 2017	10.900	17.200

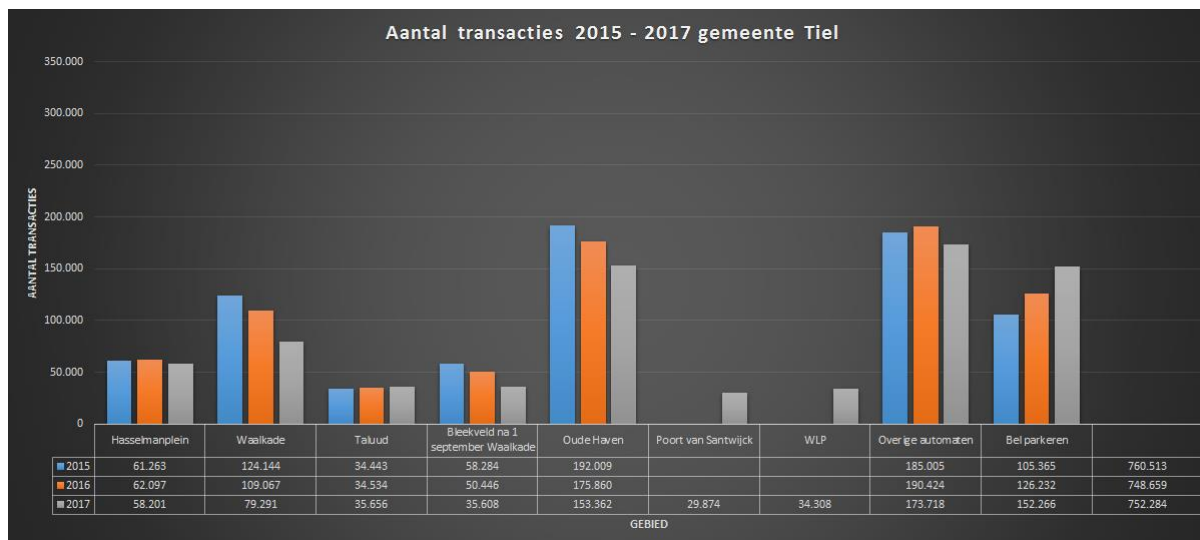
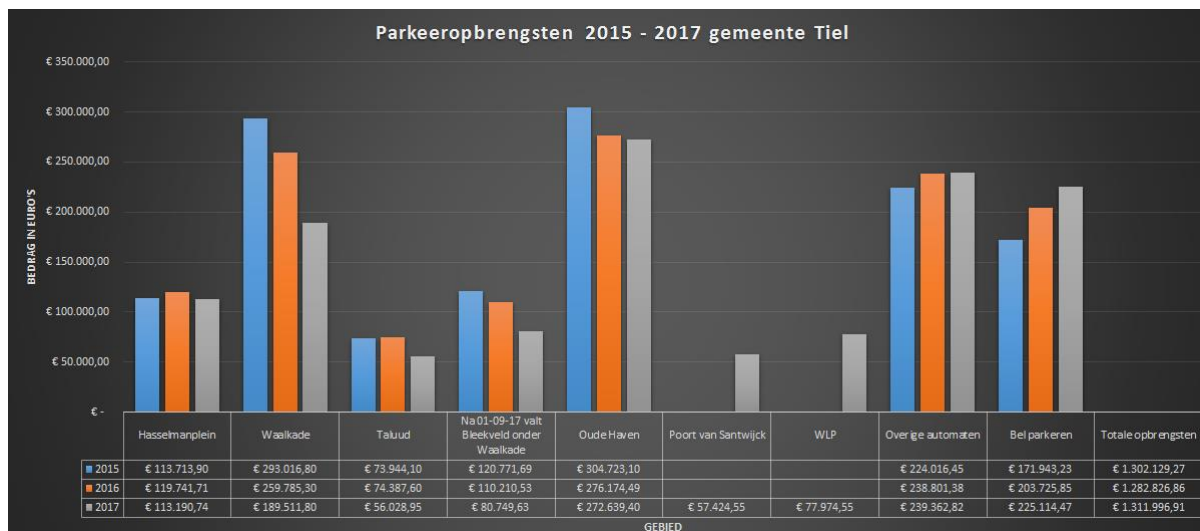
Aantal motorvoertuigen per etmaal (werkdag) Rivierenlandlaan (Burg. Meslaan - Wilhelmina Druckerstraat)	10.500	10.500	10.600	telling 2017	10.800	15.300
Aantal motorvoertuigen per etmaal (werkdag) Laan van Westroijen (Predikbroedersweg - Gasthuislingelaan)	10.900	10.900	11.800	telling 2017	10.300	15.900
Aantal motorvoertuigen per etmaal (werkdag) Grote Brugse Grintweg (Amsterdam-Rijnkanaal)	10.900	11.000	11.600	telling 2017	9.200	16.400
Aantal motorvoertuigen per etmaal (werkdag) N835 (A15 - Laan van Westroijen)	21.900	21.900	24.300	telling 2017	22.000	39.000
Aantal motorvoertuigen per etmaal (werkdag) N834 (Schaarsdijkweg - komgrens)	19.500	19.500	20.200	telling 2017	19.400	22.500
Aantal motorvoertuigen per etmaal (werkdag) Lingeweg (Inundatiekanaal)	3.100	3.100	2.600	telling 2017	3.200	2.200
Aantal motorvoertuigen per etmaal (werkdag) Lokstraat (Esdoornstraat - Westroijensestraat)	13.400	13.400	13.900	telling 2017	17.000	17.000
Aantal motorvoertuigen per etmaal (werkdag) Nieuwe Tielseweg (Waardenburglaan - Teisterbantlaan)	15.500	15.500	16.400	telling 2017	16.900	16.000

<b>2 Regionale OV-ontsluiting</b>						
Aantal reizigers per etmaal (werkdag) Tiel Centraal (richting Utrecht)	3.445	3.510	3.400	NS	4.200	5.900
<i>2017: inschatting. Informatie volgt medio 2018</i>						
Aantal reizigers per etmaal (werkdag) Tiel Centraal (richting Arnhem)	1.226	1.347	1.300	Arriva	onbekend	onbekend
<i>2017: inschatting. Informatie volgt medio 2018</i>						
Aantal reizigers per etmaal (werkdag) Tiel Passewaaij	1.434	1.505	1.400	NS	950	1.650
<i>2017: inschatting. Informatie volgt medio 2018</i>						

<b>3 Reguleren van parkeren (in de binnenstad)</b>						
Inkomsten	1.282.827	1.311.966		parkeermeters		

Aantal transacties	748.659	752.284		parkeermeters		
--------------------	---------	---------	--	---------------	--	--

<b>4 Rol van de fiets</b>						
Bezettingsgraad fietsparkeervoorziening (Oude Haven) absoluut	14.203	12.397	13.043	Registratie	n.v.t.	23.162
Bezettingsgraad fietsparkeervoorziening (Oude Haven) in procenten	61	54	56	Registratie	n.v.t.	100
Onderhoud fietsvoorzieningen (fietspaden en fietsstroken) onvoldoende in m2	3.616	1.879	1.879	Registratie / CROW	n.v.t.	174.919
Onderhoud fietsvoorzieningen (fietspaden en fietsstroken) onvoldoende in procenten	2,1	1,1	1,1	Registratie / CROW	n.v.t.	100
<i>Norm: streefwaarden en/of beleidsdoelstellingen n.v.t.: Geen nulmeting maar relatie tot de volledige capaciteit of areaal. Een goed beeld van de diverse ontwikkelingen kan verkregen worden door de voorgaande jaren met elkaar te vergelijken</i>						



Voorgeschreven indicatoren



<b>naam indicator</b>	<b>eenheid</b>	<b>jaar</b>	<b>Tiel</b>	<b>NL</b>
Ziekenhuisopnamen na verkeersongeval met een motorvoertuig	%	2015	4	8
Ziekenhuisopnamen na verkeersongeval met een fietser	%	2015	6	9

NB: bron: Veiligheid.nl; over 2016 zijn nog geen gegevens beschikbaar

## Wat hebben we gedaan?

### Lokale en regionale auto-onstluiting

Speerpunten	Actiepunten
<p style="color: #4F81BD;"><b>Regionale auto-onstluiting</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• <b>A15</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>○ In 2017 is - onder aanvoering van de Provincies Gelderland en Zuid-Holland - de lobby voortgezet om de doorstroming en de verkeersveiligheid op de A15 op de korte en de lange termijn te verbeteren. Het Ministerie van Infrastructuur en Milieu heeft in het voorjaar van 2017 een MIRT-onderzoek afgerond naar de goederenvervoercorridors Oost (A15) en Zuidoost (A16/A58). In het eindrapport is een breed palet aan acties benoemd ter verbetering van de bereikbaarheid van de economische knooppunten in de beide corridors, waaronder Medel. Eén van de vervolgacties is een verdiepend verkeersonderzoek naar de knelpunten op de A15. Het onderzoek is eind 2017 gestart. De resultaten worden medio 2018 verwacht.</li> <li>○ In de tweede helft van 2017 heeft Rijkswaterstaat extra signaleringsborden geplaatst op de A15 om verkeer te waarschuwen voor filevorming.</li> </ul> </li>   <li>• <i>Mobiliteitsvisie in relatie tot ruimtelijke ontwikkelingen</i> <ul style="list-style-type: none"> <li>○ De herijking van het hoofdwegennet voor het autoverkeer, zoals is vastgelegd in de Mobiliteitsvisie uit 2008, is een bouwsteen voor de omgevingsvisie, die in 2018 wordt ontwikkeld. In 2017 zijn de processen op elkaar afgestemd, als basis om medio 2018 te komen tot een voorstel voor aanpassing van de hoofdwegenstructuur.</li> <li>○ Regio Rivierenland heeft in april 2017 opdracht verleend tot het actualiseren van het regionale verkeersmodel uit 2012. Tiel is hierin opgenomen. De werkzaamheden worden begin 2018 afgerond.</li> </ul> </li>   <li>• <b>N834</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>○ De Provincie is in 2016 gestart met de voorbereiding van groot-onderhoud van de N834 Tiel - Asch/Zoelmond (uitvoering 2019/2020). Tiel is betrokken bij de te nemen maatregelen, planning en communicatie. Om te voorkomen dat de doorstroming bij het kruispunt Bergakker gaat stagneren adviseert de Provincie om hier een verkeersregelininstallatie te plaatsen. In 2018 wordt een besluit</li> </ul> </li> </ul>

<p><b>Lokale auto-ontsluiting</b></p>	<p>genomen over de medefinanciering door de gemeente.</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• <i>Sanering verkeersborden</i> <ul style="list-style-type: none"> <li>○ Tijdens wijkshouwen hebben we inwoners gevraagd om verkeersborden te melden die volgens hen gesaneerd zouden kunnen worden. Tot nu toe zijn hier geen bruikbare reacties op gekomen. Daar waar zich de kans voor doet om - in het kader van wegonderhoud en projecten - verkeersborden te clusteren en/of te saneren, wordt dit opgepakt. Daarnaast zijn we terughoudend met het plaatsen van verkeersborden bij infrastructurele projecten en herinrichtingen.</li> </ul> </li> <li>• <i>Rotonde Rivierenlandlaan-Siependaallaan (gerealiseerd in 2005)</i> <ul style="list-style-type: none"> <li>○ Eind 2016 heeft Gedeputeerde Staten het bezwaar van de gemeente tegen de terugvordering van het voorschot van € 97.392,80 op de subsidie voor de aanleg van de rotonde niet-ontvankelijk verklaard. Tegen dit besluit heeft het college beroep aangetekend bij de rechtbank. Op 22 mei 2017 heeft de Rechtbank het beroep gegrond verklaard. Op 1 december 2017 heeft Gedeputeerde Staten het bezwaar van de gemeente inhoudelijk ongegrond verklaard. Hiertegen heeft het college op 9 januari 2018 beroep aangetekend.</li> </ul> </li> <li>• <i>Uitvoeringsprogramma Mobiliteit</i> <ul style="list-style-type: none"> <li>○ In 2017 zijn de doelen en acties uit het uitvoeringsprogramma geëvalueerd. Het resultaat is dat in 2018 het uitvoeringsprogramma ongewijzigd blijft. Het vervolg, 2019 en verder, wordt bepaald aan de hand van wat er uit de herijking van de Mobiliteitsvisie, het nieuwe coalitieakkoord, en de verkeersonderwerpen uit programma Veiligheid gaat komen. Hierna wordt een nieuw uitvoeringsprogramma opgesteld.</li> </ul> </li> </ul>
---------------------------------------	--

### Regionale OV-ontsluiting

<b>Speerpunten</b>	<b>Actiepunten</b>
--------------------	--------------------

**Regionale openbaar vervoer ontsluiting**

- *Openbaar vervoervisie*
  - De Provincie werkt haar openbaar vervoervisie uit. Daartoe heeft de Provincie een strategisch ontwikkelteam geformeerd waarin de Regio Rivierenland is vertegenwoordigd. Daarbij wordt de eventuele overdracht van taken en verantwoordelijkheden naar de lagere overheden (regio's, gemeenten) besproken.
  - De Provincie is gestart met het opstellen van een programma van eisen voor de nieuwe concessie voor het openbaar busvervoer in Regio Rivierenland. De huidige concessie is verlengd tot 2025.
  - In 2016 is in Tiel de pilot Automobiel gestart door het Servicepunt Thuiswonen. Het Servicepunt biedt sociaal vervoer aan. Het vervoer wordt door vrijwilligers uitgevoerd. In Tiel werden in 2017 2100 ritten gereden. De pilot is gefinancierd door het Servicepunt en de Provincie, zonder financiële bijdrage van de gemeente.
  - Op 10 maart 2017 is de pilot Flip&Klaar gestart. In dit concept bieden deelautoaanbieder MyWheels en autodealer De Waal deelauto's aan bij station Tiel. De pilot richt zich op de ontsluiting van de bedrijventerreinen. De pilot is gefinancierd door Stichting Dirk III en de Provincie, zonder financiële bijdrage van de gemeente.
  - In 2017 heeft Arriva de mogelijkheden onderzocht om Medel te ontsluiten met buslijn 45. De route kan worden verlegd naar de Diepert. Voorwaarde is wel dat de nieuw aan te leggen ontsluitingsweg tussen de A15 (aansluiting 34) en Echteld gereed is. Naar verwachting kan lijn 45 eind 2018 via de nieuwe route gaan rijden. Om werknemers op Medel zoveel mogelijk te laten profiteren van de nieuwe busroute onderzoeken we de mogelijkheden om bij de aan te leggen bushaltes op de Diepert deelfietsen en diefstalveilige stallingvoorzieningen te plaatsen. Voorgesteld wordt om de kosten te dekken uit het overschot op de pilots Automobiel en Flip&Klaar.
- *Basismobiliteit*
  - Vanaf 1 januari 2017 is Versis, Aanvullend regiovervoer, actief voor inwoners van Tiel en de regio Rivierenland. Het systeem bestaat uit een regiecentrale (ritaanninge en -planning) en vervoerders (uitvoering vervoer). Het systeem is zodanig ingericht dat in een later stadium - naast gebruikers van de huidige Regiotaxi Gelderland - andere gemeentelijke vervoersvormen uit het flexnet kunnen instromen. Het beheerbureau Versis, onderdeel van de afdeling Contractgestuurde Dienstverlening van Regio Rivierenland, geeft de organisatie van het vervoersysteem vorm.

	<ul style="list-style-type: none"> <li>o Het systeem wordt goed gebruikt. In 2017 zijn door 1163 Wmo pashouders 47.479 ritten gemaakt. In 2016 maakten 1560 pashouders 46.490 ritten.</li> <li>o Het systeem gaat uit van bekostiging in kilometers i.p.v. in zones. Zoals aangenomen heeft dit voor alle gemeenten een kostenstijging met zich meegebracht.</li> </ul> <ul style="list-style-type: none"> <li>• <i>Het Veer</i> <ul style="list-style-type: none"> <li>o Voor het kassasysteem op de Pomona is gevraagd om ook pinbetalingen mogelijk te maken. Dit bleek met het gekozen systeem niet eenvoudig te kunnen. Omdat onderzoek naar de toekomst van het veerbedrijf wordt gedaan, zijn er geen verdere acties ondernomen voor andere betalingsvormen, zoals pin-app contactloos betalen.</li> </ul> </li> </ul>
--	---

### Reguleren van parkeren (in de binnenstad)

Speerpunten	Actiepunten
<p><b>Parkeervoorziening binnenstad</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• <i>Kentekenparkeren</i> <ul style="list-style-type: none"> <li>o Door het (verder) invoeren van "achteraf betalen" door middel van kentekenparkeren, op de grote parkeerterreinen en in de parkeergarage, neemt de klantvriendelijkheid van onze binnenstad toe: men hoeft zich niet meer te haasten en betaalt alleen voor de geparkeerde tijd.</li> <li>• De proef met kentekenparkeren bij de Burense Poort is niet begonnen in maart 2017. Deze is tot nader order uitgesteld als gevolg van gewijzigde omstandigheden bij één van de stakeholders.</li> </ul> </li> <li>• <i>Herverdeling parkeerplaatsen binnenstad</i> <ul style="list-style-type: none"> <li>o Na de ingebruikname van het parkeerterrein Poort van Santwyck en de parkeergarage Westluidense Poort zijn op 1 september 2017 500 parkeerplaatsen op de Waalkade opgeheven. Vergunninghouders zijn herverdeeld over de andere parkeerterreinen in en bij de binnenstad. In de tweede helft van 2017 is gestart met de planvorming voor de</li> </ul> </li> </ul>

herinrichting van het vrijgekomen gebied (Waalkade fase 2).

- *Aanpassen venstertijden*
  - De uitbreiding van de dagelijkse parkeerbetaaltijden van 18 naar 22 uur (uitgezonderd de zondag) is ingevoerd per 1 september 2017.
- Op dat moment is ook de kraskaart voor het bezoek van de bewoners van de binnenstad van kracht geworden.
  
- *Monitoring*
  - De inkomsten en aantallen transacties op de parkeerterreinen is opgenomen in de indicatoren. Ook de bezetting in de parkeergarage van de Westluidense Poort is hierin opgenomen.
  
- *Monitoren parkeren 4e<sup>e</sup> schil*
  - In 2017 is in de 4<sup>e</sup> schil vergunningparkeren ingevoerd, naar aanleiding van de monitoring van de 3e schil. De aanvraag uit de Hoogendijkstraat en de Eerste Sluisje zijn afgewezen omdat er onvoldoende draagvlak was (55% criterium).
  -
  
- *Invoeren dubbelgebruik parkeervergunninghoudersplaatsen*
  - Waar mogelijk wordt dubbelgebruik van parkeervergunninghoudersplaatsen door bewoners en bedrijven ingevoerd. Dit is ook op de Waalkade en het Bleekveld ingevoerd. Voor de parkeergarage zijn 52 vergunningen aan bewoners uitgegeven.
  
- *Ingebruikname parkeergarage Westluidense Poort*
  - De parkeergarage Westluidense Poort is in september officieel in gebruik genomen. Er is drie weken gratis geparkeerd om de bezoekers de garage te laten ervaren.
  - De garage was in gebruik genomen met een dagelijkse bemensing van 3 brandwachten, in afwachting van het brandveiligheidscertificaat.
  - De aanwezigheidsdetectie met de rode en groene lampen boven de parkeervakken wordt als erg klantvriendelijk ervaren. Op basis van de ervaringen zijn in de eerste maanden

	<p>enkele aanpassingen uitgevoerd:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ er zijn twee extra parkeerautomaten geplaatst om wachtrijen vóór de automaten te beperken;</li> <li>▪ het gebruik van een parkeerapp wordt op de website van de Agnietenhof extra gepromoot, evenals op de website van de gemeente Tiel;</li> <li>▪ bij de ingang van de garage in de Rechtbankstraat is aan de buitenzijde een display aangebracht waarop men kan zien hoeveel plaatsen er nog beschikbaar zijn;</li> <li>▪ in de garage is een deel van de bewegwijzering aangepast.</li> </ul> <ul style="list-style-type: none"> <li>• <i>Aanleg tijdelijke parkeerterrein Kranshof</i> <ul style="list-style-type: none"> <li>○ Naar aanleiding van de wijkschouw van november 2016 is overleg gevoerd met Heijmans (project Kranshof) over de aanleg van een tijdelijk parkeerterrein naast de Melvin van Carnbeestraat. Heijmans is niet meer bereid om hieraan medewerking te verlenen en gaat dit terrein nu zelf inrichten als parkeerterrein voor de bewoners van de toekomstige Parktoren.</li> </ul> </li> <li>• <i>Gebruik kentekenparkeren en de BTW discussie</i> <ul style="list-style-type: none"> <li>○ De belastingdienst heeft een standpunt ingenomen over de afdracht van de BTW over de reguliere inkomsten van het kentekenparkeren. Het college is hier niet mee akkoord. Tegen de aanslag van januari 2018 is bezwaar aangetekend. Dit bezwaar heeft geen opschortende werking; Tiel draagt de BTW daarom af. Het college blijft hierover in gesprek met de Belastingdienst. Over de uitkomsten wordt de Raad door het college op de hoogte gehouden.</li> </ul> </li> </ul>
--	---

### Rol van de fiets

<b>Speerpunten</b>	<b>Actiepunten</b>
--------------------	--------------------

<b>Rol van de fiets</b>	<ul style="list-style-type: none"><li>• <i>Handhavingsplan fietsparkeren</i><ul style="list-style-type: none"><li>○ In 2017 zijn conform het handhavingsplan fiets (parkeren/stallen) vier handhavingsacties uitgevoerd. Deze acties hebben betrekking op het fietsparkeren rond fietsenstallingen en –rekken in het centrum van Tiel (Markt en Hoogeindsestraat) en op de beide stationsomgevingen.</li></ul></li> <li>• <i>Verkeerseducatie</i><ul style="list-style-type: none"><li>○ Bovenop de landelijke campagnes van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat heeft Tiel in 2017 extra campagnes uitgevoerd op het gebied van verkeerseducatie en bewustwording in het verkeer. Het betreft het verkeersexamen voor basisschoolleerlingen (theorie en praktijk), WinterBOB en ZomerBOB campagnes, de spandoekenactie 'De scholen zijn weer begonnen' en extra affiches langs de weg met de aanduiding 30 of 50 km/uur.</li><li>○ Op 3 mei 2017 heeft de jaarlijkse Tielse Scootmobielvaardigheids cursus plaatsgevonden.</li><li>○ Vanuit de regionale samenwerking hebben een aantal maanden snelheidsdisplays in de gemeente gerouleerd. Een gemeentelijk snelheidsdisplay heeft het hele jaar gerouleerd.</li></ul></li> <li>• <i>Regionale fietsambitie</i><ul style="list-style-type: none"><li>○ De regionale fietsambitie die Regio Rivierenland in 2016 heeft opgesteld, is in de andere regiogemeenten "voor kennisgeving aangenomen", zonder een besluit te nemen over de gezamenlijke uitwerking. De inhoud van dit ambitiedocument wordt nu meegenomen in de op te stellen Mobiliteitsagenda van de Regio (2018).</li></ul></li> <li>• <i>Motie "Fietsvriendelijkheid en Fietsveiligheid"</i><ul style="list-style-type: none"><li>○ Op 8 november 2017 heeft de gemeenteraad een motie aangenomen waarin zij het college verzoekt om de Mobiliteitsvisie te herijken en/of aan te vullen met een paragraaf specifiek gericht op het versterken van de fietsvriendelijkheid van de gemeente. De motie wordt in 2018 uitgewerkt.</li></ul></li></ul>
-------------------------	--



## Wat heeft het gekost?

### **Ter besluitvorming**

In onderstaande tabel zijn de lasten en baten opgenomen die aan dit programma verbonden zijn.

bedragen x € 1.000	Werkelijk 2016	Primitieve begroting 2017	Begroot 2017	Rekening 2017	Vershil begroting na wijziging -/- rekening
Lasten	2.390	2.273	2.553	2.545	8
Baten	2.039	2.479	2.105	2.073	31
<b>Resultaat voor bestemming</b>	<b>350</b>	<b>-206</b>	<b>448</b>	<b>472</b>	<b>-24</b>
Mutaties reserves:					
toevoegingen	899	744	744	50	694
onttrekkingen	176	124	781	0	781
<b>Resultaat na bestemming</b>	<b>1.073</b>	<b>413</b>	<b>411</b>	<b>522</b>	<b>-111</b>

### **Ter informatie**

Het gerealiseerd resultaat voor 2017 is opgebouwd uit de volgende taakvelden:

bedragen x € 1.000		bedrag
0.63	Parkeerbelasting	-1.525
0.10	Mutaties reserves	50
2.1	Verkeer en vervoer	719
2.2	Parkeren	1.154

2.5	Openbaar vervoer	123
<b>totaal programma</b>		<b>522</b>

**Verschillenverklaring begroting na wijzigingen en de rekening**

Het nadelige verschil van € 111 wordt als volgt verklaard	V/N	bedragen x € 1.000
<b>Analyse verschillen</b>		
<b>Lasten:</b>		
Kosten uitbesteding AVRI, onderdelen verkeersbesluiten, wegmeubilair, wegmarkeringen hoger (in zijn totaliteit zijn IBOR-taken binnen de begroting uitgevoerd)	N	68
Hogere elektra kosten	N	8
Overschot kosten exploitatie voetveer	V	8
Lagere directe kosten voor product parkeren	V	103
Overige verschillen	N	27
<b>Baten:</b>		
Lagere opbrengst product parkeren	N	24
Overige verschillen	N	8
<b>Gerealiseerd totaal saldo van baten en lasten</b>	<b>N</b>	<b>24</b>

<b>Analyse mutaties reserves</b>		
<b>Lasten:</b>		
Lagere toevoeging reserve parkeren (boeking naar reserve is gesaldeerd)	V	694
<b>Baten:</b>		
Lagere onttrekking reserve parkeren (boeking naar reserve is gesaldeerd)	N	781
<b>Gerealiseerd resultaat</b>	<b>N</b>	<b>111</b>

**Verrekeningen met reserves**

In onderstaande tabel zijn de bij dit programma behorende reserves genoemd en de voorgestelde stortingen en onttrekkingen:

<b>Naam reserve</b>	<b>saldo 1-1-2017</b>	<b>toevoeging rente</b>	<b>overige toevoegingen</b>	<b>onttrekkingen</b>	<b>stand per 31-12- 2017</b>
Reserve parkeren	4.496.936	49.912	132.826	132.646	4.547.028



## Programma 5

## Ruimtelijke en Economische ontwikkeling

### Wat willen we?

*Tiel is een attractieve en vitale centrumstad, waar het prettig wonen is. De gemeente stimuleert het economische klimaat in Tiel op een actieve wijze, zodat bedrijven bereid zijn te investeren in de gemeente en er voldoende en passende arbeidsplaatsen ontstaan. De gemeente stuurt op goede ruimtelijke kwaliteit waardoor de stad ook in de toekomst een prettig woon- en leefklimaat biedt voor haar inwoners.*





### Speerpunten

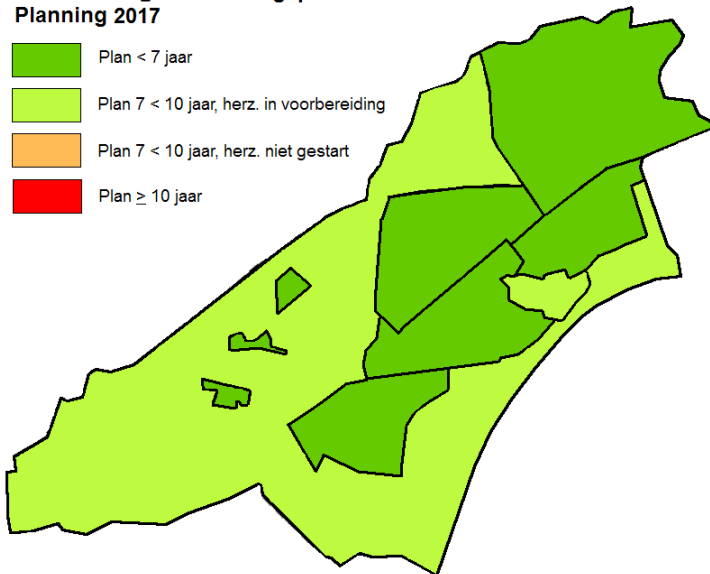
- 1 Aantrekkelijk wonen en leven stimuleren door ruimtelijke ontwikkelingen en inrichting verder vorm te geven
- 2 Voldoende en passende werkgelegenheid behorende bij de regiofunctie van Tiel
- 3 Versterken van de Tielse binnenstad
- 4 Versterken van recreatie / toerisme in Tiel
- 5 Versterken van de historische identiteit van Tiel

### Indicatoren





		Realisatie			Bron	Nulmeting	Norm
		2015	2016	2017			
1	Ruimtelijke ontwikkeling en inrichting vormgeven						

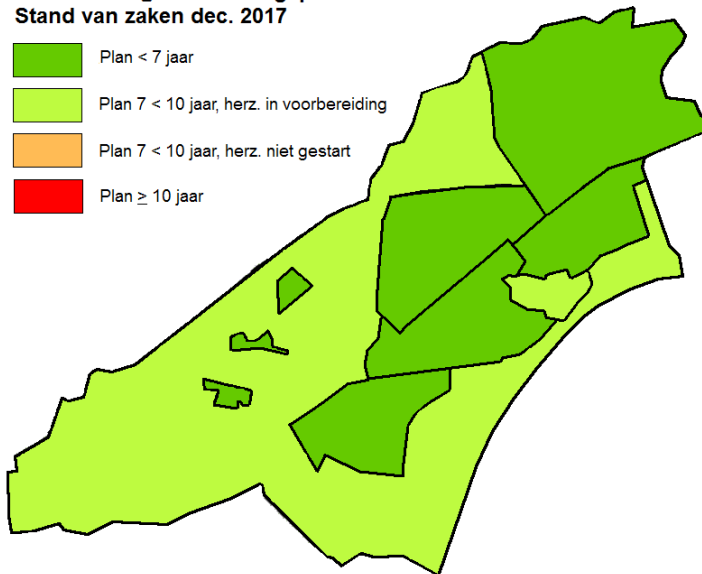
**Actualisering bestemmingsplannen  
Planning 2017**

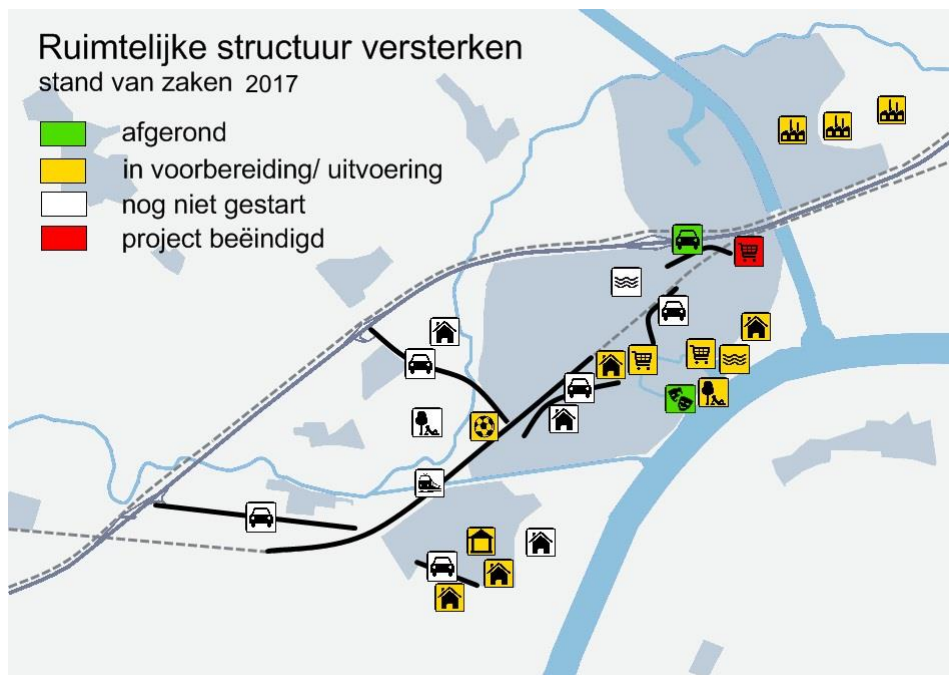
-  Plan < 7 jaar
-  Plan 7 < 10 jaar, herz. in voorbereiding
-  Plan 7 < 10 jaar, herz. niet gestart
-  Plan ≥ 10 jaar



**Actualisering bestemmingsplannen  
Stand van zaken dec. 2017**

-  Plan < 7 jaar
-  Plan 7 < 10 jaar, herz. in voorbereiding
-  Plan 7 < 10 jaar, herz. niet gestart
-  Plan ≥ 10 jaar





		Realisatie			Bron	Nulmeting	Norm
		2015	2016	2017			
<b>1</b>	<b>Aantrekkelijk wonen en leven stimuleren door ruimtelijke ontwikkelingen en inrichting verder vorm te geven</b>						
	Aantal nieuwe huurwoningen boven de toeslaggrens	0	15	0	BAG	nvt	
	Aantal nieuwe koopwoningen met aankoopprijs tot € 170.000	2	0	1	BAG	nvt	
	Aantal nieuwe koopwoningen met aankoopprijs tussen € 170.000 en € 200.000	7	38	0	BAG	nvt	
	Aantal nieuwe koopwoningen met aankoopprijs tussen € 200.000 en € 250.000	0	8	10	BAG	nvt	

Aantal nieuwe koopwoningen met aankoopprijs boven € 250.000	7	24	22	BAG	nvt	
Totaal aantal nieuwe woningen	18	106	64*	BAG	nvt	165
<i>* De Tielse nieuwbouw blijft al geruime tijd achter op de behoefte. Met de uitvoering van de motie woonbeleid wordt o.a. ingezet op het vlottrekken van de woningbouw. Dit komt in het voorjaar terug in de Cie Ruimte.</i>						
Aantal nieuwe huurwoningen tot toeslaggrens	2	21	31	BAG	nvt	

<b>2 Voldoende en passende werkgelegenheid behorende bij de regiofunctie van Tiel</b>						
% lokale koopkrachtbinding dagelijks	Geen actuelere en vergelijkbare informatie.	Geen actuelere en vergelijkbare informatie.	85-90%	Koopstromenonderzoek 2011 (nulmeting), score 2017 uit DPO behorende bij de (concept) detailhandelsnota 2018-2023	98	
% lokale koopkrachtbinding niet-dagelijks	Geen actuelere en vergelijkbare informatie.	Geen actuelere en vergelijkbare informatie.	70%	Koopstromenonderzoek 2011 (nulmeting), score 2017 uit DPO behorende bij de (concept) detailhandelsnota 2018-2023	82	
% regionale koopkrachtbinding dagelijks	Geen actuelere en vergelijkbare informatie.	Geen actuelere en vergelijkbare informatie.	Geen actuele cijfers	Koopstromenonderzoek 2011 (nulmeting)	12	
% regionale koopkrachtbinding niet-dagelijks	Geen actuelere en vergelijkbare informatie.	Geen actuelere en vergelijkbare informatie.	Geen actuele cijfers	Koopstromenonderzoek 2011	20	
Aantal verkooppunten detailhandelsbedrijven binnenstad Tiel incl. leegstand	190	189	186	Locatus	209	**



*\*\*Relatief vergelijkbaar per branche met vergelijkbare steden. Eventuele toe- of afname van de werkgelegenheid en het aantal (detailhandels) bedrijven wordt mede verklaard door (macro-) economische ontwikkelingen zoals economische groei, automatisering of outsourcing van productie activiteiten naar het buitenland.*

Aantal m2 WVO detailhandelsbedrijven binnenstad Tiel incl. leegstand	35.213	34.961	34.638	Locatus	34.771	**
Aantal verkooppunten detailhandelsbedrijven heel Tiel excl. leegstand	264	253	252	Locatus	301	**
Aantal m2 WVO detailhandelsbedrijven heel Tiel excl. leegstand	83.362	82.094	81.811	Locatus	85.807	**
Aantal verkooppunten detailhandelsbedrijven heel Tiel incl. leegstand	327	309	306	Locatus	348	**
Aantal m2 WVO detailhandelsbedrijven heel Tiel incl. leegstand	93.009	90.570	89.864	Locatus	94.260	**
Aantal verkooppunten detailhandelsbedrijven binnenstad Tiel excl. leegstand	151	144	145	Locatus	175	**
Aantal m2 WVO detailhandelsbedrijven binnenstad Tiel excl. leegstand	29.683	28.213	28.408	Locatus	28.900	**
Aantal banen delfstoffen, industrie/nutsbedrijven	3.010	2.970	3.340	Provinciale Werkgelegenheids Enquête (PWE)	3.000	**
Aantal banen financiële en zakelijke dienstverlening	3.190	3.190	2.950	Provinciale Werkgelegenheids Enquête (PWE)	3.430	**
Aantal banen vervoer	2.460	2.300	2.180	Provinciale Werkgelegenheids Enquête (PWE)	2.270	**
Aantal bedrijven in Tiel	3.210	3.300	3.300	Provinciale Werkgelegenheids Enquête (PWE)	3.030	**
<i>**Relatief vergelijkbaar met regionale / provinciale cijfers uit de PWE. Eventuele toe- of afname van de werkgelegenheid en het aantal (detailhandels) bedrijven wordt mede verklaard door (macro-) economische ontwikkelingen zoals economische groei, automatisering of outsourcing van productie activiteiten naar het buitenland.</i>						
Aantal bedrijven in Regio Rivierenland	22.660*	23.330*	23.380	Provinciale Werkgelegenheids Enquête (PWE)		**

\* De gemeenten Druten is vanaf dit jaar meegeteld bij de Stadsregio Arnhem-Nijmegen, dit is in de PWE met terugwerkende kracht doorgevoerd. \*\*Relatief vergelijkbaar met regionale / provinciale cijfers uit de PWE. Eventuele toe- of afname van de werkgelegenheid en het aantal (detailhandels) bedrijven wordt mede verklaard door (macro-) economische ontwikkelingen zoals economische groei, automatisering of outsourcing van productie activiteiten naar het buitenland.

Aantal bedrijven in Gelderland	170.100	175.760	178.480	Provinciale Werkgelegenheids Enquête (PWE)	151.142	**
Aantal banen overige dienstverlening	7.470	7.350	7.660	Provinciale Werkgelegenheids Enquête (PWE)	7.520	**
<i>Hierbij horen de sectoren: openbaar Bestuur, onderwijs, gezondheidszorg en overige dienstverlening</i>						
Aantal banen handel	4.930	5.020	5.110	Provinciale Werkgelegenheids Enquête (PWE)	4.920	**
<i>Hierbij horen de sectoren; groothandel, detailhandel/autohandel</i>						

<b>3 Versterken van de Tielse binnenstad</b>						
Algemeen oordeel over binnenstad (cijfer)	Geen actuelere en vergelijkbare informatie.	Geen actuelere en vergelijkbare informatie.	6.2	Koopstromenonderzoek 2011 (nulmeting), score 2017 uit Consumentenenquête Seinpost (concept detailhandelsnota 2018-2023)	6,9	
Aantal passanten binnenstad zaterdag	Geen actuelere en vergelijkbare informatie.	Geen actuelere en vergelijkbare informatie.	Geen vergelijkbare cijfers	Koopstroomonderzoek 2011	20.230	
<i>In 2017 zijn nieuwe cijfers opgenomen in het passantenonderzoek van Locatus. Deze cijfers zijn niet vergelijkbaar met de cijfers van de nulmeting. (2014).</i>						
Aantal passanten binnenstad donderdag	Geen actuelere en vergelijkbare informatie.	Geen actuelere en vergelijkbare informatie.	Geen vergelijkbare cijfers	Koopstromenonderzoek 2011	8.400	

	informatie.	informatie.				
<i>In 2017 zijn nieuwe cijfers opgenomen in het passantenonderzoek van Locatus. Deze cijfers zijn niet vergelijkbaar met de cijfers van de nulmeting. (2014).</i>						
Aantal passanten binnenstad koopavond	Geen actuelere en vergelijkbare informatie.	Geen actuelere en vergelijkbare informatie.	Geen vergelijkbare cijfers	Koopstromenonderzoek 2011	5.650	
<i>In 2017 zijn nieuwe cijfers opgenomen in het passantenonderzoek van Locatus. Deze cijfers zijn niet vergelijkbaar met de cijfers van de nulmeting. (2014).</i>						
Aantal passanten binnenstad totaal	Geen actuelere en vergelijkbare informatie.	Geen actuelere en vergelijkbare informatie.	Geen vergelijkbare cijfers	Koopstromenonderzoek 2011	34.280	
<i>In 2017 zijn nieuwe cijfers opgenomen in het passantenonderzoek van Locatus. Deze cijfers zijn niet vergelijkbaar met de cijfers van de nulmeting. (2014).</i>						

<b>4 Versterken van recreatie / toerisme in Tiel</b>						
Aantal bezoekers van de Zaak van de Stad	7500	8571	6421	Tellingen Zaak van de Stad		
<i>Aantal 2017 tot 1 september. Sinds die datum is de Zaak van de Stad ondergebracht bij Zinder en wordt er geen afzonderlijke telling meer bijgehouden.</i>						
Aantal overnachtingen	46.570	58.787	69.262			
<i>Aantal overnachtingen 2017 op basis van de voorlopige aangiftes, de definitieve aangiftes volgen in de loop van het 1e halfjaar 2018.</i>						
Opbrengst toeristenbelasting	€ 46.891	€ 60.822	€ 74.057	financiële administratie		

<b>5 Versterken van de historische identiteit van Tiel</b>						
--	--	--	--	--	--	--

### Voorgescreven indicatoren

Naam indicator	Eenheid	Jaar	Tiel	Nederland
Funciemenging <sup>1</sup>	%	2017	56,5	52,4
Vestiging (van bedrijven)	Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd 15-64 jaar	2017	120,1	139,7
Gemiddelde WOZ-waarde woningen	Duizend euro	2013	207	223
		2014	194	211
		2015	189	206
		2016	190	209
		2017	193	216
Nieuw gebouwde woningen	Aantal per 1.000 woningen	2015	0,9	6.4
Demografische druk	%	2017	68.3	69

<sup>1</sup> De funciemengingsindex (FMI) weerspiegelt de verhouding tussen banen en woningen, en varieert tussen 0 (alleen wonen) 100 (alleen werken). Bij een waarde van 50 zijn er evenveel woningen als banen.

## Wat hebben we gedaan?

### Aantrekkelijk wonen en leven stimuleren door ruimtelijke ontwikkeling en inrichting verder vorm te geven

Speerpunten	Actiepunten
<p style="color: #4F81BD;"><b>Ruimtelijke ontwikkeling en inrichting</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Uitvoeren meerjarenplan Planologisch Beleid 2015-2025               <ul style="list-style-type: none"> <li>♦ integrale herziening bestemmingsplan Buitengebied is in uitvoering: Er is in 2017 een voorontwerp bestemmingsplan opgesteld. Deze heeft ter inzage gelegen. Er zijn 56 inspraakreacties ingediend.</li> <li>♦ integrale herziening bestemmingsplan Binnenstad is in uitvoering: De Structuurvisie binnenstad is, na een inspraakronde, door de gemeenteraad vastgesteld. Deze structuurvisie vormt de basis voor het nieuwe bestemmingsplan. Als vertaalslag tussen structuurvisie en bestemmingsplan is een nota van uitgangspunten opgesteld. In 2018 wordt het bestemmingsplan in procedure gebracht.</li> <li>♦ opstellen Omgevingsvisie: In het kader van de Omgevingswet is in 2017 een plan van aanpak opgesteld. Er wordt op drie sporen ingezet waarvan het derde spoor de Omgevingsvisie betreft. In 2017 is volop geoefend met de Omgevingswet vanuit het tweede spoor. Hierbij zijn diverse ruimtelijke initiatieven betrokken geweest. Voor de Omgevingsvisie zijn eerste voorbereidende stappen gezet.</li> </ul> </li> <li>• Uitvoeren van het Masterplan Waalfront in deelprojecten               <ul style="list-style-type: none"> <li>♦ uitvoeren ontwikkeling Westluidense Poort: De bouw van de parkeergarage en het cultuurcluster zijn afgerond. In augustus is de parkeergarage geopend. Het cultuurcentrum Zinder is in het najaar feestelijk geopend door prinses Beatrix.</li> <li>♦ het gefaseerd ontwikkelen en uitvoeren van FluviaTiel: De aanleg van de klimaatdijk is in december 2017 afgerond. De eindcontrole heeft in de eerste maanden van 2018 plaatsgevonden.</li> <li>♦ planontwikkeling Santwijckse Poort: fase 1 (parkeerterrein “Poort van Santwijk” en groen “Het Groenehart park”) en fase 2 (aanpassing van kruispunt in rotonde) zijn gerealiseerd en in gebruik genomen.</li> </ul> </li> <li>• Planontwikkeling (en realisatie van onderdelen van de) Burense Poort: In 2017 heeft het college een voorkeursontwikkelingsmodel vastgesteld en over deze keuze de raad via de commissie Ruimte geïnformeerd. Dit voorkeursmodel is besproken met en heeft de instemming van partijen als de familie Mulders en Ahold/Albert Heijn als belangrijkste eigenaren in het gebied en Hart van Tiel als vertegenwoordiger van de ondernemers in de binnenstad. Met de familie Mulders hebben we in 2017 intensief overlegd over de mogelijkheden om hun</li> </ul>

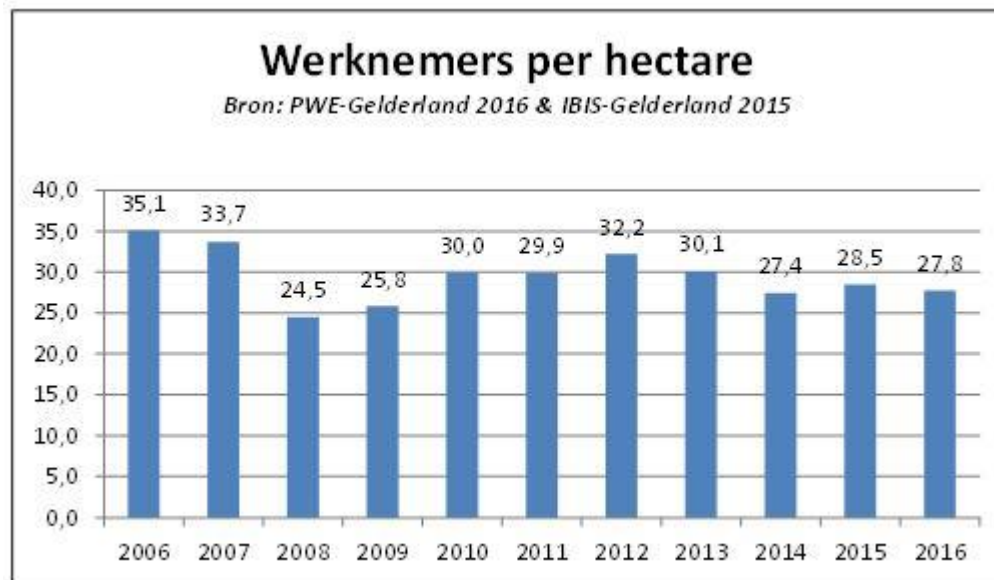
	<p>parkeerterrein te betrekken bij de plannen, maar daar zitten ten gevolge van het overlijden van Mulders Sr. teveel fiscaal-juridische haken en ogen aan voor de familie om het terrein ter beschikking te stellen.</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Uitvoeren ontwikkeling Wielerpark Schaarsdijkweg: de realisatie van het wielerpark is in uitvoering genomen en is en eind 2017 afgerond. Met Body-Dynamics zijn in 2017 de mogelijkheden onderzocht om tot vestiging op het terrein van het Wielerpark te komen. Dat traject loopt nog.</li> <li>• Start aanpak/uitvoering Waalkade, parkeren en kademuur: In 2017 is het bestek van de Waalkade, trappen op groene wal, aanbesteedt. Het gaat hierbij om de zogenaamde smalle variant. Overleg met Rijkswaterstaat heeft helaas niet een vergunning voor de zogenaamde brede variant opgeleverd. Verder is geconstateerd op basis van de doorrekening van het definitieve ontwerp van de Waalkade, keermuur en herinrichting, dat het toegekende budget niet toereikend is. Het college heeft in 2017 aan de raad voorgesteld om 1 miljoen extra te investeren om een mooie en veilige Waalkade te kunnen realiseren.</li> <li>• Samenwerken en ondersteuning van door Hart van Tiel geïnitieerde Projecten Binnenstad: zie onder Versterken van de Tielse binnenstad.</li> </ul>
--	---

<b>Speerpunten</b>	<b>Actiepunten</b>
<p><b>Goed wonen</b></p>	<p>In 2017 is uitvoering gegeven aan de meer jaren programma's van:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• de woonvisie</li> <li>• de prestatieafspraken</li> <li>• regionale woonagenda (inclusief woningbouwprogrammering en monitoring)</li> </ul> <p>Daarnaast is gestart met:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• de uitvoering van de motie woonbeleid</li> <li>• een beleidskader en huisvestingsverordening voor kamerverhuur (aanleiding is huisvesting van arbeidsmigranten)</li> <li>• het proces voor het opstellen van een nieuwe woonvisie</li> </ul>

Voldoende en passende werkgelegenheid behorende bij de regiofunctie van Tiel

Speerpunten	Actiepunten
<p><b>Voldoende en passende werkgelegenheid behorende bij de regiofunctie van Tiel</b></p>	<p><b>Positieve bijdrage leveren aan de werkgelegenheid door o.a. de ontwikkeling en uitbreiding van Medel en revitalisering/herstructurering van bedrijfslocaties</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Ook in 2017 heeft de economie zich verder hersteld. Door verdere groei in de e-commerce constateren we een blijvende verandering in het retaillandschap. De omvang van fysieke winkels neemt af en de omvang van grote distributiebedrijven met e-commerce neemt toe. In beide gevallen heeft dat effecten voor Tiel. Enerzijds constateren we dat het winkelareaal in de binnenstad kleiner wordt. Gedeeltelijk wordt dit weer ingevuld door horecavoorzieningen. In een enkel geval leidt het tot transformatie naar wonen. Anderzijds zien we door de toename van e-commerce op de bedrijventerreinen een groei en innovatieve ontwikkeling (automatisering en robotisering) van bedrijven in de distributie en transportsector. Het betreft dan bedrijven die regionaal en landelijk actief zijn. Met de ontwikkeling van het bedrijvenpark Medel stimuleert de gemeente ook groeimogelijkheden hiervoor.</li> <li>• Op Medel 1 is ruim 6 hectare aan bedrijfskavels verkocht. Hiermee zijn ook de laatste grote kavels verkocht. De bouw op deze kavels is gestart en zal begin 2018 gereed zijn.</li> <li>• De vraag naar grote kavels blijft aanwezig. Om aan deze vraag te voldoen en om Medel en regio Rivierenland verder te ontwikkelen als Logistieke hotspot is het bestemmingsplan 'Medel Afronding' vastgesteld. Hiertegen is bij de Raad van State beroep ingesteld. Medio 2018 zal naar verwachting hierover uitspraak worden gedaan.</li> <li>• De archeologische opgravingen voor de ontwikkeling van 'Medel Afronding' zijn in november 2017 afgerond. Er zijn veel en bijzondere archeologische vondsten gedaan, het nadere onderzoek hiernaar is gestart en zal nog tot en met 2019 duren.</li> <li>• Bedrijven die interesse tonen om zich in Rivierenland te vestigen zijn ook in 2017 begeleid door het Regionaal Acquisitie Punt (RAP). Dit is ook volgens de afspraken die zijn gemaakt in het afsprakenkader Regionale samenwerking bedrijventerreinen Rivierenland. Bedrijven ervaren deze aanpak als zeer positief. Deze aanpak heeft er mede toe geleid dat bedrijven de keuze hebben gemaakt om zich in Tiel en regio Rivierenland te vestigen.</li> <li>• Voor het verbeteren van de ontsluiting vanaf de rijksweg A15 (afslag 34) is door de provincie Gelderland met een bijdrage van het Industrieschap Medel het kruispunt N323/Meersteeeg gereconstrueerd en voorzien van een verkeersregelinstallatie. Tevens is de procedure doorlopen en uitvoering gegeven aan het onttrekken van de openbaarheid van de Bredesteeeg.</li> </ul>

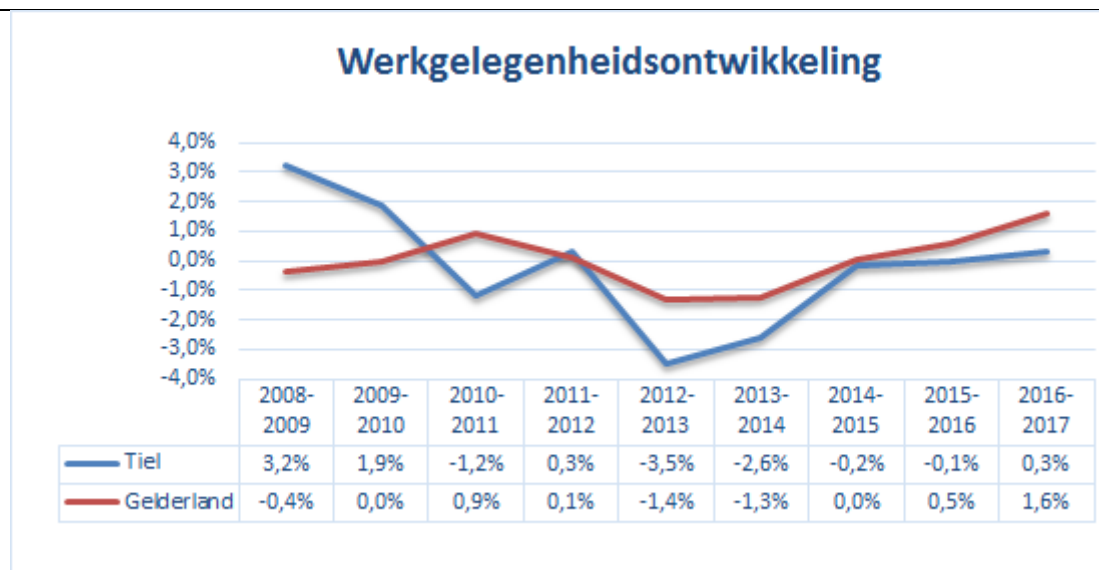
- Voor de ontwikkeling van Medel wordt gestreefd naar een arbeidscoëfficiënt van 30 werknemers per hectare. De ontwikkeling van Medel geeft voor de directe werkgelegenheid het volgende beeld:



- Voor de kwaliteitsverbetering van het bedrijventerrein Kellen is de afgelopen jaren in samenwerking met de Ondernemers Coöperatie Tiel (OCT) gewerkt aan de uitvoering van de maatregelen opgenomen in het Businessplan voor de Bedrijfsomgeving Kellen. In 2017 zijn de werkzaamheden afgerond. De kwaliteit van de bedrijventerreinen in Tiel is hiermee op orde. Dit is ook geconstateerd door VNO-NCW in de Business Park Scan. Uit deze scan is gebleken dat de ondernemers goed tevreden zijn over de bedrijventerreinen.
- In 2017 is gestart met het Regionaal Investeringsfonds (RIF). De 10 regiogemeenten hebben allen een financiële bijdrage geleverd aan het fonds. Met co-financiering draagt het fonds bij aan de stimulering van (publiek)private projecten ter realisatie van de ambities uit het regionaal ambitiesdocument 2016-2020. De projecten moeten raakvlakken hebben met de drie speerpunten; Economie&Logistiek, Agribusiness en Recreatie & Toerisme. Een Economic Board is opgericht om het AB van de regio te adviseren over de inzet van het fonds. Dit alles vindt plaats binnen het samenwerkingsverband 'FruitDelta Rivierenland'. Tweemaal heeft een ronde plaatsgevonden



	<p>waarin projecten zijn gehonoreerd met een bijdrage uit het RIF. Bij de tweede ronde is duidelijk gebleken dat het RIF meer bekendheid heeft en voldoet aan een behoefte om regionale initiatieven (haalbaarheidsstudies en uitvoeringsprojecten) in de regio te stimuleren en aan te jagen. Uit de systeemevaluatie blijkt ook dat de EB tevreden is over het aantal ingediende projecten, de kwaliteit daarvan en ook over het proces dat wordt doorlopen. Op advies van de EB zijn in de eerste ronde 10 haalbaarheidsstudies en 3 uitvoeringsprojecten gehonoreerd met een totale bijdrage vanuit de RIF van € 156.705 en een totaal projectbudget van € 724.608. In de tweede ronde zijn dit 10 haalbaarheidsstudies en 8 uitvoeringsprojecten met een RIF bijdrage van € 342.220 en een totaalbudget van € 2.068.220. Al met al is dit een multiplier van respectievelijk factor 4,5 en 6.0.Samenwerking.</p> <ul style="list-style-type: none"><li>• Voor het behoud van een goed ondernemers- en vestigingsklimaat is ook in 2017 intensief samengewerkt met organisaties die daaraan bijdragen. Het betreft lokale samenwerking met oa. de Ondernemers Coöperatie Tiel, de Coöperatie Medel, de Stichting Beveiliging Bedrijventerreinen Tiel en de binnenstadsvereniging Hart van Tiel. Regionaal is samengewerkt met de regio Rivierenland, het Regionaal Acquisitie Punt (RAP), Logistic Valley, Logistieke Hotspot Rivierenland en het platform Onderwijs en Arbeidsmarkt</li><li>• De werkgelegenheidsontwikkeling heeft de afgelopen jaren onder de 0% gelegen. In het afgelopen jaar is een lichte groei te zien. Dit is ook in lijn met de provinciale ontwikkeling. De ontwikkeling in de zakelijke en financiële dienstverlening blijft negatief. De meeste procentuele groei zit in de sectoren; nutsbedrijven, horeca, onderwijs en groothandel.</li></ul>
--	---



Bron: PWE 2017 (eerste uitkomsten)

**Inzetten op het versterken van de detailhandelstructuur met speciale aandacht voor binnenstad, wijkwinkelcentra en perifere detailhandelslocaties**

**Versterken van de koopkrachtbinding en koopkrachttoevoeiing.**

De gemeente heeft met de Minister van Economische Zaken de RetailDeal gesloten. Hiermee heeft de gemeente aangegeven dat er aandacht is voor de veranderingen in de detailhandelssector en dat het belangrijk is om passende maatregelen met belangrijke stakeholders samen op te pakken.

Mede als onderdeel hiervan is in 2017 gestart met het proces om de detailhandelsnota 2012-2017 te actualiseren. Hierbij wordt de in 2017 vastgestelde binnenstadsvisie als basis gebruikt. Samen met vertegenwoordigers van de ondernemersverenigingen Hart van Tiel, Ondernemers Coöperatie Tiel en wijkwinkelcentra is aan een adviesbureau de opdracht gegeven voor het opstellen van deze actualisatie. In 2017 is een uitgebreide enquête onder de inwoners van Tiel en regio uitgevoerd. Tevens zijn er diverse bijeenkomsten georganiseerd waar stakeholders (oa winkeliers en vastgoedeigenaren) hebben kunnen aangeven wat voor de actualisatie belangrijk is. Medio 2018 zal het besluitvormingsproces worden doorlopen.

Naast de toename van e-commerce is duidelijk dat de grotere steden om ons heen een steeds sterkere

aantrekkingskracht hebben op de consument. De aantrekkelijkheid van de stad met een goede sfeer en beleving worden steeds belangrijker. Voor het verbeteren van de kwaliteit van de binnenstad zijn in 2017 extra financiële middelen beschikbaar gesteld voor onderhoud en beheer. Hiermee is het kwaliteitsniveau verhoogd.

**De ontwikkelingsmogelijkheden verder onderzoeken voor bedrijvigheid aan het water (provinciaal/regionaal onderzoek natte bedrijventerrein/logistieke hotspot Rivierenland)**

De ruimtelijke mogelijkheden voor een locatie voor een tweede containerterminal zijn uitgebreid onderzocht. Uit een marktanalyse is gebleken dat daar momenteel geen behoefte aan is. De huidige containercapaciteit op de locatie van de containerterminal op Medel biedt ook voor de toekomst voldoende mogelijkheden. Besloten is om te stoppen met verder onderzoek. Voor marktinitiatieven blijft de gemeente open staan.

### Versterken van de Tielse binnenstad

Inzetten op het versterken van de detailhandelstructuur met speciale aandacht voor de binnenstad, wijkwinkelcentra en perifere detailhandelslocaties en versterken van de koopkrachtbinding en koopkrachttoevoering.

#### **Opstellen van een (ruimtelijke) visie Binnenstad**

In 2017 is de binnenstadvisie opgesteld. Hiervoor is een uitgebreid proces doorlopen waarin informatie is opgehaald bij bewoners, ondernemers, vastgoedeigenaren, historische verenigingen en gebruikers en bezoekers van de stad. De binnenstadvisie is in augustus 2017 door de raad vastgesteld als onderdeel van de Structuurvisie binnenstad. De binnenstadvisie is de basis voor oa:

- een uitvoeringsagenda voor de binnenstad
  - Eind 2017 is een start gemaakt met het opstellen van deze uitvoeringsagenda. Een verkennende sessie met stakeholders uit de binnenstad heeft plaatsgevonden.
- het actualiseren van de detailhandelsnota.

### Samenwerken met Hart van Tiel en waar nodig en wenselijk ondersteuning bij projecten Binnenstad (binnenstadsmanagement)

Sfeer en beleving worden voor het economisch functioneren van de stad steeds belangrijker. Hart van Tiel heeft daarom het initiatief genomen voor de realisatie van een aantal projecten (SubTiel). Hiervoor heeft de gemeente in 2016 en 2017 een financiële bijdrage beschikbaar gesteld. Mede door de gemeentelijke bijdrage zijn ook andere organisaties bereid geweest om een bijdrage aan deze door HVT geïnitieerde projecten te verlenen. Daarnaast is er door ondernemers en anderen ook veel bijgedragen in tijd en producten in natura.

Mede met de gemeentelijke bijdrage zijn de volgende projecten gerealiseerd:

- Flipje mode (diverse kostuums voor het beeld van Flipje op de Markt).
- Workshops stadstheater.
- Taal van de streek (gedichten op gevels).
- Woord van deze tijd (woordtegels in de Weerstraat).
- Corsobeelden in de Stad (aankoop van corso voor plaatsing in de stad). Krekels (Binnenhoek) zijn gerealiseerd en twee corso-elementen zijn aangekocht en staan in opslag voor o.a. plaatsing bij de Burense Poort.
- Bloembakken in en nabij het kernwinkelgebied.
- Sfeerverlichting in de stad met een verwijzing naar Tiel als fruitstad aan de Waal. Met uitbreiding Damstraat, Westluidensestraat en stegen.

Voor het project Waal in de stad (beeldschermen in etalage met real time beelden van de scheepvaart over de waal) zijn in 2017 de voorbereiding zover getroffen dat uitvoering begin 2018 plaatsvindt tijdens Tiel Maritiem.

### Versterken van recreatie / toerisme in Tiel

Speerpunten	Actiepunten
Recreatie & Toerisme	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Afronden en onderhouden Wandelroutenetwerk</li> <li>• Kwaliteitsslag Fietsknooppuntensysteem</li> <li>• Marketing en Promotie: provinciale acties</li> <li>• Profilering van Tiel als historische fruitstad aan de Waal</li> </ul> <p>Voor recreatie- en toerisme werkt de gemeente Tiel met het RBT(Regionaal Bureau voor Toerisme). In 2016 heeft het RBT samen met 9 andere gemeente in Regio Rivierenland op hoofdlijnen de volgende resultaten behaald:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Marketing en promotie van het gebied: onder andere campagne Gelderse Streken;</li> <li>• Profilering van het Fiets- en wandelroutenetwerk van de Regio waaronder de routes in de gemeente Tiel;</li> </ul>

- Ontwikkeling van struinroutes;
- Profilering van cultuurhistorische points of interest;
- Ontwikkeling van de Fruittuin Nederland;
- Ontwikkeling Karakteristiek Rivierenland (kersenparty);
- Ondersteuning van evenementen waaronder het fruitcorso;
- Opstellen doelgroepen analyse Rivierenland en Tiel.

In 2017 zijn met het RBT nieuwe prestatieafspraken gemaakt.

De gemeente Tiel doet zelf ook aan Marketing en profilering onder andere door het magazine Uit in Tiel en de site Uit in Tiel.

2017 stond in het kader van de verhuizing van de van de Zaak van de Stad naar Zinder. Tevens kreeg het nieuwe beeldmerk Tiel, Fruitstad aan de Waal verder uitwerking. Op tal van plekken in de stad is dit beeldmerk nu zichtbaar aanwezig.

De city-app, website en het magazine UitinTiel werden hierop toegespitst. Het bezoekersaantal van de website UitinTiel steeg met 50% naar 82.000 bezoekers.

Een eerste succesvolle editie van de Nationale Kersenparty vond plaats in Tiel. Ook werd het initiatief genomen voor een nieuw evenement, De Betuwse Fruitrally.

Samen met Blom Fruitpartners en Hotel Van der Valk werd een succesvolle kersenpromotieactie (Fruit uit de Betuwe) opgezet.

Een bezoek aan de Belgische Fruitstad Sint Truiden leidde tot inspiratie en de afspraak om elkaars steden te promoten.

### Versterken van de historische identiteit van Tiel

Speerpunten	Actiepunten
Historische identiteit	<ul style="list-style-type: none"> <li>♦ Herziening Cultuurhistorisch beleid</li> <li>♦ Herziening Uitvoeringsprogramma Cultuurhistorisch beleid</li> </ul>

- ♦ Anticiperen op nieuwe en aanstaande wet- en regelgeving

In 2017 is verder gewerkt aan het voorbereiden van nieuw erfgoedbeleid en het actualiseren van diverse uitvoeringsplannen in relatie tot de Erfgoedwet en de aanstaande Omgevingswet. Tevens zijn er verregaande stappen gezet in het actualiseren van het gemeentelijke monumentenbestand. De 1e aanwijzingen van nieuwe monumenten worden in het 1e kwartaal 2018 verwacht. De stand van zaken rondom het nieuwe beleid en de voorgenomen speerpunten (waaronder een nauwe relatie met economie, toerisme en duurzaamheid) is aan de raad gepresenteerd in een beeldvormende avond. De nadruk in het aanstaande beleid ligt op samenwerken en verbinden. Het beleid zelf wordt medio 2018 gepresenteerd.

## Verbonden partijen

### Industrieschap Medel

Het Industrieschap Medel is een gemeenschappelijke regeling van de gemeenten Neder-Betuwe en Tiel. Hiervoor is de Gemeenschappelijke Regeling Industrieschap Medel (GRIM) vastgesteld door beide gemeenten.

Dit samenwerkingsverband heeft als doel de ontwikkeling van het Bedrijvenpark Medel. Dit bedrijventerrein heeft zowel een lokaal, als een regionaal en een boven regionaal karakter en is gelegen in de gemeente Tiel ter hoogte van de snelweg A15 (ten noorden van de Betuweroute en ten oosten van het Amsterdam-Rijnkanaal).

De dagelijkse leiding van het Industrieschap berust bij de directie van het projectbureau Medel. Deze is verantwoording verschuldigd aan het dagelijks en algemeen bestuur van het Industrieschap Medel.

Voor de ontwikkeling van Medel 1 en Medel Afronding zijn door het Algemeen Bestuur Medel de jaarstukken (Jaarrekening 2016, begroting 2018 en grondexploitaties 'Medel 1' en 'Medel Afronding') vastgesteld. Hierbij is volgens de afspraken, zoals vastgelegd in de GRIM, rekening gehouden met de 'gevoelen' van de raad. De ontwikkeling van Medel brengt financiële risico's met zich mee. De berekende risico's kunnen binnen de totale grondexploitaties van Medel worden afgedekt door het geprognosticeerde saldo en de daaruit beschikbare weerstandscapaciteit.

Medel heeft zich conform het Regionale Programma Bedrijventerreinen (RPB) verder ontwikkeld als belangrijke vestigingsplaats voor de logistieke sector. In 2017 is in de ontwikkeling van Medel 1 ruim 6 hectare aan bedrijfskavels verkocht.

Over de ontwikkeling van Medel 1 en Medel Afronding is meer informatie opgenomen in het onderdeel "Wat hebben we gedaan?" bij het onderdeel: Voldoende en passende werkgelegenheid behorende bij de regiofunctie van Tiel.

### Stichting beheer aandelen logistieke hotspot Rivierenland

De gemeente is met 200 certificaten certificaathouder van de Logistieke Hotspot Rivierenland BV (LHR) en valt binnen de 'bloedgroep' overheid. De belangen van de overheid in de LHR worden behartigd door de voorzitter van het speerpuntberaad Economie en Logistiek. Met logistiek als speerpunt binnen de regionale ambities is de LHR een belangrijke samenwerkingspartner. Samen met de provincie Gelderland, ontwikkelingsmaatschappij Oost NV en de logistieke regio's Arnhem/Nijmegen en de Liemers is een interregionaal samenwerkingsverband ontstaan onder de vlag van Logistics Valley. De provinciale ruimtelijke ontwikkelingsopgave Gelderse Corridor is hierin ook ondergebracht.

Op de nationale vastgoedbeurs Provada heeft Logistics Valley zich samen met de LHR en het bedrijvenpark Medel gepresenteerd. In 2017 is verder invulling gegeven aan de aanbevelingen die zijn gemaakt in de evaluatierapportage van de LHR. Dit heeft geleid tot aanpassingen in de projectorganisatie. In de komende jaren zal de LHR zich meer gaan richten op de regionale behoefte van logistieke ondernemers en daaruit voortvloeiende projecten. De nationale en internationale promotie en acquisitie wordt in samenwerking met Logistics Valley en het Regionaal Acquisitie Punt (RAP) opgepakt.

### Recreatieschap Nederrijn, Lek en Waal

De gemeente Tiel is, samen met acht andere gemeenten, deelnemer in het recreatieschap Nederrijn, Lek en Waal. Dit Recreatieschap is samen met twee andere recreatieschappen aandeelhouder van B.V. Recreatiemaatschappij Rivierengebied bekend onder de merknaam Uiterwaarde. Deze partij voert samen met haar overige vennootschappen een kernactiviteit uit namelijk het in standhouden, het verbeteren en uitbreiden van de openbaar recreatieve infrastructuur in het werkgebied van de in Rivierengebied samenwerkende recreatieschappen ten behoeve van een breed publiek. Het gaat hierbij in hoofdzaak om twee typen voorzieningen: het beheer en onderhoud van dagrecreatiegebieden en het ontwikkelen en beheren van fiets- en wandelpaden en veerponten. In 2017 zijn geen grote wijzigingen geweest in deze werkstructuur en is de uitvoering goed verlopen.



## Wat heeft het gekost?

### Ter besluitvorming

In onderstaande tabel zijn de lasten en baten opgenomen die aan dit programma verbonden zijn.

bedragen x € 1.000	Werkelijk 2016	Primitieve begroting 2017	Begroot 2017	Rekening 2017	Vershil begroting na wijziging -/- rekening
Lasten	11.667	3.912	16.007	13.543	2.465
Baten	7.922	1.019	15.390	14.709	681
<b>Resultaat voor bestemming</b>	<b>3.744</b>	<b>2.893</b>	<b>617</b>	<b>-1.166</b>	<b>1.784</b>
Mutaties reserves:					
toevoegingen	218	3	2.798	3.557	-759
onttrekkingen	169	45	194	172	22
<b>Resultaat na bestemming</b>	<b>3.793</b>	<b>2.850</b>	<b>3.221</b>	<b>2.218</b>	<b>1.003</b>

### Ter informatie

Het gerealiseerd resultaat voor 2017 is opgebouwd uit de volgende taakvelden:

bedragen x € 1.000	bedrag
0.3 Beheer overige gebouwen en gronden	-466
0.10 Mutaties reserves	3.385
2.4 Economische havens en waterwegen	-72
3.1 Economische ontwikkeling	807

3.2	Fysieke bedrijfsinfrastructuur	46
3.3	Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	89
3.4	Economische promotie	160
4.2	Onderwijshuisvesting	-10
5.5	Cultureel erfgoed	114
8.1	Ruimtelijke Ordening	739
8.2	Grondexploitatie (niet-bedrijven terreinen)	-2.911
8.3	Wonen en bouwen	338
<b>totaal programma</b>		<b>2.218</b>

#### **Verschillenverklaring begroting na wijzigingen en de rekening**

Het voordelige verschil van € 1.003 wordt als volgt verklaard	V/N	bedragen x € 1.000
<b>Analyse verschillen</b>		
<b>Lasten:</b>		
Hogere doorbetaling reclamebelasting door hogere opbrengst (budgettair neutraal door hogere inkomst op programma algemene dekkingsmiddelen)	N	62
De budgetten voor Revitalisering Kellen waren volledig opgenomen in 2016, terwijl de uitvoering deels in 2017 heeft plaatsgevonden. Zie ook voordeel bij baten.	N	101
Lagere kosten actualisering bestemmingsplannen ( in begroting wordt een gemiddelde voor 10 jaar geraamd, tussen de jaren kunnen afwijkingen ontstaan)	V	40
Afboeking boekwaarde i.v.m. verkoop woonwagens	N	26
Hogere exploitatielasten woonwagens (gedekt door hogere inkomsten)	N	14
Lagere exploitatie uitgaven gemeentelijke eigendommen. Dit voordeel wordt gereserveerd voor groot onderhoud.	V	106
Lagere exploitatie uitgaven strategische eigendommen, met name door uitstel sloop bedrijfspand	V	26
Saldo grondexploitatie met name door overheveling kosten project Fluvia Tiel naar rubriek materiële vaste activa	V	2.168

(zie ook nadeel bij baten + verklaring verschil)		
Lagere toevoeging aan verliesvoorziening grondexploitatie	V	33
Lagere uitgaven cultuurhistorie	V	32
Lagere doorbelasting ambtelijk apparaat aan taakveld ruimtelijke ordening	V	92
Hogere bijschrijving uren grondexploitatie aan boekwaarde projecten	V	50
Lagere doorbelasting uren aan taakveld wonen	V	103
Overige kleine verschillen	V	17
<b>Baten:</b>		
Saldo grondexploitatie (zie ook voordeel bij lasten; verschil € 808.000, door hogere winstneming Passewaaij € 500.000, winstneming project Bulkweg/Industrieweg € 284.000, winstneming project Boomgaard € 24.000). Van de winstnemingen is € 524.000 gestort in de reserve grondexploitatie en € 284.000 in de reserve gemeentewerf).	N	1.360
De budgetten voor Revitalisering Kellen waren volledig opgenomen in 2016, terwijl de uitvoering deels in 2017 heeft plaatsgevonden. Zie ook nadeel bij lasten.	V	101
Hogere baten toeristenbelasting	V	24
Hogere ontvangsten exploitatie woonwagens	V	31
Vrijval voorziening Wetroterrein	V	100
Vrijval verliesvoorziening project Westluidense Poort (bij resultaatbestemming wordt voorgesteld deze middelen te bestemmen voor frictiekosten cultuurbedrijf Zinder)	V	464
Minder uren in rekening gebracht voor archeologie Medel	N	26
Overige verschillen	N	14
<b>Gerealiseerd totaal saldo van baten en lasten</b>	<b>V</b>	<b>1.784</b>
<b>Analyse mutaties reserves</b>		
<b>Lasten:</b>		
Hogere toevoeging aan reserve strategische eigendommen i.v.m. vrijval voorziening Wetroterrein	N	100
Reservering overschot op exploitatie gemeentelijke eigendommen t.b.v. toekomstig groot onderhoud	N	106
Reservering voor groot onderhoud Brede Zorgschool	N	29
Hogere toevoeging aan reserve grondexploitatie i.v.m. hogere winstneming Passewaaij en winst project	N	524

Boomgaard		
<b>Baten:</b>		
Lagere bijdrage reserve strategische eigendommen	N	22
<b>Gerealiseerd resultaat</b>	<b>N</b>	<b>1.003</b>

### Verrekeningen met reserves

In onderstaande tabel zijn de bij dit programma behorende reserves genoemd en de voorgestelde stortingen en onttrekkingen:

Naam reserve	saldo 1-1-2017	toevoeging rente	overige toevoegingen	onttrekkingen	stand per 31-12-2017
Woonwagens	130.282	2.606		60.212	72.676
Onderhoud strategische eigendommen	101.711		393.781	112.058	383.434
Gemeentelijke eigendommen	377.702		106.748		484.450
Algemene reserve grondexploitatie	1.784.091		3.024.200		4.808.291
Monumenten	113.023				113.023

**Programma 6****Openbare ruimte****Wat willen we?**

*In Tiel moet tenminste 70% van de burgers tevreden zijn over het onderhoud van de openbare ruimte*

**Speerpunten**

- 1 Het op niveau houden en/of brengen van het onderhoud van de wegen, fiets- en wandelpaden conform het basisniveau van de CROW
- 2 Het op niveau houden en/of brengen van het onderhoud van het groen en begraafplaatsen
- 3 Het stimuleren van een schone stad
- 4 Het op niveau houden en/of brengen van het onderhoud van het rioleringsstelsel en oppervlaktewater

## Indicatoren

		Realisatie					
		2015	2016	2017	Bron	Nulmeting	Norm

1	Het op niveau houden en/of brengen van het onderhoud van de wegen, fiets- en wandelpaden conform het basisniveau van de CROW						
% van de oppervlakte dat voldoet aan het basisniveau van de CROW		93	97	97	Weginspectie 2016	85	100
<i>Het resterende achterstallig onderhoud is aanbesteed of in voorbereiding voor uitvoering in de vorm van de integrale projecten Burgemeesterswijk, Tiel West en Tiel Centrum voor 2018 en 2019.</i>							
% (helemaal) EENS met: "Het is buiten goed verlicht"		x	77%	x	Integrale Veiligheidsmonitor 2016		70%
<i>De veiligheidsmonitor is afgenomen in 2016 maar de resultaten waren in 2017 beschikbaar. Vandaar dat de uitkomsten opgenomen zijn voor het jaar 2016. In 2012 is hierop gescoord 69%. In 2016 is dit percentage toegenomen naar 77%.</i>							

2	Het op niveau houden en/of brengen van het onderhoud van het groen en begraafplaatsen						
% (helemaal) EENS met: "Perken, plantsoenen en parken zijn goed onderhouden"		-	65%	-	Veiligheidsmonitor	72%	70%
<i>De vraag in de veiligheidsmonitor is anders gesteld, namelijk: % (helemaal) eens met: "perken, plantsoenen en parken zijn goed onderhouden". In 2012 is hierop gescoord 69%. In 2016 is dit percentage 65%.</i>							
Aantal meldingen groen		639	579	619	Jaarrapportage Avri 2017	561	500

3	Het stimuleren van een schone stad						
% EENS met: "Hondenpoep op straten of in de perken,		-	25%	-	Veiligheidsmonitor	35%	30%

ervaart veel overlast"						
<i>De Veiligheidsmonitor is in 2013 en in 2016 afgenomen.</i>						
Aantal meldingen reiniging	1153	1208	1180	Jaarrapportage Avri 2017	582	550
Aantal meldingen straatmeubilair	383	419	345	Jaarrapportage Avri 2017	284	275
Aantal meldingen graffiti neutraal	21	14	8	Jaarrapportage Avri 2017	554	25
Aantal meldingen hondenpoep op straat	37	34	12	Jaarrapportage AVRI 2017	61	60
% EENS met: "Rommel op straat, ervaart veel overlast"	-	15%	-	Veiligheidsmonitor	24%	20%

<b>4</b>	<b>Het op niveau houden en/of brengen van het onderhoud van het rioleringsstelsel en oppervlaktewater</b>					
Aantal meldingen riolering	352	303	266	Jaarrapportage AVRI 2017	275	250
<i>nulmeting is van 2010</i>						

## Wat hebben we gedaan?

### Het op niveau houden en/of brengen van het onderhoud van de wegen, fiets- en wandelpaden conform het basisniveau van de CROW

Speerpunten	Actiepunten conform begroting
Onderhoud van wegen	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Uitvoeren van de integrale projecten genoemd in paragraaf C. Onderhoud kapitaalgoederen.</li> <li>• Opnieuw is volgens het Wegenbeheerplan 2014-2023 onderhoud uitgevoerd. De werkzaamheden op Kellen zijn afgerond. De kwaliteit van de verharding voldoen voor 97% van het areaal aan de richtlijn Basis van het CROW. Het resterende achterstallig onderhoud is aanbesteed of in voorbereiding voor uitvoering in de vorm van de integrale projecten Burgemeesterswijk, Tiel West en Tiel Centrum voor 2018 en 2019.</li> </ul>

#### Brug Oliemolenpad

De brug was gepland in 2017. Maar deze brug wordt in het tweede kwartaal van 2018 vervangen. Er was een extra onderzoek en onderbouwing noodzakelijk voor de Monumentencommissie. Hiermee overtuigden we hen voor een degelijke beheerbare brug over de gracht. Dit heeft negen maanden vertraging veroorzaakt.

#### Beschoeiing en natuurvriendelijke oevers Kwelkade en Kleine Plantage

Dit project was gepland in 2017. Maar dit project wordt in het tweede kwartaal van 2018 uitgevoerd. De reden van de vertraging is een ernstige bodemverontreiniging in een klein deel van de oever. Het doorlopen van de melding- en vergunningsprocedure bij de provincie heeft veel tijd gekost.

#### Klein onderhoud wegen

Het klein onderhoud aan wegen is door de Avri uitgevoerd, conform de aanvraag in de DVO.

### Het op niveau houden en/of brengen van het groen en begraafplaatsen

Speerpunten	Actiepunten conform begroting
Onderhoud van	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Uitvoering van groot onderhoud conform paragraaf C.</li> </ul>



<p><b>openbaar groen en begraafplaatsen</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Er is uitvoering gegeven aan de <i>Ontwikkel- en beheervisie begraafplaatsen 2010-2020</i>: de grootschalige renovatie van begraafplaats Wadenoijen is afgerond. Op begraafplaats Papesteeg is gestart met het omvormen van de grindpaden naar een duurzame en beter toegankelijke halfverharding. De omvorming van begraafplaats Kloosterhof naar gazon is afgerond. In 2017 is gestart met een grootschalige renovatie van de Joodse begraafplaats. Tot slot zijn op begraafplaats Ter Navolging diverse grafmonumenten gerestaureerd in opdracht van Stichting Ter Navolging Tiel en waren er diverse publieksactiviteiten.</li> <li>• Burgerparticipatie op de kleine begraafplaatsen is gestimuleerd. Vanaf 1 januari 2018 is het onderhoud van groen en paden op begraafplaats Zennewijnen overgedragen aan Buurtvereniging Zennewijnen. Dit is na begraafplaats Ter Navolging en de Joodse begraafplaats de derde begraafplaats waar inwoners actief zijn. Van deze twee begraafplaatsen is de overeenkomst aangepast en voor onbepaalde tijd verlengd. Ook in Kapel-Avezaath lopen er gesprekken over overname van onderhoud door inwoners.</li> <li>• De begraafplaatsenverordening en de heffingsverordening lijkbezorgingsrechten (tarieven) zijn herzien en werden in november vastgesteld door de raad.</li> </ul>
---	--

### Restgroen

In december 2016 is een nieuwe Visie Restgroen vastgesteld. De uitvoering verloopt positief. De inkomsten uit verkoop zijn € 165.000 hoger dan begroot. Voorzien wordt dat de projectfase van restgroen waarvoor de visie is opgesteld eindigt in 2018.

Alhoewel het project positief verloopt is het nodig om rekening te houden met tegenvallende kosten door bijvoorbeeld juridische geschillen.

Inkomsten uit restgroen blijven daarom beschikbaar voor deze projectfase. Aan het eind van de projectfase wordt verantwoord wat het resultaat is.

### Verantwoording Avri

#### *Algemeen*

In het project om de verantwoording van de Avri aan de gemeente te verbeteren zijn grote stappen gezet, maar we zijn er nog niet. Gebleken is dat ook onze DVO aanscherping nodig heeft. Dat betekent een concretisering van afspraken en definities.

Onder leiding van een extern adviseur zijn Tiel en Avri een nieuwe vorm aan het uitwerken. In deze vorm sluiten de inhoudelijke en financiële verantwoording op elkaar aan. Dit vraagt een zorgvuldig proces om te beoordelen of de resultaten van de Avri voldoen aan de DVO.

In 2018 wordt verder gewerkt aan een verbetering van de verantwoording.

#### *Verantwoording groen*

Het overgrote deel van de werkzaamheden aan groen is door de Avri uitgevoerd. In de verantwoording is aangegeven dat een deel van de werkzaamheden niet meer in 2017 uitgevoerd kon worden. De werkzaamheden stonden in december gepland, maar door slechte weersomstandigheden moesten de werkzaamheden gestaakt worden. Dit betreft kleinschalige renovaties aan beplantingen, ter waarde van € 22.500. Gevraagd wordt om dit budget over te hevelen naar 2018.

#### *Monitoring als prestatietoets*

Een gedeelte van de gevraagde resultaten in de DVO is beschreven als beeldkwaliteit. De Avri en Tiel hebben in 2017 apart gemonitord. Uit beide monitors blijkt dat niet alle uitgevraagde prestaties voldeden.

Het instrument monitoring is in 2017 doorontwikkeld. De rapportages waren onvoldoende vergelijkbaar. Op onderdelen verschillen de uitkomsten. Om die reden is voor 2018 gezamenlijk opdracht gegeven aan een extern bureau om te monitoren. Zowel Avri als Tiel conformeren zich aan de uitkomst van deze monitoring.

Naar aanleiding van de motie zwerfafval is de ambitie voor de binnenstad verhoogd. De kwaliteit van onderhoud is duidelijk verbeterd en voldoet nu aan de gevraagde ambitie.

### Het stimuleren van een schone stad

Speerpunten	Actiepunten conform begroting
<b>Stimuleren van een schone stad</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Naast de gebruikelijke maatregelen voor de bestrijding van overlast door hondenpoep, is op verzoek van inwoners de uitlaatplaats bij het Ooievaarsbos (Passewaaij) gerenoveerd en werd in de uitlaatplaats aan de Meeslaan verlichting geplaatst.</li> <li>• In 2017 is wederom intensief ingezet op uitvoering van het Plan van Aanpak Zwerfafval, dat in 2015 door de raad is vastgesteld.</li> </ul>

### Plan van aanpak Zwerfafval

In november 2016 is het eerste uitvoeringsjaar geëvalueerd. De evaluatie over het jaar 2017 is inmiddels ter informatie aan de raad aangeboden. De kosten voor 2017 zijn fors lager dan in 2016 (€ 52.000 in plaats van € 77.000).

Ook is in 2017 een afvalbakkenplan binnenstad opgesteld. Dit plan voorziet in een vernieuwingsslag met nieuwe bakken in een opvallende groene kleur in de binnenstad en omliggende aanlooproutes.

### Onderhoud en verantwoording Avri

Zie het kopje *Verantwoording Avri* bij openbaar groen en begraafplaatsen.

### Het op niveau houden en/of brengen van het onderhoud van het rioleringsstelsel en oppervlaktewater

Speerpunten	Actiepunten conform begroting
<p><b>Onderhoud van het rioleringsstelsel/het oppervlaktewater</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• In Tiel Oost aan de Oude Medelsestraat en Kanaalstraat is een locatie gevonden voor het maken van waterberging. Het waterschap verbreedt de bestaande watergang in de eerste helft van 2018.</li> <li>• Op Kellen zijn enkele oevers aangepast, conform het oeverplan voor de aanleg van natuurvriendelijke oevers. In de eerste helft van 2018 gebeurt dat ook in Drumpt en Rauwenhof.</li> <li>• In het programma voor Tiel Oost, is FluviaTiel uitgevoerd. De waterberging Latensteinse Rondweg wordt in de eerste helft 2018 uitgevoerd.</li> <li>• Continuering van de regionale samenwerking via het Netwerk Waterketen regio Rivierenland.</li> <li>• Verschillende vervangings-, verbeterings- en renovatieprojecten zijn uitgevoerd aan de riolering en watervoorzieningen ( zie paragraaf C onderhoud kapitaalgoederen).</li> </ul>

### Onderhoud en verantwoording Avri

De Avri beheerde de meeste rioolonderdelen naar verwachting, met uitzondering van kolkenreinigen en minigemalen. De storingsmeldingen zijn adequaat opgepakt en verholpen. De rapportage en terugkoppeling van de riolering komt overeen met het beeld in het kopje *Onderhoud en verantwoording Avri* bij openbaar groen en begraafplaatsen.

## Wat heeft het gekost?

### Ter besluitvorming

In onderstaande tabel zijn de lasten en baten opgenomen die aan dit programma verbonden zijn.

bedragen x € 1.000	Werkelijk 2016	Primitieve begroting 2017	Begroot 2017	Rekening 2017	Verschil begroting na wijziging -/- rekening
Lasten	11.305	7.626	8.118	7.978	140
Baten	5.203	4.161	4.186	4.595	-409
<b>Resultaat voor bestemming</b>	<b>6.102</b>	<b>3.465</b>	<b>3.932</b>	<b>3.384</b>	<b>548</b>
Mutaties reserves:					
toevoegingen	282	0	0	208	-208
onttrekkingen	1.951	0	15	140	-125
<b>Resultaat na bestemming</b>	<b>4.432</b>	<b>3.465</b>	<b>3.917</b>	<b>3.452</b>	<b>465</b>

### Ter informatie

Het gerealiseerd resultaat voor 2017 is opgebouwd uit de volgende taakvelden:

bedragen x € 1.000		bedrag
0.10	Mutaties reserves	68
2.1	Verkeer en vervoer	3.017
5.7	Openbaar groen en (openlucht) recreatie	1.890
7.2	Riolering	-1.623

7.3	Afval	0
7.5	Begraafplaatsen en crematoria	100
<b>totaal programma</b>		<b>3.452</b>

***Verschillenverklaring begroting na wijzigingen en de rekening***

Het voordelige verschil van € 465 wordt als volgt verklaard	V/N	bedragen x € 1.000
<b>Analyse verschillen</b>		
<b>Lasten:</b>		
Hogere kosten voor salarissen en inhuur	N	35
Hogere kosten beheer en onderhoud riolering, dekking vindt plaats door hogere opbrengsten rioolrechten	N	63
Kostenvoordeel uitvoering werkzaamheden door de Avri op de IBOR-taken	V	47
Per saldo lagere kosten op onderhoud wegen, onderhoud civiele kunstwerken en waterplein Vogelbuurt. De individuele resultaten op deze onderdelen zijn verrekend met bestemmingsreserves.	V	52
Voor derden zijn meer werkzaamheden uitgevoerd, hiertegenover ook hogere inkomsten	N	69
Lagere onderhouds- en vervangingskosten openbare verlichting ad € 107.000 en lagere energiekosten openbare verlichting (€ 66.000).	V	176
Overige verschillen	V	32
<b>Baten:</b>		
Hogere opbrengsten rioolrechten, hiertegenover staan hogere lasten beheer en onderhoud riolering (binnen dit programma), meer verleende kwijtscheldingen rioolrechten (programma 2) en hogere toerekening overheadkosten (algemene dekkingsmiddelen)	V	303
Hogere opbrengsten uitvoering werkzaamheden voor derden, hiertegenover staan ook hogere kosten	V	103
Overige verschillen	V	2
<b>Gerealiseerd totaal saldo van baten en lasten</b>	<b>V</b>	<b>548</b>
<b>Analyse mutaties reserves</b>		
<b>Lasten:</b>		

Voordelige prijsverschillen op beheer- en onderhoud van riolering zijn toegevoegd aan de reserve riolering	N	43
Voordelig resultaat op onderhoud wegen is toegevoegd aan de bestemmingsreserve wegen	N	161
Overige verschillen	N	4
<b>Baten:</b>		
Hogere kosten Vogelbuurt worden gedekt door inzet van de bestemmingsreserve	V	27
Hogere kosten onderhoud civiele kunstwerken worden gedekt door inzet van de bestemmingsreserve	V	95
Overige verschillen	V	3
<b>Gerealiseerd resultaat</b>	<b>V</b>	<b>465</b>

### Verrekeningen met reserves

In onderstaande tabel zijn de bij dit programma behorende reserves genoemd en de voorgestelde stortingen en onttrekkingen:

Naam reserve	saldo 1-1-2017	toevoeging rente	overige toevoegingen	onttrekkingen	stand per 31-12-2017
Onderhoud groen	112.270				112.270
Riolering	0		43.187		43.187
Financiële herplantplicht bomen	24.200		4.000		28.200
Vogelbuurt	208.922			42.095	166.827
Civiele kunstwerken	182.647			95.009	87.638
Begraafplaats Ten Navolging	10.800		300	2.862	8.238
Reserve onderhoud wegen	0		160.855		160.855

**Programma 7**

# Onderwijs

**Wat willen we?**

***Elke Tielenaar heeft de mogelijkheid om zich met behulp van een kwalitatief goed en gevarieerd onderwijsaanbod te ontwikkelen***

Onderwijs zien wij als instrument dat kinderen en jongeren stimuleert om zich een pakket aan intellectuele, sociaal-emotionele, culturele en communicatieve competenties eigen te maken en om een startkwalificatie voor de arbeidsmarkt te halen. Dit stelt hen in staat om deel te nemen aan de samenleving en vergroot hun kans op werk.

Het lokale onderwijsbeleid is veelomvattend en omhelst veel deelterreinen die bijdragen aan onze ambitie. Ook zijn er vele partners bij betrokken om de ambitie te realiseren. De Lokaal Educatieve Agenda is het platform waar bestuurlijk afspraken op lokaal niveau vorm krijgen.

**Speerpunten**

- 1 Goed voorbereid aan de start
- 2 Niemand mag uitvallen
- 3 Laaggeletterden
- 4 Onderwijshuisvesting

## Indicatoren

	Realisatie			Bron	Nulmeting	Norm
	2015	2016	2017			

1	Goed voorbereid aan de start						
	Aantal afgegeven VVE-indicaties door het consultatiebureau (kalenderjaar)	71	113	118	STMR	-	
	Aantal VVE-plaatsen (kalenderjaar)	148	148	148	Kinderopvang Peuterspeelzalen Tiel BV	-	-
	% deelname VVE-peuters aan een voorschools programma (kalenderjaar)	91%	90%	96%	Kinderopvang Peuterspeelzalen Tiel BV	-	

2	Niemand mag uitvallen						
	waarvan nieuwe VSV'ers	61	76	80	VSV-verkenner / RMC		
	% VSV'ers	1,7%	2,03%	2,14%	VSV-verkenner / RMC		
<i>2017 betreft schooljaar 2016 - 2017; groep 12 - 23 jaar die voortijdig het onderwijs verlaat in het betreffende schooljaar; dit percentage kan niet 1 op 1 vergeleken worden jaren door wijzigingen in de rekensystematiek.</i>							
	Verzoek om vrijstelling tijdelijke onderbreking/gedoogbeschikking <i>2017=schooljaar 2016-2017</i>	2	4	4	leerplicht		
	Verzoek vrijstelling inschrijvingsplicht Art. 5 onder a (lichamelijke of psychische grond) <i>2017=schooljaar 2016-2017</i>	9	11	14	leerplicht		
	Verzoek vrijstelling inschrijvingsplicht Art. 5 onder b (bedenkingen tegen richting van het onderwijs)	2	3	4	leerplicht		



Verzoek vrijstelling inschrijvingsplicht Art. 5 onder c (bezoek school in het buitenland)	0	4	4	leerplicht		
<i>2017= schooljaar 2016-2017</i>						
Verzoek vrijstelling inschrijvingsplicht Art. 5a (Trekend bestaan)	0	0	0	leerplicht		
Aantal Tielse deelnemers aan VO en MBO (12-23 jaar)	3691	3786	3740	VSV-verkenner		
Relatief verzuim	415	361	417	leerplicht		
<i>2017= schooljaar 2016-2017, betreft het aantal werkprocessen relatief verzuim. Bij een melding van alle soorten verzuim (uitgezonderd absoluut en luxe verzuim) wordt een werkproces relatief verzuim aangemaakt. Kan via verzuimloket (DUO) of schriftelijk zijn. Dit verklaard dat cijfers kunnen afwijken van cijfers over meldingen via DUO. Per 1 april 2017 zijn ook alle basisscholen en scholen voor (voortgezet) speciaal onderwijs aangesloten bij DUO waardoor vanaf het schooljaar 2017-2018 de verzuimmeldingen nauwkeurig geteld kunnen worden.</i>						
Signaalverzuim/beginnend verzuim	415	361	417	leerplicht		
<i>Deze indicator maakt deel uit van de indicator/het werkproces relatief verzuim. Mocht er in de toekomst behoefte zijn aan een overzicht van het aantal meldingen, dan kan hierover gesproken worden en moet dit worden ingericht. Per 1 april 2017 zijn alle schoolcategorieën aangesloten op het verzuimregister, dit maakt het aanleveren van verzuimmeldingen als indicator mogelijk.</i>						
Absoluut verzuim	35	37	40	leerplicht		
<i>2017= schooljaar 2016-2017 Het vorige leerplichtsysteem werkte met peildata. De score 2013 -2014, heeft betrekking op een aantal absoluut verzuimers op een peildatum. Het huidige leerplichtsysteem (JVS) geeft een betrouwbaar beeld weer. Namelijk, het totaal aantal absoluut verzuimers gedurende het schooljaar 2016-2017. Hieronder kunnen kortdurende absoluut verzuimers vallen, te weten kinderen die vanwege een verhuizing nog niet op een school staan ingeschreven tot de langdurige die in afwachting zijn passende onderwijsplek of vrijstelling. Wekelijks worden deze kinderen in beeld gebracht en wordt er actie op ondernomen.</i>						
Luxe verzuim	31	16	23	leerplicht		
<i>2017= schooljaar 2016-2017, dit betreft het aantal werkprocessen luxe verzuim. Het huidige leerplichtsysteem, maakt het mogelijk om een beeld te geven van het aantal werkprocessen luxe verzuim. Voorheen (voor 2015) was de indicator, het aantal processen-verbaal luxe verzuim.</i>						
Verzoek om vrijstelling ander onderwijs (art. 15)	3	2	0	leerplicht		
Verzoek om vrijstelling gewichtige omstandigheden (Art. 11g / Art. 14)	4	4	3	leerplicht		
Voortgezet onderwijs (buiten Tiel)	502	581	535	leerplicht		
Volledig leerplichtigen 5 t/m 12 jaar	3782	3812	3732	leerplicht		
Volledig leerplichtigen 13 t/m 16 jaar (excl. kwalificatieplichtigen)	1961	2322	2194	leerplicht		
Kwalificatieplichtigen 16 t/m 17 jaar	882	845	496	leerplicht		
Totaal leerplicht- en kwalificatieplichtigen	6651	6762	6377	leerplicht		
<i>2017= schooljaar 2016-2017</i>						
Aantal Tielse leerlingen basisonderwijs	3758	3545	3855	JVS (jeugdvolgsysteem)		

				leerplicht) m.i.v. schooljaar 2015-2017, daarvoor ProWeb leerlingen		
<i>2017= schooljaar 2016-2017</i>						
Aantal Tielse leerlingen (voortgezet) speciaal onderwijs	655	558	268	Pronexus / JVS(2017)		
<i>2017=schooljaar 2016-2017 Cijfers 2014, 2015 en 2016 zijn hoger want daarbij staan ook de leerlingen van buiten de gemeente Tiel ingeschreven op Tielse (V)SO scholen. LPA heeft geen toegang tot Pronexus.</i>						
Aantal Tielse leerlingen voorgezet onderwijs (Lingecollege)	2972	2765	2242	JVS		
Processen verbaal relatief verzuim	17	19	9	leerplichtadministratie		
<i>2017 betreft schooljaar 2016-2017</i>						
Processen verbaal absoluut verzuim	0	1	0	leerplichtadministratie		
<i>2017 betreft schooljaar 2016-2017</i>						
Processen verbaal luxe verzuim	7	2	2	leerplichtadministratie		
<i>2017 betreft schooljaar 2016-2017</i>						
Processen verbaal Halt	7	23	21	JVS		
<i>2017 betreft schooljaar 2016-2017</i>						

<b>3</b>	<b>Laaggeletterden</b>					
Aantal deelnemers programma laaggeletterdheid ROC	198	151	177	ROC Rivor	-	
Aantal certificaten laaggeletterdheid ROC	70	20	onbekend	ROC Rivor	-	

<b>4</b>	<b>Onderwijshuisvesting</b>					
----------	-----------------------------	--	--	--	--	--

## Voorgescreven indicatoren

Naam indicator	Eenheid	Jaar	Tiel	Nederland
Absoluut verzuim	Aantal per 1.000 leerlingen	2016*	1,33	2,01
Relatief verzuim	Aantal per 1.000 leerlingen	2016*	34,70	26,88
Voortijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	% deelnemers aan het VO en MBO onderwijs	2015-2016**	2,03%	1,70%

\* Bron: waar staat je gemeente.nl, cijfers 2017 zijn nog niet bekend

\*\* Bron: VSV-verkenner, cijfers 2016-2017 zijn nog niet bekend

## Wat hebben we gedaan?

### Goed voorbereid aan de start

Speerpunten	
<p><b>Goed voorbereid aan de start</b></p>	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. <i>Continueren huidige onderwijsachterstandenbeleid: uitvoering geven aan projecten, activiteiten, etc.</i> <ul style="list-style-type: none"> <li>• De aanpak van onderwijsachterstanden door middel van Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE) en andere interventies is gecontinueerd.</li> <li>• De VVE-resultaatafspraken met het onderwijs en de peuterspeelzalen zijn verder vormgegeven. In 2018 worden werkafspraken gemaakt op welke wijze de opbrengsten van VVE gemonitord en besproken worden.</li> <li>• Uitvoeringspartners hebben de mogelijkheid gekregen subsidie aan te vragen voor projecten, activiteiten, scholing, etc. naast het lopende beleid via de OAB-impuls 2017.</li> <li>• Deze subsidiebijdrage heeft bijgedragen aan mooie initiatieven zoals Petje Af weekendschool, doorontwikkeling van de Ouderkamers op basisscholen, de invoering van specifieke taalmethodieken en sport, kunst &amp; cultuur en techniek gebruiken om kinderen bredere ervaring te laten opdoen met taal.</li> <li>• De Onderwijsinspectie heeft geconcludeerd dat de gemeente Tiel met haar VVE-beleid duidelijk regie neemt en een voorbeeld is voor andere gemeenten. De uitkomsten zijn terug te vinden in het <i>'Rapport van bevindingen kwaliteit van VVE in 2016-2017 in de gemeente Tiel'</i>.</li> </ul> </li> <li>2. <i>Actualisatie onderwijsachterstandenbeleid</i> <ul style="list-style-type: none"> <li>• In 2017 is met uitvoeringspartners het Onderwijsachterstandenbeleid geëvalueerd en opnieuw vormgegeven. Dit heeft geleid tot een geactualiseerde versie van het Onderwijsachterstandenbeleid voor de periode 2018-2021.</li> <li>• Het beleid is vastgesteld door de Raad.</li> </ul> </li> <li>3. <i>Opstellen lokaal beleidsplan harmonisatie peuterspeelzaalwerk/ kinderopvang</i> <ul style="list-style-type: none"> <li>• In 2017 heeft een traject gelopen met de peuteropvangaanbieders om het peuterspeelzaalwerk te harmoniseren. Daarnaast zijn alle kinderopvangaanbieders benaderd om mee te denken. Dit</li> </ul> </li> </ol>

	<p>heeft geleid tot Rapportage Toekomst Peutervoorzieningen in Tiel.</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• De gemeenteraad heeft de rapportage en afgeleid daarvan de verordening harmonisatie peuterspeelzalen vastgesteld. Hiermee is de financiële gelijkschakeling tussen kinderopvang en peuterspeelzaalwerk vanaf 1 januari 2018 ook voor de gemeente Tiel een feit.</li> <li>• De implementatiefase heeft in het laatste kwartaal van 2017 plaatsgevonden. Peuteropvangaanbieders worden vanaf 1 januari 2018 op een andere wijze gesubsidieerd.</li> <li>• Daarnaast is een subsidieregeling peuteropvang vastgesteld voor ouders met peuters die in aanmerking komen voor bijzondere bijstand.</li> </ul>

### Niemand mag uitvallen

Speerpunten	Actiepunten
<p><b>Niemand mag uitvallen</b></p>	<p><i>Afstemming tussen gemeenten en samenwerkingsverbanden over Passend Onderwijs en het Jeugdplan (Transitie jeugdzorg) en uitvoering geven aan de strategische agenda</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• De samenwerkingsverbanden passend onderwijs en de 6 gemeenten Buren, Culemborg, Geldermalsen, Neder-Betuwe, Neerijnen en Tiel hebben in het OOGO passend onderwijs de <i>Strategische agenda passend onderwijs</i> vastgesteld voor de periode 2017/2018. De agenda is vertaald in 5 projecten/ pilots op het snijvlak onderwijs/ gemeenten. Het betreft de volgende onderwerpen: <ol style="list-style-type: none"> <li>1. pilot dyslexiezorg uitvoeringsjaar 2017</li> <li>2. pilot kind in de knel (thuiszitters)</li> <li>3. pilot verbinding primair onderwijs-gemeenten (wijkteams jeugd/leerplicht)-jeugdhulp</li> <li>4. pilot thuisnabij onderwijs (in relatie met leerlingenvervoer)</li> <li>5. monitor onderwijs-jeugd (AOJ monitor van het Nederlands Jeugd Instituut)</li> </ol> </li> <li>• De uitvoering van deze projecten/pilots vinden plaats of zijn afgerond.</li> </ul>

Een voorbeeld: Afgelopen jaar heeft de pilot dyslexiezorg haar vervolg gekregen. Gezien het succes heeft het OOGO besloten deze aanpak structureel in te voeren vanaf 2018. Aanvragen voor diagnose of behandeling van Enkelvoudige Ernstige Dyslexie (EED) in het kader van de jeugdwet gaat voor de 6 gemeenten via het dyslexieloket.

*Bijdragen aan de landelijke doelstelling om het aantal nieuwe Voortijdig Schoolverlaters terug te dringen naar 20.000 per 2021.*

- Het regionale programma aanpak voortijdig schoolverlaten en jongeren in een kwetsbare positie 2016 - 2020 is in 2017 van start gegaan. Het programma wordt aangestuurd door het Regionaal Meld- en Coördinatiepunt (RMC) en bestaat uit een 4-tal maatregelen: minder uitval overstap V(S)O/ PRO naar MBO, plusvoorziening voor overbelaste jongeren, regionaal sluitend vangnet voor jongeren (in een kwetsbare positie) en betere aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt.

*Uitvoering van de leerplichtwet/ kwalificatieplicht waarbij de nadruk ligt op de preventieve aanpak.*

- Vanaf 1 april zijn alle basisscholen en (V)SO scholen aangesloten op het verzuimloket van DUO. Dit gold al voor het VO en het ROC. Scholen moeten verzuim verplicht melden bij DUO. Het leerplichtsysteem is hierop aangesloten, waardoor het verzuim daardoor nog beter in beeld is bij leerplicht.
- Daarnaast werkt het team leerplicht sinds schooljaar 2017/2018 met een nieuwe methode: de MAS (de Methodische Aanpak Schoolverzuim). Bij de aanpak van schoolverzuim is het belangrijk dat snel stappen worden gezet om (langdurige) schooluitval te voorkomen. Een eenduidige aanpak en duidelijkheid over wie wat doet in welke fase helpt daarbij. De MAS beschrijft in een stappenplan vier routes bij meldingen van ongeoorloofd verzuim: vrijwillige jeugdhulp, HALT-straft, dwang in civielrechtelijk of dwang in strafrechtelijk kader. Bij verzuim met achterliggende problematiek staat de inzet van jeugdhulp voorop.

*Continueren combinatiefunctionarissen en project dBos op de basisscholen en de peuterspeelzalen.*

- De combinatiefunctionarissen hebben ook in 2017 weer een spilfunctie vervuld in het verbinden van de diverse disciplines: onderwijs, sport, kunst&cultuur, vrijwilligerswerk (maatschappelijke stages), het wijkgebeuren, etc.
- De combinatiefunctionarissen hebben een belangrijke rol bij de vele doelen die de gemeente Tiel voor ogen heeft: het optimaliseren van ontwikkelingskansen voor kinderen op diverse gebieden, het bevorderen van een gezonde leefstijl, de ontwikkeling van een creatieve onderzoekende houding, burgerschapsvorming, etc.

*Brede School aanpak Tiel Oost verbreden naar andere wijken.*

- De Brede School Coördinator heeft naast haar werkzaamheden in Tiel Oost per wijk met de basisscholen en partners die werken in de wijk (denk aan wijkverenigingen, bibliotheek, Mozaïek, GGD, Dynamiek, Sportfriends, etc.) uitgangspunten geformuleerd en gezamenlijke thema's ten behoeve van hun Brede School aanpak.
- Hier is voor de korte termijn een activiteitenprogramma per wijk uit voortgekomen met bijbehorende begroting. Niet alle gewenste activiteiten/ initiatieven kunnen binnen de verschillende programma's uitgevoerd worden omdat er geen volledige financiële dekking is.
- De wens ligt er om de coördinatie-uren van de Brede School Coördinator uit te breiden, zodat deze functie Tielbreed kan worden ingezet.

*Continueren van de samenwerking tussen basisscholen, bibliotheek en gemeente ten behoeve van goede lees-, taal- en mediavaardigheden van kinderen.*

- Ook in 2017 is de leesmediacoach op peuterspeelzalen en scholen weer ingezet. De geluiden uit het onderwijs over hun bijdrage is zeer positief.

*Leerlingenvervoer*

- De gemeenteraad heeft ingestemd met het voorstel van het College dat de gemeente het taxivervoer vanaf schooljaar 2018-2019 weer zelf gaat organiseren. Het Persoonsgebonden vervoersbudget stopt na schooljaar 2017-2018.
- Het traject om het leerlingenvervoer te gaan aanbesteden is eind 2017 gestart. De Ouderklankbordgroep Leerlingenvervoer heeft meegedacht over de kwaliteitseisen ten aanzien van het taxivervoer.
- In 2017 is de afrekening Leerlingenvervoer 2015/2016 is afgerond. Dit heeft geleid tot een nabetaling van € 114.000, wat gedekt wordt binnen het bestaande budget.
- De bekostiging van het schooljaar 2016-2017 heeft op dezelfde wijze plaatsgevonden als het schooljaar 2015-2016. De ervaring over de bekostiging van het leerlingenvervoer in het schooljaar 2015-2016 brengt met zich mee dat de verwachting is dat over het schooljaar 2016-2017 op basis van de afrekening ook nog een nabetaling dient plaats te vinden. Er zal dan

	<p>sprake zijn van budgetoverschrijding. Dit is een risico binnen het budget.</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Voor schooljaar 2017/2018 zijn rond de 165 aanvragen toegekend waarvan 35 voor het openbaar vervoer/ eigen vervoer en 130 voor het aangepast vervoer (taxivervoer) (stand van zaken 31 december 2017).</li> <li>• De pilot <i>Samen reizen met ..</i> waarbij leerlingen onder begeleiding van vrijwilligers ervaring krijgen in het zelfstandig leren reizen is stopgezet. Het is niet gelukt om vrijwilligers te vinden om de voor de pilot aangemelde leerlingen te begeleiden.</li> </ul>
--	--

### Laaggeletterden

Speerpunten	Actiepunten
Laaggeletterden	<p><i>Regie op volwasseneneducatie.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Om zelfstandig en actief te kunnen deelnemen in onze samenleving is het nodig om te beschikken over een goede beheersing van de Nederlandse taal en een basisrekvaardigheid. De Wet educatie en beroepsonderwijs (hierna: WEB) streeft naar een verbetering van taal-, reken- en digivaardigheden van volwassenen die deze vaardigheden onvoldoende beheersen.</li> <li>• De gemeente Tiel, in afstemming met de regiogemeenten, heeft het "Regionaal Programma Volwassenen Educatie Rivierenland 2017" ( verder educatieprogramma) vastgesteld.</li> <li>• In 2017 geldt gedeeltelijk nog gedwongen winkelnering bij de regionale opleidingscentra. De gemeenten in deze regio hebben in 2017 de uitvoering belegd bij het ROC Rivor. De reden hiervoor is dat over de afgelopen jaren een stevige infrastructuur in de regio m.b.t. educatie is opgebouwd door het ROC Rivor.</li> <li>• Doelstellingen voor 2017 en 2018 zijn: <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Het terugdringen van laaggeletterdheid in de regio</li> <li>2. Het bevorderen van participatie door middel van opleiding en (vrijwilligers)werk</li> <li>3. Het samenwerken met lokale partners om zo een sluitend en breed aanbod te bieden</li> </ol> </li> </ul>



*Continueren van activiteiten die vallen binnen aanpak Laaggeletterdheid*

Op diverse fronten wordt laaggeletterdheid aangepakt.

- De bibliotheek/ Stichting Lezen en schrijven spelen hierin een prominente aanjagende rol. Er vindt deskundigheidsbevordering plaats voor het herkennen en doorverwijzen van laaggeletterde inwoners.
- Het ROC Rivor verzorgt vanuit het educatiebudget het aanbod met betrekking tot de Nederlandse taal en rekenen voor Tiel en de andere gemeenten in deze regio.
- Vanuit het non-formele aanbod werkt zij in Tiel samen met de bibliotheek en Dynamiek om een laagdrempelig aanbod te verzorgen voor de inwoners. Daarnaast biedt zij het formele (diploma-gerichte) aanbod aan. Veel cursisten worden via Werkzaak doorgestuurd.
- Het versterken van taalvaardigheid maakt onderdeel uit van het jeugd/wmo plan en is een van de programmalijnen van Welzijn Next Level.
- Preventief: het Onderwijsachterstandenbeleid.
- Het was de bedoeling dat er per 1 januari 2018 wijzigingen zouden worden doorgevoerd ten aanzien van de Wet Educatie en Beroepsonderwijs. Het kabinet heeft echter besloten dit besluit over te laten aan het nieuwe kabinet.

*Opstellen van een notitie waarin in beeld gebracht is wat Tiel onderneemt om laaggeletterdheid tegen te gaan inclusief aanbevelingen welke onderdelen extra aandacht behoeven.*

- In plaats van een lokale notitie is eind 2017 het Taalakkoord Regio Rivierenland 2018-2020 afgesloten. Het Taalakkoord is het vervolg op het convenant Bondgenootschap voor Geletterdheid Rivierenland dat dit jaar afliep.
- In het Taalakkoord staat beschreven welke speerpunten de gemeente Tiel heeft om de laaggeletterdheid aan te pakken.

Speerpunten	Actiepunten
<p><b>Onderwijshuisvesting</b></p>	<p><i>Integraal Kind Centrum (IKC) Passewaaij</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• De programma's van eisen zijn samen met de toekomstige gebruikers van het gebouw opgesteld en door de architect nader uitgewerkt in een ontwerp.</li> <li>• De omwonenden zijn betrokken bij het voorbereidingsproces van de bouw, met name staan hier de verkeerskundige aspecten centraal.</li> <li>• Door de buitengewone stijging van de bouwkosten en de kosten van de in overleg met de omwonenden te realiseren parkeeroplossing bestaat er nog een spanning tussen het beschikbare budget en de kosten van realisatie. De projectgroep zoekt naar oplossingen en zal in het voorjaar 2018 uw raad daarover informeren.</li> </ul> <p><i>Brede school De Kokkenhof Wadenoijen</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Na aanbesteding is de aannemer eind 2017 begonnen met de aan-/verbouw van het gebouw. Oplevering zal voor de zomervakantie 2018 plaatsvinden.</li> </ul> <p><i>(Ver-)Nieuwbouw Rsg Lingecollege</i> <i>Mavo Lingecollege</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Voor de eerste fase van de verbetering van de huisvesting van het Lingecollege, de nieuwbouw van de MAVO, is in 2017 het aanbestedingstraject voor de architect afgerond. De architect heeft samen met de gebruikers van het gebouw de Programma's van Eisen uitgewerkt tot een definitief ontwerp. Ook is het eerste deel van de aannemersselectie afgerond. De overgebleven drie aannemers, waaronder twee regionale aannemers, zullen in maart 2018 hun aanbieding hebben ingeleverd. Na beoordeling en gunning van het werk zal naar verwachting voor de zomervakantie 2018 met de bouw worden begonnen.</li> <li>• Volgens de planning zal de nieuwe MAVO m.i.v. het schooljaar 2019-2020 in gebruik kunnen worden genomen.</li> </ul> <p><i>Renovatie HAVO/VWO Heiligestraat</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• In 2017 is een start gemaakt met de voorbereidingen voor de renovatie van het gebouw aan de Heiligestraat. Daarvoor heeft een aanbestedingsprocedure plaatsgevonden om een bureau te selecteren dat de benodigde Programma's van Eisen, samen met de gebruikers van het gebouw, gaat opstellen.</li> </ul>

- Als uitgangspunt voor de renovatie hebben gemeente en Lingecollege gezocht naar wat binnen de in 2015 ter beschikking gestelde middelen (kapitaallasten) mogelijk is. Ook hier bemoeilijken de sterk gestegen bouwkosten de planvorming.
- Onderdeel van dit plan is het afstoten van het 30'er jaren deel van het gebouw dat na renovatie niet langer nodig is voor onderwijsdoeleinden.
- Uw raad wordt door een informatienota in het eerste kwartaal 2018 hierover nader geïnformeerd.

*Krimp leerlingenaantal primair onderwijs*

- De Tussenrapportage Procesbegeleiding Leerlingendaling, waarin het huidige aanbod van onderwijsvoorzieningen in Tiel uiteen wordt gezet en wordt gekeken naar de toekomstige leerlingenontwikkeling en er wordt ingegaan op de consequenties die deze ontwikkelingen hebben op de ruimtebehoefte in relatie tot de capaciteit, is in het voorjaar van 2017 verschenen.
- De rapportage laat zien dat na een krimp van het aantal leerlingen tussen 2010 en 2016 er nu een redelijke stabiele leerlingen populatie is tussen 2016 en 2026: krimp 2010-2016 ongeveer 700 leerlingen; krimp 2016-2026 ongeveer 200 leerlingen.
- Met het dalen van het aantal leerlingen daalt ook de ruimtebehoefte van de scholen. Dit kan tot gevolg hebben dat de exploitatie van de gebouwen door de schoolbesturen onder druk komt te staan. Uiteindelijk moet dit proces leiden tot een toekomstbestendig en duurzaam voorzieningenplan voor de Tielse schoolgebouwen.
- In 2017 zijn de eerste stappen door de schoolbesturen gezet om in onderlinge samenwerking te komen tot een gemeenschappelijke visie die nodig is om dit plan op te stellen. Dit proces zal in 2018 worden vervolgd.

*Krimp leerlingenaantal voortgezet onderwijs*

- In 2017 is regionaal een vergelijkbaar proces opgestart t.a.v. de leerlingendaling in het voortgezet onderwijs. De rapportage wordt in het tweede kwartaal van 2018 verwacht.

## Wat heeft het gekost?

### Ter besluitvorming

In onderstaande tabel zijn de lasten en baten opgenomen die aan dit programma verbonden zijn.

bedragen x € 1.000	Werkelijk 2016	Primitieve begroting 2017	Begroot 2017	Rekening 2017	Verschil begroting na wijziging -/ rekening
Lasten	8.819	7.546	7.865	8.383	-518
Baten	2.911	2.646	2.962	3.437	-475
<b>Resultaat voor bestemming</b>	<b>5.908</b>	<b>4.901</b>	<b>4.903</b>	<b>4.946</b>	<b>-43</b>
Mutaties reserves:					
toevoegingen	174	6	124	292	-168
onttrekkingen	50	41	273	273	0
<b>Resultaat na bestemming</b>	<b>6.033</b>	<b>4.866</b>	<b>4.753</b>	<b>4.964</b>	<b>-211</b>

### Ter informatie

Het gerealiseerd resultaat voor 2017 is opgebouwd uit de volgende taakvelden:

bedragen x € 1.000		bedrag
0.10	Mutaties reserves	18
4.1	Openbaar basisonderwijs	4
4.2	Onderwijshuisvesting	3.293
4.3	Onderwijsbeleid en leerlingzaken	1.560

6.1	Samenkracht en burgerparticipatie	89
<b>totaal programma</b>		<b>4.964</b>

**Verschillenverklaring begroting na wijzigingen en de rekening**

Het nadelige verschil van € 211 wordt als volgt verklaard	V/N	bedragen x € 1.000
<b>Analyse verschillen</b>		
<b>Lasten:</b>		
Lagere lasten onderwijshuisvesting	V	15
Hogere lasten Rmc, onderwijsachterstandenbeleid en volwassen educatie. Dit betreft de besteding van middelen uit doeluitkeringen van het rijk. Hiertegenover staan ook hogere rijksbijdragen.	N	494
Hogere kosten leerlingenvervoer, wordt grotendeels veroorzaakt door naverrekeningen over voorgaande jaren	N	100
Budget schoolbegeleiding is in 2017 niet volledig gebruikt	V	16
Budget voor implementatie nieuwe beleid peuterspeelzaalwerk is in 2017 niet volledig benut	V	28
Overige verschillen	V	17
<b>Baten:</b>		
Hogere specifieke uitkeringen Rmc, onderwijsachterstandenbeleid en volwassen educatie	V	488
Overige verschillen	N	13
<b>Gerealiseerd totaal saldo van baten en lasten</b>	<b>N</b>	<b>43</b>
<b>Analyse mutaties reserves</b>		
<b>Lasten:</b>		
Budget voor IKC Passewaaij wordt gestort in een bestemmingsreserve voor afdekking van boekverliezen van de vrijkomende locaties (tijdelijk gymzaal en schoolwoningen). Hiertegenover ontstaat een voordeel op de algemene dekkingsmiddelen.	N	170
Overige verschillen	V	2

<b>Gerealiseerd resultaat</b>	<b>N</b>	<b>211</b>
-------------------------------	----------	------------

### Verrekeningen met reserves

In onderstaande tabel zijn de bij dit programma behorende reserves genoemd en de voorgestelde stortingen en onttrekkingen:

Naam reserve	saldo 1-1-2017	toevoeging rente	overige toevoegingen	onttrekkingen	stand per 31-12- 2017
Reserve verrijkingsmaatregelen	111.175			23.974	87.201
Reserve multifunctioneel gebouw Avezaath	311.444	6.229		16.601	301.072
Reserve Brede school Kokkenhof	495.516				495.516
Onderhoud Brede Zorgschool	109.122		29.519		138.641
Reserve onderhoud CKV De Plantage en Bibliotheek ( <i>deze reserve is ook opgenomen binnen programma 3</i> )	364.493		39.356		403.849
Reserve onderhoud schoolgebouwen	772.818		115.391	232.777	655.432
Reserve IKC Passewaaij	0		170.000		170.000

**Programma 8**

# Inwoners en Bestuur

## **Wat willen we?**

*De inwoners van Tiel staan in het gemeentelijke handelen centraal*

## **Speerpunten**

- 1 Het versterken van de verantwoordelijkheid en betrokkenheid van inwoners, ondernemers en organisaties
- 2 Optimale dienstverlening aan inwoners, bedrijven en instellingen
- 3 Een sterke positie van Tiel in de regio

## Indicatoren

	Realisatie			Bron	Nulmeting	Norm
	2015	2016	2017			

1	Het versterken van de verantwoordelijkheid en betrokkenheid van inwoners, ondernemers en organisaties						
	Saldo wijkbudget per 1-1 West	30.000	36.243	26.100	Gemeente Tiel		
	Saldo wijkbudget per 1-1 Wadenoijen	28.287	32.561	29.998	Gemeente Tiel		
	Saldo wijkbudget per 1-1 Zennewijnen	28.470	22.106	11.986	Gemeente Tiel		
	Aantal georganiseerde wijkschouwen	14	10	x	Gemeente Tiel	15	15
<i>Vanaf 2015 zijn wijkregisseurs actief in de wijken. In overleg met de wijk worden niet overal meer wijkschouwen gehouden. Er is veel contact tussen de wijkregisseur en de wijkvertegenwoordiging (vaak wekelijks).</i>							
	Saldo wijkbudget per 1-1 Kapel-Avezaath	13.782	11.582	18.380	gemeente Tiel		
	Saldo wijkbudget per 1-1 Passewaaij	29.477	31.120	30.000	gemeente Tiel		
	Saldo wijkbudget per 1-1 Centrum	10.654	22.444	30.000	Gemeente Tiel		
	Saldo wijkbudget per 1-1 Noord	26.593	25.898	25.147	Gemeente Tiel		
	Saldo wijkbudget per 1-1 Oost	25.848	27.869	29.734	Gemeente Tiel		
	Aantal stadsgesprekken door de raad						
	Aantal bedrijfsbezoeken door het college	2	1*	3	EZ	4 tot 6	
<i>* Naast bedrijfsbezoeken door het voltallige college zijn er ook bedrijfsbezoeken door collegeleden afzonderlijk eventueel gekoppeld aan netwerkbijeenkomsten.</i>							

2	Optimale dienstverlening aan inwoners, bedrijven en instellingen						
	Aantal dagen per jaar dat het netwerk eruit ligt door hackersaanval/veiligheidslek: ICT	0	0	0	afdeling ICT	0	
<i>In 2017 betrof dit 0 dagen per jaar.</i>							
	Aantal dagen per jaar dat het netwerk eruit ligt door	0	0	0	Webteam	0	



hackersaanval/veiligheidslek: website						
<i>In 2017 betrof dit 0 dagen per jaar.</i>						
Tiel voldoet aan de audits/zelfevaluatie voor waardepapieren	voldaan	voldaan	voldaan	Team Publiekszaken	n.v.t.	voldaan
Aantal klachten dat aan de externe klachten-commissie wordt voorgelegd	6	3	2	Jaarverslag bezwaren- en klachtencommissie		
Aantal klachten dat door de externe klachten-commissie gegrond is verklaard	3	1	0	Jaarverslag bezwaren- en klachtencommissie		
Aantal gemaakte afspraken digitaal	8912	8912	9634	Website		
Aantal digitaal ingevulde formulieren	1384	956	2629	Website		
<i>De stijging in dit aantal wordt vooral veroorzaakt tot het digitale verhuisformulier. Dit formulier wordt veelvuldig gebruikt en is dit jaar op de website gezet.</i>						
Aantal digitale transacties	586	602	681	Website		
Tiel voldoet aan de audits/zelfevaluatie voor basisregistratie adressen en gebouwen (BAG)	nvt	ja	nee	Zelfevaluatie		
<i>Op één onderdeel wordt niet voldaan</i>						
Tiel voldoet aan de audits/zelfevaluatie voor website DigiD	ja	ja	nbn	Logius		
<i>2017 wordt verwacht rond 1 juni 2018. Wij zijn geslaagd voor de audit DigiD op onze DigiD SAML aansluiting voor de website</i>						
Tiel voldoet aan de audits/zelfevaluatie voor BRP	voldaan	voldaan	voldaan	Team Publiekszaken	n.v.t.	voldaan

<b>3</b>	<b>Een sterke positie van Tiel in de regio</b>	
----------	--	--

## Wat hebben we gedaan?

### Het versterken van de verantwoordelijkheid en betrokkenheid van inwoners, ondernemers en organisaties

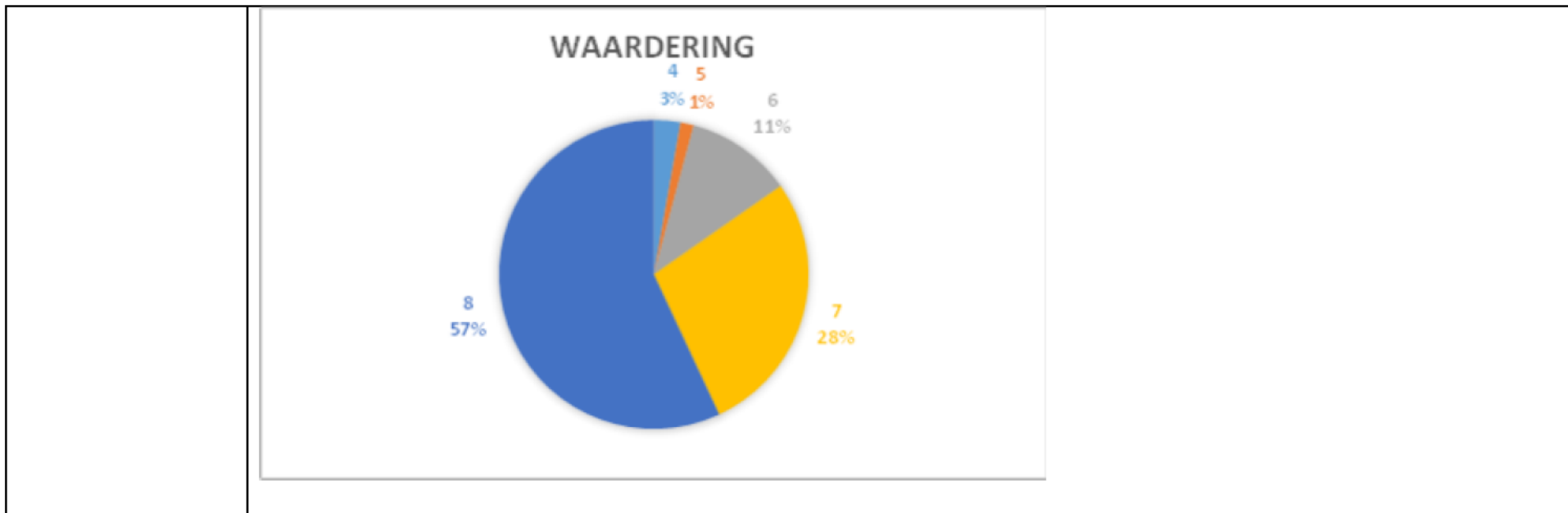
Speerpunten	Actiepunten
<p style="color: #4F81BD;"><b>Inwoners, ondernemers en organisaties</b></p>	<p><b>Inwonersparticipatie</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>➤ De Spiegelgroep is een groep mensen die niet tot de bekenden kring horen. Zij 'spiegelen' de gemeente vier keer per jaar aan de hand van enkele thema's: hoe kan de gemeente zaken anders aanpakken en inwoners een rol geven bij ontwikkelingen, voorstellen en besluiten? Dit levert de gemeente een frisse blik op en een grotere betrokkenheid bij de gemeente van mensen, die dat voorheen niet zo waren. In 2017 is de Spiegelgroep geëvalueerd, de conclusie was dat het een waardevol experiment is, dat doorontwikkeling verdient. Een van de aandachtspunten is een sterkere inbedding in de ambtelijke organisatie en bij college en raad. Sinds de bespreking van de evaluatie in de commissie Bestuur, is, naast de burgemeester, ook altijd één van de wethouders aanwezig en worden ook raads- en commissieleden uitgenodigd. Ook is in 2017 meer aandacht besteed aan communicatie over de Spiegelgroep en dat heeft in de tweede helft van het jaar tot veel nieuwe Spiegelgroepleden geleid.</li> <li>➤ De ambassadeurs hebben in 2017 hard gewerkt aan het ontwikkelen van hun concept Trots op Tiel. In december is de Stichting Trots op Tiel opgericht en in januari is de website feestelijk gelanceerd, waarop ook al de eerste projecten vermeld staan. Daarmee is het een zelfstandig draaiend initiatief geworden van Tielenaars voor Tielenaars.</li> <li>➤ De wijkregisseurs zijn niet meer weg te denken. Zij hebben een stevig netwerk opgebouwd in de wijken en dorpen: veel inwoners voelen zich gesteund, steeds meer inwoners ontplooiën activiteiten en steeds meer inwoners zetten zich in voor ontmoeting in de wijk. Dit kan variëren van wensen rond de openbare ruimte en/of de bomen in een wijk, tot opzetten van ontmoetingsmomenten, ontwikkelen van een website, opknappen van speel- of hondenuitlaatplekken etc. De wijkregisseurs zijn m.n. daar van belang, waar mensen minder toe komen of gewend zijn aan eigen initiatieven, denk bijvoorbeeld aan het overnemen van het clubhuis aan de Peppellaan in de Bomenbuurt. De wijkregisseurs hebben contact en afstemming met andere partners in de wijk op het gebied van wonen, onderwijs, zorg en welzijn, onderhoud openbare ruimte, kortom leefbaarheid in brede zin. Daarnaast ondersteunen zij de wijkwethouders in hun contacten in wijk en buurt en bij het op gang brengen van het échte gesprek (tweerichting-verkeer). Zij adviseren de raad via de werkgroep jaarthema.</li> </ul>

<p><b>Besluitvormingsproces</b></p>	<p>Tot slot onderhouden zij nauw contact met collega's uit hun eigen team en daarbuiten als het gaat over leefbaarheid, veiligheid, spelen, afval, groen, parkeren en verkeer, zorg en welzijn, participatie en Wmo. Zij stimuleren hun collega's om op een andere manier te kijken naar en om te gaan met inwoners, uitgangspunt daarbij is: wat kan de gemeente/kunnen wij bijdragen aan het welbevinden en geluk van mensen.</p> <p>De wijkregisseurs brengen een andere manier van werken in de praktijk: hoe kun je als gemeente ruimte geven én bijdragen aan het geluk van mensen in je stad. Zij doen dit niet los van de organisatie, maar zijn onderdeel van de gemeente. Hun effectiviteit is dan ook nauw verbonden met de andere manier van werken in de hele organisatie. In oktober 2017 hebben de wijkregisseurs collega's, raadsleden én de burgemeester uitgenodigd mee te gaan naar een congres dat de gemeente Schagen over het thema 'geluk' organiseerde. Hoe kun je als gemeente bijdragen aan het geluk en welbevinden van je inwoners? Tiel heeft het stokje van de gemeente Schagen overgenomen en gaat in maart 2019 samen met inwoners een vervolgongres organiseren, waarin we experimenten en ervaringen uitwisselen met andere gemeenten.</p> <p><b>Vergadermodel</b></p> <p>De raads werkgroep vergadermodellen heeft het Tielse vergadermodel onder de loep genomen. Uit een enquête onder de fracties kwam naar voren dat er weinig behoefte was om de BOB-structuur te veranderen. Met het opstellen van de vragenlijst is tegelijkertijd de motie 'burgerparticipatie' (aangenomen op 16 november 2016) ten uitvoer gebracht. De uitkomst van de vragenlijst heeft geen aanleiding gegeven voor het doen van ingrijpende voorstellen. De werkgroep heeft zich daarom gericht op de verbetering van het huidige vergadermodel.</p> <p>De voornaamste verandering die heeft plaatsgevonden is het instellen van een informatie-uitwisselingsmoment tijdens de commissievergaderingen. Met het agendapunt informatie-uitwisseling is ruimte gemaakt om inwoners en organisaties de mogelijkheid te bieden om hun ideeën en initiatieven met de raads- en commissieleden te delen. Het agendapunt is mede ingesteld om het verlies aan informatie vanuit de beeldvormende avonden te compenseren. Het aantal beeldvormende avonden per jaar is bijgesteld tot drie per jaar.</p> <p><b>Rekenkamercommissie</b></p> <p>De rekenkamercommissie Tiel heeft in het najaar van 2017 haar eerste rapport uitgebracht. Het onderzoeksonderwerp was het subsidiebeleid van de gemeente Tiel. De raad heeft ingestemd met de aanbevelingen</p>
-------------------------------------	---

	en conclusies in het rapport. Daarnaast heeft de raad het college de opdracht gegeven om binnen drie maanden een plan van aanpak op te stellen over de uitvoering van de aanbevelingen en de raad hierover te informeren.
--	---

### Optimale dienstverlening aan inwoners, bedrijven en instellingen

Speerpunten	Actiepunten
Optimale dienstverlening	<ul style="list-style-type: none"> <li>• De gemeente Tiel wil de kwaliteit van dienstverlening aan inwoners, bedrijven en instellingen verbeteren. Hiervoor zijn servicenormen opgesteld die duidelijk aangeven wat klanten mogen verwachten. Deze normen worden nu getoetst op uitvoerbaarheid. Vervolgens gaan we deze normen communiceren met inwoners en organisaties (2017).</li> <li>• Klantfeedback is één van organisatiewaarden en is vooral ook leerzaam voor de inrichting van onze dienstverlening. Verschillende teams experimenteren met het ophalen van klantfeedback. De teams Ontvangst en Publiekszaken haalden per mail klantfeedback op. De eerste resultaten laten zien dat onze klanten relatief tevreden zijn over de dienstverlening van de teams in de publieke zone.</li> </ul> <p>Het experiment Klantfeedback heeft naast de positieve resultaten, ook een aantal leerpunten opgeleverd, zoals sturing, contact met de klant en organisatie. Deze leerpunten nemen we mee bij het uitrollen van de klantfeedback bij verschillende teams. Team Schuldhulpverlening is het volgende team die met de klantfeedback gaat werken.</p>



Een sterke positie van Tiel in de regio

Speerpunten	Actiepunten
<p><b>Samenwerking met andere overheden</b></p>	<p>De gemeente Tiel is in 2017 een constructieve partner binnen de regionale samenwerking geweest met zowel ambtelijke als bestuurlijke actieve inzet op diverse dossiers, zoals bereikbaarheid, recreatie &amp; toerisme, duurzaamheid en economie.</p> <p>Binnen de gemeente Tiel is een start gemaakt met de uitvoering van de afspraken zoals gemaakt in het rapport Sturen of Gestuurd worden. De sturing op gemeenschappelijke regelingen was ook onderwerp van gesprek met de gemeenteraad Neder-Betuwe. Op uitnodiging van Neder-Betuwe is hier een deel van de Tielse gemeenteraad op bezoek geweest.</p>

	<p>Samen met de andere Gelderse steden is de gemeente Tiel in gesprek met de provincie over partnerschap. Samen met de steden Harderwijk, Zutphen en Doetinchem wordt overleg gevoerd over specifiek stedelijke opgaven die raken aan de kerntaken van de provincie. Er wordt gekeken of de tweede fase van het provinciale programma Leefbaarheid hier gericht op kan inspelen.</p>
--	--

## Verbonden partijen

### Regio Rivierenland

Onder aansturing van de nieuwe directeur van Regio Rivierenland is er veel aandacht voor de manier waarop de tien gemeenten invulling geven aan regionale samenwerking. Om de gezamenlijkheid en het onderlinge vertrouwen te vergroten zijn er twee themabijeenkomsten geweest voor de colleges. Daarnaast zijn er diverse regionale raadsbijeenkomsten geweest en is een begin gemaakt met de evaluatie van de Regionale Agenda Commissie.

De regio profileert zich naar buiten steeds meer onze de naam FruitDelta Rivierenland. Er wordt voortvarend gewerkt aan het uitvoeringsprogramma op de 3 speerpunten. In 2017 is gestart met een Regionaal Investeringsfonds (3 euro per inwoner) en een Economic board.

### Belastingsamenwerking Rivierenland

De focus van BSR lag in 2017 op kwaliteit en data en op eenduidige processen, alsmede op het verbeteren van stuurinformatie en jaarplanning. BSR is er in geslaagd om binnen de door het bestuur vastgestelde financiële kaders uitvoering te geven aan de afgesproken taken.

In het afgelopen jaar heeft BSR de ingezette koers, gericht op resultaten, houding en gedrag en continue leren en verbeteren, voortgezet.

### Bedrijfsvoeringsorganisatie West Betuwe

De Gemeenschappelijke Regeling Light Bedrijfsvoeringsorganisatie West-Betuwe is per 1 januari 2016 een zelfstandige organisatie met een eigen rechtspersoon, begroting en personeel. Begin 2017 zijn voor de gemeenten Tiel en Culemborg ook de bedrijfsvoeringstaken Facilitair- en Juridische zaken (FZ en AJZ) overgedragen en zijn de medewerkers van de genoemde werkvelden formeel aangesteld bij BWB. Aansturing vindt plaats via het bestuur, de netwerkdirectie (NWD), bestaande uit de gemeentesecretarissen van Culemborg, Geldermalsen en Tiel, en per vakgebied via het Opdracht Gestuurd Overleg (OGS). BWB wordt gestuurd op de 4 K's: Kwaliteit, Kwetsbaarheid, Kansen en Kosten.

Het doel van de samenwerking en harmonisatie van bedrijfsvoeringstaken is dat er meer kwaliteit wordt geleverd, de taken minder kwetsbaar worden uitgevoerd, dat er kansen voor medewerkers ontstaan en dat er efficiënter wordt gewerkt waardoor de kosten lager zijn. Zo creëert de

samenwerking meer kansen voor medewerkers doordat ze dezelfde taken voor alle partners uit kunnen voeren (specialisatie) en is er voor de partners minder kwetsbaarheid op taken doordat het makkelijker is voor collega's om het werk over te nemen (minder eenpitters). In 2017 heeft BWB zich samen met de deelnemende gemeenten ingezet op de harmonisatieopdrachten van het uitgangspunt "samen centraal" en het verder realiseren van de business cases.

Ondanks de mooie resultaten op de 4 K's, blijft de verwachte kostenbesparing nog achter op de doelstelling. De BWB is een organisatie in ontwikkeling en de opstartfase is nog niet afgerond. Daarnaast wordt het resultaat beïnvloed door autonome en niet door BWB te beïnvloeden factoren. In de Voortgangsrapportage 2017 is reeds aangegeven dat de begroting als gevolg van een tekort hoofdzakelijk veroorzaakt door loonindexatie op basis van landelijke afspraken ten hoogte van € 296.000 is aangepast. Ook als BWB als zelfstandige organisatie niet had bestaan, waren de gemeenten Culemborg, Geldermalsen en Tiel met extra (loon) kostenposten geconfronteerd.

In 2017 zijn er verdere stappen gezet om BWB neer te zetten als robuuste, toekomstbestendige bedrijfsvoeringsorganisatie die gebruik kan maken van de synergie-effecten tussen de verschillende vakgebieden. Deze stappen bieden een basis om de organisatie in de komende jaren verder te ontwikkelen met prominente aandacht voor de 4 K's.



## Wat heeft het gekost?

### Ter besluitvorming

In onderstaande tabel zijn de lasten en baten opgenomen die aan dit programma verbonden zijn.

bedragen x € 1.000	Werkelijk 2016	Primitieve begroting 2017	Begroot 2017	Rekening 2017	Vershil begroting na wijziging -/- rekening
Lasten	5.557	3.341	3.564	3.541	23
Baten	824	601	670	1.236	-566
<b>Resultaat voor bestemming</b>	<b>4.734</b>	<b>2.740</b>	<b>2.894</b>	<b>2.305</b>	<b>589</b>
Mutaties reserves:					
toevoegingen	67	0	0	0	0
onttrekkingen	309	0	0	8	-8
<b>Resultaat na bestemming</b>	<b>4.491</b>	<b>2.740</b>	<b>2.894</b>	<b>2.297</b>	<b>597</b>

### Ter informatie

Het gerealiseerd resultaat voor 2017 is opgebouwd uit de volgende taakvelden:

bedragen x € 1.000		bedrag
0.1	Bestuur	1.976
0.2	Burgerzaken	220
0.4	Overhead	0
0.10	Mutaties reserves	-8

5.7	Openbaar groen en (openlucht) recreatie	89
6.1	Samenkracht en burgerparticipatie	20
<b>totaal programma</b>		<b>2.297</b>

***Verschillenverklaring begroting na wijzigingen en de rekening***

Het voordelige verschil van € 597 wordt als volgt verklaard	V/N	bedragen x € 1.000
<b>Analyse verschillen</b>		
<b>Lasten:</b>		
Hogere doorbelasting ambtelijk apparaat taakveld burgerzaken	N	22
Hogere afdracht rijksleges bevolkingsadministratie (gedekt door hogere legesopbrengsten)	N	103
Hogere accountantskosten in verband met meerwerk	N	18
Lagere kosten rekenkamer (dit voordeel is gestort in de algemene weerstandsreserve)	V	12
Lagere kosten griffie	V	13
Lagere bijdrage aan Regio Rivierenland i.v.m. overschotten jaarrekeningen 2016 en 2017	V	40
Overschot éénmalig budget burgerparticipatie (claim algemene reserve)	V	50
Overschot budget Trots op Tiel	V	25
Lagere uitgaven verkiezingen	V	9
Lagere uitgaven publieksvoorlichting	V	8
Overige kleine verschillen	V	9
<b>Baten:</b>		
Hogere legesopbrengsten burgerzaken	V	264
Overige kleine verschillen	N	7
Vrijval voorziening wachtgelden en voorziening wethouders	V	309
<b>Gerealiseerd totaal saldo van baten en lasten</b>	<b>V</b>	<b>589</b>

<b>Analyse mutaties reserves</b>		
----------------------------------	--	--

<b>Lasten:</b>		
geen mutaties		
<b>Baten:</b>		
Onttrekking reserve wijkbudgetten	V	8
<b>Gerealiseerd resultaat</b>	<b>V</b>	<b>597</b>

### Verrekeningen met reserves

In onderstaande tabel zijn de bij dit programma behorende reserves genoemd en de voorgestelde stortingen en onttrekkingen:

Naam reserve	saldo 1-1-2017	toevoeging rente	overige toevoegingen	onttrekkingen	stand per 31-12- 2017
Wijkgericht werken	209.828			8.482	201.346



## Algemene baten en lasten

In dit hoofdstuk geven wij een overzicht van die baten en lasten die niet direct samenhangen met een programma. Hiertoe behoren de algemene dekkingsmiddelen, de post onvoorzien, de overheadkosten en de te betalen Vennootschapsbelasting. Hieronder een totaaloverzicht van alle lasten en baten die tot dit hoofdstuk behoren.

bedragen x € 1.000	werkelijk 2016	primitieve begroting 2017	begroot 2017	werkelijk 2017	Vershil begroting na wijziging -/ rekening
Lasten	9.163	13.003	13.582	14.381	-799
Baten	82.570	77.879	80.283	89.630	-9.347
<b>Resultaat voor bestemming</b>	<b>-73.407</b>	<b>-64.875</b>	<b>-66.701</b>	<b>-75.249</b>	<b>8.548</b>
Mutaties reserves:					
toevoegingen	3.794	1.175	1.345	2.047	-702
onttrekkingen	3.519	1.327	3.737	3.757	-20
<b>Resultaat na bestemming</b>	<b>-73.132</b>	<b>-65.028</b>	<b>-69.094</b>	<b>-76.959</b>	<b>7.865</b>

### Algemene dekkingsmiddelen

In onderstaande tabel zijn de lasten en baten opgenomen die aan dit programma verbonden zijn.

bedragen x € 1.000		werkelijk 2016	primitieve begroting 2017	begroot 2017	rekening 2017	verschil begroting na wijziging +/- rekening
0.5	Treasury	59	-548	-758	-1.069	311
0.61	OZB woningen	0	0	0	0	0
0.62	OZB niet-woningen	0	0	0	0	0
0.64	Belastingen overig	726	580	580	625	-45
0.7	Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	0	0	0	0	0
0.8	Overige baten en lasten	4.193	-612	-999	185	-1.184
<b>totaal lasten</b>		<b>4.978</b>	<b>-580</b>	<b>-1.178</b>	<b>-260</b>	<b>-918</b>

0.5	Treasury	544	516	579	593	15
0.61	OZB woningen	6.263	3.950	3.994	4.001	7
0.62	OZB niet-woningen	1.481	3.450	3.800	3.926	126
0.64	Belastingen overig	1.994	1.982	1.982	11.693	9.711
0.7	Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	68.448	66.650	68.315	67.396	-919
0.8	Overige baten en lasten	3.841	343	395	511	116
<b>totaal baten</b>		<b>82.570</b>	<b>76.891</b>	<b>79.065</b>	<b>88.121</b>	<b>9.056</b>

<b>totaal taakvelden</b>		<b>-77.592</b>	<b>-77.471</b>	<b>-80.243</b>	<b>-88.381</b>	<b>8.137</b>

**Treasury**

Door de lage rentestand is er sprake van een positief resultaat op de rentekosten. Met name voor kortlopende leningen is er sprake geweest van een negatieve rentestand, waardoor we in plaats van € 30.000 kosten te maken hebben gehad met € 39.000 opbrengst.

Verder hebben we meer rente kunnen toerekenen dan geraamd. Het gaat met name om rente tijdens de bouw van het cultuurcluster en de parkeergarage. Daar staat tegenover dat aan bepaalde investeringen die nog niet per 1-1-2017 gereed waren nog geen rente toegerekend kon worden.

**Belastingen**

De opbrengsten OZB voor niet-woningen zijn iets hoger dan geraamd door nieuwbouw van een aantal panden waarmee in de begroting nog geen rekening was gehouden.

In 2016 en 2017 hebben we, naast de aanslagen precariobelasting op gasleidingen, ook de aanslagen voor elektriciteitsleidingen opgelegd. In 2016 waren dat de aanslagen over 2012 en 2013, in 2017 die voor de jaren 2014 t/m 2017. Tegen deze aanslagen is door Liander bezwaar aangetekend. In de jaarrekening 2016 hadden we de opgelegde aanslagen verwerkt in de balans onder vooruitvangen bedragen. Om zichtbaar te maken dat we van mening zijn dat de aanslagen terecht zijn opgelegd nemen we nu de bedragen van de opgelegde aanslagen 2012 t/m 2017 volledig als opbrengsten op. Het gaat in totaal om een bedrag van € 9.645.152. Ten aanzien van precariobelasting op elektriciteitsleidingen is nog geen eenduidige jurisprudentie aanwezig. Wel heeft de rechtbank Arnhem op 3 juli 2018 uitspraak gedaan in het beroep dat Liander had ingesteld tegen de aanslag 2012. Dit beroep is afgewezen, waarbij de rechtbank verwees naar eerdere uitspraken van hogere rechters in soortgelijke gevallen. Liander heeft inmiddels hoger beroep ingesteld.

Vanuit het voorzichtigheidsprincipe wordt voorgesteld om bovengenoemde opbrengst, in afwachting van definitieve jurisprudentie, te reserveren. Hiertoe hebben we bij de financiële beschouwingen een voorstel tot resultaatbestemming gedaan.

Daarnaast heeft Liander ook een bezwaar- en beroepschrift ingediend tegen de aanslag precariobelasting 2017 betreffende het gasleidingnetwerk. Wij gaan er van uit dat dit bezwaar geen stand zal houden.

Meer hierover vindt u terug in de paragraaf Lokale heffingen.

Bij de overige belastingen is voorts de opbrengst reclamebelasting € 50.000 hoger dan geraamd, dit wordt doorbetaald aan de Ondernemersverenigingen.

Op de overige belastingen en de bijdrage aan BSR zijn de verschillen met de raming klein.

**Algemene uitkering**

Het verschil met de raming is € 919.000 negatief. Dit wordt grotendeels veroorzaakt door bijstellingen over de jaren 2015 en 2016. Bepaalde maatstaven worden pas (ver) na het betreffende jaar definitief vastgesteld. In dit geval heeft met name de vaststelling van de maatstaf WOZ-waarden een negatief effect. Over 2015 heeft de afrekening daarvan in 2017 plaatsgevonden, op basis daarvan hebben we ook een berekening kunnen maken de correctie die over 2016 nog zal volgen. Daarvoor hebben we in deze jaarrekening een verplichting opgenomen van € 385.000. We hebben de commissie Bestuur in februari 2018 over deze ontwikkeling geïnformeerd in een informatienota.

In de algemene uitkering is ook een decentralisatie-uitkering opgenomen in verband met de verhoogde asielstroom. Deze is toegekend t/m september. De toekenning voor de laatste drie maanden volgt in de meicirculaire 2018. In deze jaarrekening hebben we hiervoor een recht opgenomen van € 96.390. Bij de voorstellen voor resultaatbestemming in de financiële beschouwingen stellen we voor om deze middelen voor de kosten van de opvang te reserveren.

### **Overige baten en lasten**

Deze bestaan uit de volgende onderdelen:

bedragen x € 1.000	werkelijk 2016	primitieve begroting 2017	begroot 2017	rekening 2017	verschil begroting na wijziging -/- begroting
Stelpost oud voor nieuw		-821	-147		-147
Stelpost uitvoering beleid		7	-625		-625
Stelpost reservering algemene uitkering		68			
Vrijval kapitaallasten		-120			
Salarissen en uitkeringen vast personeel	88	10	-426	40	-466
Lonen en salarissen voormalig personeel	103	50	50	38	12
Personeel van derden		123			
Overige vergoedingen				40	-40
Overige materiele kosten	13			-63	63
Toevoeging aan voorziening			149	130	19



<b><i>totaal lasten</i></b>	<b>203</b>	<b>-682</b>	<b>-999</b>	<b>185</b>	<b>-1.183</b>
Vergoeding personeel	1				
Bijdrage derden			52	53	1
Administratiekostenvergoeding	12				
Overige inkomsten	426	343	343	455	112
Beschikking over voorziening				3	3
<b><i>totaal baten</i></b>	<b>439</b>	<b>343</b>	<b>343</b>	<b>511</b>	<b>116</b>
<b><i>saldo</i></b>	<b>-235</b>	<b>-1.025</b>	<b>-1.394</b>	<b>-327</b>	<b>-1.067</b>

### ***Toelichting overige baten en lasten***

#### *Stelpost oud voor nieuw*

Van de oorspronkelijk hier geraamde bezuinigingen ad. € 821.000 is het grootste deel gerealiseerd. De nog openstaande € 147.000 heeft betrekking op achterblijvende overhead. Daar staat een positief resultaat op het taakveld overhead tegenover.

#### *Stelpost uitvoering beleid*

In de voortgangsrapportage raamden we een saldotekort. Deze raming is hier opgenomen en moet worden afgezet tegen het uiteindelijke tekort van deze jaarrekening.

#### *Salarissen en uitkeringen vast personeel*

In de loop van 2017 hebben we een onderuitputting op de salarissen gezien, onder andere als gevolg van vacatureruimte. Hiervoor heeft inhuur van derden plaatsgevonden. In de raming hebben we de salarissen op deze plek verlaagd, terwijl in werkelijkheid de voordelen optreden in de programma's. Derhalve daar voordelen op de salarissen en hier een nadeel.

#### *Voormalig personeel*

De gemeente is eigen risicodragers voor werkloosheidsuitkeringen bij ontslag. Als gevolg van beëindiging van tijdelijke contracten en urenuitbreidingen hebben de lasten hiervoor € 38.000 bedragen.

#### *Overige vergoedingen en overige inkomsten*

De BTW die gemeenschappelijke regelingen waar wij aan deelnemen verschuldigd zijn kunnen wij declareren bij het BTW-compensatiefonds. Deze boeken wij bij de overige inkomsten. Wij kunnen over 2017 € 112.000 meer declareren dan was geraamd. Daarnaast heeft op basis van de jaarstukken 2016 van de AVRI nog een afrekening plaatsgevonden die € 40.000 heeft gekost.

#### *Overige materiële kosten*

Hier is een negatieve uitgave van € 86.000 geboekt, dit betreft de afboeking van in eerdere jaarrekeningen opgenomen verplichtingen waar geen betalingen meer uit voortvloeien.

Daarnaast is hier een naheffing van € 23.000 van de belastingdienst opgenomen in verband met de overschrijding van de vrije ruimte van de werkkostenregeling.

#### *Toevoeging aan voorziening*

In de 2e voortgangsrapportage 2017 hebben we aangekondigd dat er een voorziening moet worden getroffen in verband met het afscheid van een tweetal medewerkers. We storten hiervoor vanuit dit budget nu € 130.000 in de voorziening Personeel.

#### *Bijdragen van derden*

Dit betreft de vergoeding van een medewerker die bij BWB is gedetacheerd.

#### **Mutaties reserves**

In onderstaande tabel zijn de bij dit programma behorende reserves genoemd en de voorgestelde stortingen en onttrekkingen:

Naam reserve	Werkelijk saldo 1-1	toevoeging rente	overige toevoegingen	onttrekkingen	stand per 31-12
Algemene weerstandsreserve	9.476.435		159.462	2.483.317	7.152.580
Reserve Tielse methode	153.118				153.118
Reserve frictiekosten ombuigingen	279.089		47.550	21.262	305.377
Risicoreserve WLP	232.958		718.426		951.384

#### **Onvoorziene uitgaven**

bedragen x € 1.000	werkelijk 2016	primitieve begroting 2017	begroot 2017	Rekening 2017	Vershil begroting na wijziging +/- rekening
Onvoorziene uitgaven	0	70	-1	0	-1
<b><i>totaal lasten</i></b>	<b>0</b>	<b>70</b>	<b>-1</b>	<b>0</b>	<b>-1</b>

In 2017 zijn de volgende uitgaven ten laste van de post onvoorzien gedaan. Deze bedragen zijn via begrotingswijziging aan het budget onttrokken en op de betreffende programma's geboekt.

Bestrijding ratten Hertenkamp	€ 30.000
Opruimen gevaarlijk afval	€ 10.000
Opknappen Peppellaan 6	€ 12.500
Planschade	€ 6.000
Toezichthouder rechtmatigheid Wmo-jeugd	€ 10.000
Onderzoek gevolgen luchthaven Lelystad	€ 2.296
<b>Totaal</b>	<b>€ 70.796</b>

## Overhead

bedragen x € 1.000	werkelijk 2016	primitieve begroting 2017	begroot 2017	rekening 2017	verschil begroting na wijziging +/- rekening
Lasten	5.780	13.533	14.709	14.639	70
Baten	0	987	1.217	1.509	-291
<b><i>Saldo</i></b>	<b>5.780</b>	<b>12.546</b>	<b>13.492</b>	<b>13.131</b>	<b>361</b>

bedragen x € 1.000	werkelijk 2016	primitieve begroting 2017	begroot	rekening 2017	Vershil begroting na wijziging -/ -werkelijk
Salarissen	13.586	4.649	4.237	4.441	-204
Bijdragen verbonden partijen	0	4.345	5.090	5.240	-150
Materiële kosten	11.235	3.035	4.036	3.451	585
Kapitaallasten	0	1.317	1.346	1.507	-161
Verrekening met voorzieningen	0	187	0	0	0
<b>Totaal lasten</b>	<b>34.741</b>	<b>13.533</b>	<b>14.709</b>	<b>14.639</b>	<b>70</b>
Bijdragen van derden	-28.966	-987	-1.217	-1.509	292
<b>Totaal inkomsten</b>	<b>-28.966</b>	<b>-987</b>	<b>-1.217</b>	<b>-1.509</b>	<b>292</b>
<b>Saldo</b>	<b>5.775</b>	<b>12.546</b>	<b>13.492</b>	<b>13.131</b>	<b>361</b>

**Verschillenverklaring:**

De overschrijding op salarissen is het gevolg van de extra uitbetaling van vakantietoelage in 2017 a.g.v. de invoering van het Integraal Keuzebudget. Deze wordt gecompenseerd vanuit een reservering die al in de jaarrekening 2016 was opgenomen. Deze compensatie is verwerkt als negatieve uitgave bij de materiële lasten. Op deze post is de gehele € 510.000 geboekt die was gereserveerd, terwijl de reservering betrekking heeft op alle salarissen. Daarom zien we op het taakveld overhead een voordeel, op andere taakvelden/programma's kleinere nadelen.

De hogere bijdrage aan verbonden partijen betreft de jaarrekening van BWB, die een tekort kende van € 440.000.

Tegenover de hogere kapitaallasten van het stadhuis staan ook hogere inkomsten die in de begroting nog niet volledig waren meegenomen.

**Vennootschapsbelasting**

bedragen x € 1.000		werkelijk 2016	primitieve begroting 2017	begroot 2017	rekening 2017	Verschil begroting na wijziging +/- rekening
0.9	Vennootschapsbelasting (VpB)	37	50	50	1	49
<b><i>totaal lasten</i></b>		<b>37</b>	<b>50</b>	<b>50</b>	<b>1</b>	<b>49</b>

Over 2016 is een kleine € 13.000 terugontvangen t.o.v. het bedrag dat in onze jaarstukken 2016 was opgenomen. Over 2017 verwachten we bijna € 14.000 te moeten afdragen. Per saldo in deze jaarrekening slechts € 1.000 te betalen.



## Deel 3: Paragrafen





## A. Lokale heffingen

### Algemene inleiding

In deze paragraaf gaan wij in op de lokale heffingen voor 2017, voor zover het gaat om heffingen die de gemeente mag opleggen vanuit haar publiekrechtelijke taak.

Lokale heffingen bestaan uit belastingen en rechten (retributies), die volgens de Gemeentewet worden aangemerkt als gemeentelijke belastingen.

De gemeente Tiel heft de volgende belastingen:

- onroerende-zaakbelastingen\*
- hondenbelasting\*
- parkeerbelastingen
- precariobelasting
- reclamebelasting\*
- rioolheffing\*
- toeristenbelasting

De heffingen, gemerkt met een \* worden verzorgd door de gemeenschappelijke regeling Belastingssamenwerking Rivierenland (BSR). Tevens verzorgt BSR de uitvoering van de wet Waardering Onroerende Zaken (WOZ).

De volgende retributies (rechten) worden in Tiel geheven:

- Haven-, kade- en liggelden (Scheepvaartrechten)
- Leges

- Lijkbezorgingsrechten
- Marktgeden

Het gemeentelijke belastinggebied is wettelijk begrensd; alleen de in de Gemeentewet (art. 219) opgesomde heffingen mogen worden opgelegd.

In dit artikel wordt tevens geregeld, dat de gemeente vrij is in het hanteren van heffingsmaatstaven, met dien verstande dat het bedrag van een gemeentelijke belasting niet afhankelijk mag worden gesteld van inkomen, winst of vermogen.

Ten aanzien van de rioolheffing en de overige rechten is bepaald dat hierop geen winst mag worden behaald. Dit wordt berekend op begrotingsbasis: de geraamde baten mogen de geraamde lasten niet overschrijden.

### **Uitgangspunten beleid lokale heffingen**

Uitgangspunt voor de heffing van de gemeentelijke belastingen is, dat de tarieven van de heffingen met een algemeen karakter (de onroerende-zaakbelastingen en de hondenbelasting) jaarlijks worden aangepast met het inflatiepercentage. Dit percentage hoort bij het jaar dat vooraf gaat aan het jaar waarin de nieuwe tarieven ter vaststelling worden voorgelegd.

Voor de overige heffingen is het uitgangspunt dat zoveel mogelijk wordt gestreefd naar kostendekkende tarieven.

#### **Waardering onroerende zaken (WOZ)**

Sinds 2008 vindt jaarlijks de herwaardering plaats van de onroerende zaken. Het belastingjaar 2017 heeft als waardepeildatum 1-1-2016.

In de categorie woningen was er ten opzichte van 2015 sprake van een stijging van de waarden met gemiddeld 1,5%.

De waarden bij de niet-woningen stegen met gemiddeld 0,7%.

#### **Onroerende zaakbelastingen (OZB)**

Het Tielse beleid is, zoals opgemerkt in de inleiding, dat de ozb-tarieven worden verhoogd met het inflatiepercentage van het tweede jaar voorafgaande aan het jaar waarop het betrekking heeft. Hiervan uitgaande zijn de tarieven uit 2016 voor 2017 verhoogd met het inflatiepercentage van 2015; dit is 0,6%.

Daarboven zijn de tarieven aangepast aan de waardestijgings en -dalingspercentages, om zodoende te voldoen aan het uitgangspunt van gelijkblijvende opbrengst, gecorrigeerd met de inflatie.

### Hondenbelasting

Vanaf 2010 is de hondenbelasting een volledige bestemmingsheffing geworden. De opbrengst wordt besteed aan de bestrijding van de hondenpoepoverlast. In Tiel zijn circa 3.100 geregistreerde honden.

### Parkeerbelastingen

Conform de uitgangspunten zijn ook de tarieven voor de parkeerbelastingen met het inflatiepercentage van 0,6% verhoogd.

Alle automaten in de stad zijn geschikt om mobiel, dus achteraf, te betalen. Als van deze mogelijkheid gebruik wordt gemaakt, betaalt men, achteraf, voor de werkelijke tijd die men heeft geparkeerd.

Ook zijn alle automaten voorzien van het Dip & Go systeem: er hoeft geen pincode ingegeven te worden; de betaling vindt plaats door de transactie te accepteren.

Door de parkeercontroleurs zijn in 2017 2.210 naheffingsaanslagen uitgereikt. Hiertegen zijn 276 bezwaarschriften ingediend; waarvan 216 gegrond zijn verklaard.

### Precariobelasting

Deze belasting is gebaseerd op artikel 228 van de Gemeentewet. Hierin is geregeld dat "terzake van het hebben van voorwerpen onder, op of boven voor de openbare dienst bestemde gemeentegrond, een precariobelasting kan worden geheven".

#### *Kabels en leidingen*

Tot medio 2012 werd in Tiel onder de naam "Verkoopstandplaatsenbelasting" alleen precariobelasting geheven over het hebben van verkoopstandplaatsen en terrassen op gemeentegrond.

Per 1 juli 2012 is een nieuwe verordening Precariobelasting vastgesteld. Deze verordening maakt het mogelijk ook belasting te heffen over het hebben van kabels en leidingen in gemeentegrond.

Medio 2012 is de gemeente Tiel dus gestart met het heffen van precariobelasting op het gasleidingennetwerk van Liander, ondanks de toen levende gedachte dat het parlement een einde zou maken aan de mogelijkheid tot het heffen van precariobelasting op netwerken van nutsbedrijven.

#### *Elektriciteit*

In de raadsvergadering van september 2015 is besloten ook het elektriciteitsnetwerk van Liander te gaan belasten, en wel met ingang van 2012. Deze aanslag 2012 is in december 2015 opgelegd en er is bezwaar ingediend.

Tegen de uitspraak (ongegrond verklaring) is door Liander beroep aangetekend bij de Rechtbank Gelderland. De rechtbank heeft op 3 juli 2018 uitspraak gedaan. Het beroep is afgewezen, waarbij de rechtbank verwees naar eerdere uitspraken van hogere rechters in soortgelijke gevallen. Liander heeft inmiddels hoger beroep ingesteld.

Tegen de aanslagen op het elektriciteitsnetwerk 2013 t/m 2017 zijn eveneens bezwaarschriften ingediend. Uitspraken hierop zullen in de loop van 2018 worden gedaan.

#### *Gas*

De aanslagen 2012 t/m 2016 op het gasleidingennetwerk zijn, zonder bezwaar in te dienen, betaald. Echter, tegen de aanslag 2017 is door Liander bezwaar ingediend. Ook dit bezwaar is ongegrond verklaard. Tegen deze uitspraak loopt inmiddels ook een beroepsprocedure bij de rechtbank.

#### *Landelijke procedures*

In den lande worden talrijke gerechtelijke procedures gevoerd, met wisselende uitspraken door rechtbanken en gerechtshoven.

Naar uitspraken van de Hoge Raad, die vermoedelijk in 2018/2019 zullen worden gedaan, wordt in gemeenteland met grote belangstelling uitgekeken.

Zoals bekend, is de precariobelasting op nutsvoorzieningen afgeschaft, met een overgangstermijn tot 2022. Tevens is vastgelegd dat de bestaande tarieven niet meer mogen worden verhoogd.

#### *Verkoopstandplaatsen en terrassen*

Per 1-1-2016 is de bestaande verordening gesplitst in een verordening voor kabels en leidingen en een verordening voor terrassen en verkoopstandplaatsen. Voor deze laatste verordening zijn de tarieven geïndexeerd met het inflatiepercentage van 0,6%.

### Reclamebelasting

De reclamebelasting is per 1 januari 2009 ingevoerd op de drie bedrijventerreinen Kellen, Latenstein en Westroijen en in het Centrumgebied van Tiel.

De opbrengsten minus de uitvoeringskosten worden gestort in het Ondernemersfonds, van waaruit de diverse activiteiten worden bekostigd. De heffing en invordering van deze belasting is overgedragen aan BSR.

De gehanteerde tarieven zijn gebaseerd op de door ondernemersverenigingen OCT en HvT ingediende begrotingen.

Voor de bedrijventerreinen zijn de tarieven sinds de invoering niet meer gewijzigd.

Op verzoek van Hart van Tiel zijn de tarieven voor het Centrumgebied voor 2017 met 5% verhoogd.

### Rioolheffing

Voor de periode 2015 – 2018 is een Gemeentelijk Rioleringsplan vastgesteld. Op basis van het daarbij behorende Kostendekkingsplan zijn de tarieven voor 2017 conform het dekkingsplan bijgesteld.

### Toeristenbelasting

In 2011 zijn de tarieven voor de toeristenbelasting voor het laatst verhoogd.

Sinds die tijd zijn de tarieven niet aangepast, omdat toepassing van het inflatiepercentage tot een zo geringe stijging zou leiden, dat het niet zinvol was deze correctie jaarlijks toe te passen.

Met ingang van 1-1-2016 zijn de tarieven voor de toeristenbelasting verhoogd met de gecumuleerde inflatiepercentages van de afgelopen 5 jaren; in totaal 10%. In 2017 zijn de tarieven gelijk gebleven.

De gemeenteraad heeft middels de commissie Bestuur eind 2017 besloten de verblijfsbieders van buitenlandse arbeidsmigranten met ingang van 2017 in de belastingheffing te betrekken. De nieuwe verordening voor 2018 heeft de naam Verblijfsbelasting gekregen.

### Leges

De tarieven zijn in 2017, gelet op het geringe inflatiepercentage, gelijk gebleven.

### Lijkbezorgingsrechten

Er zijn geen ontwikkelingen te melden.

De vigerende verordening is die van 2014 en deze is sindsdien niet meer gewijzigd.

In de raadsvergadering van 29 november 2017 is met ingang van het belastingjaar 2018 de belastingverordening met de daarbij behorende tarieventabel als gevolg van aanpassingen in de beheersverordening gewijzigd.

### Marktgeden

De huidige verordening is de verordening 2015.

Een jaarlijkse aanpassing met het inflatiepercentage is dermate gering dat besloten is eens in de vijf jaren de tarieven te verhogen met de gecumuleerde indexeringen van de voorgaande vijf jaren.

Voor de laatste maal is dit in 2015 gebeurd.

## Overzicht ontwikkeling lastendruk

Uitgangspunt bij de samenstelling van dit overzicht is het jaar 2010.

Waarde woning	€ 250.000
Daling 1,6%	€ 4.000
Waarde 2011	€ 246.000
Daling 1,9%	€ 4.674
Waarde 2012	€ 241.326
Daling 3%	€ 7.240
Waarde 2013	€ 234.086
Daling 7%	€ 16.386
Waarde 2014	€ 217.700
Daling 3,5%	€ 7.619
Waarde 2015	€ 210.081
Stijging 0,5%	€ 1.050
Waarde 2016	€ 211.131
Stijging 1,5%	€ 3.167
Waarde 2017	€ 214.298

Als lokale woonlasten zijn gerekend de onroerende-zaakbelasting (eigenaar), de rioolheffing en de afvalstoffenheffing van de AVRI.

De AVRI hanteert voor 2017 een vast tarief van € 132 (voor 2016: € 114).

Vervolgens bepaalt het aantal container aanbiedingen het variabele bedrag van de aanslag. Uit cijfers van BSR blijkt, dat dit bedrag gemiddeld € 51 is.

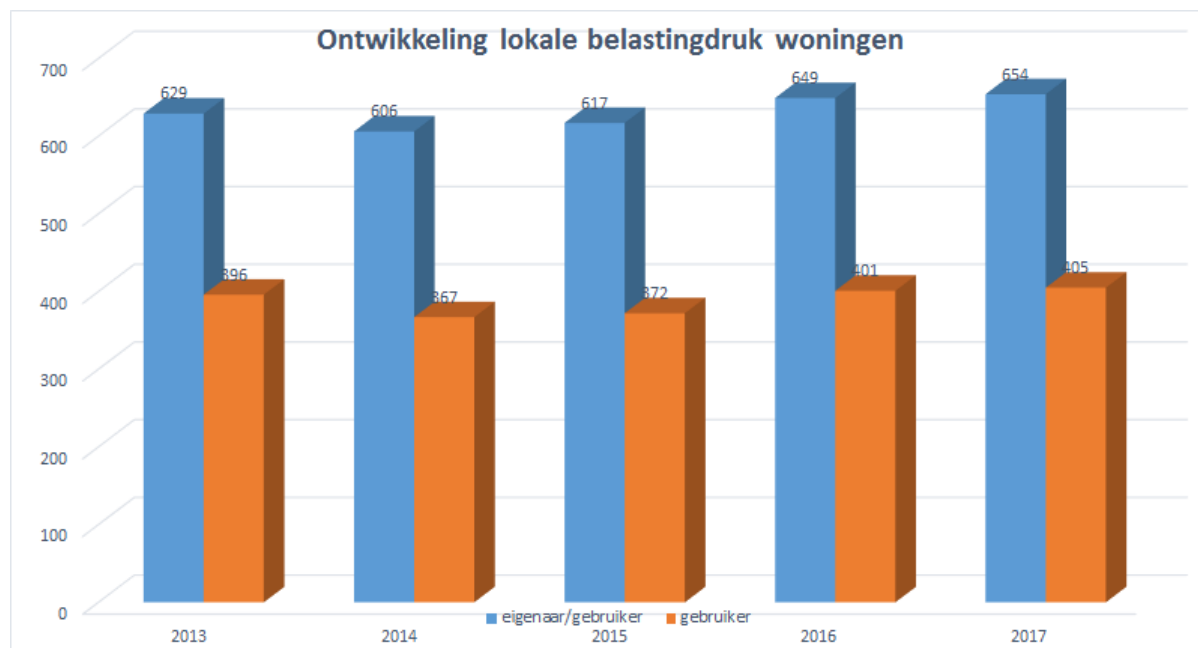
Vermeerderd met het tarief voor het verwijderen van zwerfvuil (€ 9,96) wordt in onderstaand overzicht voor 2017 gerekend met een bedrag van € 193.

#### Lastendruk woningen

jaar	ozb eig.	%	riool-heffing gebr.	%	afvalst heffing gebr.	%	totaal gebr.	%	totaal eig. gebr.	%
2013	233		182		214		396		629	
2014	239	2,5	186	2,2	181	-/- 15	367	-/- 7,4	606	1,6

2015	245	2,5	192	5,5	180	-/- 0,5	372	1,4	617	1,8
2016	248	1,1	197	2,5	204	13,3	401	7,8	649	5,2
2017	249	0,4	212	7,6	193	-/- 5,4	405	1	654	0,8

Het voorgaande wordt in een grafiek als volgt weergegeven:



Voorgeschreven indicatoren

Naam indicator	Eenheid	Jaar	Tiel	Nederland
Gemeentelijke woonlasten eenpersoonshuishouden	Euro	2017	556	644
Gemeentelijke woonlasten meerpersoonshuishouden	Euro	2017	655	723



## Kwijtscheldingsbeleid

De mogelijkheid om kwijtschelding van lokale heffingen te verlenen is geregeld in artikel 255 van de Gemeentewet. Hoofregel is dat gemeenten het kwijtscheldingsbeleid van de rijksoverheid volgen zoals geregeld in de Uitvoeringsregeling.

Een uitzondering is dat het gemeenten is toegestaan om bij de berekening van de kwijtschelding uit te gaan van 100% van de bijstandsnorm. Het Rijk hanteert 90%.

Gemeente Tiel hanteert al jaren een zo ruim mogelijk kwijtscheldingsbeleid, voor zover dat binnen de rijksregelgeving mogelijk is. Dit houdt onder andere in dat de kosten van bestaan op 100% van de bijstandsuitkering worden vastgesteld en dat er geen tijdslimiet wordt gehanteerd om een verzoek in te dienen.

In de gemeente Tiel wordt kwijtschelding verleend voor de onroerende-zaakbelastingen en de rioolheffing.

Echter, sinds de afschaffing van het gebruikersdeel van de ozb wordt feitelijk alleen nog kwijtschelding verleend voor de rioolheffing.

De behandeling van kwijtscheldingsverzoeken vindt plaats door BSR.

Hieronder volgt een overzicht van de verleende kwijtscheldingen (rioolheffing) over de jaren 2014 tot en met 2017.

jaar	aantal verleende kwijtscheldingen	bedrag
2014	1.305	€ 207.668
2015	1.346	€ 226.144
2016	1.487	€ 276.346
2017	1.490	€ 287.207

### Overzicht geraamde en werkelijke ontvangsten

bedragen x € 1.000

Heffing	Begroting 2017	Werkelijk 2017	Verschil
Onroerend-zaakbelastingen	7.794	7.927	133
Hondenbelasting	242	240	-2
Rioolheffing	3.593	3.896	303
Bouwleges	528	688	160
Overige leges	658	890	232
Haven/kade/liggelden	90	85	-5
Marktgeden	22	23	1
Lijkbezorgingsrechten	225	218	-7
Precariobelasting	1.290	10.940	9.650
Parkeerbelastingen	1.408	1.346	-62
Toeristenbelasting	50	74	24
Reclamebelasting	450	513	63
Totaal	16.350	26.840	10.490

## B. Weerstandsvermogen en risicobeheersing

### Inleiding

In deze paragraaf gaan we in op de vraag in hoeverre we in staat zijn om tegenvallers op te vangen. Dat doen we enerzijds door de aanwezige risico's af te zetten tegen het weerstandsvermogen en anderzijds in de vorm van een aantal financiële kengetallen.

We werken met de methode van het Nederlands Adviesbureau voor Risicomanagement (NAR). Centraal in de aanpak staat het risicobewustzijn. Het gaat niet zozeer om het vermijden en/of ontkennen van risico's, maar juist om het bewust nemen van verantwoorde risico's.

Eerst geven we een toelichting op het beschikbare weerstandsvermogen. Daarna maken we een berekening van de weerstandsratio. Vervolgens presenteren we de financiële kengetallen en we sluiten af met een conclusie. Als bijlage is de top 10 van de grootste risico's vermeld.

### De beschikbare weerstandscapaciteit

De beschikbare weerstandscapaciteit van Gemeente Tiel bestaat uit het geheel aan middelen dat de organisatie daadwerkelijk beschikbaar heeft om de risico's in financiële zin af te dekken. Onder de weerstandscapaciteit kunnen 4 elementen worden gerekend:

- a) de post onvoorzien
- b) onbenutte belastingcapaciteit
- c) de algemene (weerstands)reserve
- d) stille reserves.

Voor de onderdelen a en b geldt dat deze voor de jaarrekening geen betekenis hebben. Zoals we in eerdere paragrafen al hebben aangegeven is er op dit moment geen inventarisatie beschikbaar van de stille reserves. Wel is duidelijk dat de waarde van ons aandelenbezit vele malen hoger is dan de nominale waarde zoals deze, conform het BBV, in de balans is opgenomen. Het gaat om de aandelen BNG en Vitens. Deze aandelen zijn echter niet vrij verhandelbaar. Het is dan ook niet mogelijk om deze waarde daadwerkelijk te cashen, althans niet op dit moment. Wij tellen de berekende waarde dan ook niet mee voor de bepaling van onze weerstandscapaciteit. Bovendien ontvangen wij voor deze aandelen dividend. Het verkopen van de aandelen zou op begrotingsbasis dan ook leiden tot structureel lagere inkomsten van € 200.000. Sinds de jaarrekening 2015 verrekenen wij het resultaat van programma 2 toe aan de nieuwe reserve Sociaal Domein. Deze reserve is bedoeld om risico's binnen programma 2 op te vangen en vormt daarom ook onderdeel van de weerstandscapaciteit. De risico's binnen het sociaal domein zijn namelijk ook meegenomen in de totale risico-inventarisatie. Als gevolg van de tekorten in het sociaal domein is de reserve echter geheel uitgeput (m.u.v. het geormerkte deel voor het mantelzorgcompliment). De weerstandscapaciteit bestaat daarmee per 31-12-2017 nog uit de weerstandsreserve en de algemene reserve grondexploitatie.

Tabel 1: Beschikbare weerstandscapaciteit

Weerstand	Startcapaciteit	Bijboekingen	Afboekingen	Stand per 31-12-2017	Toekomstige af- en boekingen	Huidige capaciteit
Algemene weerstandsreserve	9.993.029	159.462	2.999.910	7.152.581	-424.725	6.727.856
Reserve sociaal domein	842.225	360.471	1.095.099	107.597	-107.597	0
Algemene reserve grondexploitatie	1.784.091	3.024.200		4.808.291	-4.065.000	743.291
<b>Totale weerstandscapaciteit</b>	<b>12.619.345</b>	<b>3.544.133</b>	<b>4.095.009</b>	<b>12.068.469</b>	<b>-4.597.322</b>	<b>7.471.147</b>

### De benodigde weerstandscapaciteit

Om de risico's van Gemeente Tiel in kaart te brengen is een risicoprofiel opgesteld. In totaal zijn er zo'n 130 risico's in beeld gebracht. U moet daarbij denken aan risico's in de volgende categorieën:

- bedrijfsprocessen;
- financieel;
- imago/politiek;
- informatie/strategie;
- juridisch/aansprakelijkheid;
- letsel/veiligheid;
- materieel;
- milieu;
- personeel/Arbo.

In de bijlage achteraan deze paragraaf worden alleen de bekende tien risico's gepresenteerd die de hoogste bijdrage hebben aan de berekening van de benodigde weerstandscapaciteit.

Totaal grote risico's	€ 9.180.000
Overige risico's	€ 15.834.858
Totaal alle risico's	€ 25.014.858

Op basis van de ingevoerde risico's is een risicosimulatie uitgevoerd. De risicosimulatie wordt toegepast omdat het reserveren van het maximale bedrag ongewenst en onnodig is. De risico's zullen immers niet allemaal tegelijk en in hun maximale omvang optreden.

Uit de simulatie volgt dat 90% zeker is dat alle risico's kunnen worden afgedekt met een bedrag van € 7.594.211 (= benodigde weerstandscapaciteit).

### Berekening weerstandsratio

Om te bepalen of het weerstandsvermogen toereikend is, dient de relatie te worden gelegd tussen de financieel gekwantificeerde risico's en de daarbij gewenste en de beschikbare weerstandscapaciteit.

Ratio weerstandsvermogen = Beschikbare weerstandscapaciteit / Benodigde weerstandscapaciteit = 7.471.147 / 7.594.211 = 0,98

De normtabel is ontwikkeld in samenwerking met de Universiteit Twente. Het biedt een waardering van het berekende ratio.

Tabel 2: Weerstand velden		
Waarderingscijfer	Ratio	Betekenis
A	>2.0	Uitstekend
B	1.4-2.0	Ruim voldoende
C	1.0-1.4	Voldoende
D	0.8-1.0	Matig
E	0.6-0.8	Onvoldoende
F	<0.6	Ruim onvoldoende

Het ratio voor het weerstandsvermogen van de gemeente Tiel valt in klasse D. Dit duidt op een matig weerstandsvermogen.

### Financiële kengetallen

In dit onderdeel van deze paragraaf nemen we de m.i.v. 2016 voorgeschreven financiële kengetallen op.

Tabel 3: Kengetallen	Jaarrekening 2016	Begroting 2017	Jaarrekening 2017
1a. Netto schuldquote	76%	83%	72%
1b. Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle leningen	69%	74%	65%
2. Solvabiliteitsratio	17%	20%	22%
3. Grondexploitatie	1%	1%	2%
4. Structurele exploitatieruimte	-4,76%	1,50%	0,36%
5. Belastingcapaciteit	85%	85%	91%

Toelichting:

*1a. Netto schuldquote*

De netto schuld weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de totale baten. De netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie.

#### *1b. Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle leningen*

Om inzicht te verkrijgen in hoeverre sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven (netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen). Op die manier wordt duidelijk in beeld gebracht wat het aandeel van de verstrekte leningen is en wat dit betekent voor de schuldenlast.

De wijze waarop de netto schuldquote gecorrigeerd voor de doorgeleende gelden wordt berekend is gelijk aan de netto schuldquote, met dien verstande dat bij de financiële activa ook alle verstrekte leningen worden opgenomen (betreft met name doorgeleende gelden aan woningbouwcorporaties).

Een netto schuldquote van minder dan 100% wordt als voldoende beschouwd. De schuldquote in de jaarrekening 2017 is lager dan begroot. Dit wordt veroorzaakt door hogere baten in de jaarrekening 2017.

#### *2. Solvabiliteitsratio*

Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen.

Onder de solvabiliteitsratio wordt verstaan het eigen vermogen als percentage van het balanstotaal. Het eigen vermogen van een gemeente bestaat uit de reserves (zowel de algemene reserve als de bestemmingsreserves) en het resultaat uit het overzicht van baten en lasten.

In het algemeen wordt een getal tussen 20 en 40% als een minimum gezien. Dat betekent dus dat Tiel een lage solvabiliteit heeft. Dit wordt veroorzaakt door een relatief lage omvang van de reserves. In deze jaarrekening is het percentage iets gestegen t.o.v. de begroting. De oorzaak hiervan is het positieve resultaat van deze jaarrekening voor bestemming. Zoals in de financiële beschouwingen is aangegeven wordt dat met name veroorzaakt door de precarioheffing op elektraleidingen. Deze storten we in een reserve en maakt ook daarna dus deel uit van ons eigen vermogen. Mocht de rechter onverhoopt toch de gemeente in het ongelijk stellen, dan zal de solvabiliteit weer dalen.

#### *3. Grondexploitatie*

De afgelopen jaren is gebleken dat grondexploitatie een forse impact kan hebben op de financiële positie van een gemeente. De boekwaarde van de voorraden grond is van belang, omdat deze waarde moet worden terugverdiend bij de verkoop. Voor de berekening van dit kengetal worden de niet in exploitatie genomen gronden en de bouwgrond in exploitatie bij elkaar opgeteld en gedeeld door de totale baten uit de programmabegroting of jaarstukken (ingevolge artikel 17 onderdeel van het BBV = exclusief mutaties reserves) en uitgedrukt in een percentage.

Het percentage in Tiel is laag. Dit betekent dat risico's in de grondexploitatie relatief laag zijn.

#### *4. Structurele exploitatieruimte*

Voor de beoordeling van het structurele en reële evenwicht van de begroting wordt thans het onderscheid gemaakt tussen structurele en incidentele lasten. Bij incidentele lasten of baten gaat het om eenmalige zaken die zich gedurende maximaal drie jaar voordoen. Om de structurele lasten en baten te bepalen worden de incidentele lasten en baten van de totale lasten en baten afgetrokken.

De structurele exploitatieruimte wordt bepaald door het saldo van de structurele baten en lasten en het saldo van de structurele onttrekkingen en toevoegingen aan reserves gedeeld door de totale baten en uitgedrukt in een percentage.

Voor de provincie is dit kengetal bij de begroting het belangrijkste criterium voor de bepaling onder welk toezichtsregime een gemeente valt. De ruimte in 2017 is positief, maar het percentage is zo laag dat er niet veel hoeft te gebeuren of deze kan negatief worden. Het is dus belangrijk om hier alert op te blijven.

#### *5. Belastingcapaciteit*

De ruimte die een gemeente heeft om zijn belastingen te verhogen wordt vaak gerelateerd aan de totale woonlasten. Het Coelo publiceert deze lasten ieder jaar in de Atlas van de lokale lasten. Onder de woonlasten worden verstaan de OZB en de riolheffing en reinigingsheffing voor een woning met gemiddelde WOZ-waarde in die gemeente. Dit wordt afgezet tegen de gemiddelde woonlasten in Nederland in het voorafgaande jaar. Tiel heeft nog steeds relatief lage woonlasten, maar het percentage is wel gestegen. Dat komt omdat in 2017 de lasten landelijk nauwelijks zijn gestegen.

### **Conclusie**

De ratio voor het weerstandsvermogen van de gemeente Tiel (inclusief de Grondexploitatie) is berekend op 0,98 valt daarmee in klasse D. Dit duidt op een matig weerstandsvermogen en past niet binnen de beleidskaders zoals deze door de raad zijn vastgesteld (tussen de 1 en 1,4).

De weerstandsratio is ten opzichte van de vorige rapportage, bij de begroting 2018, aanzienlijk verminderd. Oorzaak is ten eerste het negatieve resultaat van het sociaal domein, waardoor we de gehele reserve hebben moeten besteden. Daarnaast heeft aan de algemene weerstandsreserve in 2017 een aantal onttrekkingen plaatsgevonden die niet waren geraamd. Dit waren het rekeningtekort 2016 voor € 630.000 en de bijdrage aan de verplaatsing van Reuvers voor € 680.000. En ook de algemene reserve grondexploitatie is lager doordat we daarvan nu alle lasten beter in beeld hebben gekregen.

In bovenstaande berekening is nog geen rekening gehouden met het rekeningresultaat na resultaatbestemming zoals we dat in de aanbestedingsbrief hebben gepresenteerd.

De financiële kengetallen zijn wel iets positiever dan eerder was berekend. Dit wordt met name veroorzaakt door het positieve rekeningresultaat, dus inclusief de opbrengst precariobelasting op elektriciteitsleidingen.



## Bijlage: top 10 risico's

Tabel 4 Top 10 van de risico's per 31 december 2017 (jaarstukken 2017)							
Rang - schik - king	Risico	Toelichting	Gevolgen	Kans	Financieel gevolg	Beheersmaatregelen	Invloed op weerstand
1	Groter beroep op voorziening jeugdwet.	In de begroting ramen we het budget dat via de algemene uitkering beschikbaar wordt gesteld. Uit deze jaarrekening blijkt dat dit in 2017 onvoldoende was.	Tekort op het budget	70%	Vooralsnog is uitgegaan van maximaal 10% van het budget, ofwel € 1.000.000 structureel.	In de begroting 2018 is al een aantal maatregelen getroffen; daarnaast in de begroting het structureel tekort opnemen;	20,00%
2	Tekortschietende budgetten voor bouwwerken	Door krapte op de markt lukt het niet om werken aan te besteden binnen de vastgestelde budgetten.	Aanvullende kredieten nodig	70%	Maximaal € 1.000.000 per aanbesteding	Bij raming kredieten grotere marge opnemen voor onvoorzien	6,05%
3	Niet voldoen aan de criteria voor de vangnetregeling WWB	Een gemeente die een tekort heeft op de rijksmiddelen voor de verstrekking van bijstandsuitkeringen kan onder voorwaarden een beroep doen op een vangnetregeling. In Tiel doen we dat en zijn de	Geen aanvullende bijdrage op basis van de vangnetregeling	50%	€ 1.000.000		5,77%

		inkomsten hiervan in de begroting geraamd.					
4	Rio-Vahstal: noodzakelijke programma-wijziging door ontbreken markt voor huidige programma	Als het programma gewijzigd dient te worden naar grondgebonden woningen verslechtert het resultaat met € 610.000 en is het noodzakelijk om het bestemmingsplan te wijzigen.	Slechter resultaat	50%	€ 610.000 structureel		5,20%
5	De algemene uitkering is lager dan begroot	In de meerjarenraming is gewerkt met bepaalde veronderstellingen m.b.t. het accres, de inflatie, maatstafgegevens e.d. In de praktijk blijkt dat deze meestal anders uitpakken dan wordt voorzien. Dat kan zowel een positief als een negatief effect hebben.	Tekort op de begroting of de jaarrekening	50%	Maximaal € 750.000 gebaseerd op ervaring in eerdere jaren.	Tijdig nadenken over het opvangen van dit tekort door middel van bezuinigingen of anderszins.	4,29%
6	Ontwikkeling Bleekveld: lagere grondopbrengst door lagere prijs per m2		Minder opbrengsten	50%	€ 470.000		4,03%
7	Taakstelling achterblijvende overheadkosten	In het verleden hebben we bij uitbesteding van taken, gezien dat de overhead niet	Er is minder dekking aanwezig voor	70%	Maximaal € 600.000	Vroegtijdig rekening hiermee houden; proberen de kosten	3,58%

	wordt niet gerealiseerd.	(direct) kan worden verminderd. Vanuit de in- en uitbestedingen in de afgelopen jaren staan nog taakstellingen open. Door de stapeling van taakstellingen wordt het steeds moeilijker deze verantwoord te realiseren.	de overheadkosten			te verminderen en/of op een andere manier door te belasten. Inkomsten genereren door werkzaamheden voor de nieuwe of andere organisaties te verrichten.	
8	Tekort op budget uitvoering taken Wmo 2015	Als gevolg van volumegroei en maatregelen zoals de invoering van een abonnementstarief is de kans aanwezig dat de kosten gaan stijgen.	Tekort op het budget	30%	Vooralsnog is uitgegaan van maximaal 10% van het budget, ofwel € 500.000 structureel	In de begroting 2018 is een aantal maatregelen genomen die de tekorten binnen sociaal domein moeten terugdringen.	3,24%
9	Minder uren dan begroot worden toegeschreven aan grondexploitatie, investeringen en riolering	Uren die in de begroting ten laste van de grondexploitatie en investeringen worden gebracht komen dan ten laste van de exploitatie.	Hogere exploitatielasten	70%	€ 500.000	Goede planning van projecten en op basis daarvan de verhouding tussen vast en flexibel personeel vaststellen.	3,01%
10	Geen of onvoldoende opbouw van personeelsdossiers om een exit traject te	Bij het slecht of niet functioneren van medewerkers is het soms nodig om afscheid van elkaar te nemen. Gelet op de rechtspositie kan dit	Vorming van voorziening personeel noodzakelijk	70%	€ 500.000	Het voeren en vastleggen van HR-gesprekken met alle medewerkers. Bewustwording op belang van goede	3,01%

---

	realiseren	aanzienlijke kosten met zich meebrengen.				dossiervorming versterken.	
--	------------	--	--	--	--	----------------------------	--

## C. Onderhoud kapitaalgoederen

### Inleiding

De gemeente Tiel heeft een groot vermogen geïnvesteerd in kapitaalgoederen in de vorm van wegen, riolering, groen, civiele kunstwerken, gebouwen, etc. Het onderhoud van deze kapitaalgoederen is van groot belang voor het zo goed mogelijk functioneren van de gemeente op verschillende beleidsterreinen zoals veiligheid, vervoer, recreatie, onderwijs, ruimte en welzijn.

Het onderhoud van de kapitaalgoederen is vastgelegd in beleids- en beheerplannen. In deze paragraaf wordt per onderwerp ingegaan op het beleidskader, de ontwikkelingen, de geplande onderhoudswerkzaamheden voor 2017 en de bijbehorende financiële consequenties.

Jaarlijks wordt een integraal overzicht gegeven van de nieuwe fysieke projecten in de begroting. Het doel van de integrale planning is om een hogere efficiëntie te bereiken en hinder voor burgers te beperken. Aan het einde van deze paragraaf is de evaluatie opgenomen van de fysieke projecten.

## Wegen

### **Kengetallen**

Alle gegevens met betrekking tot de verhardingen zijn verzameld in een wegenbeheersysteem. Daaruit volgt dat het areaal in 2017 bestaat uit ongeveer 220 ha openbare verhardingen.

### **Het beleidskader**

Het beleid voor het onderhoud van de infrastructuur is erop gericht om de veiligheid van de weggebruiker te waarborgen en een goed bruikbaar en voldoende comfortabel wegstelsel te garanderen. Ons beleid inzake het wegbeheer is vastgelegd in het Beleidsplan Wegen 2013-2016. Door middel van jaarlijkse wegininspecties ontstaat een actueel beeld van de kwaliteit van de verharding. De resultaten zijn verwerkt in het Wegenbeheerplan 2014-2023. In dit beheerplan staat een overzicht van de jaarlijks te nemen onderhoudsmaatregelen.

### **Ontwikkelingen**

Het Wegenbeheerplan 2014-2023 wordt in 2018 geactualiseerd.

### **Financiën**

Er was in 2017 € 562.434 beschikbaar voor regulier en groot onderhoud. Zoals in de tweede voortgangsrapportage is gemeld worden de geplande integrale onderhoudsprojecten in 2018 uitgevoerd. De gelden die niet zijn besteed zijn toegevoegd aan de reserve wegen. Dit gaat om een bedrag van € 160.855. In de 2e voortgangsrapportage was een inschatting gemaakt van € 200.000.

## Civiele kunstwerken

### **Kengetallen**

Alle gegevens met betrekking tot de civiele kunstwerken zijn verzameld in een beheersysteem. Daarin staan medio 2017 de volgende aantallen: 50 voet-fietsbruggen, 23 verkeersbruggen, 5 viaducten, 7 tunnels, 51 duikers, 3 stuwen, 3 coupures en ongeveer 3.500 m grondkerende constructies.

De bijzondere objecten in de buitenruimte zijn 3 fonteinen, 3 put/stroomkasten, 5 trappen, 1 vlonder, 2 steigers, 1 houten afrastering en schotbalken voor de coupures.

### **Het beleidskader**

De instandhouding van de civiele kunstwerken is onderdeel van het beheer van de openbare ruimte. Het beleid van het voorgestelde scenario is erop gericht om de constructies duurzaam te beheren zodat het moment van vervanging niet eerder komt dan dat het kunstwerk financieel is afgeschreven. Hiermee wordt ook voldaan aan onze verantwoordelijkheid als beheerder van de openbare ruimte. Gebruikers mogen verwachten dat de objecten in de openbare ruimte veilig en functioneel zijn.

Het actuele beleid is vastgelegd in het beleidsplan beheer Civiele Kunstwerken 2016-2019, vastgesteld in december 2015.

Voor de bijzondere objecten is een beheerplan opgesteld. Zij worden onderhouden om de doelstelling van het object in stand te houden.

### **Ontwikkelingen**

De civiele kunstwerken en bijzondere objecten nemen in aantal toe. In de grote projecten van de gemeente worden objecten aangelegd die vervolgens onderhouden worden. In de actualisatie van de beheerplannen worden de consequenties in beeld gebracht. Dit staat voor 2019 gepland.

### **Financiën**

Het budget voor kunstwerken 2017 was € 191.000. De jaarlijkse kosten fluctueren sterk en daarom is voor het beheer en onderhoud hiervan een onderhoudsreserve ingesteld. In verband met de overschrijding op het budget onttrekken we aan de reserve € 95.009. De stand van de reserve per 31 december 2017 komt dan uit op € 87.638.

Het budget voor de bijzondere objecten bedraagt € 41.649, hierop is € 49.861 uitgegeven.

## Riolering en water

### **Kengetallen**

Alle gegevens met betrekking tot de riolering zijn verzameld in het rioolbeheersysteem. In het gemeentelijk rioleringsplan staan alle aanwezige voorzieningen. De belangrijkste zijn :

Omschrijving	Hoeveelheid	Eenheid
Gemengde- en vuilwaterriolering	185	km
Hemelwaterriolering	55	km
Persleidingen	34	km
Drainageleidingen	11,4	km
Wadi's	2,4	km
Minigemalen	192	stuks
IBA (individuele behandeling afvalwater)	6	stuks
Vuilwaterrioolgemalen	8	stuks
Hemelwatergemalen	4	stuks
Grondwatergemaal	1	stuks
Randvoorzieningen (bergbezinkbassins)	8	stuks
Externe overstorten gemengd	29	stuks
Externe overstorten hemelwater	31	stuks

### **Het beleidskader**

Het beleidsdoel is het op verantwoorde wijze zorg dragen voor de inzameling en het transport van afvalwater binnen het gemeentelijk grondgebied. Deze zorgplicht richt zich op het voorkomen van verontreiniging van de bodem en het oppervlaktewater en het voorkomen van wateroverlast. Ons beleid is vastgelegd in het Verbreed Gemeentelijk Rioleringsplan (V-GRP). Het V-GRP is in december 2014 vastgesteld voor de periode 2015-2018.

### **Ontwikkelingen**



Het gemeentelijk rioleringsplan wordt geactualiseerd. Hierin worden concrete maatregelen voorgesteld die de binnenstad weerbaarder maakt tegen klimaatbuien. Voor de wijken en bedrijventerreinen wordt een onderzoeksprogramma opgenomen.

Het kostendekkingsplan wordt eveneens geactualiseerd. De rioolheffing voor de komende jaren wordt daarmee opnieuw berekend.

### **Financiën**

Het kostendekkingsplan op basis van het V-GRP beschrijft de inkomsten en uitgaven voor de productgroepen Riolering & Water (onderhoud en nieuwe investeringen). De jaarlijkse kosten voor het beheer van de riolering bedraagt voor 2017 € 2.340.007. Dit is lager dan geraamd.

Hierdoor is er nu een reserve riolering waarin deze efficiencyvoordelen zijn opgenomen. De stand per 31-12-2017 is € 43.187.

In het kostendekkingsplan zijn ook alle kosten in het kader van de wateropgave meegenomen. De kosten worden gedekt uit de Voorziening Riolering. Op basis van de realisatie storten we in de voorziening € 499.578, waarmee de stand van de voorziening uitkomt op € 2.433.109.

## Groen

### **Kengetallen**

Alle gegevens met betrekking tot het openbaar groen en de bomen zijn verzameld in een beheersysteem. Daaruit volgt dat het areaal in 2017 bestaat uit ongeveer 245 ha openbaar groen en 15.600 bomen.

### **Het beleidskader**

In 2005 is de Nota Onderhoudskwaliteit Openbaar Groen vastgesteld. Deze nota verdeelt het groen in de gemeente onder in zogenaamde ligginggebieden (bijvoorbeeld centrum, industriegebieden, woonwijken) met ieder hun eigen inspanning voor het reguliere, dagelijks (= netheids-) onderhoud. De basis voor de onderhoudsinspanningen ligt in het handhaven van de technische kwaliteit, veiligheid en het verbeteren van de tevredenheid van de Tielse burger over het netheidsonderhoud.

De ambities gesteld in de Nota Onderhoudskwaliteit Openbaar Groen, welke bijgesteld zijn in de begrotingen van de afgelopen jaren zijn vertaald in de Dienstverleningsovereenkomst (DVO) die met de AVRI gesloten is. Op basis van verantwoording door AVRI en/of monitoring vanuit de gemeente wordt getoetst of de gestelde ambities gehaald worden. Zie hiervoor programma 6.

In 2006 zijn het Groenstructuurplan en de Nota van Uitgangspunten Groenbeheer vastgesteld. De plannen vormen het kader voor de inrichting en omvormingen (= groot onderhoud) van het groen. Uitwerking vindt plaats in beheerplannen. In die beheerplannen worden de financiële consequenties inzichtelijk gemaakt. Het groenbeheerplan is in 2010 vastgesteld. Vanaf 2012 is gestart met de uitvoering van het beheerplan.

### **Ontwikkelingen**

In Nederland heerst een nieuwe ziekte in de boomsoort es. Deze ziekte heeft inmiddels ook Tiel bereikt. De es is een veel voorkomende boomsoort in Tiel. Deze ziekte kan op den duur grote consequenties hebben voor ons bomenbestand. Dit is bijvoorbeeld al duidelijk zichtbaar in het Vuadabos, waar veel essenbomen bomen aan het insterven zijn. In 2018 zal meer duidelijk worden over de consequenties van deze ziekte.

### **Financiën**

Het budget voor het regulier onderhoud groen bedraagt in 2017 € 912.069. De stand van de reserve is per 31-12-2017 € 112.270. Er is een aparte reserve voor de herplantplicht van bomen. De stand hiervan is per 31-12-2017 € 28.200.

## Begraafplaatsen en gedenkparken

### ***Kengetallen***

De gemeente heeft zeven gemeentelijke begraafplaatsen in eigendom (circa 6000 graven). Begraafplaats Papesteeg in Tiel is de grootste met ruim 3000 graven. Op deze begraafplaats is een aula aanwezig. Daarnaast heeft de gemeente de Joodse begraafplaats, als gevolg van een privaatrechtelijke overeenkomst, in onderhoud. Niet alle begraafplaatsen zijn nog actief. Actieve begraafplaatsen zijn: Papesteeg, Wadenoijen, Kapel-Avezaath en Zennewijnen. Monumentale begraafplaatsen zijn: Ter Navolging (rijksmonument), Drumpt en de Joodse begraafplaats (rijksmonument). Begraafplaats Ter Navolging is in 2015 heropend voor nieuwe grafuitgiften en asverstrooiingen. Begraafplaats Kloosterhof is per 1 januari 2014 gesloten voor het bijzetten van personen. Daarnaast heeft de raad het voornemen uitgesproken om deze begraafplaats per 1 januari 2024 op te heffen. Jaarlijks vinden er gemiddeld 75 uitvaarten plaats: ruim 80% op begraafplaats Papesteeg, circa 16% in de dorpen en incidenteel op een monumentale begraafplaats.

### ***Het beleidskader***

In 2010 is de Ontwikkel- en Beheervisie Begraafplaatsen gemeente Tiel 2010-2020 door de raad vastgesteld. Voor begraafplaats Ter Navolging (rijksmonument) is deze visie uitgewerkt in een activeringsplan, welke in 2014 door het college is vastgesteld.

Het juridische kader is vastgelegd in de Verordening op het beheer en gebruik van de gemeentelijke begraafplaatsen in de gemeente Tiel 2018 (raadsbesluit) en het bijbehorende Uitvoeringsbesluit gemeentelijke begraafplaatsen gemeente Tiel 2014 (collegebesluit). Tarieven worden geheven conform de Verordening lijkbezorgingsrechten 2018 (raadsbesluit). Voor de hoogte van de tarieven wordt het regionale gemiddelde als norm gehanteerd. De verordeningen worden in 2018 geactualiseerd en vastgesteld door de raad. Het uitvoeringsbesluit moet in 2018 herzien worden.

De begraafplaatsen worden onderhouden conform een verzorgd kwaliteitsniveau. Gedenktekens worden door de rechthebbenden zelf onderhouden. Graven waarvan afstand gedaan is of waarvan de rechten aan de gemeente vervallen zijn, worden binnen één jaar bovengronds geruimd (de gedenktekens). Ondergrondse ruimingen vinden incidenteel plaats als de graflocatie opnieuw wordt uitgegeven of als er grootschalig geruimd wordt i.v.m. ruimtetekort.

### ***Ontwikkelingen***

Naar verwachting bieden de bestaande begraafplaatsen tot minimaal 2040 voldoende grafcapaciteit. Kostbare uitbreidingen zijn voorlopig niet noodzakelijk. Wel dient er regelmatig geruimd te worden (gemiddeld circa 15 graven per jaar). Doorontwikkeling van de actieve begraafplaatsen

tot functionele gedenkparken met een kostendeekkende exploitatie is een belangrijke doelstelling. Niet het begraven, maar 'gedenken' staat centraal. Voor de drie monumentale begraafplaatsen is het behoud van dit bijzondere culturele erfgoed het belangrijkste doel.

### **Financiën**

In 2007 is besloten een scheiding aan te brengen tussen actieve en monumentale begraafplaatsen. Bij de actieve begraafplaatsen wordt gestreefd naar kostendeekkendheid. Er is in 2010 een kostendekking met de raad afgesproken van minimaal 70%. De exploitatie is sterk verbeterd. In 2010 waren de actieve begraafplaatsen voor 56% kostendeekkend. De afgelopen 5 jaar lag dit percentage gemiddeld op 75%. De lasten voor het beheren van de monumentale en non-actieve begraafplaatsen zijn gemiddeld € 62.000 per jaar. Hier staan nauwelijks inkomsten tegenover.

## Gebouwen

### ***Kengetallen***

Alle gegevens met betrekking tot het onderhoud Gebouwen (inclusief 35 onderwijsgebouwen) zijn vastgelegd in TopDesk. Daaruit volgt dat Tiel in 2017 ongeveer 178 vastgoedobjecten bezit of huurt. Elf vastgoedobjecten hebben een monumentale status (8 rijksmonumenten en 3 gemeentelijke monumenten). De totale verzekerde herbouwwaarde van de vastgoedobjecten inclusief inventaris bedraagt ruim € 239.000.000.

De bij de gemeente in bezit zijnde vastgoedobjecten zijn erg verschillend van aard. Ieder vastgoedobject vraagt om passend onderhoud en beheer. Team Vastgoed heeft vrijwel alle objecten binnen de vastgoedportefeuille laten beoordelen op de staat van onderhoud. De uitkomsten hiervan zijn verwerkt in meerjarenonderhoudsplanningen. Een meerjarenonderhoudsplanning wordt jaarlijks geactualiseerd. Zo wordt zorgvuldig omgegaan met de voor onderhoud beschikbare middelen en een onderhoudsplanning gevolgd die past bij de aard en het gebruik van het vastgoedobject. Er wordt naar gestreefd om de staat van onderhoud van (alle) objecten eens in de 3 tot 4 jaar opnieuw uit te laten inspecteren.

### ***Het beleidskader***

Het is de bedoeling om een beleidskader Onderhoud Gebouwen op te stellen samen met collega gemeenten Culemborg en Geldermalsen. De vooralsnog uitgestelde besluitvorming over het samenvoegen van Vastgoed binnen BWB leidt vooralsnog tot uitstel. Dit heeft geen gevolgen gehad voor het onderhoud.

### ***Ontwikkelingen***

Vanuit de samenwerking met Culemborg en Geldermalsen is een haalbaarheidsonderzoek uitgevoerd naar de meest efficiënte wijze van vastgoedmanagement, inclusief het mogelijk uitbesteden van taken en/of samenwerken. Dit onderzoek volgde uit de met de raad afgesproken activiteiten rondom de zogenaamde B-lijst bezuinigingen en past bij de eerdere keuze om BWB als Bedrijfsvoeringsorganisatie op te richten.

Het plan was om in 2017 samen met de samenwerkingsgemeenten Geldermalsen en Culemborg te werken aan het afstemmen van de onderlinge vastgoed administraties en werkwijzen. De vooralsnog uitgestelde besluitvorming over het samenvoegen van Vastgoed binnen BWB leidt vooralsnog tot uitstel.

Ook in 2017 zijn enkele vastgoedobjecten verkocht omdat die vanuit het werkterrein van de gemeente niet meer in eigen bezit gehouden hoeven te worden.

**Financiën**

In de begroting zijn budgetten opgenomen voor het beheer en onderhoud van gemeentelijke gebouwen (inclusief schoolgebouwen) Tegenover deze uitgavenbudgetten staan deels inkomsten uit huur, etc. In de diverse reserves voor onderhoud gemeentelijke eigendommen zit per 31 december 2017 een bedrag van € 3,4 miljoen.

**Integrale planning openbare ruimte**

<b>Integrale onderhoudsplanning 2017 – fysieke projecten</b>			
<b>Rangschikking</b>	<b>Locatie</b>	<b>Omschrijving</b>	<b>Stand van zaken</b>
<b>Centrum</b>			
1.	Chasséstraat, Hoogeindsestraat, Kalverbos, Scheidingsstraatje, Singel-straat, Waterstraat	Wegonderhoud en vervanging riolering	Project is opgestart met voorbereiding en bewonersparticipatie. Voorbereiding wordt gecombineerd met toepassing Binnenstadvisie.
2.	Kleine Plantage/Kwelkade	Vervanging beschoeiing, deels door de aanleg natuurvriendelijke oevers/plasbermen en samen met de aanleg van een watervoorziening	Project is vertraagd door provinciale procedure voor bodemverontreiniging. Uitvoering in 2e kwartaal 2018.
3.	Oliemolenpad	Vervanging fiets-voetbrug (Perspectievennota)	Project is vertraagd door extra onderzoek voor monumentenvergunning. Uitvoering in 2e kwartaal 2018.
4.	Havenkade: Waalkade	Fase 1, vervanging kademuur en inrichting groene wal (Perspectievennota; projectleiding bij TPR)	Zie paragraaf H, toelichting grote projecten.
<b>West</b>			
5.	Acquoylaan, Enspijkstraat,	Wegonderhoud en vervanging	Project is opgestart met voorbereiding en

	Haftenlaan, Kesterenstraat, Liendenlaan, Nieuwe Tielseweg, Ochtenstraat, Rhenoylaan, Trichtstraat, Wadenoijenlaan, Tuilstraat, Vurenlaan en Zoelmondstraat	riolering	bewonersparticipatie.
<b>Algemeen</b>			
6.	<i>Diverse locaties</i>	<i>Groot onderhoud aan civiele kunstwerken</i>	<i>Gereed</i>
7.	Diverse locaties	Afkoppelen van hemelwater van de riolering, daar waar de mogelijkheden zich voordoen	Is opgenomen in project rioolvervangng Rauwenhof. Uitvoering is gestart.

*Projecten cursief gedrukt zijn gereed.*

Integrale onderhoudsplanning – fysieke projecten die doorliepen in 2017			
Rangschikking	Locatie	Omschrijving	Stand van zaken
<b>Centrum</b>			
8.	Veerweg	Vervanging kademuur Veerstoep (Perspectievennota)	Ontwerpfase
<b>West</b>			
9.	<i>Tielerwaardlaan, Maurikstraat - zijde Nw. Tielseweg</i>	<i>Relinen</i>	<i>Gereed</i>
10.	Ridderweide	Onderhoud verharding	Opgenomen in project Tiel West (rangschikking 5).
11.	Teisterbantlaan / Nieuwe Tielseweg - Wadenoijenlaan	Afwikkeling verkeer	Ontwerpfase. Project is gekoppeld aan de verplaatsing van Kwadrant naar voormalig Westlede (projectleiding: TRoR).

12.	Burgemeesterswijk ten westen van Burg. Van Altenastraat	Wegonderhoud en vervanging riolering	In uitvoering
13.	Burg. Van Altenastraat en oostelijke straten	Wegonderhoud en rioolvervanging	In uitvoering
<b>Oost</b>			
14.	<i>Nachtegaallaan</i>	<i>Aanleg drainagestelsel en vervanging riolering.</i>	<i>Gereed</i>
15.	Spoorsingel Midden	Aanleg open water -contract Tiel Oost (opdracht: TRoR; projectleiding: TPR)	De voorbereiding en uitvoering is overgedragen aan het Waterschap Rivierenland.
16.	<i>Vijverterrein</i>	<i>Aanleg wadi tussen wijk en dijk.</i>	<i>Gereed</i>
17.	Kranshof en Twaalf Apostelen	Aanleg 36 parkeerplaatsen.	Parkeerplaats Twaalf Apostelen is op De Branderij uitgebreid met 7 parkeerplekken. Realisatie van de resterende parkeerplaatsen op de Kranshof is afhankelijk van beheerder / projectontwikkelaar (in relatie tot de Hanzetoren).
<b>Noord</b>			
18.	Simon van Haarlemstraat	Wegonderhoud en vervanging riolering	Uitgesteld. Gekoppeld aan verbouwing winkelcentrum Westroijen.
19.	Rauwenhof Noord, diverse straten	Wegonderhoud en vervanging riolering	In uitvoering
<b>Passewaaij</b>			
20.	Passewaaij buurt 7	Ontwikkeling nieuwe buurt. (projectleiding: TRoR)	Uitvoeringsfase: geleidelijke overdracht naar reguliere beheer.
21.	<i>Kreekrugpad</i>	<i>Omzetting van schelpenpad in fietsvoetpad.</i>	<i>Gereed</i>
<b>Industrieterreinen</b>			
22.	<i>Kellen</i>	<i>Waterberging Doode Linge</i>	<i>Gereed</i>
23.	<i>Zuiderhavenweg</i>	<i>Wegonderhoud (asfalt) en aanleg drainage</i>	<i>Gereed</i>



	<b>Algemeen</b>		
24.	Diverse locaties	Natuurvriendelijke oevers en plasbermen	<i>Kellen, gereed</i> Tiel Noord, in voorbereiding. Uitvoering in 2018. Kwelkade, in voorbereiding. Uitvoering in 2e kwartaal 2018.

*Projecten cursief gedrukt zijn gereed.*



## D. Financiering

### Inleiding

#### Algemene inleiding

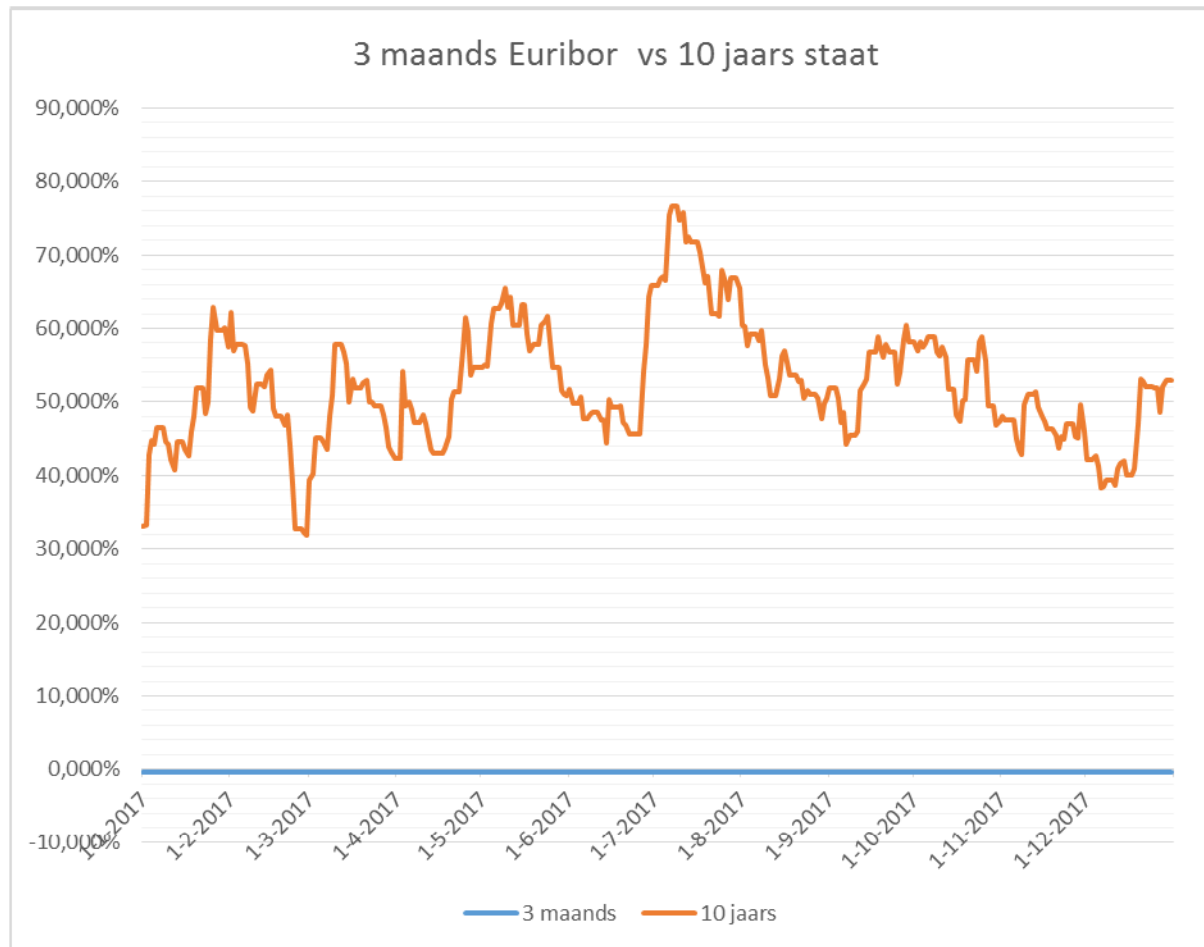
Het was in 2017 erg moeilijk om de economische ontwikkelingen te voorspellen.

De verkiezingen van Trump tot president van de Verenigde Staten leidde in de financiële wereld tot enige scepsis met betrekking tot de groei van de Amerikaanse economie.

Na de Brexit werd in Europa met spanning uitgekeken naar de verkiezingen in Frankrijk, die duidelijk zouden maken of de kiezer een meer euro sceptische koers wilde varen of juist niet.

De uitkomsten van deze politieke ontwikkelingen in 2017 hebben er onder andere toe geleid, dat de economisch herstel in de gehele eurozone sterk is geweest. Ondanks deze groei bleven de inflatiecijfers laag, waardoor de ECB geen reden zag om de rente te verhogen.

Naast de ontwikkeling van de omvang van de financieringsbehoefte is de renteontwikkeling een belangrijke factor. De Europese Centrale Bank (ECB) voert ook in 2017 een ruim monetair beleid waardoor de rentetarieven op een laag niveau blijven staan.



Voor het rentepercentage van een langlopende lening (10-jaars) was de verwachting dat deze in 2017 licht zou stijgen. Het daadwerkelijk percentage is inderdaad licht gestegen, maar beduidend minder dan wat werd verwacht.

Ook voor de 3-maands Euribor (= Euro Interbank Offered Rate: het gemiddelde rentetarief waar tegen 57 Europese banken elkaar leningen in euro's verstrekken. Hierbij gelden verschillende looptijden: van 1 week tot 12 maanden) was de verwachting dat het rentepercentage tot boven de 0,00% zou gaan stijgen. De werkelijkheid laat zien dat dit percentage zich in 2017 op een niveau van -/ 0,33% stabiliseert.

Wanneer op het jaar 2017 wordt ingezoomd, zijn er gedurende het jaar wel fluctuaties opgetreden. Na een speech van de voorzitter van de ECB, de heer Draghi, steeg de rentepercentages voor de leningen voor de (middel)lange termijn gedurende een korte periode sterk.

### **Gemeente specifiek**

De liquiditeitspositie van de gemeente is onder invloed van onder ander de grote investering Westluidense Poort in 2017 aanzienlijk verslechterd. Om aan de kasgeldlimiet te voldoen is op 4 oktober 2017 een zevental langlopende leningen met verschillende looptijden aangetrokken, om dit tekort te dekken.

## **Risicobeheer**

### ***Renterisicobeheer***

Onder renterisicobeheer wordt verstaan de onzekerheid over de hoogte van toekomstige rente uitgaven en –inkomsten. Voor de beheersing van de renterisico's geldt een aantal concrete richtlijnen.

#### **1. Kasgeldlimiet**

De kasgeldlimiet bepaalt het bedrag waarvoor de gemeente maximaal kortlopende leningen mag afsluiten. Kortlopende leningen zijn leningen korter dan één jaar. Het maximum wordt volgens de Wet fido berekend op basis van een vast percentage (8,5%) van het begrotingstotaal per 1 januari. Voor 2017 bedroeg de kasgeldlimiet € 10.013.000.

Kort geld is momenteel goedkoper dan lang geld. Het is de gemeente echter niet toegestaan om in haar financieringsbehoefte te voldoen door het onbeperkt aantrekken van kort geld.

Per kwartaal wordt gemeten of de gemeente binnen de kasgeldlimiet blijft. In 2017 was sprake van een overschrijding; dit is gedurende drie achtereenvolgende kwartalen toegestaan.

Indien de overschrijding langer duurt, dient de provinciale toezichthouder op de hoogte te worden gesteld, waarbij de oplossingsrichting aangegeven moet worden.

Gelet op de structurele karakter van de overschrijding van de kasgeldlimiet zijn op 4 oktober 2017 vaste financieringsmiddelen aangetrokken ter grootte van € 35 miljoen.

Kasgeldlimiet voor het begrotingsjaar 2017	Kw. 1	Kw. 2	Kw. 3	Kw. 4
Totaal netto vlottende schuld	21.665	26.979	29.694	18.330
Toegestane kasgeldlimiet	10.013	10.013	10.013	10.013
<b>Ruimte (+)/ Overschrijding (-)</b>	<b>-11.642</b>	<b>-16.966</b>	<b>-19.681</b>	<b>-8.317</b>

## 2. Renterisiconorm

Om het risico van renteaanpassing en herfinanciering bij langlopende leningen te beperken is de renterisiconorm geïntroduceerd. Deze norm houdt in, dat de jaarlijkse verplichte aflossingen en de renteherzieningen niet meer mogen bedragen dan 20% van het begrotingstotaal per 1 januari.

Het doel van de renterisiconorm is om tot een zodanig opbouw van de leningenportefeuille te komen dat het renterisico in voldoende mate wordt beperkt. Indien een leningenportefeuille gelijkmatig is opgebouwd, zal ook het renterisico over de vaste schuld gelijkmatig in de tijd verspreid zijn.

Renterisiconorm en renterisico vaste schulden	Begroting 2017	Jaarrekening 2017
Begrotingstotaal	117.800	117.800
Vastgesteld percentage	20%	20%
Renterisiconorm	23.560	23.560
Maximaal risico op vaste schuld	4.435	4.435
<b>Ruimte (+)/ Overschrijding (-)</b>	<b>19.125</b>	<b>19.125</b>

Met een maximaal risico van € 23.560.000, voor de herfinanciering van de vaste schuld, is de gemeente ruim onder deze norm gebleven. Er hebben geen renteherzelingen op de portefeuille met langlopende leningen plaatsgevonden.

### ***Koersrisicobeheer***

Vanwege het verplichte schatkistbankieren zijn er geen koersrisico's in het kader van het treasurybeleid. Aandelen van nutsbedrijven zijn uit hoofde van de publieke taak aangetrokken en worden niet als risicovolle beleggingen beschouwd. Het betreft hier aandelen in de NV BNG Bank en Vitens.

In onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van de instanties waarbij sprake is van een vorm van deelname in het kapitaal van de desbetreffende instelling.

Omschrijving	Rating	Boekwaarde per 31-12-2017
NV BNG Bank	AAA	92
Vitens	Geen rating	43
<b>Totaal</b>		<b>135</b>

Een rating is te beschouwen als een kwaliteitskeurmerk. Ratings worden uitgedrukt in een combinatie van letters. Een Triple A-rating is de hoogst mogelijke rating. Hoe hoger de rating, hoe lager het kredietrisico voor een belegger en vice versa.

De deelnemingen zijn tegen boekwaarde (= verkrijgingswaarde) verantwoord. Het tegen boekwaarde verantwoorden is in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV). Om qua treasury goed inzicht te geven in de waarde van de beleggingsportefeuille ligt het meer voor de hand om naast de boekwaarde ook de marktwaarde (=verkoopwaarde) te vermelden. Vanwege het feit dat het aandelen betreft van niet-beursgenoteerde ondernemingen die tevens beperkt verhandelbaar zijn, is dat niet mogelijk.

### ***Intern liquiditeitsbeheer***

Interne liquiditeitsrisico's worden beperkt door de financieringsactiviteiten te baseren op een liquiditeitsprognose. Om een goed inzicht te krijgen welke geldlening afgesloten moet worden en hoeveel moet worden geleend en met welke looptijd, moet de informatie-voorziening verder worden verbeterd.

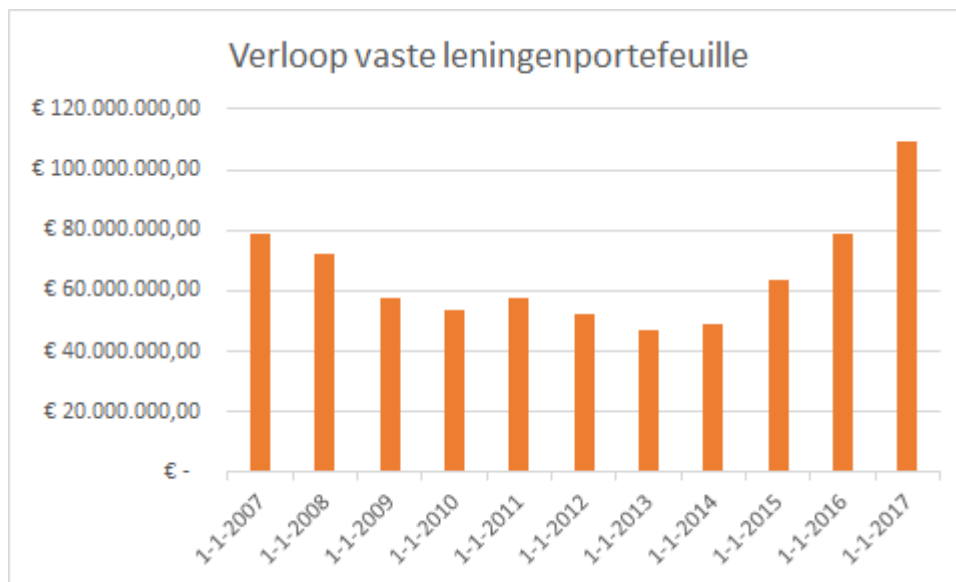
**Langlopende geldleningen**

In het onderstaand overzicht wordt een beeld geschetst van het verloop van de vaste leningenportefeuille voor het jaar 2017.

Mutaties in portefeuille	Bedragen x € 1.000	Rentepercentage
Stand per 1 januari 2017	79.152	1,050% - 5,180%
Nieuwe leningen	35.000	-/- 0,400% - 0,895%
Reguliere aflossingen	4.721	
Vervroegde aflossingen	0	
<b>Stand per 31 december 2017</b>	<b>109.431</b>	

Het al dan niet aantrekken van geld hangt af van het verloop van kasstromen in de gemeente en het verschil tussen inkomsten en uitgaven. De financieringsbehoefte van de gemeente wordt bepaald door het verloop van verschillende kasstromen: liquiditeitsverloop vanuit de exploitatie, meerjarig investeringsplan, liquiditeitsverloop binnen grondexploitaties en herfinanciering van aflopende leningen.





### **Kasgeldleningen**

Om aan de lopende verplichtingen te kunnen voldoen zijn er in 2017 kasgeldleningen aangetrokken. De reden om een kasgeldlening aan te trekken heeft enerzijds rente technische gronden (korter is goedkoper) en anderzijds te maken met de onzekerheid met betrekking tot toekomstige gemeentelijke inkomsten en uitgaven.

(bedragen x € 1.000)

Looptijd	Opgenomen bedrag	Rentepercentage
27-12-2016 tot en met 27-03-2017	25.000	-/- 0,340%
27-03-2017 tot en met 24-04-2017	25.000	-/- 0,385%
24-04-2017 tot en met 22-05-2017	30.000	-/- 0,386%
22-05-2017 tot en met 21-06-2017	32.000	-/- 0,392%
21-06-2017 tot en met 05-07-2017	30.000	-/- 0,387%
05-07-2017 tot en met 02-08-2017	32.000	-/- 0,387%

02-08-2017 tot en met 30-08-2017	32.000	-/- 0,388%
30-08-2017 tot en met 27-09-2017	32.000	-/- 0,388%
27-09-2017 tot en met 04-10-2017	33.000	-/- 0,388%
04-10-2017 tot en met 04-10-2018	7.000	-/- 0,400%
29-12-2017 tot en met 29-01-2018	14.000	-/- 0,380%

### **Relatiebeheer**

Met de huisbankier BNG Bank vindt periodiek overleg plaats (laatste overleg 10 augustus 2017), waarbij aandacht wordt besteed aan eventuele nieuwe ontwikkelingen. Ook het contract dat de gemeente met de BNG Bank heeft wordt dan tegen het licht gehouden, waarbij de nadruk ligt op inhoudelijke bepalingen en concurrerende condities.

Voor 2017 zijn de faciliteiten als toereikend beschouwd en de condities als marktconform.

### **Schatkistbankieren**

De Regeling Schatkistbankieren decentrale overheden verplicht gemeenten eventuele overschotten in liquide middelen, die uitkomen boven een grensbedrag van 0,75% van het begrotingstotaal, te storten op een speciale bankrekening die de gemeente aanhoudt bij het Ministerie van Financiën. Het storten gebeurt dagelijks via het afkomen van het saldo van de BNG bankrekening.

Onderstaand overzicht laat zien dat in één kwartaal het drempelbedrag is overschreden. Dit heeft te maken met de hoogte van het bedrag dat dagelijks wordt afgeroomd. Dit is voor de gemeente Tiel te hoog vastgesteld. Dit bedrag is in 2018 aangepast, waardoor de verwachting is dat in 2018 de gemeente aan de verplichting voldoet zoals genoemd in de Regeling Schatkistbankieren decentrale overheden.

N.B.: in onderstaand overzicht zijn de rekeningen van de Agnietenhof en de Plantage niet meegenomen.

<b>Berekening benutting drempelbedrag schatkistbankieren (bedragen x € 1000)</b>				
Verslagjaar				
<b>(1)</b>	<b>Drempelbedrag</b>	<b>883,5</b>		
	Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4

		Verslagjaar			
<b>(2)</b>	<b>Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen</b>	<b>307</b>	<b>1.008</b>	<b>389</b>	<b>126</b>
(3a) = (1) > (2)	Ruimte onder het drempelbedrag	576	-	495	757
(3b) = (2) > (1)	Overschrijding van het drempelbedrag	-	124	-	-
<b>(1) Berekening drempelbedrag</b>					
		Verslagjaar			
(4a)	Begrotingstotaal verslagjaar	117.800			
(4b)	Het deel van het begrotingstotaal dat kleiner of gelijk is aan € 500 miljoen	117.800			
(4c)	Het deel van het begrotingstotaal dat de € 500 miljoen te boven gaat	-			
(1) = (4b)*0,0075 + (4c)*0,002 met een minimum van €250.000	Drempelbedrag	883,5			
<b>(2) Berekening kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen</b>					
		Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
(5a)	Som van de per dag buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen (negatieve bedragen tellen als nihil)	27.634	91.690	35.746	11.617
(5b)	Dagen in het kwartaal	90	91	92	92

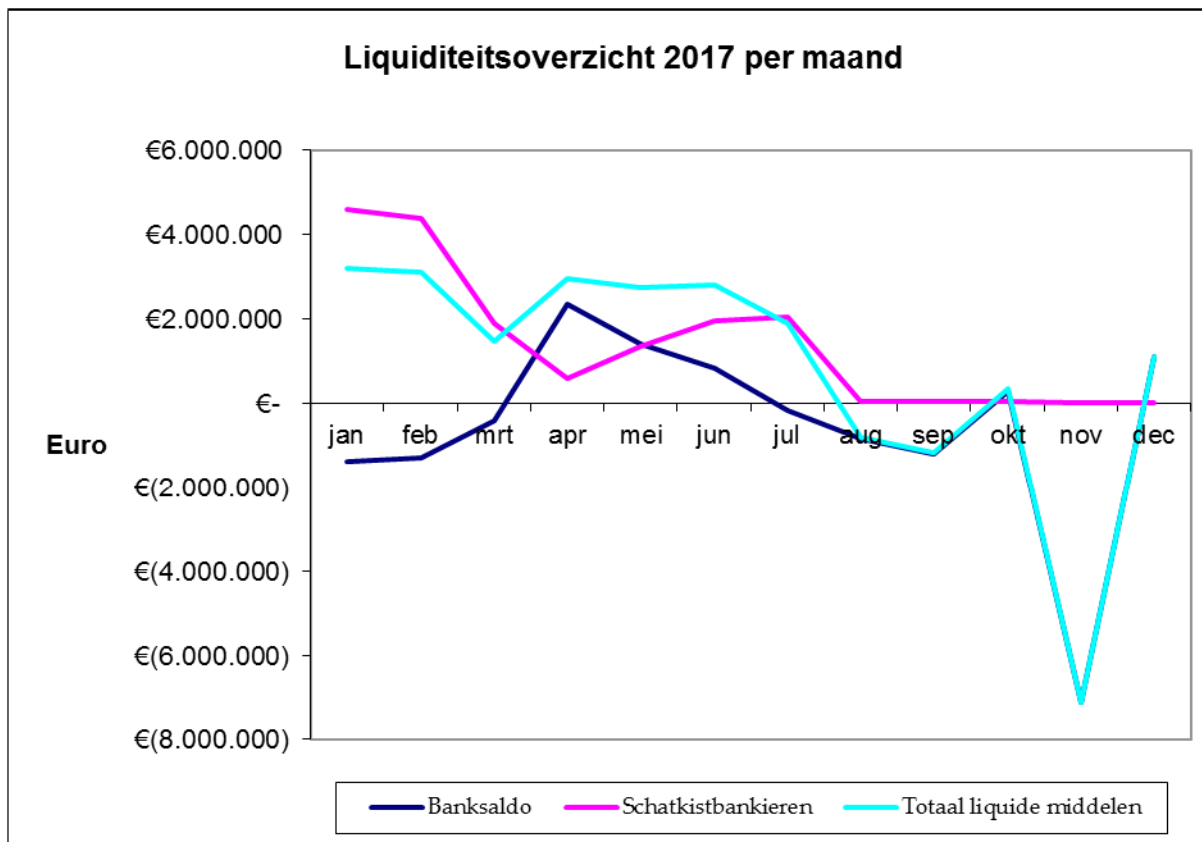
---

(2) - (5a) / (5b)	Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	307	1.008	389	126
-------------------	---	-----	-------	-----	-----

---

## Kasbeheer

Het kasbeheer bestaat uit saldo- en liquiditeitenbeheer en het beheer van de geldstromen betreffende debiteuren en crediteuren. Er wordt op toegezien dat de liquiditeitspositie van voldoende omvang is om te garanderen dat de verplichtingen tijdig worden nagekomen. In onderstaande grafiek wordt het beeld voor 2017 getoond.





## E. Bedrijfsvoering

### Inleiding

Een goed toegeruste en professionele ambtelijke organisatie is een kenmerk van een gemeente die haar inwoners serieus neemt. Het is tevens een belangrijke voorwaarde voor succesvol bestuur. De uitdagingen waar de ambtelijke organisatie voor staat zijn groot.

Inwoners en organisaties vragen om een andere dienstverlenende rol van de gemeente. Vanuit het rijk worden taken overgeheveld naar de gemeente, gecombineerd met de financiële noodzaak tot beleidsbijstellingen. De slagkracht moet omhoog, maar het moet ook goedkoper, slimmer en met minder middelen. We dragen veel (uitvoerings-)taken over aan uitvoeringsinstellingen zoals ODR, AVRI en WerkZaak Rivierenland.

Op het terrein van de bedrijfsvoering zoeken we samenwerking op met andere gemeenten om de kwaliteit te verhogen, medewerkers meer kansen te bieden en de kwetsbaarheid en kosten te verlagen. De taken Financiën, P&O, IM/ICT, Juridische zaken en Facilitaire zaken zijn samengebracht in de Gemeenschappelijke Regeling (GR) Bedrijfsvoeringsorganisatie West Betuwe (BWB).

Al deze uitdagingen vragen leren en ontwikkeling van medewerkers. En medewerkers hebben zelf ook wensen en eisen als het gaat om goed gefaciliteerd je werk te kunnen doen. Om te zorgen voor een goed toegeruste organisatie, zowel nu als in de toekomst, vindt de organisatieontwikkeling plaats.

## Organisatieontwikkeling

### ***Wat willen we bereiken?***

De organisatieontwikkeling is erop gericht de organisatie steeds beter te laten functioneren. In 2016 hebben we onze doelen op dit vlak aangescherpt:

### **Wat voor gemeente willen we zijn?**

- We zijn er voor iedereen in Tiel
- We werken op een manier die past bij landelijk en lokale keuzes: uitbesteden, samenwerken of zelf (laten) doen
- We zijn een organisatie waar je graag werkt en je kwaliteit in zet

### **Hoe willen we dat doen?**

- Vergroten van het zelfregelend vermogen van medewerkers en teams
- Resultaatgericht werken centraal stellen
- Organiseren van klantfeedback: weten hoe de klant denkt
- Stimuleren van leren en ontwikkelen

De klantvraag is leidend. Van daaruit maken en ontwikkelen we programma's. En elk team levert vanuit haar rol een bijdrage in het programma.

### ***Wat hebben we gedaan?***

Ons motto voor 2017 was '**vanuit het dagelijkse werk presteren en ontwikkelen**'. Deze aanpak kent vier onderdelen:

#### Aanpak medewerker

- *Vanuit P&O en teammanagers is er extra verzuimbegeleiding ingezet en er is geïnvesteerd in workshops/ trajecten over werkdruk. Het effect hiervan is dat het ziekteverzuim is gedaald naar onder de norm (4,7%) .*
- *Elke medewerker heeft deelgenomen aan een individueel leertraject ter versterking van het persoonlijk leiderschap. Het resultaat is meerledig: meer handvatten, meer individuele bewustwording over eigen ontwikkelvraagstuk en meer gemeenschappelijke taal door breed gebruik van dezelfde methoden (bijvoorbeeld de cirkel van 8).*



- *Het sturen op tijd en capaciteit is een terugkerend onderwerp in de werkwijze van de programmateams nieuwe stijl. Ook komt dit onderdeel sneller op tafel in gesprek tussen organisatie en bestuur.*

### **Aanpak teams**

- *In 2017 heeft elk team een eigen teamleertraject doorlopen. In vrijwel alle teams is beweging gemaakt. Het effect hiervan is dat er een betere samenwerking ontstaat rondom de opgave en vraagstukken eerder uitgesproken worden.*
- *In drie teams is een pilot uitgevoerd om ervaring op te doen met een structurele systematiek van klantfeedback. Een van de resultaten is een waardering van 8,0 voor onze balies.*
- *Bij vijf uitvoeringsprocessen in sociaal domein zijn we een lean-traject gestart. Deels met externe hulp en deels met intern opgeleide lean-adviseurs. Een van de resultaten is de verkorting van de doorlooptijd bij de aanvragen bij schuldhulpverlening.*

### **Aanpak sturing management**

- *Door het nieuwe werkplekconcept is de zichtbaarheid van het management enorm vergroot. Het contact is daardoor sneller, directer en opener. Ook het werken met programmateams en de diverse teamgesprekken hebben voor een beter samenspel gezorgd.*
- *Het aandeel van het zogenaamd operationeel regelen is wel lager geworden maar blijft nog wel een aandachtspunt. Het vermogen tot zelf regelen groeit in de teams maar er hebben ook nog genoeg vraagstukken gespeeld waar operationele sturing vanuit management gewenst was.*

### **Aanpak organisatie**

- *Voor het organiseren van betere stuurinformatie heeft de focus gelegen op sociaal domein: er hebben procesoptimalisaties plaats gevonden bij WMO en SHV en er heeft een impactanalyse plaats gevonden op alle processen (SHV, WMO, Jeugd, Bijzondere Bijstand en participatie). Het resultaat hiervan is dat we een basis hebben om te gaan bouwen aan de gewenste datawarehouse.*
- *Er zijn in 2017 programmateams geformeerd rondom de 8 bestuurlijke programma's. Het doel van deze programmateams is betere verbinding tussen beleid en uitvoering, integrale advisering en pro-actiever sturen op resultaten en capaciteit.*

- 
- *Het projectmatige karakter van de organisatie ontwikkeling Expeditie Tiel is in 2017 tot een einde gekomen. De deelexpedities dienstverlening, basis op orde en flexibel werken zijn afgerond en geïntegreerd in onze bedrijfsvoering. Vanaf 2018 is het continu verbeteren een regulier onderdeel van ons werk.*

## Personeel

### Wat willen we bereiken



### Wat hebben we gedaan?

#### **HRM Agenda**

De oprichting van één team P&O voor de drie gemeentes (Culemborg, Geldermalsen en Tiel,) vanuit BWB als verbindende schakel, is aanleiding geweest voor een gezamenlijke strategische HRM agenda. Vanuit de doelstelling om zoveel mogelijk naar harmonisatie toe te werken, wordt in deze agenda een logische en praktische weg voorgesteld die van toegevoegde waarde is voor alle gemeentes en voor Bedrijfsvoeringsorganisatie West-Betuwe (BWB).

#### **Leren, mobiliteit en ontwikkelen**

Zie hiervoor het onderdeel Organisatieontwikkeling.

#### **Medewerker tevredenheidsonderzoek (MTO)**

Bij de twee zelfregelende teams, projecten en vergunningen, heeft een pilot plaatsgevonden met 360-graden feedback. De ervaringen daarmee zijn positief. Inmiddels is ook een derde team gestart.

In kader van duurzame inzetbaarheid zijn twee groepen medewerkers aan de slag gegaan (10 -12 personen) waarbij wordt geïnvesteerd in gezondheid, scholing en betrokkenheid. De ervaring is positief. Medewerkers ervaren het traject als een goede reflectie en leerervaring op hun loopbaanontwikkeling.

Naast de pilots voor 360-graden feedback en duurzame inzetbaarheid was het ook de bedoeling om in 2017 een pilot uit te voeren voor Jong talent. Deze pilot is in 2017 niet uitgevoerd, wel hebben er op individuele basis ministages plaatsgevonden.

### ***Risico Inventarisatie en Evaluatie (RIE)***

In het 4e kwartaal 2016 en in het 1e kwartaal 2017 is een Risico Inventarisatie en Evaluatie (RI&E) uitgevoerd door Nieuwhuis Consult BV. Het betrof in deze een technische RI&E naar aanleiding van de gerealiseerde verbouwing. De bevindingen worden in overleg met de OR verder opgepakt. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan de inzet van een preventiemedewerker.

### ***Arbobeleidsplan***

Met de inwerkingtreding van de nieuwe Arbowet per 1 juli 2017 is in eerste aanleg vooral ingezet op de aanbesteding van de Arbo dienstverlener. Vanaf 1 juli 2017 wordt aan deze wettelijke verplichting voldaan. In navolging daarvan zijn een Startdocument en een Projectplan opgesteld welke als leidraad dienen voor het te harmoniseren Arbobeleid. Dit zal leiden tot een Arbeidsomstandighedenbeleidsplan. Op dit moment wordt gewerkt aan de wettelijke verplichting om de organisaties uit te rusten met de preventiemedewerker als bedoeld in artikel 13 van de Arbowet.

### ***Ziekteverzuim***

Indicator	2013	2014	2015	2016	2017	Norm sector gemeente 2016
ZV %	5,8	5,48	6,48	4,60	4,73	4,9

Het verzuimpercentage is van 2016 naar 2017 licht gestegen. De meldingsfrequentie is gedaald van 0,92 (2016) naar 0,75 in 2017 (gemeentelijke gemiddelde 2016 1,2).

### **Bedrijfsarts en werkcoach**

Vanaf 1 juli 2017 is Human Capital Care (HCC) als arbodienst actief voor de gemeente Tiel. De teammanagers geven samen met de bedrijfsarts en de bedrijfsmaatschappelijk werker vorm aan de begeleiding van medewerkers die verzuimen. Daarbij is er nadrukkelijk aandacht voor preventie.

Op verzoek van zowel de organisatie als de bedrijfsarts vindt het spreekuur plaats op locatie. Hiermee is de bedrijfsarts makkelijker benaderbaar voor zowel medewerker als teammanager. Inmiddels heeft de bedrijfsmaatschappelijk werker aangegeven ook graag op locatie te komen werken. De mogelijkheden hiervoor worden nog onderzocht.

### **Formatie**

Het formatiecijfer 2017 laat een verdere afname in de personele formatie zien. Deze afname is in lijn met de prognose en wordt enerzijds veroorzaakt door een overdracht van taken aan Werkzaak Rivierenland en anderzijds door de overdracht van taken op het gebied van Facilitaire en Juridische zaken aan BWB.

Jaar	2014	2015	2016	2017
Fte	284	269	234	199

## Procesbeheersing

### Wat willen we bereiken



In 2017 hebben we ons gericht op het doel om onze bedrijfsprocessen efficiënter en beter beheerst ("in control") te maken. Het jaar 2016 stond in het teken van opstarten: de doelen uitzetten, een gemeenschappelijk uitgangspunt bepalen en het vinden van de juiste mindset om de doelen op een positieve manier te bereiken.

De doelen voor 2017 hebben we opgepakt in samenwerking met de gemeenschappelijke bedrijfsvoeringsorganisatie BWB.

### Wat hebben we gedaan?

#### **Organisatie in control**

##### **Basis kennis & taken en rol bewustzijn**

Binnen de organisatorische teams is nadrukkelijke aandacht voor de rollen en verantwoordelijkheden. De teams zijn zelf aan zet, al dan niet onder begeleiding, om uit te werken waar de medewerkers als team voor staan en om dit over de Bühne te brengen binnen de organisatie.

Daarnaast is er ook overleg tussen verschillende disciplines binnen de Programma Teams. Op basis van de Programma indeling komen medewerkers (uit organisatorische teams) bij elkaar om overkoepelende thema's te bespreken. Daarbij is er ook aandacht voor het werkpakket binnen het Programma Team.

Tot slot is in december 2017 de nieuwe budgethoudersregeling door het college vastgesteld. De regeling geeft meer duidelijkheid over het beheer van budgetten en is daarmee een goede stap om beter "in control" te komen.

**LEAN**

In 2017 zijn we verder gegaan met het LEAN (snel, slim en simpel) maken van processen. Binnen onze organisatie zijn een 4-tal medewerkers opgeleid tot Lean Consultant, zodat we zelf met de LEAN methode onze processen kunnen verbeteren. Hierdoor zijn er diverse processen aanzienlijk verkort, waardoor uiteindelijk de inwoner beter en sneller wordt geholpen.

We hebben nog geen gespecialiseerde tool om de processen die LEAN zijn gemaakt in vast te leggen. In de toekomst wordt er nog gekeken naar het gebruik van een applicatie die ons helpt bij het maken en vastleggen van deze processen.

**Verplichtingenadministratie**

Sinds 1 januari 2017 maken we gebruik van een verplichtingsadministratie om financiële verplichtingen in vast te leggen. In de administratie worden de financiële verplichtingen voor de inhuur van derden vastgelegd.

De uitrol was onderdeel uit van een pilot binnen de gemeente Tiel waar onze samenwerkingspartners (BWB, Geldermalsen en Culemborg) ook bij betrokken zijn. Eind 2017 hebben we deze pilot geëvalueerd zodat we de verplichtingenadministratie eind 2018 volledig is uitgerold.

**Informatiemanagement**

In 2017 zijn er verschillende zaken gerealiseerd die voortvloeien uit het harmonisatieprogramma; de gezamenlijke aanpak van Culemborg, Geldermalsen, Tiel en BWB. Een aantal resultaten zijn:

- JIP (social) intranet
- Toptaken website tiel.nl
- Sjabloontools
- BAG
- Beleid mobiele apparatuur

Daarnaast hebben we een aantal andere concrete resultaten bereikt:

- Het werken onder architectuur is geïntroduceerd en is ENSIA ingevoerd wat de bewustzijn van informatieveiligheid heeft verhoogd.
- Tiel.nl is opnieuw opgezet: het kent nu een toptaken structuur.

**Informatiebeveiliging**

In 2017 is gewerkt aan het verhogen van het informatiebeveiligingsniveau in de organisatie. Om continuïteit te waarborgen en gegevens van burgers en bedrijven te beschermen, is een betrouwbare informatievoorziening noodzakelijk. Onder betrouwbaar wordt verstaan: beschikbaar, integer en vertrouwelijk. Het kader voor goede gemeentelijke informatieveiligheid betreft de Baseline Informatiebeveiliging Gemeenten (BIG).

Een grote rol en verantwoordelijkheid op het gebied van informatieveiligheid is belegd bij de Bedrijfsvoeringsorganisatie West-Betuwe (BWB), aangezien daar een aantal kritische (technische) informatiebeveiligingsprocessen zijn ondergebracht. Vanuit BWB wordt onder andere gestuurd op informatievoorziening, ICT infrastructuur, HRM en facilitaire zaken (waaronder ook de fysieke beveiliging van het pand en de werkruimten valt).

Eind 2017 is een onafhankelijke analyse uitgevoerd met als doel te kunnen bepalen op welke BIG eisen nog actie ondernomen moet worden. Door deze analyse is in beeld welke stappen er nog gezet moeten worden om volledig te voldoen aan de BIG. Dit maakt het mogelijk om informatieveiligheid te borgen binnen de *plan, do, check, act* cyclus.

Informatieveiligheid is een continu (verbeter-)proces wat stevig verankerd moet worden binnen de organisatie. Het afgelopen jaar is hieraan gewerkt door verder te gaan met i-bewustzijn activiteiten voor medewerkers, managers en bestuur. Er is een e-learning opgezet en uitgerold waarvan de resultaten zijn besproken binnen het MT. Tevens zijn er diverse lezingen gegeven aan medewerkers en bestuurders van de gemeente en BWB. Daarnaast is er een hackdemo gegeven en een phishing simulatie uitgevoerd. Dit proces is gedeeltelijk in samenhang vormgegeven binnen, met en tussen de partnergemeenten en BWB.

2017 is het eerste jaar waarin de gemeente door middel van zelfevaluatie toetst hoe haar informatiebeveiliging op orde is. Deze zelfevaluatie is de Eenduidige Normatiek Single Information Audit (ENSIA) en heeft tot doel het verantwoordingsproces over informatieveiligheid bij gemeenten verder te professionaliseren en aan te sluiten op de planning & control-cyclus. De ENSIA vragenlijsten zijn ingevuld en ingeleverd in december 2017. De IT audit zal plaatsvinden in Q2 2018 waarna er ook verantwoording zal plaatsvinden richting gemeenteraad.

### ***Rechtsbescherming en juridische kwaliteit***

Sinds 1 mei 2017 is Algemeen juridische zaken (AJZ) ondergebracht bij de Bedrijfsvoeringsorganisatie West Betuwe. AJZ heeft uitvoering gegeven aan de kerntaken. Aansprakelijkheidsstellingen, Wob-verzoeken, bezwaarschriften en klachten zijn grotendeels tijdig afgehandeld. De besturen en collega's van BWB, Culemborg en Tiel zijn tijdig voorzien van juridische adviezen.

Het team heeft een visie op AJZ beschreven en een plan gemaakt om meerdere processen te harmoniseren. Begin 2017 is de advisering over huisverboden voor de gemeenten in Rivierenland geregeld. Er ligt een uitgewerkt voorstel om te komen tot een nieuwe, gezamenlijke



bezwarencommissie voor de drie organisaties. Daarnaast ligt een uitgewerkt plan om het proces van bekendmakingen van verordeningen e.d. te harmoniseren. Implementatie vindt in 2018 plaats.

***Inkoop en aanbesteding***

In 2015 heeft het College ingestemd met het Inkoop en Aanbestedingsbeleid 2015-2019. Doordat inkoop een zeer dynamische vakgebied is, blijkt het vastgestelde beleid zoals geschetst in 2015, inmiddels alweer deels achterhaald. Medio 2016 is een nieuwe Aanbestedingswet van kracht geworden, die eind 2017 is doorvertaald naar het inkoop- en aanbestedingsbeleid (Q1 2018 vastgesteld).

Daarnaast is in juli 2017 is een nieuwe inkoopcoördinator aangesteld. We hebben het inkoopbeleid geactualiseerd en zijn begonnen om de inkoopprocessen te herijken en de inkooporganisatie verder te professionaliseren (inclusief het onderdeel social return).

## Werkfaciliteiten (huisvesting, ict-infrastructuur)

### Wat willen we bereiken



### Wat hebben we gedaan?

#### **Huisvesting**

Project "Expeditie Flexibel Werken" is begin 2017 afgerond en overgedragen aan de gebruikers die nu dragers zijn van het concept. Met de partners (Gemeente Tiel, UWV, Werkzaak Rivierenland) is een overlegstructuur ingericht om actuele ontwikkelingen t.a.v. het werkplekconcept te bespreken.

Het restant van het EFW budget is gereserveerd voor nazorg en inrichting van de tuin, zoals op gemeld in de commissie Bestuur op 7 december 2017.

#### **Informatie en Communicatie Technologie (ICT-infrastructuur)**

In 2017 is er is een nieuw contract met Microsoft afgesloten dat ruimte biedt voor product innovatie en het verder ontwikkelen van plaats- en tijd-onafhankelijk werken. Ook is het serverpark voor de GIS/GEO applicaties vernieuwd dat een aanmerkelijk betere prestatie als gevolg heeft. De beheersprocessen zijn verbeterd door de invoering van change- en incidentmanagement waardoor de gebruikers ook (in)zicht hebben op het verloop van de wijzigingen en storingen.

De cultuurorganisatie Zinder is voorzien van de benodigde ICT en aangesloten op de ICT-Infra van de Bedrijfsvoeringsorganisatie waardoor er een hoge beschikbaarheid is gewaarborgd van de ICT-processen en dito ondersteuning.

### Wat heeft de bedrijfsvoering gekost?

Onder de kosten van bedrijfsvoering verstaan we alle kosten van het ambtelijk apparaat (salarissen, huisvesting, kantoorkosten, automatisering, en dergelijke) die nodig zijn om de primaire taken van de gemeente uit te voeren. Hieronder vallen niet het personeel van de culturele instellingen, de griffie en het bestuur. De kosten van de bedrijfsvoering zijn verdeeld over de programma's in deze jaarrekening via een kostenverdeelstaat.

Onderstaand een overzicht van de bedrijfsvoeringskosten, uitgesplitst naar kostensoorten.

bedragen x € 1.000	Werkelijk 2016	Begroot 2017	Werkelijk 2017	Verschil begroot-werkelijk 2017
Salarissen	13.565	12.811	12.823	-12
Personeel van derden	1.626	2.046	2.049	-3
Bijdrage gemeenschappelijke regelingen	3.545	5.090	5.240	-150
Goederen en diensten	1.950	1.695	1.580	115
Kapitaallasten	1.320	1.346	1.507	-161
Overige lasten en baten		128	77	51
<b>Kosten bedrijfsvoering</b>	<b>22.006</b>	<b>23.116</b>	<b>23.276</b>	<b>-160</b>

Verschillenverklaring:

De hogere bijdrage aan gemeenschappelijke regelingen betreft met name de jaarrekening van BWB, die een tekort kende van € 440.000.

Tegenover de hogere kapitaallasten van het stadhuis staan ook hogere inkomsten die in de begroting nog niet volledig waren meegenomen.

### Verrekeningen met de reserves

In onderstaande tabel zijn de reserves genoemd met betrekking tot de bedrijfsvoering, inclusief de stortingen en onttrekkingen in 2017.

Naam reserve	stand per 1-1-17	toevoeging rente	overige toevoegingen	onttrekkingen	stand per 31-12-17
Automatisering	1.494.710		540.005	744.873	1.289.842
Kapitaallasten vervangingsplan I&A	45.050				45.050
Kapitaallasten MOP stadhuiscomplex	386.397	7.728		26.988	367.137
Onderhoud Ambtmanhuis/stadhuis	322.086		132.387		454.473
Gebouwen gemeentelijke organisatie	1.293.075	25.861		58.909	1.260.027
Kapitaallasten MMP Diensten en Middelen	350.466	7.009	88.285	8.058	437.702
Kapitaallasten gemeentewerf	311.769	6.235	283.910	49.518	552.396
Organisatie-ontwikkeling	684.805		30.000	364.266	350.539

## F. Verbonden partijen

### Algemeen

Een groot aantal van de gemeentelijke doelstellingen wordt niet alleen door de gemeentelijke organisatie zelf, maar ook door samenwerkingsverbanden gerealiseerd. De relatie tussen de gemeente en deze partijen kan sterk verschillen. Rond de gemeentelijke organisatie zijn een aantal schillen te zien.

1. Het dichtst bij de gemeentelijke kern ligt dan de schil met de organisaties waarvoor de gemeente een financieel risico draagt en ook bestuurlijke (mede) verantwoordelijk is. Binnen deze schil liggen de gemeenschappelijke regelingen.
2. Meer naar buiten toe komen we bij de privaatrechtelijke rechtspersonen met een gemeentelijke deelname.
3. Daarnaast zijn er de organisaties die met behulp van een gemeentelijke subsidie een bijdrage leveren aan het realiseren van gemeentelijke doelstellingen. Met de meeste van deze organisaties hebben we meerjarige budgetcontracten afgesloten.

In deze paragraaf wordt ingegaan op de samenwerkingsverbanden waarin de gemeente Tiel een bestuurlijk én een financieel belang heeft.

- Een bestuurlijk belang houdt in dat de gemeente zeggenschap heeft, of door een zetel in het bestuur van een organisatie, of uit hoofde van stemrecht.
- Er is een financieel belang wanneer de gemeente middelen ter beschikking heeft gesteld en die verliest bij een eventueel faillissement van de verbonden partij en/of er financiële problemen bij de verbonden partij zich manifesteren en deze op de gemeente kunnen worden verhaald.

Onze gemeente heeft met veel organisaties een relatie, maar die voldoen niet allemaal aan de eerder genoemde criteria van verbonden partijen. De organisaties die wel aan de definitie van verbonden partijen voldoen, zijn onder te verdelen in:

1. gemeenschappelijke regelingen;
2. deelnemingen.

Met de vaststelling van het rapport Sturen of gestuurd worden (opgesteld door de raadswerkgroep) is helder gemaakt hoe de gemeenteraad zeggenschap wil uitvoeren op veertien verbonden partijen. Er zijn drie arrangementen onderscheiden, die toenemen in zwaarte naarmate de gemeentelijke belangen zwaarder wegen.

### **Gemeenschappelijke regelingen**

Regio Rivierenland						
<b>Vestigingsplaats</b>	Tiel					
<b>Rechtspositie</b>	Gemeenschappelijke regeling					
<b>Doelstelling</b>						
<b>Bestuurlijk belang</b>	De Regio Rivierenland is een gemeenschappelijke regeling van tien gemeenten waarbinnen op regionaal niveau voor de gemeenten taken worden uitgevoerd op het gebied van verkeer en vervoer, milieu, ruimtelijke ordening en waterbeheersing, volkshuisvesting, onderwijs, economie, arbeidsmarkt, volksgezondheid en zorg (jeugdbeleid, WMO). De gemeenschappelijke regeling voert zowel uitvoeringstaken als (strategische)beleidstaken uit.					
<b>Betrokkenen</b>	De raden, colleges en burgemeesters van de gemeenten Buren, Culemborg, Geldermalsen, Lingewaal, Maasdriel, Neder-Betuwe, Neerijnen, Tiel, West Maas en Waal en Zaltbommel.					
<b>Relatie met programma's</b>	De Regio Rivierenland is opgenomen in Programma 8 Inwoners en bestuur.					
<b>Financieel belang (x € 1.000)</b>	<b>Begrote bijdrage 2017</b>	<b>Werkelijke bijdrage 2017</b>	<b>Eigen vermogen</b>		<b>Vreemd vermogen</b>	
			<b>31-12-2016</b>	<b>31-12-2017</b>	<b>31-12-2016</b>	<b>31-12-2017</b>
	431	391	2.460	2.065	5.038	5.463

Avri						
<b>Vestigingsplaats</b>	Geldermalsen					
<b>Rechtspositie</b>	Gemeenschappelijke regeling					
<b>Doelstelling</b>	De Avri i.o. is een gemeenschappelijke regeling van 10 gemeenten die taken uitvoert op het gebied van afvalverwijdering. Daarnaast verzorgt de AVRI voor een aantal gemeenten in de regio het onderhoud in de openbare ruimte (BOR).					
<b>Bestuurlijk belang</b>	In het Algemeen Bestuur (AB) zijn alle betrokken gemeenten vertegenwoordigd en bestaat derhalve uit 10 leden. De voorzitter wordt door en uit het AB aangewezen. Het AB benoemt de leden van het Dagelijks Bestuur dat bestaat uit 3 leden, te weten een voorzitter en 2 door het AB uit zijn midden aan te wijzen leden.					
<b>Betrokkenen</b>	De gemeenten Buren, Culemborg, Geldermalsen, Lingewaal, Maasdriel, Neder-Betuwe, Neerijnen, Tiel, West Maas en Waal en Zaltbommel.					
<b>Relatie met programma's</b>	Meerdere					
<b>Financieel belang (x € 1.000)</b>	<b>Begrote bijdrage 2017</b>	<b>Werkelijke bijdrage 2017</b>	<b>Eigen vermogen</b>		<b>Vreemd vermogen</b>	
			<b>31-12-2016</b>	<b>31-12-2017</b>	<b>31-12-2016</b>	<b>31-12-2017</b>
	0	0	865	1.482	38.049	36.564



<b>Veiligheidsregio Gelderland-Zuid</b>	
<b>Vestigingsplaats</b>	Nijmegen
<b>Rechtspositie</b>	Gemeenschappelijke regeling
<b>Doelstelling</b>	De Veiligheidsregio Gelderland-Zuid (VRGZ) is een organisatie voor brandweezorg, geneeskundige hulpverlening en voorbereiding en coördinatie op het gebied van rampenbestrijding en crisisbeheersing. De VRGZ zorgt ervoor dat rampen en crises zo goed mogelijk voorkomen en bestreden worden en dat brandweezorg en geneeskundige hulpverlening bij ongevallen en rampen wordt verleend.
<b>Bestuurlijk belang</b>	Alle deelnemende gemeenten zijn vertegenwoordigd in het Algemeen Bestuur door hun burgemeester; het Algemeen Bestuur telt 16 zetels. Alle leden hebben 1 stem, tenzij er een besluit genomen moet worden over de jaarrekening, begroting, begrotingswijziging of het regionaal beheersprogramma. Daarvoor geldt een gewogen stemrecht per 20.000 inwoners, waarbij elke gemeente minimaal 1 stem heeft. De burgemeester van de gemeente Nijmegen is uit hoofde van zijn functie van korpsbeheerder zowel voorzitter van het AB als het DB. Het DB bestaat uit 6 leden.
<b>Betrokkenen</b>	De provincie Gelderland en de gemeenten Beuningen, Buren, Culemborg, Druten, Geldermalsen, Berg en Dal, Heumen, Lingewaal, Maasdriel, Neder-Betuwe, Neerijnen, Nijmegen, Tiel, West Maas en Waal, Wijchen en Zaltbommel.
<b>Risico's</b>	<p>In 2014 is door de VRGZ een nieuwe nota 'Risicomanagement, voorzieningen en weerstandsvermogen' opgesteld. Het bestuur nam hierover besluiten op 12 februari 2015.</p> <p>Dit jaar zijn bij de verschillende organisatieonderdelen de risico's in kaart gebracht. Deze risico's zijn gerubriceerd en gewaardeerd:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>· Het complete overzicht van de risico-inventarisatie (en de voorgestelde of genomen beheersmaatregelen) wordt één keer per vier jaar besproken met het algemeen bestuur.</li> <li>· In de tussenliggende periode wordt een samenvatting van de risico-inventarisatie opgenomen in de begroting en de jaarrekening.</li> <li>· Bij het uitbrengen van de financiële rapportages (begroting, jaarrekening en twee maal per jaar tussentijdse cijfers) worden nieuwe of verdwenen risico's als mutatie gemeld.</li> <li>· De frequentie van de rapportage over risico's wordt groter als daar aanleiding voor is.</li> <li>· Voor de omvang van de reserve Crisis- en Rampenbestrijding wordt 5% van de omzet genomen als streefwaarde.</li> <li>· Voor de omvang van de reserve RAV wordt 10% van de omzet genomen als minimumnorm en 15% als streefwaarde.</li> </ul> <p>Voor 2017 wordt het negatieve saldo van de jaarrekening verrekend met het eigen vermogen. Gevolg hiervan is dat, voor het onderdeel crisis en rampenbestrijdingen, het door het weerstandsvermogen 40% van de geïnventariseerde risico's</p>

	worden afgedekt. Voor het programma RAV blijft de algemene weerstandsreserve boven de gestelde ondergrens en is dit nagenoeg toereikend om de gecalculeerde risico's af te dekken.					
<b>Belangrijkste ontwikkelingen</b>	<p>Voor de inhoudelijke ontwikkelingen wordt verwezen naar het onderdeel verbonden partijen binnen programma 1.</p> <p>De jaarrekening 2017 van de VRGZ sluit met een negatief resultaat voor bestemming van € 1.379.000. Hieraan liggen diverse oorzaken ten grondslag die in de jaarrekening van de VRGZ nader worden toegelicht. Voorgesteld wordt om dit resultaat te verrekenen met het eigen vermogen. In de onderstaande kengetallen is daar reeds rekening mee gehouden.</p>					
<b>Relatie met programma's</b>	1. Veiligheid					
<b>Financieel belang (x € 1.000)</b>	<b>Begrote bijdrage 2017</b>	<b>Werkelijke bijdrage 2017</b>	<b>Eigen vermogen</b> (bedragen in € 1.000)		<b>Vreemd vermogen</b> (bedragen in € 1.000)	
			<b>31-12-2017</b>	<b>31-12-2016</b>	<b>31-12-2017</b>	<b>31-12-2016</b>
	2.268.602	2.267.016	4.030	5.732	66.214	75.301

<b>GGD Gelderland-Zuid</b>	
Vestigingsplaats	Nijmegen
Rechtspositie	Gemeenschappelijke regeling
Doelstelling	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Bevorderen van gezond gedrag en bestrijden van gezondheidsrisico's</li> <li>2. Het ondersteunen van gemeentelijk gezondheidsbeleid in de regio</li> </ol>
Bestuurlijk belang	Alle betrokkenen worden door een collegelid vertegenwoordigd in het Algemeen Bestuur.
Betrokkenen	De gemeenten Beuningen, Buren, Culemborg, Druten, Geldermalsen, Groesbeek, Heumen, Lingewaal, Maasdriel, Millingen, Neder-Betuwe, Neerijnen, Nijmegen, Tiel, Ubbergen, West Maas en Waal, Wijchen en Zaltbommel.
Risico's	Het totaal van de verwachte risico's van de GGD Gelderland-Zuid is een bedrag van € 1.727.000. Het beschikbare weerstandsvermogen van de GGD na de voorgestelde resultaatbestemming bedraagt € 341.000 negatief. Advies aan de deelnemende gemeenten is om hun aandeel in de voor het resterende deel van de risico's een bedrag op te nemen in de eigen risico-analyse.
Belangrijkste ontwikkelingen	<p>Voor de belangrijkste ontwikkelingen wordt verwezen naar programma 2, onderdeel verbonden partijen.</p> <p>De jaarrekening 2017 sluit af met een tekort van € 1.254.000 dit wordt grotendeels veroorzaakt door de kostenontwikkeling van Veilig Thuis. Dit resultaat wordt verrekenend met de algemene weerstandsreserve van de GGD. Na verrekening heeft het weerstandsvermogen een negatief saldo van € 341.000. Aan de gemeenten wordt gevraagd om, middels een bijstorting, het weerstandsvermogen aan te vullen tot 70% van de gestelde norm. Dit betekent aanvullen tot € 786.000, maakt dat de gemeenten gezamenlijk € 1.127.000 moeten bijstorten. Besluitvorming hierover moet nog plaatsvinden.</p> <p>De totale bijdrage aan de GGD over 2017 is opgebouwd uit uniforme bijdragen, maatwerk en incidentele bijdragen en past binnen de in de gemeentelijke begroting beschikbare budgetten. Een vergelijk met de begrote bijdrage is daardoor niet direct te maken. Verschillen die tijdens het jaar zijn ontstaan zijn o.a. bijdrage voor statushouders, verhoogde bijdrage Veilig Thuis en specifieke projecten die worden gefinancierd vanuit budgetten in de gemeentelijke begroting.</p>
Relatie met programma's	2. Sociaal Domein "Tiel kan meer"

Financieel belang (x € 1.000)	Begrote bijdrage 2017	Werkelijke bijdrage 2017	Eigen vermogen		Vreemd vermogen	
			31-12-2017	31-12-2016	31-12-2017	31-12-2016
	zie boven	1.397.823	-/- 341	912	5.407	5.463

Regionaal Archief Rivierenland (RAR)						
<b>Vestigingsplaats</b>	Tiel					
<b>Rechtspositie</b>	Gemeenschappelijke regeling					
<b>Doelstelling</b>	<p>De dienst verzorgt het archiefbeheer van archieven ouder dan 20 jaar voor de gemeenten Tiel, Culemborg, Neder-Betuwe, Buren, Geldermalsen, Neerijnen, Maasdriel en Zaltbommel. Het RAR beheert ongeveer dertien kilometer archiefbescheiden. De archieven zijn afkomstig van gemeentelijke overheden. Ook veel particulieren (bedrijven, kerkgenootschappen, verenigingen, personen enzovoorts) hebben hun archief geschonken of in bewaring gegeven aan het RAR.</p> <p>Verder bevordert het RAR het cultureel historisch onderzoek van het werkgebied van de gemeente. Dit krijgt vorm door het aankopen, verkrijgen en beheren van schenkingen op dit gebied. Ook wordt actief ingezet op ontwikkelen en meewerken aan erfgoed educatief aanbod voor onderwijs in het gebied.</p>					
<b>Bestuurlijk belang</b>	In het Algemeen Bestuur zijn de betrokkenen vertegenwoordigd door twee leden per deelnemende gemeente. Het Dagelijks Bestuur bestaat uit acht - door het Algemeen bestuur aan te wijzen - leden uit het Algemeen Bestuur. Binnen het DB is een drie koppig kern DB met portefeuille financiën/bedrijfsvoering en digitalisering/ nieuwe media/educatie gekozen.					
<b>Betrokkenen</b>	Deelnemende gemeenten zijn Buren, Culemborg, Geldermalsen, Neder-Betuwe, Neerijnen, Tiel, Maasdriel en Zaltbommel.					
<b>Relatie met programma's</b>	3. Vitaal en aantrekkelijke stad					
<b>Financieel belang (x € 1.000)</b>	<b>Begrote bijdrage 2017</b>	<b>Werkelijke bijdrage 2017</b>	<b>Eigen vermogen</b>		<b>Vreemd vermogen</b>	
			<b>31-12-2016</b>	<b>31-12-2017</b>	<b>31-12-2016</b>	<b>31-12-2017</b>
	409	409	485	471	9.128	9.186

<b>Werkzaam Rivierenland</b>	
Vestigingsplaats	Tiel
Rechtspositie	Gemeenschappelijke regeling
Doelstelling	De regeling is getroffen voor gemeenschappelijke behartiging van het streven naar een zo hoog mogelijke arbeidsparticipatie van de inwoners van de gemeenten en, indien nodig, het verstrekken van uitkeringen aan hen. Het gaat m.n. om de uitvoering van alle taakonderdelen van de Participatiewet (met uitzondering van bijzondere bijstand).
Bestuurlijk belang	<p>Het algemeen bestuur bestaat uit één lid uit de colleges per deelnemende gemeente. Het algemeen bestuur wijst uit zijn midden een voorzitter en plaatsvervangend voorzitter aan. De voorzitter is thans de wethouder arbeidsmarkt van de gemeente Tiel. De voorzitter van het algemeen bestuur is tevens voorzitter van het dagelijks bestuur. Het dagelijks bestuur bestaat, naast de voorzitter, uit twee leden, die worden benoemd door en uit het algemeen bestuur.</p> <p>In de begroting staat welke bijdrage elke gemeente verschuldigd is ter dekking van alle kosten van het openbaar lichaam. Daarbij geldt als uitgangspunt dat de deelnemers er steeds zorg voor zullen dragen dat het openbaar lichaam te allen tijde over voldoende middelen beschikt om aan al zijn verplichtingen jegens derden te kunnen voldoen.</p> <p>Het openbaar lichaam ontvangt van de deelnemers de volgende bijdragen:</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. de uitvoeringskosten, daaronder begrepen de kosten van leningen en andere verstrekkingen die voortvloeien uit de uitvoering van wet- en regelgeving. Deze bijdrage wordt ook weergegeven als de gemeentelijke bijdrage.</li> <li>2. het Participatiebudget van de Participatiewet (inclusief middelen voor WSW zittend bestand). Hierop brengen de deelnemers 5% van de middelen in mindering voor gemeentelijke participatietrajecten voor werkzoekenden groep 4.</li> <li>3. het Inkomensdeel van de Participatiewet (inclusief loonkostensubsidies). Hierop brengen de deelnemers de ontvangsten uit vorderingen in aftrek.</li> </ol>
Betrokkenen	De gemeenten Buren, Culemborg, Geldermalsen, Maasdriel, Neder-Betuwe, Neerijnen, Tiel en Zaltbommel.
Belangrijkste ontwikkelingen	Voor de inhoudelijke ontwikkelingen wordt verwezen naar programma 2.  Als gemeentelijke bijdrage is opgenomen de bijdrage in de kosten voor bedrijfsvoering (het zogenoemde bedrijfsvoeringsresultaat). Daarnaast worden de lasten die voortkomen uit uitvoering van de Participatiewet en de Bbz eveneens aan Werkzaam betaald. Dit zijn de onderstaande lasten:

	Participatiewet (Buig)		17.510			
	Bijzondere bijstand		191			
	Bijstandsbesluit Zelfstandigen (BBZ)		99			
	SW		8.409			
	Reïntegratie		1.577			
Relatie met programma's	2. Sociaal Domein "Tiel kan meer"					
Financieel belang (x € 1.000)	<b>Begrote bijdrage 2017</b>	<b>Werkelijke bijdrage 2017</b>	<b>Eigen vermogen</b>		<b>Vreemd vermogen</b>	
			<b>31-12-2017</b>	<b>31-12-2016</b>	<b>31-12-2017</b>	<b>31-12-2016</b>
	2.831	3.117	5.241	8.874	36.162	25.766

<b>Belastingensamenwerking Rivierenland (BSR)</b>						
<b>Vestigingsplaats</b>	Tiel					
<b>Rechtspositie</b>	Gemeenschappelijke regeling					
<b>Doelstelling</b>	Samenwerking bij de heffing en invordering van de waterschapsbelastingen, afvalstoffenheffing en gemeentelijke belastingen, alsmede bij de uitvoering van de Wet waardering onroerende zaken en het beheer en de uitvoering van de vastgoedinformatie. De verordenende bevoegdheid blijft bij de gemeente.					
<b>Bestuurlijk belang</b>	Alle betrokkenen zijn vertegenwoordigd in het Algemeen Bestuur. Uit het Algemeen Bestuur wordt een Dagelijks bestuur van 3 leden gekozen.					
<b>Betrokkenen</b>	De deelnemers zijn Waterschap Rivierenland, gemeenschappelijke regeling regio Rivierenland (AVRI) en de gemeenten Culemborg, Geldermalsen, Lingewaal, Maasdriel, Montfoort, Neerijnen, West Maas en Waal, Wijk bij Duurstede, IJsselstein en Tiel.					
<b>Relatie met programma's</b>	Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien					
<b>Financieel belang (x € 1.000)</b>	<b>Begrote bijdrage 2017</b>	<b>Werkelijke bijdrage 2017</b>	<b>Eigen vermogen</b>		<b>Vreemd vermogen</b>	
			<b>31-12-2016</b>	<b>31-12-2017</b>	<b>31-12-2016</b>	<b>31-12-2017</b>
	565	551	259	266	6.789	12.552



<b>Industrieschap Medel</b>						
<b>Vestigingsplaats</b>	<b>Tiel</b>					
<b>Rechtspositie</b>	Gemeenschappelijke regeling					
<b>Doelstelling</b>	Dit samenwerkingsverband heeft als doel de ontwikkeling van het bedrijvenpark Medel. Medel heeft zowel een lokaal, subregionaal als (boven) regionaal karakter en is gelegen in de gemeente Tiel.					
<b>Bestuurlijk belang</b>	In het Algemeen Bestuur (AB) zijn de betrokken gemeenten vertegenwoordigd met elk 4 leden welke zijn aangewezen door de Raad. In het Dagelijks Bestuur hebben van iedere gemeente 2 collegeleden zitting welke zijn aangewezen door het AB. De voorzitter en waarnemend voorzitter worden gekozen uit de Tielse leden.					
<b>Betrokkenen</b>	Neder-Betuwe en Tiel zijn de deelnemende gemeenten.					
<b>Relatie met programma's</b>	5. Ruimtelijke en Economische ontwikkeling					
<b>Financieel belang (x € 1.000)</b>	<b>Begrote bijdrage 2017</b>	<b>Werkelijke bijdrage 2017</b>	<b>Eigen vermogen</b>		<b>Vreemd vermogen</b>	
			<b>31-12-2016</b>	<b>31-12-2017</b>	<b>31-12-2016</b>	<b>31-12-2017</b>
	0	0	8.120	9.227	50.134	51.543

Recreatieschap Nederrijn Lek en Waal						
<b>Vestigingsplaats</b>	Tiel					
<b>Rechtspositie</b>	Gemeenschappelijke regeling					
<b>Doelstelling</b>	Het recreatieschap behartigt de gezamenlijke belangen op het gebied van openluchtrecreatie, toerisme, landschapschoon en natuurbescherming op bovenlokaal niveau. Samen met het Natuur- en Recreatieschap Lingegebied en het Recreatieschap Over-Betuwe wordt deelgenomen in de B.V. Recreatiemaatschappij Rivierengebied. Sinds mei 2008 is de naam gewijzigd en wordt gewerkt vanuit de handelsnaam Uit@waarde.					
<b>Bestuurlijk belang</b>	In het Algemeen Bestuur zijn alle betrokkenen met één of meer leden vertegenwoordigd.					
<b>Betrokkenen</b>	Deelnemende gemeenten zijn Buren, Culemborg, Druten, Maasdriel, Neder-Betuwe, Neerijnen, Tiel en West Maas en Waal.					
<b>Relatie met programma's</b>	5. Ruimtelijke en Economische ontwikkeling					
Financieel belang (x € 1.000)	Begrote bijdrage 2017	Werkelijke bijdrage 2017	Eigen vermogen		Vreemd vermogen	
			31-12-2016	31-12-2017	31-12-2016	31-12-2017
	0	0	0	0	6.853	n.n.b.

Omgevingsdienst Rivierenland (ODR)						
<b>Vestigingsplaats</b>	Tiel					
<b>Rechtspositie</b>	Gemeenschappelijke regeling					
<b>Doelstelling</b>	Rijk, Provincie en gemeenten willen de kwaliteit van vergunningverlening, toezicht en handhaving op het gebied van volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieu verbeteren. Daarom is een uitvoeringsorganisatie opgericht die taken op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving uitvoert.					
<b>Bestuurlijk belang</b>	Alle betrokkenen zijn vertegenwoordigd met 1 collegelid in het Algemeen Bestuur. Het Dagelijks Bestuur bestaat naast de voorzitter uit 3 leden.					
<b>Betrokkenen</b>	De deelnemers zijn Provincie Gelderland en de gemeenten Buren, Culemborg, Geldermalsen, Lingewaal, Maasdriel, Neder-Betuwe, Neerijnen, Tiel, West Maas en Waal en Zaltbommel.					
<b>Relatie met programma's</b>	1. Veiligheid					
<b>Financieel belang (x € 1.000)</b>	<b>Begrote bijdrage 2017</b>	<b>Werkelijke bijdrage 2017</b>	<b>Eigen vermogen</b>		<b>Vreemd vermogen</b>	
			<b>31-12-2016</b>	<b>31-12-2017</b>	<b>31-12-2016</b>	<b>31-12-2017</b>
	869	745	672	701	1.034	2.470

<b>Bedrijfsvoeringsorganisatie West-Betuwe</b>						
<b>Vestigingsplaats</b>	Culemborg					
<b>Rechtspositie</b>	Gemeenschappelijke regeling					
<b>Doelstelling</b>	Het behartigen van de gemeenschappelijke belangen van de deelnemende gemeenten op het terrein van de bedrijfsvoeringstaken met als doel het verlagen van kosten, het verhogen van de kwaliteit, het verminderen van de kwetsbaarheid en het bieden van kansen aan medewerkers.					
<b>Bestuurlijk belang</b>	Iedere deelnemer wijst 1 lid van het bestuur aan. Het bestuur kiest uit zijn midden een voorzitter en een plaatsvervangend voorzitter.					
<b>Betrokkenen</b>	De deelnemers zijn de gemeenten Culemborg, Geldermalsen en Tiel.					
<b>Relatie met programma's</b>	-					
<b>Financieel belang (x € 1.000)</b>	<b>Begrote bijdrage 2017</b>	<b>Werkelijke bijdrage 2017</b>	<b>Eigen vermogen</b>		<b>Vreemd vermogen</b>	
			<b>31-12-2016</b>	<b>31-12-2017</b>	<b>31-12-2016</b>	<b>31-12-2017</b>
	4.290	4.471	0	0	2.891	4.258

## Deelnemingen

<b>BNG Bank</b>	
<b>Vestigingsplaats</b>	Den Haag
<b>Rechtspositie</b>	NV
<b>Doelstelling</b>	BNG Bank is de bank van en voor overheden en instellingen op het gebied van volkshuisvesting, gezondheidszorg, onderwijs, cultuur en openbaar nut (publieke sector). Met specifieke financiële dienstverlening draagt BNG Bank bij aan zo laag mogelijke kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger. Daarnaast streeft BNG Bank naar een redelijk rendement voor haar aandeelhouders.
<b>Bestuurlijk belang</b>	De gemeente heeft als aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders een bestuurlijk belang. De gemeente heeft 36.803 aandelen met een nominale waarde van € 92.008.
<b>Betrokkenen</b>	De Staat is houder van de helft van de aandelen. De andere helft is in handen van gemeenten, provincies en een waterschap.
<b>Relatie met programma's</b>	Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien

<b>Vitens N.V.</b>	
<b>Vestigingsplaats</b>	Utrecht
<b>Rechtspositie</b>	NV
<b>Doelstelling</b>	Het doel van Vitens is de uitoefening van een publiek (drink)waterbedrijf in de ruimste zin van het woord. Dat houdt onder meer in: winning, productie, transport, verkoop en distributie van water en verder het verrichten van alles dat met de publieke watervoorziening verband houdt of daarvoor bevorderlijk kan zijn.
<b>Bestuurlijk belang</b>	De aandeelhouders hebben geen directe bemoeienis met de dagelijkse gang van zaken binnen het bedrijf. Een Raad van Commissarissen houdt toezicht. De gemeente Tiel heeft als aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders een bestuurlijk belang. Twee keer per jaar is er een aandeelhoudersvergadering. Daarin wordt gestemd over nieuwe tariefvoorstellen en wordt het jaarverslag vastgesteld. De aandeelhouders krijgen jaarlijks dividend uitgekeerd. De gemeente Tiel bezit 42.728 gewone aandelen.
<b>Betrokkenen</b>	Behalve Nuon zijn gemeenten en provincies in het voorzieningsgebied aandeelhouder van Vitens, dat is opgezet als een naamloze vennootschap.
<b>Relatie met programma's</b>	Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien

Stichting beheer aandelen Logistieke Hotspot Rivierenland						
<b>Vestigingsplaats</b>	Tiel					
<b>Rechtspositie</b>	Stichting					
<b>Doelstelling</b>	Het doel van de stichting is vooral gelegen in het administreren van de aandelen in het kapitaal van de Logistieke Hotspot Rivierenland BV.					
<b>Bestuurlijk belang</b>	Het bestuur bestaat uit zes personen die op voordracht van verschillende groepen certificaathouders ('bloedgroepen') zijn benoemd. De zes bloedgroepen bestaan uit: groep 1 – gemeenten, groep 2 – Provincie Gelderland en de Ontwikkelingsmaatschappij Oost Nederland, groep 3 – bedrijven Logistiek, groep 4 – Ontwikkelaars, bouwbedrijven, installatiebedrijven, groep 5 – Agro bedrijven en groep 6 – Financiële instellingen en overige partijen. Voor de uitvoering van activiteiten is de Logistieke Hotspot Rivierenland BV opgericht. De Stichting is enig aandeelhouder hiervan. De gemeente heeft met 200 certificaten geen directe zeggenschap maar kan haar zeggenschap uitoefenen via de bestuurder vanuit groep 1. De bestuurder vanuit groep 1 heeft 20% zeggenschap in de Stichting.					
<b>Betrokkenen</b>	Diversen, zie onderverdeling in 'bloedgroepen'.					
<b>Relatie met programma's</b>	5. Ruimtelijke en Economische Ontwikkeling					
<b>Financieel belang (x € 1.000)</b>	<b>Begrote bijdrage 2017</b>	<b>Werkelijke bijdrage 2017</b>	<b>Eigen vermogen</b>		<b>Vreemd vermogen</b>	
			<b>31-12-2016</b>	<b>31-12-2017</b>	<b>31-12-2016</b>	<b>31-12-2017</b>
	2	2	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.





## G. Grondbeleid

### Inleiding

In de paragraaf grondbeleid komt elk jaar aan bod hoe de gemeente het grondbeleid inzet om de bestuurlijke doelen te bereiken. Daarnaast heeft het grondbeleid een grote financiële impact. De eventuele baten, maar vooral de financiële risico's zijn van belang voor de financiële positie van de gemeente. De financiële ruimte bepaalt mede de mogelijkheid om de stedelijke ontwikkelingsambities de komende jaren waar te kunnen maken.

In deze paragraaf wordt inzicht gegeven in de ontwikkeling van de grondexploitaties van de gemeente in 2017.

### Beleid

Het grondbeleid vervult een ondersteunende rol bij het realiseren van gemeentelijke beleidsdoelstellingen. Daarnaast heeft het grondbeleid een grote financiële impact. De eventuele baten, maar vooral de financiële risico's zijn van belang voor de financiële positie van de gemeente. De financiële ruimte bepaalt de mogelijkheid om de stedelijke ontwikkelingsambities waar te kunnen maken.

Grondbeleid staat niet op zichzelf. Er bestaat samenhang met andere beleidskaders op het gebied van wonen, economie, planologie en ruimtelijk ordening, verkeer enzovoorts. Tiel heeft op veel gebieden al richtinggevende beleidskaders opgesteld. Deze zijn samengebundeld in een structuurvisie.

De wijze waarop invulling wordt gegeven aan het grondbeleid is afhankelijk van de opgave waar de gemeente de komende jaren voor staat. In het Coalitieakkoord 2018-2022 wordt gesproken over een inhaalslag door in deze periode circa 200 woningen per jaar te realiseren.

De kern van het Tielse grondbeleid is samenwerking. Dat wil zeggen dat de gemeente met private partijen afspraken maakt over de gewenste ontwikkelingen in het te exploiteren gebied. De reden hiervoor ligt in het feit dat de meeste strategische grondposities in handen zijn van private partijen, die zelf in staat worden geacht de bestemming te realiseren. De gemeente heeft zelf op beperkte schaal grond in bezit. Door de beperkte gemeentelijke grondposities zijn de financiële risico's (rente, afwaardering) relatief beperkt.

## Financiële positie

### Algemene prognose en ontwikkelingen

De grondexploitaties zijn bijgesteld naar de situatie per 1-1-2018. Hierbij is een percentage van 1,5% voor de rekenrente aangehouden en 2% voor de disconteringsvoet (volgens BBV regels). Voor de jaarlijkse kostenstijging wordt een percentage van 3% aangehouden. Omdat er weinig inkomsten worden verwacht is de jaarlijkse opbrengstenstijging op 0% gehouden, zoals voorgaande jaren.

De onderstaande tabel geeft inzicht in het verloop van de boekwaarde van de lopende projecten over 2017. Een negatieve waarde in de tabel betekent dat er meer kosten dan opbrengsten zijn gemaakt.

Project	Boekwaarde 01-01-2017	Uitgaven 2017	Rente 2017	Inkomsten 2017	Boekwaarde 31-12-2017
Slokker	1.661.048 (N)	9.303	33.221(N)	-	1.703.572(N)
Passewaaij buurt 7	2.714.796 (V)	3.081.950	54.296 (V)	726.416	413.559 (V)
Industrieweg/v.Dijkhuizen	1.108.687 (N)	27.647	22.174 (N)	-	1.158.508 (N)*
Muggenborch	716.647 (N)	88.729	14.333 (N)	169.562	649.441 (N)
Vahstal	2.470.814 (N)	43.227	49.416 (N)	-	2.563.457 (N)**
<b>Totaal boekwaarde</b>	<b>3.242.400 (N)</b>	<b>3.250.856</b>	<b>64.848 (N)</b>	<b>895.978</b>	<b>5.661.419 (N)</b>

\*Het project wordt binnen de grondexploitatie per 31-12-2017 afgesloten. Voor het verlies van dit project is een verliesvoorziening gevormd. Voor de nog uit te voeren civiele werkzaamheden, de nog te betalen plankosten en schadeloosstelling wordt een voorziening gevormd. Deze voorziening wordt ook uit de eerder voor dit project gevormde verliesvoorziening, gedekt.

\*\*Het project wordt binnen de grondexploitatie per 31-12-2017 afgesloten. Voor het verlies van dit project is een verliesvoorziening gevormd van € 2.200.392. De gemeentelijke eigendommen gaan met de resterende boekwaarde van € 363.064 over naar de materiële vaste activa.

### **De voortgang over 2017 per lopend project is als volgt:**

#### **Slokker**

In 2008 is met ontwikkelaar Slokker een overeenkomst gesloten over de verkoop van de gemeentelijke gronden op Bleekveld West, met als doel ter plaatse appartementen te realiseren. In afstemming met Zinder wordt beoogd hier een groot binnenstedelijk gebied te ontwikkelen. In 2014 is door Slokker en de gemeente nader onderzoek gedaan naar de veranderende marktomstandigheden en de toekomstverwachtingen. Conclusie van Slokker was dat appartementen (het oorspronkelijke plan) commercieel niet interessant waren om te ontwikkelen, maar grondgebonden woningen wel. Door de gemeente is er voor gekozen om de ontwikkeling van de woningmarkt de komende jaren af te wachten en het plan voor de grondgebonden woningen niet verder in voorbereiding te nemen. Insteek was om bij voldoende herstel van de woningmarkt alsnog de beoogde appartementen te ontwikkelen.

In 2017 is er in Tiel een duidelijk zichtbaar herstel van de woningmarkt opgetreden. Dit heeft er toe geleid dat de gesprekken met Slokker weer zijn opgepakt en dat door de gemeente onafhankelijk advies is gevraagd over de marktpotenties van het gebied in de huidige woningmarkt. In 2018 zullen de gesprekken met Slokker worden vervolgd en zal naar verwachting nadere besluitvorming aan de raad worden gevraagd. Een start bouw wordt niet eerder verwacht dan medio 2020.

De locatie wordt momenteel gebruikt als parkeerplaats. Tijdens de bouw van de bioscoop (naar verwachting 2019) zal een deel van de locatie worden gebruikt voor bouwketen en de opslag van materiaal.

De boekwaarde bedraagt € 1.703.572 nadelig per 31-12-2017. De verhoging van € 42.524 ten opzichte van de boekwaarde van 2016 bestaat uit rentelasten en plankosten. De nog te maken kosten en de verwachte opbrengst zijn geïndexeerd. Het verwachte eindsaldo in 2021 wordt hierdoor € 322.948 voordelig en de netto contante waarde per 1-1-2018 € 304.276 voordelig. Gedurende de looptijd van dit project worden nog circa € 310.750 kosten verwacht. Deze kosten bestaan uit bouwrijp maken van het plangebied en plankosten. De verwachte opbrengst is de verkoopprijs van dit perceel en bedraagt circa € 2.4 mln.

Een uitgebreide toelichting van de risico's binnen dit project is terug te vinden in de risicoanalyse grondexploitaties 2017.

#### **Passewaaij buurt 7**

De Wijk Passewaaij is ontwikkeld als uitbreidingslocatie voor Tiel om hiermee een groot deel van de woningbehoefte in Tiel te faciliteren. In 2017 is verder vormgegeven aan de voorlopig laatste buurt van Passewaaij, buurt 7. In totaal komen er in buurt 7 circa 540 woningen, waarvan circa 410 grondgebonden woningen.

De ontwikkelcombinatie Passewaaij 7CV ontwikkelt buurt 7 voor eigen rekening en risico op basis van een samenwerkingsovereenkomst met de gemeente. De ontwikkelaar is verantwoordelijk voor de bouw van woningen, aanleg openbare ruimte en alle facetten die hiermee samenhangen. Als buurt 7 volledig is gerealiseerd is de gemeente eigenaar van alle openbare ruimte.

Naast woningen zal er in buurt 7 door de gemeente een Integraal Kind Centrum (IKC) gerealiseerd worden. Het IKC maakt geen onderdeel meer uit van de afspraken met de ontwikkelaar van buurt 7 en betreft een zelfstandige ontwikkeling op gemeentelijke gronden.

Naar verwachting zullen in 2019 de laatste woningen van buurt 7 worden opgeleverd.

De boekwaarde bedraagt € 413.559 voordelig per 31-12-2017. Deze boekwaarde is ten opzichte van de boekwaarde eind 2016, groot € 2.714.796, veel lager. In 2017 is € 3 mln. winst genomen. Deze winst is in de business case Westluidense Poort bestemd ter dekking van een gedeelte van kapitaallasten Westluidense Poort, openbare ruimte. De berekening van deze winstneming is gebeurd met inachtneming van het voorzichtigheidsbeginsel. De tussentijdse winstneming betreft een verplichting die voortkomt uit de nieuwe regels van de commissie BBV. De nog te maken kosten zijn geïndexeerd. Het verwachte eindsaldo in 2019 bedraagt € 354.871 voordelig en de netto contante waarde per 1-1-2018 € 341.091 voordelig. Gedurende de looptijd van dit project worden nog circa € 375.400 kosten verwacht. Deze kosten bestaan uit civiele kosten en plankosten. De verwachte opbrengst betreft de exploitatiebijdrage en bedraagt € 314.000.

Een uitgebreide toelichting van de risico's binnen dit project is terug te vinden in de risicoanalyse grondexploitaties 2017.

### **Industrieweg/Van Dijkhuizen**

De realisatie van een tankstation en kantoor aan de Industrieweg heeft een nauwe samenhang met de inmiddels deels gesloopte opstallen van Van Dijkhuizen aan de Havendijk-Echteldsedijk (voor de zomervakantie van 2018 zullen alle opstallen verwijderd zijn). Hierdoor kan invulling worden gegeven aan het masterplan Waalfront.

In de ondertekende vaststellingsovereenkomst van 2013 is bepaald dat de gemeente medewerking verleent aan het realiseren van een nieuw tankstation aan de Industrieweg. De betreffende gronden zijn in eigendom van derden. Met de eigenaren is tot nu toe geen minnelijk overeenstemming bereikt. In 2017 is daarom gestart met een onteigeningsprocedure voor de benodigde gronden. In 2014 is door Van Dijkhuizen nader gekeken naar de financiële consequenties van de grondverwerving en de ontsluitingsmogelijkheden van het tankstation. In 2017 is ook het bestemmingsplan voor het tankstation door de raad vastgesteld. Dit bestemmingsplan is inmiddels onherroepelijk van kracht geworden.

Naar verwachting wordt in 2019 gestart met de bouw van het tankstation.

Het project wordt binnen de grondexploitatie per 31-12-2017 afgesloten. Voor dit project is per 31-12-2017 een verliesvoorziening gevormd van € 2.260.205.

Voor de nog uit te voeren civiele werken, nog te betalen plankosten en VTU en de nog uit te betalen schadeloosstelling wordt een aparte voorziening gevormd. Inmiddels ligt er een tekening (zie bijlage) van het kruispunt en wordt steeds duidelijker welke werkzaamheden moeten worden uitgevoerd. De hiervoor te vormen voorziening bedraagt € 1.101.697.

Na beëindiging per 31-12-2017 bedraagt het resultaat € 1.158.508 (excl. de voorziening nog uit te geven kosten). Om dit negatieve resultaat te dekken wordt de reeds gevormde verliesvoorziening grondexploitatie ingezet. Deze verliesvoorziening wordt tevens als dekking gebruikt voor de afzonderlijke voorziening nog te maken kosten.

### **Muggenborch**

Aan de Muggenborch in Kapel Avezaath is er ruimte voor de uitgifte van 10 vrije kavels voor vrijstaande woningen. In de afgelopen 3 jaren zijn 7 kavels verkocht. In 2017 is er, tegen de verwachting in, slechts 1 kavel verkocht. Er resteren nog drie kavels.

De boekwaarde bedraagt € 649.441 nadelig per 31-12-2017. De verlaging van € 67.027 ten opzichte van de boekwaarde van 2016 betreft rentelasten en plankosten en een opbrengst van verkoop van het perceel. De nog te maken kosten zijn geïndexeerd. Het verwachte eindsaldo in 2018 wordt hierdoor € 350.316 nadelig en de netto contante waarde per 1-1-2018 € 343.447 nadelig. Hiervoor is een verliesvoorziening getroffen van € 343.447, gelijk aan het negatieve resultaat. Gedurende de looptijd van dit project worden nog circa € 210.312 kosten verwacht. Deze kosten bestaan uit civiele kosten en plankosten. De verwachte opbrengst is de verkoop van percelen en bedraagt circa € 480.905. Een uitgebreide toelichting van de risico's binnen dit project is terug te vinden in de risicoanalyse grondexploitaties 2017.

### **Vahstal**

Het Vahstal-terrein is deels eigendom van de gemeente en deels eigendom van een ontwikkelaar. Omdat in 2016 geen vraag was naar appartementen is door de gemeenteraad als richting gekozen om het gehele Vahstalterrein te ontwikkelen tot grondgebonden woningen. Voor deze keuze is nog geen financiële dekking aanwezig. Hierover moet nog besluitvorming plaatsvinden. Het is niet meer realistisch dat de grondexploitatie in de huidige vorm wordt ontwikkeld. Gelet op de boekhoudregels (BBV) wordt het project daarom per 31-12-2017 afgesloten binnen de grondexploitatie. Voor het verlies van dit project is een verliesvoorziening gevormd van € 2.200.392. De boekwaarde van € 2.563.457 wordt met deze voorziening grotendeels afgeboekt. De gemeentelijke eigendommen binnen het projectgebied gaan met de resterende boekwaarde van € 363.064 over naar de materiële vaste activa.

De gronden die in eigendom zijn van de gemeente zijn grotendeels via een onteigeningsprocedure verworven. De rechtszaak over de hoogte van de vergoeding die de gemeente in dit verband aan Vahstal moet betalen loopt nog steeds (door de Hoge Raad is de zaak terugverwezen naar het hof vanwege een motiveringsgebrek bij een onderdeel van de uitspraak van de rechtbank).

**Vennootschapsbelasting (VPB)**

Met ingang van 1 januari 2016 is de VPB een feit. De gemeente heeft voor de grondexploitaties een Quicksan gemaakt. De uitkomst hiervan is dat de gemeente niet VPB-plichtig is voor dit onderdeel. Ondanks dat er notities zijn verschenen over Grondexploitaties en de VPB zijn er landelijk nog veel vragen over de precieze interpretatie van de regels.

**Reserves en voorzieningen**

Een van de financiële uitgangspunten bij grondexploitatie is het toepassen van het voorzichtigheidsbeginsel. Dit betekent dat bij de verwachting van verliezen direct een voorziening getroffen moet worden. Conform het BBV is daarom een verliesvoorziening gevormd. Het betreft hier verliezen en tekorten op basis van genomen bestuurlijke besluiten, evenals afdekking van een aantal ontwikkelrisico's.

De grondexploitatie van onze gemeente kent een reserve en een voorziening, respectievelijk de Algemene Reserve Grondexploitatie en de Verliesvoorziening Grondexploitatie. Verder is er een risico-analyse opgesteld. Op basis van de geactualiseerde grondexploitaties zijn de risico's per project geïnventariseerd en gewaardeerd.

**De verliesvoorziening Grondexploitatie**

Voorzieningen zijn vermogensbestanddelen die binnen de BBV als vreemd vermogen worden aangemerkt en niet vrij te besteden zijn. Voorzieningen moeten dekkend zijn voor de achterliggende verplichtingen of risico's waarvoor ze gevormd zijn. Voor het onderstaande project is een verliesvoorziening getroffen.

Project	Verliesvoorziening 2017
Muggenborch	343.447

Jaarlijks wordt bij de jaarrekening gezien of de voorziening nog toereikend is.

**De Algemene Reserve Grondexploitaties**

Deze reserve betreft een buffer voor het opvangen van risico's en tegenvallers.

De voeding van de reserve vindt plaats uit voordelige saldi van afgesloten grondcomplexen en rentetoevoeging. De ARG wordt niet meer uitsluitend gevoed uit winstgevende projecten. Door het hanteren van een facilitair grondbeleid en de gevolgen van de economische crisis van de afgelopen jaren, zijn de resultaten van winstgevende projecten niet altijd meer toereikend. De huidige reserve bedraagt na vaststelling van de jaarrekening 2017 € 4.810.567. Vanuit de ARG wordt jaarlijks een bedrag onttrokken voor de kapitaallasten van Westluidense Poort. Deze jaarlijkse onttrekking loopt tot en met 2032 en bedraagt totaal € 4.065.000. In 2019 wordt het positieve eindresultaat van het project Passewaaij buurt 7, groot circa € 340.000, toegevoegd aan ARG. De algemene reserve grondexploitatie maakt onderdeel uit van het weerstandsvermogen.

### Uitgaven /inkomsten

Voor de lopende grondexploitatieprojecten is een grondexploitatie opgesteld. In deze grondexploitaties is de looptijd gefaseerd in jaarschijven om inzicht te verschaffen in de verwachte uitgaven en opbrengsten per project.

In 2017 is binnen deze projecten € 314.997 uitgegeven. Naast de uitgaven staat een bedrag van € 895.978 aan inkomsten tegenover. Verder is er binnen het project Passewaaij buurt 7 een winst van € 3 mln genomen. De projecten Industrierweg/v Dijkhuizen en Vahstal zijn per 31-12-2017 afgesloten binnen de grondexploitatie. Daarmee bedraagt de boekwaarde van de grondexploitatie projecten per 01-01-2018 € 1.939.454.

De onderstaande tabel geeft inzicht in het verloop van de uitgaven per project over de looptijd vanaf 2018. Dit betreffen nominale bedragen. Hierin zijn geen rentelasten en indexeringen verwerkt.

Project	2018	2019	2020	2021
Slokker	43.000	119.000	110.000	39.000
Passewaaij buurt 7	199.500	170.500	-	-
Muggenborch	210.000	-	-	-
<b>Totaal per jaar</b>	<b>452.500</b>	<b>289.500</b>	<b>110.000</b>	<b>39.000</b>

De onderstaande tabel geeft inzicht in het verloop van de inkomsten per project over de looptijd vanaf 2018.

Project	2018	2019	2020	2021
---------	------	------	------	------

Slokker	-	-	-	2.489.000
Passewaaij buurt 7	314.000	-	-	-
Muggenborch	480.000	-	-	-
<b>Totaal per jaar</b>	<b>794.000</b>	-	-	<b>2.489.000</b>

### Risicoanalyse

Met het opstellen van de jaarrekening is voor de grondexploitatieprojecten een risicoanalyse opgesteld. Op basis van de geactualiseerde grondexploitaties en boekwaarden per 1-1-2018 zijn de risico's per project geïnventariseerd en gewaardeerd.

De risicobedragen zijn "gewogen". Dat wil zeggen dat de in bedragen gekwantificeerde risico's zijn vermenigvuldigd met de ingeschatte kans dat deze risico's zich ook daadwerkelijk voordoen. Hierbij is alleen rekening gehouden met de negatieve risico's. Vanuit het voorzichtigheidsbeginsel worden positieve risico's niet op voorhand ingeboekt. De risico's worden meegenomen in de beoordeling van het totale weerstandsvermogen van de gemeente.

Een uitgebreide toelichting op de wijze van risicoanalyse en de geïnventariseerde projectrisico's kunt u terugvinden in Risicoanalyse grondexploitaties 2017, die als geheime bijlage aan de raad wordt aangeboden.

### Uitgangspunten risicoanalyse

Aan de voorbereiding en uitvoering van grondexploitatieprojecten zijn financiële risico's verbonden. Vanuit het principe van verantwoord ondernemen, maar ook vanuit de geldende regelgeving, is de gemeente gehouden om deze risico's adequaat af te dekken.

Een project heeft een vastgestelde grondexploitatie als de raad bij de vaststelling van het plan ook expliciet heeft ingestemd met de grondexploitatie. Projecten zonder vastgestelde grondexploitatie bevinden zich in de initiatief- of planfase.

Voor de berekening van het risico is voor projecten in de initiatief- en definitiefase uitgegaan van het exit-scenario: wat zijn de consequenties als het project nu stopt en niet wordt uitgevoerd? Dit risico kan worden gekwantificeerd onder voorbehoud van de huidige boekwaarde. Immers, als het project nu wordt beëindigd zal de huidige boekwaarde moeten worden afgedekt. Hierbij wordt rekening gehouden met eventuele waarde van gronden en opstallen. Ook wordt de kans ingeschat dat dit exit-scenario zich zal voordoen.

### Risicoprofielen



Risicoprofielen wijzigen in de tijd, door voortschrijdend inzicht. De risicoanalyse dient daarom periodiek geactualiseerd te worden. Voor de geïnventariseerde risico's is beoordeeld wat het financiële effect is dat optreedt indien het risico zich voordoet. Voor elk van deze financiële effecten is ingeschat wat de kans is dat het zich zou kunnen voordoen (het risicoprofiel). Het financiële effect is vermenigvuldigd met het risicoprofiel.



## H. Grote projecten

### Inleiding

In 2013 heeft de rekenkamer in opdracht van de raad een onderzoek uitgevoerd betreffende "Grote projecten in Tiel".

In mei 2016 heeft de raad de rolverdeling tussen de ambtelijke organisatie, het college en de raad vastgelegd bij grote gemeentelijke (ruimtelijke) projecten. Wie beslist wanneer, waarover en wie wordt wanneer, waarover geïnformeerd? Hoe hoger de bestuurlijke relevantie, hoe groter de betrokkenheid van de raad.

Bij grote projecten is de gemeente initiatiefnemer en heeft de regie op de realisatie van het project. Zij neemt in elke fase de GO/NO GO besluiten. Om te bepalen of een project als "groot" kan worden aangemerkt is gekeken naar de volgende criteria:

1. de (financiële) omvang
2. de aard (complexiteit)
3. de (politiek bestuurlijke) risico's
4. de maatschappelijke impact

Op grond hiervan is een projectenkalender opgesteld. Deze projectenkalender geeft een concern breed overzicht van alle als "groot" aangemerkte gemeentelijke projecten in het ruimtelijke domein. De projectenkalender is als bijlage opgenomen in deze paragraaf.

Door het opnemen van een aparte paragraaf Grote Projecten in de jaarrekening is de informatievoorziening over grote ruimtelijke gemeentelijke projecten geborgd.

De "Grote projecten" zijn allen investeringsprojecten, met uitzondering van het project Westluidense Poort. Dit project bestaat uit een grondexploitatie en uit een vastgoedexploitatie.

## Westluidense Poort

Projectnummer:	850521
Coördinerend collegelid:	L. Verspuij
Ambtelijk opdrachtgever:	I. van der Valk
Projectleider:	F. Bloem
Einddatum:	eind 2017

Relevante besluiten	
Datum besluit	Onderwerp
15-12-2010	Raadsbesluit: Instemmen met ontwikkelplan en businesscase Westluidense Poort
20-03-2012	Collegebesluit: Vaststelling outputspecificaties
16-07-2013	Collegebesluit: Gunning PPS Westluidense Poort
18-03-2015	Uitspraak Raad van State. Wijzigingsplan onherroepelijk

### Kerninformatie:

Het eindresultaat van de Publiek-Private Samenwerking (PPS) Westluidense Poort is:

- Centrum voor Cultuur, educatie en informatie, bibliotheek (Cultuurcluster)
- 588 openbare ondergrondse parkeerplaatsen
- Mogelijkheid tot bouw 16 grondgebonden woningen
- Mogelijkheid tot bouw 8 appartementen
- Openbare ruimte
- 25 jaar onderhoud en facilitaire dienstverlening in het Cultuurcluster en de Openbare parkeergarage

Ook is met de bioscoopexploitant van de huidige Metro-bioscoop een intentieovereenkomst gesloten om op de plaats van de oude bibliotheek, grenzend aan het project Westluidense Poort, een nieuwe bioscoop te realiseren. Dit zal buiten de business case WLP plaats gaan

vinden. De business case WLP is afgesloten.

### **Algemeen**

De aanleiding voor de ontwikkeling van de Westluidense Poort is te vinden in het Masterplan Waalfront. Onderdeel van het programma Waalfront is de ontwikkeling van de drie stedelijke poorten in de stad; de Westluidense Poort, de Santwijkse Poort en de Burense Poort.

De planvorming voor de Westluidense Poort is in 2008 gestart. In december 2010 heeft de Raad ingestemd met het Ontwikkelplan Westluidense Poort. Doel van dit plan is het creëren van een aantrekkelijke binnenstadsentree, de “Cultuur Poort”, het clusteren van culturele instellingen en het voorzien in een ondergrondse parkeergarage.

Voor de aanbesteding van de ontwikkeling Westluidense Poort is gekozen voor een Concurrentiegerichte Dialoog. Met de Concurrentiegerichte Dialoog is nagestreefd om, met een drietal geselecteerde partijen, te komen tot drie geldende inschrijvingen binnen een vastgesteld budget. Op 11 juni 2013 zijn drie inschrijvingen ingediend. Na beoordeling van de inschrijvingen heeft het college op 16 juli 2013 besloten dat de ontwikkeling van de Westluidense Poort gegund werd aan VolkerWessels Bouw & Vastgoedontwikkeling. Op 12 september 2013 is het contract gesloten en vanaf dat moment is het project definitief gegund aan VolkerWessels Bouw & Vastgoedontwikkeling.

### **Actueel / planning**

Na gunning is gestart met het uitwerken van het Voorlopige ontwerp naar een Definitief ontwerp. Het Definitieve ontwerp is 30 januari 2014 ter acceptatie aangeboden en geaccepteerd. Het Wijzigingsplan Westluidense Poort is na de uitspraak van de Raad van State op 18 maart 2015 onherroepelijk geworden. Ook de Omgevingsvergunning voor de bouw van de parkeergarage en het cultuurcluster is inmiddels onherroepelijk. In december 2014 is gestart met de daadwerkelijke bouwfase met het intrillen van de damwanden. Eind januari 2016 is het diepste punt van de bouwkuip bereikt. Vanaf dat moment is gestart met de opbouw van eerst de parkeergarage en daarna het cultuurcluster. Januari 2017 is het hoogste punt gevierd. In 2017 zijn zowel de parkeergarage als het cultuurcluster opgeleverd en in gebruik genomen. Hiermee is het project afgerond.

### **Financieel**

Per 31-12-2017 is dit project gesloten. Er is nog een aantal kosten te verwachten die verband houden met de afsluiting van het project. De budgetten hiervoor worden gereserveerd zodat er dekking is voor deze kosten in 2018. De business case bestond uit een grond- en een

vastgoedexploitatie. De grondexploitatie betreft het bouwrijp maken van de bouwkavels, het inrichten van het openbaar gebied, grondverkoop ten behoeve van de woningbouw, de gerealiseerde plankosten tot start uitvoering (2014) en het deel van de plankosten vanaf 2015 wat toerekenbaar is aan de grondexploitatie. In de vastgoedexploitatie wordt het nieuwe cultuurcluster en de parkeergarage (inclusief bijkomende plankosten) gerealiseerd. Daarnaast waren er in de business case nog frictiekosten opgenomen voor de overgang naar een nieuwe cultuurorganisatie (met name personeelslasten). Per saldo kan de totale investering worden afgedekt waardoor sprake is van een sluitende business case. De investering in de parkeergarage en het cultuurcluster worden opgenomen op de gemeentelijke balans in de vorm van structurele jaarlasten.

Per 31-12-2017 laat de totale business case een positief eindresultaat zien van circa € 870.000. In 2018 worden nog uitgaven van de totale business case verwacht van circa € 465.000. Dit betreft met name de frictiekosten voor de nieuwe cultuurorganisatie. Daarnaast bestaan er nog risico's die kunnen leiden tot uitgaven.

Een uitgebreide omschrijving van de risico's is terug te vinden in de Risicoanalyse 2017.

**Burense Poort (brug/parkeren)**

Projectnummer:	850530
Coördinerend collegelid:	M. Melissen
Ambtelijk opdrachtgever:	I. van der Valk
Projectleider:	B. Bosman
Einddatum:	eind 2019

Relevante besluiten	
Datum besluit	Onderwerp
23-03-2011	Collegebesluit: Instemmen met projectvoorstel
01-05-2013	Memo commissie Ruimte: Stand van zaken en vervolgproces
11-09-2013	Collegebesluit: Aankoop Boterkampsteeg
18-03-2015	Raadsbesluit: Instemmen met stedenbouwkundige visie met als belangrijk onderdeel nieuwbouw van Albert Heijn aan westzijde van Molenstraatje
28-10-2015	Raadsbesluit: Instemmen met schetsontwerp met als belangrijk onderdeel verbouw van de huidige Albert Heijn aan de oostzijde van het Molenstraatje
15-12-2015	Collegebesluit: Instemmen met overeenkomsten met Ahold Vastgoed en ABN-AMRO
12-06-2017	Collegebesluit: vaststellen concept stedenbouwkundig model, met daarin: <ul style="list-style-type: none"> <li>- een herinrichting van de openbare ruimte tussen de Albert Heijn en de brug over het Hoogeinde, inclusief wandelverbinding en aanleg van een integraal parkeerterrein tussen Albert Heijn en het Burg. Hasselmanplein;</li> <li>- een verplaatsing van de in- en uitgang van Albert Heijn naar de nieuwe wandelverbinding en verplaatsing van laad- en los mogelijkheid naar de zijde van de Veemarkt;</li> </ul>

	<ul style="list-style-type: none"><li>- een voetgangersbrug over de gracht (inmiddels gerealiseerd);</li><li>- een verhoging van de stedenbouwkundige kwaliteit van het gebied</li></ul>
04-07-2017	Informatienota over het concept-stedenbouwkundig model en de stand van zaken behandeld in de commissie Ruimte.

**Kerninformatie:**

De Burense Poort krijgt een nieuw gezicht. Door de nieuwe inrichting ontstaat onder andere een veilige en prettige verbinding met de binnenstad. Daarnaast wordt er gezorgd voor voldoende parkeergelegenheid. Doelstelling is dat de binnenstad profiteert van de ontwikkeling.

**Algemeen**

De Burense Poort vormt één van de drie poorten richting de binnenstad. In het masterplan Stationsgebied is de ambitie uitgesproken om op deze locatie een centrummilieu te ontwikkelen met een mix van wonen, werken en detailhandel. Daarnaast moet binnen de Burense Poort invulling worden gegeven aan de "gemeentelijke" parkeervraag ten behoeve van de binnenstad.

De gemeente is een belangrijke grondeigenaar binnen het gebied. Daarnaast hebben een beperkt aantal andere partijen eigendom in het gebied.

In de detailhandelsnota is aangegeven dat de Burense Poort moet worden ontwikkeld als boodschappencentrum met een doorsteek naar het winkelgebied van de binnenstad. De Burense Poort dient ook om invulling te geven aan de parkeervraag voor de binnenstad. In dit verband wordt uitgegaan van het realiseren van 225 van de 250 parkeerplaatsen die gelden als harde gemeentelijke parkeeropgave voor de westzijde van de binnenstad. Invulling van deze behoefte is flexibel en hangt af van toekomstige ontwikkelingen c.q.



gemeentelijke keuzes.

### **Actueel/Planning**

In 2017 heeft het college een stedenbouwkundig model vastgesteld voor de herinrichting van het openbare gebied incl. parkeerterrein. De geplande proefperiode om de drie parkeerterreinen van de Burense Poort als één terrein te laten functioneren heeft vertraging opgelopen door fiscaal-juridische belemmeringen ten gevolge van het overlijden van de heer Mulders Sr. De consequenties hiervan voor de oorspronkelijke plannen worden in 2018 in beeld gebracht.

### **Financieel**

In 2015 heeft de raad gelden beschikbaar gesteld voor de realisering van de tussenfase van de Burense Poort. Deze gelden zijn kaderstellend voor het op te stellen voorlopig ontwerp. In deze kaderstelling wordt uitgegaan van een tekort van € 1.980.000. In de begroting 2016 is ervan uitgegaan dat dit bedrag in 15 jaar wordt afgeschreven vanaf 2019.

In 2015 is het pand van de ABN-AMRO aangekocht. Het pand wordt tijdelijk verhuurd. Dit project heeft een boekwaarde van € 520.513 per 1-1-2018. Deze boekwaarde wijzigt jaarlijks door de rentelasten, plankosten en de ontvangen huurgelden.

**Fluvia Tiel / Vijverterrein**

Projectnummer:	850517
Coördinerend collegelid:	B. Brink
Ambtelijk opdrachtgever:	I. van der Valk
Projectleider:	O. Sancak
Einddatum:	december 2018

Relevante besluiten	
Datum besluit	Onderwerp
21-03-2012	Vaststelling door raad van masterplan gebiedsontwikkeling Haven-Kanaalzone
15-05-2013	Vaststelling door raad van Voorlopig Ontwerp (VO) FluviaTiel eerste fase
19-10-2013	Samenwerkingsovereenkomst publieke partijen (provincie Gelderland, gemeente Tiel, waterschap Rivierenland, DLG)
18-08-2015	Het gewijzigde VO is op 18 augustus 2015 ter kennisneming aan de Raad gestuurd
13-05-2016	Plan gepubliceerd op tendernet
18-11-2016	Gegund/ aanbesteed
18-11-2016	Informatienota over realisatie FluviaTiel fase 1 ter kennisneming aan de commissie Ruimte

**Kerninformatie:**

FluviaTiel, het gebied tussen de rivier de Waal, het Amsterdam-Rijnkanaal en de haven van Tiel, richten we opnieuw in. We maken een waterkerend landschap (klimaatdijk) langs de Waal. Een hogere en bredere dijk beschermt Tiel voor lange tijd tegen hoog water en draagt daarnaast bij aan minder kwel in Tiel Oost. In de Kleine Willemspolder ontwikkelen we natuur, komt er een geul met een zandstrandje en nemen recreatieve mogelijkheden toe door meer en betere ontsluitingen en struinpaden.

### **Algemeen**

Na de vaststelling van het masterplan gebiedsontwikkeling Haven-Kanaalzone - FluviaTiel – is de gebiedsontwikkeling in fases opgepakt. De eerste fase betreft de ontwikkeling van de Kleine Willemspolder tot een natuur- en recreatiegebied, de verbreding en verhoging van de Echteldsedijk (waterkerend landschap) – vanaf de Groene Krib tot aan het Amsterdam-Rijnkanaal – en ophoging van de binnendijkse plangebieden (Echteldsedijk, Vijverterrein en Vijverberg).

### **Actueel / planning**

De drager van dit landschap is de “klimaatdijk”. Met het realiseren van het project FluviaTiel fase 1 worden de verschillende projectdoelen behaald:

1. Dijkveiligheid: het realiseren van een robuuste waterkering, die voldoet aan de toekomstige eisen rond dijkveiligheid.
2. Kwelvermindering: het reduceren van kweloverlast in Tiel Oost.
3. Natuurontwikkeling: het realiseren van 32 ha nieuwe natuur in de vorm van verschillende natuurdoelen.
4. Recreatieve ontsluiting: het aantrekkelijk recreatief ontsluiten van de Kleine Willemspolder.
5. Randvoorwaarden stedelijke ontwikkeling: inrichten van het binnendijkse gebied zodat er optimale uitgangspunten worden gerealiseerd voor woningbouwontwikkeling door derden.

De afgelopen jaren zijn diverse onderzoeken uitgevoerd en zijn de kosten voor het project inzichtelijk geworden. Om de doelstellingen te kunnen behalen binnen het beschikbare budget is het eerder vastgestelde VO fors aangepast. De aanbesteding is in mei 2016 gestart. Dit heeft geresulteerd in een economisch meest voordelige inschrijving van de combinatie Vissers Ploegmakers van de Wetering binnen het gestelde budget. De gunning heeft plaats gevonden in november 2016. De uitvoering is gestart op 7 juli 2017. Uiterlijk 30 november 2018 moet het project gereed zijn.

### **Financieel**

Op basis van grof geraamde kosten zijn in het Stadscontract en in een aanvullende samenwerkingsovereenkomst afspraken gemaakt over de verdeling van de kosten. De opdrachtverlening past binnen de kaders zoals gesteld door de raad in het voorlopig ontwerp en het beschikbare budget.

Budget (incl.subsidies		besteed t/m 2017	restant
Provincie Gelderland	€ 4.200.000	€ 3.545.675	€ 654.325
Gemeente Tiel	€ 2.500.000	€ 1.421.686	€ 1.078.314
Waterschap Rivierenland	€ 500.000	€ 413.223	€ 86.777
DLG	€ 300.000	€ 123.967	€ 176.033
Future City	€ 117.526	€ 117.526	

**Santwijkse Poort**

Projectnummer:	850515
Coördinerend collegelid:	H.A. Driessen
Ambtelijk opdrachtgever:	I. van der Valk
Projectleider:	M. Bussink
Einddatum:	fase 1 en fase 2, april 2017

Relevante besluiten	
Datum besluit	Onderwerp
09-11-1998	Exploitatie-overeenkomst Echteldsedijk Synchroon (voorheen Johan Matser) en Gemeente Tiel
01-02-2012	Voorstel Initiatieffase
18-12-2014	Aankoop gronden Synchroon en beëindiging samenwerkingsovereenkomst
21-07-2015	Vaststellen uitgangspunten tijdelijke inrichting Fabriekslaantje
10-03-2016	Vaststellen DO en ontsluiting tijdelijk parkeren en groen Fabriekslaantje

**Kerninformatie:**

De gebiedsontwikkeling van de Santwijkse Poort wordt voorzien in een gefaseerde realisatie. De eerste fase is de aanleg van tijdelijke parkeerplaatsen en tijdelijk groen aan het Fabriekslaantje met een goede en veilige ontsluiting van het gebied. Hiermee wordt een mooie toegangspoort gecreëerd van de binnenstad van Tiel. Die uitnodigend kan werken voor initiatieven van marktpartijen.

**Algemeen**

In het Masterplan Waalfront is aangegeven dat de Santwijckse Poort een belangrijk onderdeel vormt binnen de beoogde ontwikkeling van Tiel aan de Waal. Het Masterplan voorziet in een ontwikkeling van de belangrijkste toegangspoorten van de stad. Dit betreffen de Santwijckse Poort, samen met de Westluidense Poort en de Burense Poort. Met deze ontwikkeling wordt de functie van Tiel als centrumstad voor de regio versterkt. De ambities voor het gebied zijn in een eerder stadium in een aantal documenten vastgelegd. Zoals in het Masterplan Waalfront, de Binnenstadvisie, het Bestemmingsplan Binnenstad, de Structuurvisie en in GSO-contracten.

Beleidsmatig noemen we de totale gebiedsontwikkeling Santwijckse Poort. Hieronder valt de ook herontwikkeling van de locatie van Van Dijkhuizen. Op deze locatie worden appartementen gebouwd.

De Santwijckse Poort is benoemd als winkelpoort waar extra detailhandel kan worden gerealiseerd. Het bestemmingsplan houdt rekening met maximaal 200 woningen. Er wordt gedacht aan een uitbreiding van detailhandel van circa 4.500 m<sup>2</sup> bvo en een parkeervoorziening. Gezien de onzekerheden over de ontwikkeling van de markt voor woningen en winkels zal de toekomst uitwijzen hoeveel er hiervan werkelijk wordt gerealiseerd.

### **Actueel / planning**

In december 2014 heeft de gemeenteraad besloten de samenwerkingsovereenkomst tussen Synchron en de gemeente Tiel te beëindigen en tegelijkertijd de gronden van Synchron te kopen. Doel hiervan was om er tijdelijke parkeerplaatsen te realiseren en groen, waarmee verdere ontwikkeling van het gebied mogelijk wordt gemaakt. Het college heeft op 21 juli 2015 hiervoor uitgangspunten vastgesteld. Samen met bewoners en ondernemers is een proces opgezet en doorlopen om te komen tot een ontwerp voor de tijdelijke inrichting. Op 10 maart 2016 heeft het college het definitieve ontwerp voor het tijdelijke parkeren en het groen vastgesteld, samen met de ontsluiting ervan.

Eind mei 2016 is begonnen met de realisatie van de aanleg van het tijdelijke parkeerterrein en tijdelijke park. De aanleg van de rotonde en het parkeerterrein liep volgens planning, deze zijn op 19 december 2016 opgeleverd. Oplevering en overdracht van beheer van het Groene Hartpark vond op 1 april 2017 plaats. De opening van het Groene Hart Park en de herinrichting van het Fabriekslaantje en omgeving van de woontorens is formeel op 1 juni 2017 gevierd door en met de bewoners. Daarmee zijn fase 1 en 2 van de gebiedsontwikkeling Santwijckse Poort afgerond.

Financieel is het projectresultaat van Santwijckse Poort samen met de Westluidense Poort gezamenlijk verantwoord aan de Provincie omdat zij samen de sleutelprojecten van het Waalfront vormen.

### **Financieel**

Het project is afgesloten. Financieel is het projectresultaat van Santwijckse Poort samen met de Westluidense Poort gezamenlijk verantwoord naar de provincie omdat zij samen de sleutelprojecten van het Waalfront vormen.

Budget		besteed t/m 2017	restant
TSOB-III	€ 31.085	€ 31.085	-
Bijdrage Uren SWP	€ 57.932	€ 57.932	-
GSO-IV	€ 3.462.545	€ 3.462.545	-
GSO (2010)	€ 1.160	€ 1.160	-

**Expeditie Flexibel Werken / verbouwing Stadhuis-campus**

Projectnummer:	700820
Coördinerend collegelid:	L. Verspuij
Ambtelijk opdrachtgever:	I. van der Valk
Projectleider:	K. Fidder
Einddatum:	medio 2017

Relevante besluiten	
Datum besluit	Onderwerp
18-12-2013	Instemming beschikbaar stellen krediet voor de verbouwing/herstructurering van de Stadhuis-campus, onder de titel 'Expeditie Flexibel Werken'
18-03-2015	Instemming met drie wijzigingen in de opdracht voor de verbouwing van de Stadhuis-campus (Expeditie Flexibel Werken)

**Kerninformatie:**

Het ontwikkelen en implementeren van een huisvestingsconcept 'Stadhuis-campus' voor de medewerkers van gemeente Tiel:

- welke bijdraagt aan het realiseren van de doelstellingen van Expeditie Tiel;
- waarbij het werkplekconcept zoveel mogelijk door de medewerkers van de gemeente Tiel gedragen wordt;
- welke flexibel is om op toekomstige organisatorische ontwikkelingen in te spelen;
- en welke een structurele kostenbesparing op de huisvestingskosten oplevert;
- en welke tevens onderdak biedt aan Werkzaam Rivierenland en UWV.

**Algemeen**



Huisvesting vervult een ondersteunende rol in het realiseren van organisatiedoelstellingen. Daarom heeft de gemeenteraad op 18 december 2013 ingestemd met een nieuw huisvestingsmodel 'de Stadhuis-campus' met bijbehorende businesscase en met de herijking daarvan op 18 maart 2015. De gebouwen bestaande uit: het Stadhuis, Bestuurscentrum, pand Visser, Koetshuis en de raadzaal, worden niet uitgebreid maar enkel aan de binnenkant verbouwd en voorzien van een ander flexibeler werkplekconcept. Tevens biedt de Stadhuis-campus onderdak aan Werkzaam Rivierenland en UWV.

In 2014 en 2015 is het concept samen met de medewerkers verder ontwikkeld, aanbesteed en gegund aan een consortium. In 2016 is de verbouwing in fasen gerealiseerd en zijn medewerkers in fasen (tijdelijke) verhuisd, o.a. naar de lokatie Beursplein. Hierbij is gestreefd om dit met zo min mogelijk overlast voor medewerkers en burgers te doen en de dienstverlening te kunnen blijven continueren. Eind 2016 vonden voor gemeente Tiel de laatste verhuisbewegingen plaats en hebben Werkzaam Rivierenland en UWV hun intrek genomen in de Stadhuis-campus. Dit werd afgesloten met een feestelijke opening voor genodigden en medewerkers en met een open dag voor burgers.

In het project is er veel aandacht gegeven aan de werkstijl en om met elkaar samen te leren werken in het nieuwe concept wat heeft geleid tot een hoge mate van draagvlak en betrokkenheid. Tevens is er nauw samen gewerkt met Werkzaam Rivierenland en UWV. De publieke zone is bouwkundig maar ook organisatorisch gereed gemaakt om met drie partijen dienstverlening aan de regio aan te bieden en er is aansluiting gezocht met komst van de nieuwe ICT-faciliteiten. Dit alles om de Stadhuis-campus tot een plek te maken waar iedereen zich thuis voelt, goed kan werken, haar resultaten kan behalen en bovenal om vanaf een centraal punt, goede dienstverlening kan leveren aan de inwoners van regio Rivierenland.

### **Actueel / planning**

De eerste helft van 2017 is gebruikt voor het verrichten van nazorg, zowel met de teams qua werkstijl als het oplossen van de restpunten door de aannemer. Door een intensiever gebruik van de Stadhuis-campus zijn er een aantal optimalisaties nodig welke niet in de opdracht van het project zitten.

Tot de optimalisaties behoren;

- het uitbreiden van de afgesloten fietsenstalling
- alle toegangsdeuren elektrisch maken en voorzien van tochtwerende materialen
- het vergroten en uit het zicht halen van de containerruimte
- het multifunctioneel maken van de buitenruimte
- de entree van het Bestuurscentrum aan de tuinzijde toegankelijker maken

Het restant van het investeringsbudget zou ingezet kunnen worden voor deze optimalisaties.

### Financieel

Het implementeren van het nieuwe huisvestingsconcept brengt lagere exploitatielasten met zich mee als gevolg van efficiënter gebruik van de kantoorgebouwen. Deze besparing bedraagt in totaal € 200.000 structureel per jaar gedurende de komende 20 jaar.

Hiervan is € 70.000 uit de oorspronkelijke business case (besluit: 18 december 2013) al toegewezen aan het realiseren van de bezuinigingen uit het Bloesemakkoord 2014. Conform de notitie 'Aanpak achterblijvende overhead' van de commissie Beleidscyclus (d.d. 4 november 2014), gebruiken we de overige € 140.000 per jaar voor het oplossen van de achterblijvende overhead.

	<b>Budget</b>	<b>Besteed t/m 2017</b>	<b>Restant</b>
Raadsbesluit 18-12-2013	€ 3.670.000	€ 3.670.000	€ 0
Raadsbesluit 18-03-2015	€ 1.783.300	€ 1.562.000	€ 221.300

## Overdracht speelvoorzieningen

Projectnummer:	681210
Coördinerend collegelid:	M. Melissen
Ambtelijk opdrachtgever:	I. van der Valk
Projectleider:	K. van Dorenmalen
Einddatum:	Eind 2019

Relevante besluiten	
Datum besluit	Onderwerp
11 november 2015	Motie GL, PvdA, CU, PvdB, ST, participerende speelvoorzieningenbeleid, de inwoners aan zet voor speelplaatsen.
21 september 2016	Raadsbesluit; Plan van Aanpak Overdracht Speelplekken in combinatie met participatie.
25 oktober 2017	Raadsbesluit; Wijken voor spelen beleidsplan en uitvoeringsplan, incl. structureel budget van € 100.000.

### Kerninformatie:

Het project Overdracht Speelplekken betreft de overdracht van zoveel mogelijk speelplekken in Tiel aan bewoners zodat zij zelf verantwoordelijkheid kunnen nemen voor de speelplekken. Bij onvoldoende belangstelling, worden speelplekken opgeheven.

### Algemeen

Deels is gekozen voor de overdracht van speelplekken aan bewoners omdat bezuinigingen dit noodzakelijk maken. De raad heeft gekozen om spelen niet meer als kerntaak te zien. Deels is gekozen voor de overdracht van speelplekken om bewonersparticipatie mogelijk te maken.

**Actueel / planning**

In 2017 heeft de raad ingestemd met een visie op spelen. Elk kind moet kunnen spelen. De gemeente hoeft echter niet per se degene te zijn die de speelvoorzieningen aanlegt. Dat kunnen ook anderen zijn, bijv. bewoners. Bewoners willen wel speelplekken overnemen, maar overdracht zonder enige vorm van geld heeft weinig draagvlak. De raad heeft dan ook besloten om € 100.000 structureel beschikbaar te stellen aan een op te stellen stichting die zich onder andere bezig gaat houden met de verdeling van het budget over overgenomen speelplekken.

Eind 2017 is een eerste bijeenkomst geweest met bewoners die op dit moment al actief zijn bij speelplekken of te kennen hebben gegeven dit wel te willen.

In 2018 wordt dit uitgebreid. Omdat nog niet duidelijk is wat bewoners zelf kunnen en willen en wat eventueel de stichting kan doen, is gekozen om 2018 een proefjaar te laten zijn. Bewoners gaan aan de slag als speeltuinwerkgroepjes en de projectgroep Overdracht Speelplekken functioneert als een proefstichting.

**Financieel**

Voor 2017 en 2018 is een budget beschikbaar van € 95.000. Voor 2019 wordt via de perspectievennota extra budget aangevraagd. In 2018 is het budget grotendeels nodig om de bewoners geld te geven voor het onderhoud en beheer en wat door de proefstichting wordt toegekend.

Budget 2017 en 2018		Besteed t/m 31 december 2017	Restant
Gemeente Tiel	€ 95.000	€ 18.145	€ 76.855

**Kellen (diverse projecten)**

Projectnummer:	Diverse projecten
Coördinerend collegelid:	B. Brink
Ambtelijk opdrachtgever:	H. van Keulen (gedelegeerd: R. Bevers)
Projectleider:	K. van Dorenmalen
Einddatum:	Eind maart 2018

Relevante besluiten	
Datum besluit	Onderwerp
Raadsbesluit	Businessplan voor de Bedrijfsomgeving bedrijventerrein Kellen
Raadsbesluit	Subsidie zonnen-energie Kellen
Collegebesluit	Proef tarieven restgroen bedrijventerrein Kellen
Collegebesluit	Tarieven grondverkoop restgroen bedrijventerrein Kellen
Raadsbesluit	Subsidie gevelverbetering Kellen

**Kerninformatie:**

Op basis van het door de raad vastgesteld Businessplan voor de Bedrijfsomgeving bedrijventerrein Kellen in 2013 wordt de kwaliteit van het bedrijventerrein Kellen verbeterd. Het gaat daarbij om 17 projecten die lopen van 2014 t/m medio 2017. De provincie heeft hiervoor € 1,7 mln. subsidie beschikbaar gesteld.

**Algemeen**

Eind maart 2017 is de kwaliteitsverbetering van Kellen afgerond. Voor de financiële verantwoording naar de provincie ten behoeve van de afhandeling van de toegekende subsidie is wederom uitstel verleend tot 1 februari 2018. De reden hiervoor ligt in het feit dat de gemeente problemen ondervond met het vinden van een accountant en de tijd die uiteindelijk vrijgemaakt moest worden bij de accountant voor de controle van Kellen.

Hierna weten we pas wat de exacte bijdrage van de provincie is. De verwachting is dat niet alle subsidie wordt uitgekeerd maar ook niet dat terugbetaald hoeft te worden. De cofinanciering valt lager uit in verband met o.a. gunstige aanbestedingen.

### Terugblik

In 2013 is door de gemeente een businessplan opgesteld om de kwaliteit te verbeteren van het bedrijventerrein Kellen. Het businessplan bestaat uit 17 projecten. Vanaf oktober 2013 is gestart met de uitvoering van de 17 projecten. De nieuwe industriebewegwijzering is afgerond, de vrachtroute tussen Kellen en Medel is aangepast, het asfalt en de klinkerverharding is op grote delen hersteld, restgroenstroken zijn verkocht zodat ondernemers zelf verantwoordelijkheid kunnen nemen voor de uitstraling en er zijn stimuleringsregelingen opgesteld voor het toepassen van zonne-energie en gevelverbetering. Het project Vastgoedanalyse heeft uiteindelijk geen doorgang gevonden. Het budget daarvoor is met toestemming van de provincie overgeheveld naar de aanpak van kleine ergernissen in de openbare ruimte (scheve palen, verkeerd geplaatste verkeersborden, etc.) eind 2016.

### Actueel / planning

De aanpak van bedrijventerrein Kellen bestaat uit 16 deelprojecten en als 17e project de communicatie rond de aanpak. In 2017 zijn de volgende deelprojecten afgerond: vervolg vervanging asfalt wegen, vervolg elementenverharding .

In 2017 heeft een aantal ondernemers nog beroep gedaan op subsidie voor gevelverbetering. De budgetten voor zonne-energie en gevelverbetering zijn uiteindelijk niet in zijn geheel opgemaakt. Voor het budget rond duurzaamheid is een ander voorstel gedaan waar de provincie haar toestemming voor heeft gegeven. Ook dit is echter niet van de grond gekomen.

### Financieel

De provincie subsidieert de kwaliteitsverbetering van Kellen met € 1,7 mln. op voorwaarde van cofinanciering van de gemeente. De cofinanciering binnen de projecten is voor een groot deel van de gemeente Tiel en het Industrieschap Medel, maar ook het Waterschap en de OCT dragen bij.

Van oktober 2013 tot en met maart 2017 is € 3.791.258 uitgegeven.

Budget (incl.subsidies)	besteed t/m 2017	restant
€ 4.480.230	€ 3.791.258	€ 688.972



**Waalkade fase 1**

<b>Projectnummer:</b>	750501
<b>Coördinerend collegelid:</b>	M. Melissen
<b>Ambtelijk opdrachtgever:</b>	I. van der Valk
<b>Projectleider:</b>	K. van Dorenmalen
<b>Einddatum:</b>	1e kwartaal 2019

Relevante besluiten	
Datum besluit	Onderwerp
20 april 2016	Raadsbesluit; Transitie Waalkade (Stedenbouwkundige visie)
20 juni 2016	Raadsbesluit; € 2.000.000 op te nemen in de begroting 2017-2020 voor het transitieplan Waalkade/kademuur
8 juli 2016	Beschikking provincie Gelderland, 4e wijziging subsidieverlening in het kader van het programma Stad en regio 2012 -2015/2017
18 april 2017	Collegebesluit; Definitief ontwerp Waalkade fase 1, trappen op groene wal
21 februari 2018	Raadsbesluit; Beschikbaar stellen van extra financiële middelen

**Kerninformatie:**

Het project Waalkade fase 1 betreft het gebied tussen Van Dijkhuizen en de zogenaamde Waalplaat en de gehele groene wal die langs de Waalstraat loopt. De Waalplaat zelf is fase 2 en valt buiten de scope van dit project.

**Algemeen**

De Waalkade maakt onderdeel uit van het Masterplan Waalfront. Aanleiding om het project Waalkade op te pakken, was de gesteldheid van de kademuur. Deze is dermate slecht dat hier iets aan gedaan moet worden. De aanpak van de kademuur heeft er toe geleid om ook het achterliggende gebied in ogenschouw te nemen. In 2016 is dan ook voor de herinrichting van het gebied een stedenbouwkundig plan opgesteld



waarbij niet alleen de kademuur wordt vervangen, maar ook trappen worden gerealiseerd in de groene wal (het talud naast de Waalstraat) in verband met de veiligheid van grote evenementen en de parkeeropgave wordt uitgedacht zoals die in de Mobiliteitsvisie is opgenomen.

### Actueel / planning

In 2017 heeft het college de knoop doorgehakt om definitief voor de smalle trappenvariant op de groene wal te kiezen. Dit is gebeurd na veelvuldig overleg met Rijkswaterstaat over de mogelijkheden/onmogelijkheden van de brede trappenvariant. Inmiddels is dit project aanbesteed. De trappen zijn gereed in juli 2018.

De aanbesteding voor de kademuur en de herinrichting van het achterliggende gebied loopt op dit moment. In mei 2018 is de aannemer bekend als de aanbesteding loopt conform verwachtingen. Het werk kent een doorlooptijd van zes tot acht maanden. Tijdens Appelpop wordt niet gewerkt. In verband met hoogwater en slechte weersomstandigheden kan het zijn dat ook in de wintermaanden minder gewerkt kan worden.

### Financieel

De provincie heeft besloten om de eerder toegerekende reserving van € 2.000.000 binnen het Sleutelproject Waalfront, Fluvia Tiel, om te zetten in een subsidieverlening voor de Waalkade fase 1, mits cofinanciering door de gemeente beschikbaar wordt gesteld.

De gemeenteraad heeft € 2.000.000 in de begroting 2017 - 2020 opgenomen. In 2017 heeft het college aan de raad gevraagd nog een extra bedrag van € 1.000.000 beschikbaar te stellen omdat de kosten voor het werk hoger zijn dan gedacht. Dit is begin 2018 gehonoreerd.

In 2017 is € 186.336 uitgegeven aan voorbereidingskosten en uren. In totaal is € 209.400 uitgegeven.

Budget (incl. subsidie)	Excl. BTW	Besteed t/m 31 december 2017	Restant
Provincie Gelderland, Programma sleutelproject Waalfront, Fluvia Tiel (onderdeel Waalkade)	€ 2.000.000		€ 2.000.000
Cofinanciering gemeente Tiel	€ 3.000.000	€ 209.400	€ 2.790.600



## Nieuwbouw zwembad

<b>Projectnummer:</b>	781118
<b>Coördinerend collegelid:</b>	H. Driessen en M. Melissen
<b>Ambtelijk opdrachtgever:</b>	I. van der Valk
<b>Projectleider:</b>	O. Sancak
<b>Einddatum:</b>	April 2021

Relevante besluiten	
Datum besluit	Onderwerp
28-10-2015	Onderzoek naar het behoud van een duurzaam zwembad in Tiel
21-06-2017	Keuzenota marktverkenning privatisering zwembad en doorrekenen diverse scenario's zwembad
29-12-2017	Start aanbestedingsprocedure nieuwbouw zwembad

### Kerninformatie:

De nieuwbouw wordt gerealiseerd aan de Laan van Westroijen 99 te Tiel. De nieuwbouw omvat in totaal circa 2.100 m2 bvo. Naast de nieuwbouw omvat het project tevens:

- de procedure voor de ruimtelijke inpassing (wijziging bestemmingsplan);
- de inrichting van de buitenruimte;
- de sloop van het huidige zwembad.

### Algemeen

De nieuwbouw omvat een wedstrijdbad, een doelgroepenbad en een peuterbad. Belangrijke randvoorwaarde in de uitvoering is de eis dat het huidige zwembad open blijft tot het moment van ingebruikname van de nieuwbouw.

**Actueel / planning**

Volgens de huidige planning wordt gestreefd naar oplevering van de nieuwbouw eind 2020 of eerder. De planning heeft een voorlopig karakter aangezien de definitieve planning uitkomst is van de aanbesteding.

**Financieel**

De raad heeft structureel € 471.000 per jaar beschikbaar gesteld voor het behoud van zwembad in Tiel. Dit biedt ruimte om een projectbudget van € 7,6 miljoen euro vrij te maken voor de realisatie van het nieuw zwembad. Binnen dit krediet zullen de voorbereidingskosten, projectkosten, kosten ruimtelijke inpassing, bouw- en installatiekosten, sloopkosten en inrichtingskosten openbare ruimte worden opgevangen.

**Projectenkalender**

Nr	Naam Project	GREX	Portefeuille houder	Bestuurlijke relevantie	GO / NO GO	Informatie	Fase	Project afgerond	visie / beleid
2	Burense Poort (brug/parkeren)	ja	Ben Brink	Hoog	College / Raad	Raad	Ontwerpfase	Fase 1: 2019 Fase 2: 2021	Stationsomgeving / structuurvisie
3	FluviaTiel/Vijverterrein	ja	Ben Brink	Middelhoog	College	Raad	Vorbereidings-fase	nov-18	Waalfront/Tiel Oost, droger en mooier/TSOB (progr. Binnenstedelijke ontwikkeling)

8	Waalkade, fase 1	nee	Marcel Melissen	Hoog	College / Raad	Raad	Ontwerpfase	1-nov-18	Waalfront/Veiligheid evenementen/Veiligheid civiele kunstwerken
9	Overdracht speelvoorzieningen	nee	Marcel Melissen	Hoog	College / Raad	Raad	Initiatieffase	Voorjaar 2018	Motie/bezuinigingsopgave
10	Nieuwbouw Zwembad	nee	Carla Kreuk	Hoog	College / Raad	Raad	Vorbereidings-fase	Voorjaar 2021	Coalitie-akkoord



# I. Subsidies

## Inleiding

De gemeente Tiel verleent subsidies aan diverse professionele maar ook aan een groot aantal vrijwilligersorganisaties. In deze paragraaf maken we op hoofdlijnen inzichtelijk aan wie, waarvoor, hoeveel subsidie wordt verleend.

Het begrip “subsidie” wil nogal eens wat verwarring geven. Juridisch gezien gaat het om ‘een aanspraak op financiële middelen, door een bestuursorgaan verstrekt, met het oog op bepaalde activiteiten van de aanvrager, anders dan door betaling voor de aan het bestuursorgaan geleverde goederen en diensten’. Het gaat dus niet om inkoop & aanbesteding, inkomensoverdrachten (bijvoorbeeld een uitkering), voordelen in de sfeer van belastingen en premies, uitkeringen van hogere overheden, het uitloven van een prijs, het betalen van contributie, deelneming in een vennootschap, uitbetalingen in natura (bijvoorbeeld het gratis of onder de kostprijs ter beschikking stellen van een voorziening) of een bijdrage in een gemeenschappelijke regeling.

In de praktijk worden vaak 1) subsidie, 2) inkoop en 3) bijdragen in het kader van een gemeenschappelijke regeling door elkaar gehaald. De GGD en het RAR bijvoorbeeld krijgen geen subsidie, maar een bijdrage in het kader van een gemeenschappelijke regeling (zie paragraaf F Verbonden Partijen). Soms kopen we bij organisaties diensten in die daarnaast ook subsidie van ons ontvangen.

We kunnen bijvoorbeeld ook geen “subsidie” verlenen aan onderdelen van onze eigen organisatie zoals de Agnietenhof of de Plantage, terwijl het vaak wel gaat om een extra bijdrage voor een specifiek project dat uit een “beleidsbudget” wordt betaald.

Boekhoudkundig is het daarom soms lastig om het subsidiebegrip correct te hanteren en een compleet en evenwichtig beeld te schetsen van “waar welk geld naar toe gaat” als je alleen kijkt naar het begrip “subsidie”

## Deelverordeningen

Deelverordening	Doel / Activiteiten	Doelgroep	Begr. 2017	Jaarrek. 2017
Cultuursubsidies	<p>Cultuursubsidies bestaan uit:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Subsidies maatschappelijke instellingen. Het merendeel hiervan betreft subsidies t.b.v. amateurkunst (deelverordening amateurkunst)</li> <li>• Incidentele subsidies voor culturele activiteiten als subsidie concerten St. Maartenskerk, St. Beiaard, Jazzy Tiel, Gluren bij de Buren etc.</li> </ul>	<p>Amateurkunst: Verenigingen op het gebied van amateurkunst. Minimaal 50% van de leden woont in Tiel</p> <p>Overig: Rechtspersonen die een cultureel programma of evenement organiseren voor de Tielse bevolking en eventueel ook daarbuiten.</p>	52.402	64.704
Sport	<p>Waardering: Stimuleren en behouden van sportbeoefening.</p> <p>Activiteiten: gericht op versterking of vernieuwing van het sportaanbod en of op het ondersteunen van vrijwillig kader</p>	In Tiel gevestigde en actief zijnde verenigingen die sportbeoefening tot doel hebben.	41.775	46.596
Integratie	<p>Activiteiten waarvoor geldt dat zij:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• een bijdrage leveren aan de integratie, emancipatie of participatie van de leden van de eigen groep in Tiel; en</li> <li>• open staan voor de gehele eigen bevolkingsgroep (mannen en vrouwen) en voor leden van andere bevolkingsgroepen met daarbij ontmoeting als middel; of</li> </ul>	Verenigingen c.q. rechtspersonen die zich bezig houden met nevenstaande activiteiten, gericht op eigen groep of breder tot de Tielse bevolking behoren.	12.445	13.000



	<ul style="list-style-type: none"> <li>• gericht zijn op samenwerking met derden als andere (zelf)organisaties maar zeker ook met autochtone Tielenaars; of</li> <li>• een emancipatoir karakter hebben specifiek gericht op vrouwen, kinderen en/of mensen met een homoseksuele of lesbische geaardheid en andere kwetsbare groepen; of</li> <li>• gericht zijn op voorlichting.</li> </ul>			
Evenementen	Blijk van waardering voor een bepaalde activiteit of als stimulans voor de activiteiten, waarbij het culturele, sportieve dan wel toeristische klimaat van Tiel wordt versterkt, een bijdrage levert aan de profilering van Tiel, stadspromotionele meerwaarde biedt of dat het evenement extra bestedingen in de stad genereert. Verder moet het evenement, origineel en vernieuwend zijn, of experimenteel van aard, een nieuwe invulling geven van regulier aanbod, een bijdrage levert aan een goed cultureel imago van Tiel, of iets bijzonders toe voegt aan het culturele aanbod in Tiel.	Rechtspersonen die een evenement organiseren voor de Tielse bevolking en eventueel ook daarbuiten.	147.317 waarvan:  St. 4 Stromenland Corso 44.500  Muziekstad Tiel Appelpop 20.000  Stichting Wieler- evenementen West Betuwe Wielerronde 15.000	128.134
Monumenten	Instandhouden gemeentelijke monumenten.	Eigenaren van gemeentelijke monumenten	37.026 (t/m 2018)	14.336

**Integratie: Verklaring verschillen tussen begroting en realisatie.**

Een aantal subsidieaanvragen die betrekking hebben op integratie en Participatie is afgekeurd. Ze voldoen niet aan de regels van de subsidieverordening Integratie en Participatie (SIP).

## Overige subsidies

Naast de deelverordeningen, is er een groot aantal subsidies verleend (groot en klein) aan zowel professionele als vrijwilligersorganisaties op grond van de algemene subsidieverordening (ASV). Hiervoor zijn geen algemene “verdeelregels” vastgesteld. De hoogte van deze subsidies is gerelateerd aan de kosten van de activiteiten en/of (als het gaat om waarderingssubsidies) historisch bepaald.

De meeste subsidies bevinden zich onder de € 10.000 (variërend van een paar honderd tot een paar duizend euro) en worden voor 95% verleend aan vrijwilligersorganisaties.

Hieronder vindt u een overzicht van alle organisaties (zie kolom één) die voor 2017 meer dan € 10.000 hebben aangevraagd voor de in kolom twee genoemde activiteiten. In kolom drie staat het maximale subsidiebudget dat voor de betreffende activiteiten in 2017 beschikbaar wordt gesteld. In kolom vier vindt u de daadwerkelijke kosten over 2017. In kolom vijf vindt u een verklaring voor eventuele afwijkingen tussen beide bedragen.

Organisatie	Waarvoor (activiteiten)	Begr. 2017	Jaarrek. 2017	Oorzaak verschil
<b>Welzijn</b>				
Mozaïek	Inkoop verschillende diensten welzijnswerk*	626.348	625.000	
STMR	Inkoop algemeen maatschappelijk werk en tolken*	536.231	409.859	
	Jeugdgezondheidszorg	656.166	655.986	
Bureau Jeugdzorg / Patch *	Jongerenwerk Coördinatie hulp jongeren 15-25 jaar	57.949	57.949	
Patch Kamers met Kansen	Projectleiding Kamers met Kansen	9.020	9.020	

Humanitas Homestart	Getrainde vrijwilligers bij jeugdhulp	40.106	40.106	
RIBW	Vier plekken beschermde woonvormen en nachtopvang	23.520	23.520	
Iriszorg	Straathoekwerk, ambulante crisisbegeleiding en bijdrage OGGZ interventieteam	62.899	62.899	
ProPersona/Indigo	Depressiepreventie	24.203	23.963	
<b>Onderwijs</b>				
Onderwijsachterstandenbeleid	Subsidies van de werkzaamheden op het gebied van onderwijsachterstandenbeleid/ Voor- en vroegschoolse educatie bij diverse partijen waaronder de Peuterspeelzalen Tiel BV, onderwijsinstellingen en Mozaïek en STMR, GGD en de bibliotheek	1.250.000	1.250.000	
Schoolbegeleiding	Subsidie aan Mozaïek voor onderwijsconsulent 12+	30.730	14.700	
Schoolmaatschappelijk werk	STMR + bijdrage aan wijkteams Jeugd	169.804	161.720	
Kinderopvang Peuterspeelzalen Tiel BV	Peuterspeelzaalwerk	321.483	313.104	
OPOR/ SKOR huisvesting	Onderwijshuisvesting (op basis van de verordening financiële gelijkstelling).	40.554	60.458	Skor ontvangt tot 1 september 2017 een vergoeding. Rotondaschool is overgedragen aan de gemeente.
CPOB huisvesting	Onderwijshuisvesting (op basis van de verordening financiële gelijkstelling).	25.882	33.801	
Speciaal onderwijs huisvesting	Onderwijshuisvesting vergoeding gymonderwijs	63.459	52.106	Daling van het aantal leerlingen.
<b>Kunst en cultuur</b>				
Bibliotheek	Subsidie voor het basispakket, huisvesting en educatieve producten die <b>geen</b> deel uitmaken van	809.986	763.559	

	het onderwijsachterstandenbeleid.			
Centrum Beeldende Kunst Het Klooster	Programmering en realisatie van een tentoonstellingen van vnl. Gelderse kunstenaars en educatieve kunstexposities. Met ingang van september 2017 maken de exposities deel uit van Zinder Expo. Het budget maakt m.i.v. 2018 deel uit van cultuurbedrijf Tiel.	29.458	28.571	
Regio TV	Bekostiging van een lokale media-instelling	24.969	24.696	
<b>Integratie en participatie</b>				
St. Bureau Gelijke Behandeling	Subsidie voor antit-discriminatievoorziening. Dit is een bovenlokale subsidie, andere regio gemeenten dragen hier aan bij. De netto-bijdrage voor de gemeente Tiel bedraagt € 15.442.	205.560	207.970	Bevat tevens afrekening over de jaren 2012 t/m 2015.
Buah Hati	Exploitatiesubsidie en opbouwwerk, in het bedrag is € 27.287 huisvesting in natura begrepen.	84.829	88.006	
<b>Milieu en dieren</b>				
St. Dierenpark Tiel	Exploitatie dierenpark	14.000	14.140	
St. Duurzaam Riverenland	Vergroten draagvlak duurzame ontwikkeling, geven van voorlichting, lesmateriaal en bevorderen van samenwerking.	36.650	37.017	
St. Dierenasiel	Exploitatie dierenasiel	57.573	43.026	Er zijn in 2017 minder dieren vervoerd dan begroot. Het aantal dieren dat jaarlijks vervoerd wordt wisselt van jaar tot jaar. Deze wisseling is onderdeel van de afspraken met het dierenasiel.

Veiligheid				
Slachtofferhulp	Subsidie uitvoering slachtofferhulp Dit is een bovenlokale subsidie, andere regio gemeenten dragen hier aan bij.	113.674	114.000	Conform nieuw DVO aanpassing aan prijspeil

\* Deze subsidie maakt onderdeel uit van de integrale subsidieaanvraag van de partijen Mozaïek welzijnsdiensten, MEE Gelderse Poort en STMR.

Arbeidsmarktregio Rivierenland.

Binnen het beleidsveld arbeidsmarkt geldt Tiel voor de rijks- en provinciale overheid als centrumgemeente voor de regio Rivierenland.

Rivierenland ontvangt diverse subsidies om de arbeidsmarkt te ondersteunen. Deze subsidies lopen formeel via Tiel.

Hieronder zijn de maximaal lopende subsidies aangegeven. Deze subsidies lopen over meerdere jaren en worden aan het eind van de subsidieperioden afgerekend.

Organisatie	Waarvoor (activiteiten)	Maximaal
ESF 2017 -2019/gemeenten	Ondersteuning arbeidstoeleiding van arbeidsbelemmerden dmv LeerWerktrajecten (Werkzaak)	671.458
ESF 2017 - 2018	Ondersteuning van het onderwijsaanbod van VSO en Pro scholen in Rivierenland	169.100
ESF 2016 -2017	Ondersteuning van het onderwijsaanbod van VSO en Pro scholen in Rivierenland	169.100
ESF 2014 -2017	Ondersteuning van de arbeidstoeleiding van werkloos werkzoekenden (Lander)	30.000
Prv. Gelderland, Robuuste investeringsimpuls	Ondersteuning van de arbeidsmarkt, arbeidsinschakeling van jongeren en werkzoekenden dmv vouchers	422.500
Prv. Gelderland- organiserend vermogen	Betere aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt. € 40.000 is bestemd voor techniekpact en € 27.800 voor activiteitendoor het RWPOA.	67.800
SZW Actieplan jeugdwerkloosheid	Ondersteuning arbeidsinschakeling kwetsbare jongeren. 'samen naar werkende toekomst'	200.000

---

Prv. Gelderland doorontwikkeling LWL	doorontwikkeling Leerwerkloket Rivierenland	40.000
SZW/decembercirculaire 2017	Regio samenwerking GGZ met Werk&Inkomen (Werkzaak)	90.000

## Deel 4: Jaarrekening

Bedragen in € 1.000		Rekening 2016			Begroting primitief 2017			Begroting 2017			Rekening 2017		
pr	programma	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo
101	Veiligheid	6.345	708	5.637	5.805	985	4.821	5.675	990	4.685	5.496	1.242	4.254
102	Sociaal domein	64.291	22.682	41.608	62.107	22.911	39.196	63.445	21.069	42.376	63.272	19.100	44.172
103	Vitale en aantrekkelijke stad	11.451	3.656	7.795	9.885	3.157	6.728	10.952	3.586	7.366	10.533	3.467	7.066
104	Mobiliteit	2.390	2.039	350	2.273	2.479	-206	2.553	2.105	448	2.545	2.073	472
105	Ruimtelijke en economische ontwikkeling	11.667	7.922	3.744	3.912	1.019	2.893	16.007	15.390	617	13.543	14.709	-1.166
106	Openbare ruimte	11.305	5.203	6.102	7.626	4.161	3.465	8.118	4.186	3.932	7.978	4.595	3.384
107	Onderwijs	8.819	2.911	5.908	7.546	2.646	4.901	7.865	2.962	4.903	8.383	3.437	4.946
108	Inwoners en bestuur	5.557	824	4.734	3.341	601	2.740	3.564	670	2.894	3.541	1.236	2.305
	<b>Totaal gerealiseerde programmabaten en -lasten</b>	<b>121.824</b>	<b>45.946</b>	<b>75.878</b>	<b>102.494</b>	<b>37.957</b>	<b>64.537</b>	<b>118.181</b>	<b>50.959</b>	<b>67.222</b>	<b>115.291</b>	<b>49.859</b>	<b>65.431</b>
	<b>Algemene baten en lasten</b>	<b>9.163</b>	<b>82.570</b>	<b>-73.407</b>	<b>13.003</b>	<b>77.879</b>	<b>-64.875</b>	<b>13.582</b>	<b>80.283</b>	<b>-66.701</b>	<b>14.381</b>	<b>89.630</b>	<b>-75.249</b>
	<b>Totaal gerealiseerde programmabaten en -lasten</b>	<b>130.988</b>	<b>128.516</b>	<b>2.471</b>	<b>115.497</b>	<b>115.836</b>	<b>-338</b>	<b>131.762</b>	<b>131.242</b>	<b>520</b>	<b>129.672</b>	<b>139.489</b>	<b>-9.817</b>
	<b>Mutatie reserves</b>	<b>6.128</b>	<b>8.600</b>	<b>-2.471</b>	<b>2.186</b>	<b>1.848</b>	<b>338</b>	<b>6.015</b>	<b>6.535</b>	<b>-520</b>	<b>7.276</b>	<b>5.913</b>	<b>1.362</b>
	<b>Totaal gerealiseerde programmabaten en -lasten</b>	<b>137.116</b>	<b>137.116</b>	<b>0</b>	<b>117.684</b>	<b>117.684</b>	<b>0</b>	<b>137.777</b>	<b>137.777</b>	<b>0</b>	<b>136.947</b>	<b>145.403</b>	<b>-8.455</b>

Het saldo van de jaarrekening 2016 was € 1.632.459 negatief. Dit bedrag is na vaststelling van de jaarstukken door de raad overgeboekt naar de balans en dus derhalve verwerkt in bovenstaande cijfers.



## Toelichting overzicht van baten en lasten

### Algemeen

In de financiële beschouwingen hebben we u al geïnformeerd over de uitkomst van de jaarrekening. Daar is op hoofdlijnen al een toelichting gegeven op de afwijkingen. Onderstaand treft u een analyse op programmaniveau.

#### Analyse op programmiveau

In onderstaande analyse is per programma aangegeven welke verschillen met de oorspronkelijke begroting zijn opgetreden in respectievelijk de 1e en de 2e voortgangsrapportage en deze jaarrekening. Uitgegaan is van de belangrijkste en grootste materiële verschillen per programma. Hierdoor sluiten de bedragen niet precies aan bij de verschillenverklaringen die in de programma's zelf zijn opgenomen.

Analyse op programmaniveau		1e voortgangs- rapportage	2e voortgangs- rapportage	jaarrekening	totaal mutaties
Pro- gramma	- tegenvaller				
	- meevaller				
1	<b>Veiligheid</b>				
	<b>Lasten:</b>				
	Opslag camerabeelden	-9.300			-9.300
	Integraal Gemeentelijk Project bestrijding fraude en opvolging strafrechtelijke taken	-15.000			-15.000

		-10.000		-10.000
Opruimen gevaarlijk afval			82.000	82.000
Uitgaven DVO handhaving			123.000	123.000
Bijdrage Omgevingsdienst Rivierenland			-115.000	-115.000
Adviezen en inhuur Omgevingsvergunningen			26.000	26.000
Uitvoering bijzondere wetten				
<b>Baten:</b>				
Leges APV	-14.000			-14.000
Leges omgevingsvergunningen			165.000	165.000
Vrijval rijkssubsidie project woninginbraken			22.000	22.000
<b>totaal programma veiligheid</b>	<b>-38.300</b>	<b>-10.000</b>	<b>303.000</b>	<b>254.700</b>
<b>2 Sociaal Domein "Tiel kan meer"</b>				
<b>Lasten:</b>				
Middelen armoedebestrijding	-238.000			-238.000
Aanbesteding hulpmiddelen WMO	-31.300			-31.300
Uitbreiding klantgroep Jeugdzorg per 1 juli 2017	-144.000			-144.000
Kinderopvang overgeheveld naar GGD	-5.700			-5.700
Trots op Tiel		-30.000		-30.000
Opknappen Peppellaan 6		-12.500		-12.500
(Prognose) Jeugdzorg		-633.000	-2.448.000	-3.081.000
Prognose bijzondere bijstand		-307.000		-307.000
Uitvoering WMO		-428.000	426.000	-2.000
Prognose re-integratie		-256.000		-256.000

Toelichting overzicht van baten en lasten

Werkvoorziening WSW		-245.000		-245.000
Taxivervoer Versis		-140.000		-140.000
Inzet personeel Schuldhulpverlening		-335.000		-335.000
Oormerking extra middelen Hulp bij het huishouden		-137.000		-137.000
Oormerking extra middelen Verhoogde asielstroom		-146.000		-146.000
Oormerking extra middelen impult klantprofielen		-88.500		-88.500
Oormerking extra middelen Pracht en Kracht		-39.000		-39.000
Bijstandsverstrekking		2.735.000		2.735.000
Reserve sociaal domein		-160.000		-160.000
Opvang statushouders			205.000	205.000
Dynamiek			44.000	44.000
verstrekkingen uitkeringen bijstand en Bbz			1.839.000	1.839.000
kosten reïntegratie			-423.000	-423.000
bijdragen uitvoering SW			581.000	581.000
bijdrage in bedrijfsvoeringsresultaat Werkzaam			-263.000	-263.000
uitvoering mantelzorgondersteuning			63.000	63.000
<b>Baten:</b>				
Vangnetregeling a.g.v nieuwe systematiek	-175.500			-175.500
Rijksbijdrage bijstandsverstrekking		-2.750.000		-2.750.000
Resultaat Werkzaam Rivierenland 2016		281.000		281.000
Reserve sociaal domein		918.000		918.000
rijksbijdragen Buig en Bbz			-1.603.000	-1.603.000
eigen bijdragen voorzieningen Wmo			-201.000	-201.000
provinciale bijdrage voor taxivervoer			-45.000	-45.000
bijdrage Coa voor opvang statushouders			-48.000	-48.000
Dekking kosten van de bedrijfsvoering			213.000	213.000

	<b>totaal programma Sociaal Domein "Tiel kan meer"</b>	<b>-594.500</b>	<b>-1.773.000</b>	<b>-1.660.000</b>	<b>-4.027.500</b>
	<b>Vitale en aantrekkelijke stad</b>				
	<b>Lasten:</b>				
3	Onderzoek ontwikkeling nieuw zwembad		-14.000		-14.000
	Beveiliging Appelpop en Fruitcorso		-10.000		-10.000
	Onderoudskosten buitensportaccomodaties			104.000	104.000
	Kapitaallasten Wielerbaan en onderhoud buitensportaccomodaties			168.000	168.000
	Organisatie kermissen en evenementen			-115.000	-115.000
	Exploitatie Agnietenhof/ Zinder/Plantage			211.000	211.000
	<b>Baten:</b>				
	Opbrengst kermissen			29.000	29.000
	Exploitatie Agnietenhof/ Zinder/Plantage			-128.000	-128.000
	Provinciale bijdrage cultuurpact			-45.000	-45.000
	<b>totaal programma Vitale en aantrekkelijke stad</b>	<b>0</b>	<b>-24.000</b>	<b>224.000</b>	<b>200.000</b>
4	<b>Mobiliteit</b>				
	<b>Lasten:</b>				
	Correctie bijdrage Regio Rivierenland	13.500			13.500
	Reparatie schroefassen Pomona	-27.700			-27.700

	Parkeeronderzoek en plan herinrichting Waalplaat van de Waalkade		-38.000		-38.000
	Directe kosten parkeren			103.000	103.000
	Verkeersbesluiten, wegmeubilair etc.			-68.000	-68.000
	<b>Baten:</b>				
	Reserve parkeren ivm parkeeronderzoek en plan herinrichting Waalplaat		38.000		38.000
	Parkeren			-24.000	-24.000
	<b>totaal programma mobiliteit</b>	<b>-14.200</b>	<b>0</b>	<b>11.000</b>	<b>-3.200</b>
<b>5</b>	<b>Ruimtelijke en economische ontwikkeling</b>				
	<b>Lasten:</b>				
	Bijdrage Campagne Gelderse Streken	-12.300			-12.300
	Planschades	-54.000	-6.000		-60.000
	Kosten strategische eigendommen	-370.000		26.000	-344.000
	Afboeken taakstelling Vastgoed	-402.000			-402.000
	Amoveren woonwageng Tielerswaardlaan		-7.500		-7.500
	Onderuitputting budget bestemmingsplannen		10.000		10.000
	Woonagenda		-10.800		-10.800
	Overdracht woonwagens		45.000		45.000
	Actualisering bestemmingsplannen			40.000	40.000
	Cultuurhistorie			32.000	32.000
	Toevoeging verliesvoorziening			33.000	33.000

Toelichting overzicht van baten en lasten

<b>Baten:</b>				
Opbrengst verkoop strategische eigendommen	370.000			370.000
Verkoop Nieuwe Tielseweg 28	177.000			177.000
Verkoop grond aan de Wadenoijenlaan	225.000			225.000
Huurontvangsten woonwagens			31.000	31.000
Verhuur gemeentelijke eigendommen en opbrengsten erfpachten				0
Marktelden		-9.000		-9.000
Huurderving gemeentelijke eigendommen		-20.000		-20.000
Overdracht woonwagens		-45.000		-45.000
Vrijval verliesvoorziening			464.000	464.000
				0
<b>totaal programma Ruimtelijke en economische ontwikkeling</b>	<b>-66.300</b>	<b>-43.300</b>	<b>626.000</b>	<b>516.400</b>
<b>6 Openbare ruimte</b>				
<b>Lasten:</b>				
Watersysteemheffing wegen	-38.000			-38.000
Verhogen onderhoudskwaliteit binnenstad		-67.500		-67.500
Achterstallig bomenonderhoud		-33.000		-33.000
Werken voor derden			-69.000	-69.000
Openbare verlichting			176.000	176.000
<b>Baten:</b>				
Doorbelaste werken (o.a.nutsbedrijven)			103.000	103.000

Toelichting overzicht van baten en lasten

	<b>totaal programma Openbare Ruimte</b>	<b>-38.000</b>	<b>-100.500</b>	<b>210.000</b>	<b>71.500</b>
<b>7</b>	<b>Onderwijs</b>				
	<b>Lasten:</b>				
	Verleggen leidingen en asbestsaneringen Burg. Schullstraat 2	-36.000			-36.000
	OZB schoolgebouwen	-60.000			-60.000
	RMC, onderwijsachterstandenbeleid en volwassen educatie			-494.000	-494.000
	Onderwijshuisvesting			15.000	15.000
	Leerlingenvervoer			-100.000	-100.000
	Implementatie nieuw beleid peuterspeelzaalwerk			28.000	28.000
	Schoolbegeleiding			16.000	16.000
	<b>Baten:</b>				
	Rmc, onderwijsachterstandenbeleid en volwassen educatie			488.000	488.000
	<b>totaal programma Onderwijs</b>	<b>-96.000</b>	<b>0</b>	<b>-47.000</b>	<b>-143.000</b>
<b>8</b>	<b>Inwoners en Bestuur</b>				
	<b>Lasten:</b>				
	Regionaal Investeringsfonds en platform Middelgrote Gemeenten	-7.500			-7.500
	Gemeentelijke Rekenkamer	-17.000			-17.000
	Jaartheme Wonderschoon Wonen	-20.000			-20.000
	Salarislasten raad		-15.000		-15.000
	Burgemeester en wethouders		12.500		12.500
	Meerwerk jaarrekeningcontrole 2016 Vallei accountants		-27.500	-18.000	-45.500

Afdracht leges bevolkingsadministratie			-103.000	-103.000
Bijdrage regio Rivierenland			40.000	40.000
<b>Baten:</b>				
Leges bevolkingsadministratie			264.000	264.000
Vrijval voorzienng wachtgelden wethouders			309.000	309.000
<b>totaal programma Inwoners en Bestuur</b>	<b>-44.500</b>	<b>-30.000</b>	<b>492.000</b>	<b>417.500</b>
<b>Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien</b>				
<b>Lasten:</b>				
Stelpost areaaluitbreiding	12.600	55.800		68.400
BTW-heffing loonsommen BWB	-18.000			-18.000
Kapitaallasten		-34.000		-34.000
Treasury		200.000	69.000	269.000
Onvoorziene uitgaven		28.500		28.500
Salarissen		-253.000		-253.000
Voorziening personeel		-294.000		-294.000
Opstartkosten AJZ/FZ ivm overgang naar BWB		-48.000		-48.000
Algemene uitkering	-276.000	763.500	-919.000	-431.500
Algemene uitkering; sociaal deelfonds	144.000	1.115.000		1.259.000
Onroerend-zaakbelasting	394.000		133.000	527.000

Toelichting overzicht van baten en lasten



Dividend BNG en Vitens		63.000		63.000
Algemene reserve ter dekking		78.000		78.000
Reserve Tielse Methode dekking kapitaallasten Wielerpark			-153.000	-153.000
Inzet reserves ter dekking voorziening personeel		294.000		294.000
Precariobelastingen electriciteitsleidingen			9.650.000	9.650.000
BTW-gemeenschappelijke regelingen			112.000	112.000
<b>Totaal algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien</b>	<b>256.600</b>	<b>1.968.800</b>	<b>8.892.000</b>	<b>11.117.400</b>
<b>Diverse verschillen</b>			<b>78.815</b>	
<b>Saldo primitieve begroting 2017</b>	<b>6.792</b>			
<b>1e begrotingswijziging 2017</b>				
<b>Voorspelling saldo 2e voortgangsrapportage</b>			<b>-640.408</b>	
Totaal begrotingswijziging	<b>-628.408</b>	<b>-12.000</b>		
Saldo jaarrekening	<b>-628.408</b>	<b>-640.408</b>	<b>8.489.407</b>	

### Begrotingsrechtmatigheid

In het kader van de rechtmatigheid begrotingsafwijkingen dienen programma's met een lastenoverschrijding expliciet toegelicht te worden. In de landelijke kadernota 2017 zijn deze criteria nader beschreven. Hoofdkenmerk is dat een overschrijding van de begroting altijd onrechtmatig is, maar dat deze niet altijd meegewogen wordt in het oordeel van de accountant.

De afwijkingen worden getoetst aan de wet- en regelgeving en kunnen eventueel meegewogen worden in het accountantsonderdeel rechtmatigheid.

In onderstaande tabel zijn de criteria verkort en vereenvoudigd weergegeven.

Categorie		Begrotingsafwijking Onrechtmatig	Onrechtmatig maar telt niet mee in oordeel	Onrechtmatig en telt wel mee in het oordeel
1	Kostenoverschrijding	Past <b>niet</b> binnen het beleid		X
2	Kostenoverschrijding	Past binnen het beleid, maar accountant stelt ondubbelzinning vast dat die ten onrechte niet <b>tijdig</b> zijn gesignaleerd		X
3	Kostenoverschrijding	Gecompenseerd door direct gerelateerde <b>opbrengsten</b>	X	
4	Kostenoverschrijding	Past binnen beleid, maar konden niet tijdig worden gesignaleerd (denk hierbij aan open-einde regelingen)	X	
5	Kostenoverschrijding	Gecompenseerd door niet direct gerelateerde <b>opbrengsten</b>		X
6a	Kostenoverschrijding	Van activiteiten die achteraf als onrechtmatig moeten worden beschouwd (bijv. boetes, Belastingcontroles)		
6b		<ol style="list-style-type: none"> <li>1. geconstateerd tijdens het verantwoordingsjaar</li> <li>2. geconstateerd na het verantwoordingsjaar</li> </ol>	X	X
7a	Kostenoverschrijding op investeringen	De gevolgen worden zichtbaar via hogere afschrijvings- en financieringslasten in het jaar zelf of in volgende jaren		
7b		<ol style="list-style-type: none"> <li>3. jaar van investeren</li> <li>4. afschrijvings- en financieringslasten in latere jaren</li> </ol>	X	X

Uitvoering van een programma gebeurt binnen de toegekende budgetten van het programma. Het college heeft daarmee de vrijheid om te schuiven met middelen met inachtneming van de door de raad gestelde doelen en prioriteiten. Voor de bepaling van de rechtmatigheid betekent dit dat zolang de afwijkingen binnen het totale budget van het programma blijven er geen sprake is van onrechtmatigheid in het licht van het begrotingscriterium.

#### Overschrijdingen op programma:

Progr.	Omschrijving	Categorie	Onrechtmatig, maar telt niet mee voor het oordeel	Onrechtmatig en telt mee voor het oordeel
107	RMC, onderwijsachterstandenbeleid en volwasseneducatie	3	494.000	
0	Stelposten	4	1.183.000	

### Programma 107 Onderwijs

Als gevolg van hogere specifieke Rijksuitkeringen voor o.a. Regionaal Meldpunt Voortijdig schoolverlaten, onderwijsachterstandenbeleid en volwasseneducatie is er meer doorbetaald aan derden partijen € 494.000.

### Programma 0 Algemene baten en lasten

In de begroting hebben we bij de voortgangsrapportages negatieve uitgaven geraamd, dat waren o.a. het saldo van de begroting en verlaging van salarissen. Deze stelposten leiden uiteindelijk niet tot boekingen op deze plek, maar op een andere plek, waardoor er verschillen zijn tussen de begroting en de jaarrekening.

Wij stellen u voor om in te stemmen met de overschrijdingen van de uitgaven ten opzichte van de begrote bedragen op de programma's 0 en 7. Op de andere programma's is in totaliteit geen overschrijding.

## Onvoorzien

### Verloop onvoorzien

In 2017 zijn de volgende uitgaven ten laste van de post onvoorzien gedaan. Deze bedragen zijn via begrotingswijziging aan het budget onttrokken en op de betreffende programma's geboekt.

Bestrijding ratten Hertenkamp	€ 30.000
-------------------------------	----------

Opruimen gevaarlijk afval	€ 10.000
Opknappen Peppellaan 6	€ 12.500
Planschade	€ 6.000
Toezichthouder rechtmatigheid Wmo-jeugd	€ 10.000
Onderzoek gevolgen luchthaven Lelystad	€ 2.296
<b>Totaal</b>	<b>€ 70.796</b>

### Incidentele baten en lasten

In de onderstaande tabel zijnde incidentele baten en lasten weergegeven:

Programma	Omschrijving	Lasten	Baten
1	Plan revitalisering Kellen (dekking uit subsidie provincie)	5	5
	Extra subsidie Dierenpark	15	
	Vorbereidingskosten omgevingswet	11	
	Plaatsen camera's	31	
2	Afwikkeling kosten jeugdzorg en Wmo(bg) inclusief pgb's over voorgaande jaren	588	
	Diverse kosten en ontvangen subsidies gerelateerd aan het RW-POA	294	308
3	Boekwinst verkoop pand Beethovenlaan 22		150
4	Geen		
5	Plan revitalisering Kellen (dekking uit subsidie provincie)	100	100
	Verkoop woonwagens		657
	Afboeking boekwaarde verkochte woonwagens	676	

	Subsidie woonwagencoönsulent	50	
	Verkoop bedrijfsgebouwen		869
	Kosten bodemsanering i.v.m. verkoop pand	65	
	Bijdrage vaststellingsovereenkomst Vijverterrein	680	
	Projectenplan Binnenstad	80	
	Planschade	131	69
	Realisatie huisvesting onderste trede woonladder	53	
	Winstneming grondexploitatie (gestort in reserves)	3.300	3.300
	Vrijval verliesvoorziening grondexploitatie (waarvan 112 gereserveerd)	112	476
6	Project Vogelbuurt (gedekt door reserve Vogelbuurt)	42	
	Inventarisatie en verkoop restgroen	161	161
7	Kosten aanpassing schoolgebouw Burg. Schullstraat 2 te Tiel	274	
	Afrekening leerlingenvervoer schooljaar 2015 - 2016 en 2016 - 2017	177	
	Implementatiekosten harmonisatie peuterspeelzaalwerk	15	
8	Programmakosten samenwerking met Culemborg en Geldermalsen (dekking algemene weerstandsreserve)	92	
	Opstartkosten werkzaak Rivierenland	132	
	Burgerparticipatie / Trots op Tiel	20	
	Jaarthema raad 2017 Wonderschoon wonen	20	
	Vrijval voorziening wachtgelden wethouders		309
	Bijdrage investeringsfonds Regio Rivierenland	124	
	Versterking ambtelijke organisatie	364	364
AD	Vorming voorziening personeel	130	
	Precariobelasting elektra 2012-2017		9.645

Totaal	7.742	16.413
--------	-------	--------

### Structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves

In deze jaarrekening zijn de volgende structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves opgenomen.

Reserve	Storting	Onttrekking
Reserve Stichting Duurzaam Rivierenland	2	25
Reserve parkeren	50	133
Reserve woonwagens	3	60
Reserve verrijgingsmaatregelen		24
Reserve multifunctioneel gebouw Avezaath	6	17
Reserve gebouwen wisselscholen	115	
Reserve onderhoud CKV De Plantage en bibliotheek	39	
Reserve collectie Museum	4	
Reserve onderhoud museum	14	
Reserve vervangingsinvesteringen Agnietenhof	110	71
Reserve verbouwing Agnietenhof	23	52
Reserve onderhoud Agnietenhof	43	
Reserve kapitaallasten buitensport	24	77
Reserve automatisering	540	
Reserve kapitaallasten Stadhuiscomplex	8	27
Reserve onderhoud Ambtmanshuis/stadhuis	132	
Egalisatiereserve gebouwen gemeentelijke organisatie	26	59
Reserve kapitaallasten diensten en middelen	95	8
Reserve kapitaallasten gemeentewerf	6	50
<b>Totaal</b>	<b>1.240</b>	<b>601</b>

### Wet Normering bezoldiging topfunctionarissen en semi-publieke sector (WNT)

De Wet Normering Topinkomens (WNT) is met ingang van 2013 van toepassing en verbiedt organisaties met topfunctionarissen in de (semi)publieke sector beloningen en ontslagvergoedingen overeen te komen hoger dan de geldende WNT norm. De geldende WNT norm voor 2017 bedraagt € 181.000. Daarnaast is sprake van een openbaarmakingsverplichting voor alle topfunctionarissen en overige medewerkers die een bezoldiging genieten boven de geldende bezoldigingsnorm.

#### **Beloning regulier**

bedragen x € 1	J.W. Westerholt	M. Oosterwijk-Keulers
Functiegegevens	Griffier	Gemeentesecretaris
Aanvang en einde functievervulling in 2017	1/1 – 31-12	1/1 – 31/12
Omvang dienstverband (in fte)	0,8 fte	1,0 fte
Gewezen topfunctionaris?	nee	nee
(Fictieve) dienstbetrekking?	ja	ja
Individueel WNT-maximum	€ 144.800	€ 181.000
Beloning	€ 68.160	€ 116.693
Belastbare onkostenvergoedingen	€ 221	€ 442
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 8.400	€ 16.787
Subtotaal	€ 76.781	€ 133.922

-/- Onverschuldigd betaald bedrag	€ 0	€ 0
Totaal bezoldiging	€ 76.781	€ 133.922
Verplichte motivering indien overschrijding	n.v.t.	n.v.t.
Gegevens 2016		
Aanvang en einde functievervulling in 2016	1/1 – 31/12	1/1 – 31/12
Omvang dienstverband 2016 (in fte)	1,0 / 0,8 fte	1,0 fte
Beloning	€ 73.155	€ 110.261
Belastbare onkostenvergoedingen	€ 74	€ 797
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 9.609	€ 14.411
Totaal bezoldiging 2016	€ 82.838	€ 125.469



## Balans

(bedragen x €1.000)					
Activa	31-12-2017	31-12-2016	Passiva	31-12-2017	31-12-2016
Vaste activa			Vaste passiva		
<b>Immateriële vaste activa</b>			<b>Eigen vermogen</b>		
Bijdragen aan activa in eigendom van derden	1.948.140	2.032.067	Algemene reserve	7.152.580	9.993.029
			Bestemmingsreserves	25.046.264	22.475.983
			Gerealiseerde resultaat	8.455.207	-1.632.459
<b>Sub-totaal immateriële vaste activa</b>	<b>1.948.140</b>	<b>2.032.067</b>	<b>Sub-totaal eigen vermogen</b>	<b>40.654.051</b>	<b>30.836.553</b>
<b>Materiële vaste activa</b>			<b>Vorzieningen</b>		
Investerings met economisch nut	117.147.042	106.700.489	Vorzieningen voor verplichtingen, verliezen en risico's	1.300.342	309.296
Gronden uitgegeven in erfpacht	475.018	475.018	Vorzieningen voor bijdragen aan toekomstige vervangingsinvesteringen, waarvoor een heffing wordt geheven.	2.433.109	1.933.531
Investerings met economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven	9.260.509	7.964.877			
Investerings in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut	3.013.678	1.904.510			
<b>Sub-totaal materiële vaste activa</b>	<b>129.896.247</b>	<b>117.044.894</b>	<b>Sub-totaal voorzieningen</b>	<b>3.733.451</b>	<b>2.242.827</b>
<b>Financiële vaste activa</b>			<b>Vaste schulden met een rentetypische looptijd van één jaar of langer</b>		
Kapitaal verstrekkingen aan:			Onderhandse leningen van:		
- deelnemingen	134.736	134.736	- Binnenlandse banken en overige financiële instellingen	109.431.283	79.152.444

Leningen aan:			Waarborgsommen	50.176	47.944
- woningcorporaties	8.739.788	9.135.611			
- overige verbonden partijen	763.863	954.830			
Overige langlopende leningen u/g	1.710.237	1.757.594			
<b>Sub-totaal financiële vaste activa</b>	<b>11.348.624</b>	<b>11.982.771</b>	<b>Sub-totaal vaste schulden één jaar of langer</b>	<b>109.481.459</b>	<b>79.200.388</b>
<b>Totaal vaste activa</b>	<b>143.193.011</b>	<b>131.059.732</b>	<b>Totaal vaste passiva</b>	<b>153.868.961</b>	<b>112.279.768</b>
<b>Vlottende activa</b>			<b>Vlottende passiva</b>		
<b>Voorraden</b>			<b>Netto vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar</b>		
Onderhanden werk, waaronder bouwgronden in exploitatie	3.433.518	1.762.984	Banksaldi		11.199.096
Gereed product en handelsgoederen	11.425	5.560	Overige schulden	9.320.027	18.138.073
			Overige kasgeldleningen	14.000.000	25.000.000
<b>Sub-totaal voorraden</b>	<b>3.444.943</b>	<b>1.768.544</b>	<b>Sub-totaal schulden korter dan één jaar</b>	<b>23.320.027</b>	<b>54.337.169</b>
<b>Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar</b>			<b>Overlopende passiva</b>		
Vorderingen op openbare lichamen	17.561.657	10.780.627	De van de Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren		5.181.108
Uitzettingen in 's Rijks schatkist		14.104.978	- Het Rijk	1.236.943	
Overige uitzettingen	4.000	4.000	- Overige Nederlandse overheidslichamen	294.506	
Overige vorderingen	14.687.890	12.315.709	Overige vooruitontvangen bedragen die ten bate van volgende begrotingsjaren komen	4.239.203	1.065.527

			Verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen met uitzondering van jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume	1.128.733	
<b>Sub-totaal uitzettingen korter dan één jaar</b>	<b>32.253.547</b>	<b>37.205.314</b>	<b>Sub-totaal vlottende passiva</b>	<b>6.899.385</b>	<b>6.246.635</b>
<b>Liquide middelen</b>					
Kassaldi	10.906	25.081			
Banksaldi	1.444.216	2.698.505			
<b>Sub-totaal liquide middelen</b>	<b>1.455.122</b>	<b>2.723.586</b>			
<b>Overlopende activa</b>					
De van de Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen die ontstaan door voorfinanciering op uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel uitgesplitst naar de nog te ontvangen bedragen van:					
- Europese overheidslichamen					
- Het Rijk	733.014				
- Overige Nederlandse overheidslichamen	444.256				
Overige nog te ontvangen bedragen	1.196.840	15.966			
Vooruitbetaalde bedragen die ten laste komen van volgende begrotingsjaren	1.367.640	90.430			
<b>Sub-totaal overlopende activa</b>	<b>3.741.750</b>	<b>106.396</b>			
<b>Totaal vlottende activa</b>	<b>40.895.362</b>	<b>41.803.840</b>	<b>Totaal vlottende passiva</b>	<b>30.219.412</b>	<b>60.583.804</b>
<b>Totaal generaal</b>	<b>184.088.373</b>	<b>172.863.572</b>	<b>Totaal generaal</b>	<b>184.088.373</b>	<b>172.863.572</b>
			Gewaarborgde geldleningen	523.025	618.474



# Waarderingsgrondslagen

## Grondslagen voor waardering van activa en passiva

Vanaf boekjaar 2004 geldt voor het opstellen van de jaarrekening de verslaggevingseisen zoals deze zijn opgenomen in het 'Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV)'.

### Wettelijke bepalingen inzake de jaarrekening

De jaarrekening is opgemaakt met inachtneming van de voorschriften die het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten daarvoor geeft.

### *Waardering activa:*

#### 1 Vaste Activa

##### 1.1 Immateriële vaste activa

### Algemeen

De immateriële vaste activa worden gewaardeerd tegen de verkrijgings- c.q. vervaardigingsprijs verminderd met de afschrijvingen en waardeverminderingen die naar verwachting duurzaam zijn. Eventuele van derden verkregen specifieke investeringsbijdragen worden in mindering gebracht op het geactiveerd bedrag (artikel 62 lid 2 BBV). Hierbij dient de verkregen bijdrage als bate te worden verantwoord.

### Kosten verbonden aan het sluiten van geldleningen en het saldo van agio en disagio

Afsluitkosten van opgenomen geldleningen worden afgeschreven gedurende de restant looptijd van de betrokken geldlening.

**Kosten van onderzoek en ontwikkeling van een bepaald actief**

De kosten van onderzoek en ontwikkeling worden in 5 jaar afgeschreven. De afschrijving van de geactiveerde kosten van onderzoek en ontwikkeling vangt aan bij ingebruikneming van het gerelateerde materiële vaste actief.

**Bijdrage aan activa in eigendom van derden**

Bijdragen aan activa in eigendom van derden worden geactiveerd. Dergelijke geactiveerde bijdragen zijn gewaardeerd tegen het bedrag van de verstrekte bijdrage, verminderd met de afschrijvingen. De verleende bijdragen worden afgeschreven in de periode waarin het betrokken actief van derde op basis van de door de gemeente gestelde voorwaarden moet bijdragen aan de publieke taak.

In de raadsvergadering van 5 november 2008 is de nota 'Waarderings- en afschrijvingsbeleid 2008 gemeente Tiel' vastgesteld. Hierin is opgenomen dat immateriële activa niet geactiveerd wordt, maar dat deze ineens ten laste van de exploitatie wordt gebracht. De nota is in 2013 geactualiseerd.

## 1.2 Materiële vaste activa

Het BBV maakt onderscheid tussen:

- investeringen met een economisch nut
- investeringen met een economisch nut waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven
- investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut.

### ***Investerings met een economisch nut***

Deze investeringen zijn verhandelbaar en/of kunnen bijdragen aan het genereren van middelen. Ze worden gewaardeerd tegen de historische kostprijs (verkrijgings- of vervaardigingsprijs), verminderd met eventuele bijdragen (subsidies) van derden (= bruto methode).

Over de investeringen wordt, rekening houdend met de verwachte economische gebruiksduur, volgens de lineaire methode afgeschreven, tenzij er tegenover de jaarlijkse kapitaallasten jaarlijks gelijkblijvende inkomsten staan ter dekking van de kapitaallasten; dan wordt op basis van gelijkblijvende annuïteit afgeschreven. Met afschrijven wordt begonnen in het eerste dienstjaar na ingebruikname van de investering. Vanaf dat moment vindt ook doorbelasting van de rente naar de exploitatie plaats. Aan investeringen met een economisch nut die groter zijn dan € 500.000 wordt rente toegerekend. De rente wordt achteraf toegerekend over de gemiddelde boekwaarde van dat jaar. Het renteomslagpercentage van het desbetreffende jaar wordt hierbij gehanteerd. Voor de afschrijvingstermijnen zie tabel op de volgende bladzijde. Aan investeringen met een economisch nut waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven die groter zijn dan € 500.000 wordt geen rente toegerekend. In het vastgestelde GRP wordt geen rente toegerekend aan deze projecten.

De voorziening woonwagens is een correctie op de boekwaarden woonruimten omdat deze te hoog zijn gewaardeerd op de balans.

### **Investerings in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut**

Deze investeringen zijn niet verhandelbaar en kunnen niet rendabel gemaakt worden. Voorbeelden hiervan zijn wegen, bruggen en openbaar groen. Deze investeringen worden, voor zover ze niet gedekt worden uit bijdragen van derden of reserves, geactiveerd tegen de historische kostprijs. Tot 1 januari 2017 gold een maximale afschrijvingstermijn van 15 jaar en was het toegestaan versneld af te schrijven.

Met ingang van 1 januari 2017 moeten alle investeringen die vanaf het begrotingsjaar 2017 of later gereed komen, geactiveerd worden. Zij worden afgeschreven conform hun verwachte toekomstige gebruiksduur.

**Wijze van afschrijving**

De afschrijving is in principe lineair. Met afschrijven wordt begonnen het eerste dienstjaar na ingebruikname van de investering.



**Afschrijvingstermijnen**

Deze zijn als volgt te rubriceren:

	periode van afschrijving (in jaren)
<b>Materiële vaste activa</b>	
Erfpachtsgronden	0
Gronden en terreinen	0
Bedrijfsgebouwen en woonruimten	40-50
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken economisch nut	5-60
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven'	1-60
Vervoermiddelen	6-10
Machines, apparaten en installaties	5-25
Overige materiële vaste activa	3-30

Op 29 november 2017 is de 'Financiële verordening gemeente Tiel' door de raad vastgesteld. In deze verordening is een bijlage afschrijvingsbeleid opgenomen, die van toepassing is vanaf het boekjaar 2018.

**1.3 Financiële vaste activa**

De deelnemingen zijn gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs/nominale waarde.

De verstrekte geldleningen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde (verstrekte waarde verminderd met de aflossingen).

## **2** **Vlottende activa**

### **2.1** **Vorraden**

De in exploitatie genomen gronden worden gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs, vermeerderd met bijgeschreven exploitatiekosten en verminderd met (eventuele) opbrengsten wegens grondverkopen en bijdragen.

Bij de waardering van de voorraad bouwgronden in exploitatie is rekening gehouden met te verwachten verliezen op complexen middels een verliesvoorziening. Deze is in mindering gebracht op de boekwaarde van de bouwgronden in exploitatie. De verliesvoorziening voor de grondexploitatie is bepaald op basis van netto contante waarde.

Voor een ander gedeelte dat niet onder de verliesvoorziening valt, zijn andere dekkingen aanwezig (WOZ-waarden van panden).

De magazijnvoorraden worden gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs/aanschafwaarde.

### **2.2** **Vorderingen/vlottende schulden**

De vorderingen worden gewaardeerd tegen nominale waarde, onder aftrek van een voorziening voor dubieuze debiteuren.

De vlottende schulden worden gewaardeerd tegen de nominale waarde.

## **3** **Vaste passiva**

### **3.1** **Reserves**

Het BBV kent een scherp onderscheid tussen reserves en voorzieningen. De raad kan aan een bepaalde reserve een bestemming geven. Binnen de reserves kan het volgende onderscheid gemaakt worden:

- algemene weerstandsreserve
- overige bestemmingsreserves.

Er wordt geen rente toegevoegd aan reserves tenzij de reserve dient ter dekking van kapitaallasten. Het rentepercentage dat in dit geval wordt gehanteerd om de rente toe te voegen betreft het percentage dat wordt gebruikt voor de berekening van kapitaallasten van het actief.

### **3.2 Voorzieningen**

Bij voorzieningen gaat het om (on)zekere verplichtingen die in de toekomst een schuld (kunnen) worden. Daarnaast kan een voorziening gevormd worden voor gelijkmatige verdeling van lasten over een aantal begrotingsjaren. Daarnaast worden de van derden (niet zijnde Europese en Nederlandse overheids-lichamen) verkregen middelen die specifiek besteed moeten worden (geormerkte gelden) onder de voorzieningen opgenomen.

De commissie BBV heeft in november 2014 een geactualiseerde notitie riolering gepubliceerd met daarin een aantal stellige uitspraken ten aanzien van de verslaglegging.

De voorzieningen worden tegen nominale waarde gewaardeerd en er wordt geen rente aan toegevoegd. De voorzieningen dubieuze debiteuren, verliesvoorziening grondexploitatie en voorziening woonwagens zijn direct in mindering gebracht op de betreffende activaposten, omdat dit een correctie op de waarde van de vlottende activa is.

#### **Vaste schulden**

Vaste schulden worden gewaardeerd tegen de nominale waarde, verminderd met gedane aflossingen. De vaste schulden hebben een rentetypische looptijd van één jaar of langer.

#### **Vlottende passiva**

De vlottende passiva worden gewaardeerd tegen de nominale waarde.

#### **Borg- en garantstellingen**

Voor zover leningen door de gemeente gewaarborgd zijn, is buiten balanstelling het totaalbedrag van de gewaarborgde schuldrestanten per einde boekjaar opgenomen.

***Grondslagen resultaatbepaling***

De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Baten en winsten worden slechts genomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het begrotingsjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden. Dividendopbrengsten van deelnemingen worden als bate genomen op het moment waarop het dividend betaalbaar wordt gesteld.

## Toelichting op de balans

### Activa

Onder de activa worden alle bezittingen verstaan. De activa wordt onderverdeeld in vaste en vlottende activa.

### Vaste activa

De vaste activa is verdeeld in:

- immateriële vaste activa
- materiële vaste activa en
- financiële vaste activa.

## Immateriële vaste activa

In het BBV is bepaald dat alleen de kosten van geldleningen, (dis)agio en kosten van onderzoek en ontwikkeling geactiveerd mogen worden als immateriële vaste activa. De overige immateriële vaste activa worden in één keer ten laste van het saldo van baten en lasten gebracht.

De gemeente Tiel heeft de immateriële vaste activa geactiveerd en deze gelijk afgeschreven. Vanaf 2016 wordt de bijdrage in activa van derden verantwoord onder de immateriële vaste activa. Dit is eveneens op grond van het BBV.

Immateriële vaste activa	Boekwaarde per 31-12-2016	Inves- teringen	Bijdrage reserves	Afschrij- vingen	Bijdrage derden	Boekwaarde per 31-12-2017
Kosten van onderzoek en ontwikkeling	0	2.873		2.873		0
Bijdrage in activa van derden	2.032.067			83.927		1.948.140
<b>Totaal</b>	<b>2.032.067</b>	<b>2.873</b>	<b>-</b>	<b>86.800</b>	<b>-</b>	<b>1.948.140</b>

De belangrijkste investeringen staan in het hierna opgenomen overzicht vermeld. Per investering staat het in 2017 werkelijke bestede bedrag en het totaalbedrag dat tot en met 2017 ten laste van het krediet is gebracht.

Omschrijving investering immateriële activa	Bestedingen in 2017	Ontvangsten in 2017	Desinvestering in 2017	Cumulatief bestede
<i>Onderzoek en adviezen</i>				
- Subsidie wateroverlast Tulpstraat	2.873			110.843
De kosten zijn in één keer afgeschreven ten laste van riolering				

*Bijdrage in activa van derden*

1	Subsidie integratieverbouwing Lingecollege	1.806.035
2	Afkoop en beheer rioolgemaal Medel	74.038
3	Lening Stichting Duurzaamheid Rivierenland	68.067
	Totaal	<u>1.948.140</u>

- In 2003 is een investeringssubsidie ad € 2.722.681 toegekend aan het Lingecollege voor de modernisering en aanpassing van de gebouwen als gevolg van de scholenfusie. In 2003 is een bedrag van € 1.815.120 uitbetaald en in 2004 is het restantbedrag van € 907.560 uitbetaald. De afschrijving is in 40 jaar.
- In 2004 is aan het Waterschap een afkoopsom betaald van € 169.605 voor beheer en onderhoud van het rioolgemaal bedrijvenpark Medel. De hieruit voortvloeiende kapitaallasten worden gedekt uit de voorziening riolering. De afschrijving vindt in 25 jaar plaats.
- In 2010 is een lening verstrekt aan de stichting Duurzaam Rivierenland van € 226.890 voor aankoop van een pand. De lening wordt in 10 jaar tijd kwijtgescholden met als inzet de reserve stichting Duurzaam Rivierenland.

**Materiële vaste activa****Materiële vaste activa***Economisch nut*

	Boekwaarde per 31-12-2016	Inves- teringen	Des- investering	Bijdrage derden	Afschrij- vingen	Boekwaarde per 31-12-2017
Terreinen en gronden	3.391.286	703.577				4.094.863
Bedrijfsgebouwen	80.428.037	12.520.122	220.034	15.972	2.078.705	90.633.448
Woonruimten	3.623.956	180.000	1.475.644		260.982	2.067.330
Grond-, weg-, en waterbouwkundige werken	11.951.765	765.577		210.083	622.951	11.884.308
Vervoermiddelen	930.156				24.207	905.949
Machines, apparaten en installaties	3.717.552	1.408.422		235.000	738.688	4.152.286
Overige materiële vaste activa	3.785.737	188.544			263.644	3.710.637
	107.828.489	15.766.242	1.695.678	461.055	3.989.177	117.448.821

Af: voorzieningen woonwagens *	1.128.000-		826.221-			301.779-
Subtotaal economisch nut	106.700.489	15.766.242	869.457	461.055	3.989.177	117.147.042
Investerings met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven	7.964.877	1.453.471		38.049	119.790	9.260.509
Gronden in erfpacht uitgegeven (econ.nut)	475.018					475.018
Maatschappelijk nut in openbare ruimte						
Grond-, weg-, waterbouwkundige werken voor 2017	1.853.951				139.280	1.714.671
Grond-, weg-, waterbouwkundige werken na 2017	50.559	6.107.710		4.859.262		1.299.007
Subtotaal maatschappelijk nut in openbare ruimte	1.904.510	6.107.710	-	4.859.262	139.280	3.013.678
Totaal	<b>117.044.894</b>	<b>23.327.423</b>	<b>869.457</b>	<b>5.358.366</b>	<b>4.248.247</b>	<b>129.896.247</b>

\* betreft de mutatie in de voorziening wegens verkoop van woonwagens.

De belangrijkste investeringen staan in het hierna opgenomen overzicht vermeld. Per investering staat het in 2017 werkelijke bestede bedrag en het totaalbedrag dat tot en met 2017 ten laste van het krediet is gebracht.

Vanaf 2017 moet er onderscheid gemaakt worden tussen investeringen in maatschappelijk nut die vóór 1-1-2017 hebben plaatsgevonden en investeringen die ná 1-1-2017 hebben plaatsgevonden.

Omschrijving investering materiële activa	Bestedingen in 2017	Ontvangsten in 2017	Desinvestering in 2017	Cumulatief besteed
<b>Terreinen en gronden</b>				
- Gronden Burense Poort	520.513			520.513



- Gronden Vahlstal	183.064		183.064
<b>Economisch nut</b>			
<i>Bedrijfsgebouwen</i>			
- Parkeergarage Westluidense Poort	7.045.829		20.939.073
- Cultuurcluster Westluidense Poort	4.749.961		20.521.304
- (Ver)nieuwbouw Lingecollege	407.681		451.619
- Verkoop pand Beethovenlaan 22		220.034	
<i>Grond-, weg- en waterbouwkundige werken</i>			
- Ondergrond kunstgrasveld Wadenoijen	316.610		316.610
- Voorbereidingskrediet Waalkade	187.020	210.083	-
- Toplaag kunstgrasveld Wadenoijen	186.313		186.313
<i>Woonruimten</i>			
- woning Vahlstal	180.000		180.000
In 2017 zijn er woonwagens verkocht aan de woningstichting		1.475.644	1.475.644
<i>Machines en Installaties</i>			
- Verkeerregelinstantie Kellenseweg	542.200	235.000	307.200
- Aanschaf parkeerapparatuur kentekenparkeren WLP	583.348		638.723
- Theaterfaciliteiten (o.a geluid middenzaal, kabels trekkenwand)	105.997		105.997
- Investerings lichtset en audioapparatuur Zinder	147.904		147.904
- narrowcasting beeldschermen Zinder	28.972		28.972
<i>Overige materiële vaste activa</i>			

- Fietsparkeren binnenstad	40.388		40.388
- Inventaris diverse zalen Zinder	74.744		74.744
- Balie en horeca Zinder	45.477		45.477
<b>Investerings tbv bestrijding kosten heffing</b>			
Geactiveerde projecten riolering. Onder deze post zijn een groot aantal projecten van riolering verantwoord zoals deze zijn opgenomen in het GRP.			
Enkele grote projecten zijn:			
- Maurikstraat	80.000		80.000
- Herstelmaatregelen Tiel Drumpt en Kapel-Avezaath	146.396		147.528
- Nachtegaallaan/ Lijsterstraat	356.860		667.841
- Minigemalen en stelselgemalen	105.280		105.280
- Minigemalen en stelselgemalen	98.419		114.419
- Waterberging Linge	76.025		76.025
<b>Maatschappelijk nut</b>			
<i>Grond-, weg- en waterbouwkundige werken</i>			
- Autovrijparcours voor wielrenners en schaatsers	1.484.197	489.203	1.070.163
De reserve Tielse Methode wordt ingezet om deels de kapitaallasten te dekken.			
De bijdrage betreft de bijdrage van de provincie voor dit project.			
De investering wordt in 20 jaar afgeschreven.			
- Fluvia Tiel fase 1	4.309.681	4.294.515	15.166
De investering wordt in 50 jaar afgeschreven.			
- Ontsluitingsweg Wielerpark	205.612		205.612
De investering wordt in 25 jaar afgeschreven.			

Ter indicatie is tevens de verzekerde waarde van de materiële vaste activa opgenomen.

Gebouwen en inventarissen	317.858.526
Binnenvaart en casco	940.000
Kostbaarheden / beelden	469.000

### Financiële vaste activa

#### Financiële vaste activa

	Boekwaarde per 31-12-2016	Inves- teringen	Vermindering	Afschrijving	Aflossing	Boekwaarde per 31-12-2017
Kapitaalverstrekking aan deelnemingen	134.736					134.736
Leningen aan woningbouwcorporaties	9.135.611				395.823	8.739.788
Leningen aan overige verbonden partijen	954.830				190.967	763.863
Overige langlopende leningen	1.757.594	728.811	766.704		9.464	1.710.237
<b>Totaal</b>	<b>11.982.771</b>	<b>728.811</b>	<b>766.704</b>	<b>-</b>	<b>596.254</b>	<b>11.348.624</b>

#### Kapitaalverstrekingen aan deelnemingen

De gemeente Tiel bezit:

42.728 gewone aandelen Vitens N.V. van € 1,= nominaal per aandeel	42.728
36.803 aandelen BNG ad € 2,50 nominaal per aandeel	92.008

Totaal	134.736
--------	---------

*Leningen aan woningbouwcorporaties*

Dit betreft leningen die in het verleden aan de Woningbouwcorporaties zijn verstrekt. In 2017 is er in zijn totaliteit € 395.823 afgelost. Hiervan is € 98.132 versneld afgelost.

*Leningen aan overige verbonden partijen*

In 2006 zijn cumulatief preferente aandelen Vitens omgezet in een achtergestelde lening van € 2.864.500. Jaarlijks wordt er € 190.967 afgelost op deze lening. Per balansdatum is er nog € 763.863 te vorderen.

*Overige langlopende geldleningen*

1. Hypothecaire geldleningen ambtenaren	583.386
2. Stimuleringsfonds Volkshuisvesting	96.914
3. Stimuleringsfonds Volkshuisvesting (startersleningen)	119.603
4. Hondensportvereniging	24.977
5. Stimuleringsfonds Vrom-startersleningen	124.281
6. Energiebesparingsfonds	180.468
6b. Doorlening energiebesparingsfonds	378.636
7. Energiebesparingsfonds VVE	28.469
7b. Doorlening energiebesparingsfonds VVE	136.642
Fondsdeel energiebesparingsfonds VVE	21.862
8. Lening Stichting Solar	15.000
Totaal	1.710.237

- In 2017 is er in totaal € 165.615 afgelost. Voor deze geldleningen zijn zakelijke zekerheden (hypotheken) ontvangen.
- Op 1 januari 2017 bedroeg de boekwaarde van het Stimuleringsfonds Volkshuisvesting € 298.065. In 2017 is € 22.905 door verstrekt aan VVE's ten behoeve van het project Werk aan de Winkel. Daarnaast is € 17.287 aan aflossingen ontvangen.
- Op 1 januari 2017 bedroeg de vordering op het Stimuleringsfonds Volkshuisvesting ter stimulering van startersleningen € 84.131. In 2017 is er in totaal € 35.473 aan rente en aflossing bijgeschreven.
- In 2001 is een renteloze lening ad € 90.756 verstrekt aan de hondensportvereniging Tiel. Vanaf 1 december 2006 tot 1 december 2010 is er jaarlijks € 1.500 afgelost. Vanaf 2011 wordt 10 jaar lang € 8.326 afgelost.

5. In de periode 2007 t/m juni 2008 zijn er door VROM startersleningen verstrekt aan diverse personen. Het ministerie van Infrastructuur en milieu (voorheen VROM) en de gemeente draaien allebei op voor de helft van de verstrekking. In totaal zijn er voor € 161.195 aan startersleningen verstrekt. Indien een lening wordt afgelost neemt onze vordering op het Stimuleringsfonds toe. In 2017 er in totaal € 17.282 aan rente en aflossing bijgeschreven.
6. Dit betreft gelden die gemeente Tiel bij SVN heeft gestort voor energiebesparende maatregelen bij particulieren. De SVN verstrekt de leningen aan particulieren. Deze moeten de leningen in 10 - 15 jaar aflossen.
7. Dit betreft gelden die gemeente Tiel heeft gestort bij de SVN voor energiebesparende maatregelen bij VVE's. De SVN verstrekt de leningen aan VVE's. Deze moeten de leningen in 10 - 15 jaar aflossen.
8. In 2017 is een lening verstrekt aan Stichting Solar. Het betreft een renteloze lening die uiterlijk na 10 jaar terugbetaald dient te worden.

## Flottende activa

De vlottende activa is onderverdeeld in:

- voorraden
- uitzettingen met een rentetypische looptijd van kleiner dan één jaar
- liquide middelen en
- overlopende activa.

## Vorraden

### Vorraden

	Boekwaarde 31-12-2016	Boekwaarde 31-12-2017
Gereed product en handelsgoederen (Culturele instellingen)	5.560	11.425
Onderhanden werken en gronden in exploitatie	1.762.984	3.433.518
<b>Totaal</b>	<b>1.768.544</b>	<b>3.444.943</b>

**Grondexploitaties**

De exploitatie van gronden is een meerjarig productieproces, waarbij de (definitieve) resultaten pas bij afronding van het complex zichtbaar worden. Per verslagjaar wordt inzicht gegeven in de voorlopige resultaten per ultimo boekjaar. Een nadere toelichting over de grondexploitatie is gegeven in de paragraaf grondbeleid en de grote projecten.

Bouwgronden in exploitatie x € 1.000	Stand per 31-12-2016	Investeringen	Opbrengsten	Winst-uitname	Boekwaarde per 31-12-2017	Inzet verliesvoorziening	Overhevelen naar materiële vaste activa	Stand per 31-12-2017	Nog te verwachten uitgaven	Nog te verwachten inkomsten	Verwacht resultaat
Plan Slokker	1.661	42			1.703			1.703	464	2.489	322
Westluidense Poort	1.447	345	122		1.670	-1.670		0	0		0
Santwijkse Poort	0	724	724		0			0	0		0
Burensse Poort*	848	55	37		866	-345	521	0	0		0
Bulkweg 1/grond Industrieweg**	10	62	356	284	0			0	0		0
Muggenborch***	717	102	170		649			649	210	516	-343
Vahstal*	2.471	93			2.564	-2.200	364	0	0		0
Industrieweg/van Dijkhuizen**	1.109	50			1.159	-1.159		0	0		0
Passewaaij Buurt 7	-2.715	28	726	3.000	-413			-413	373	314	354
Passewaaij	2.776	65	997		1.844			1.844		1.844	0
Molenhoek**	0	30	30		0			0	0		0
Fluvia Tiel*	758				758	-78	680	0	0		0
correctie: verliesvoorziening****	-7.320				-7.320			-350	350		0
<b>Totaal</b>	<b>1.762</b>	<b>1.596</b>	<b>3.162</b>	<b>3.284</b>	<b>3.480</b>	<b>-5.452</b>	<b>1.565</b>	<b>3.433</b>	<b>1.397</b>	<b>5.163</b>	<b>333</b>

\*project overgeheveld naar materiële vaste activa

\*\* afgesloten projecten

\*\*\* verliesvoorziening gevormd van € 343.000, met inzet hiervan is het resultaat 0

#### Verloop verliesvoorziening

<b>Stand 31-12-2016</b>	<b>7.320</b>
Inzet tbv bouwgronden in exploitatie	-5.452
Overheveling naar reserves	-646
Vorming voorziening Ind.weg/Dijkh.	-1102
Toevoeging vanuit begroting	230
<b>Stand per 31-12-2017</b>	<b>350</b>

#### Parameters grondexploitatie

- kostenindex:	3,0%
- opbrengstenindex:	0,0%
- rekenrente:	1,50%
- disconteringsvoet:	2,00%

#### Toelichting te verwachten uitgaven en inkomsten

<i>Slokker</i>	De kosten bestaan uit bouwrijp maken van het plangebied en plankosten. De inkomsten betreffen grondverkoop.
<i>Muggenborch</i>	De kosten bestaan uit civiele kosten en plankosten. De verwachte inkomsten betreffen grondverkoop.
<i>Passewaaij Buurt 7</i>	De kosten bestaan uit civiele kosten en plankosten. De verwachte inkomsten betreffen exploitatiebijdragen.
<i>Passewaaij</i>	De verwachte inkomsten betreffen grondverkoop.

#### Winstuitname

De BBV notitie grondexploitatie 2016 schrijft voor wanneer er winstneming moet worden genomen binnen de grondexploitatie. Op basis van deze voorschriften is er in 2017 een tussentijdse winst genomen bij het project Passewaaij buurt 7.

#### Voorzieningen

Voor grondexploitaties met een negatief eindsaldo is conform het BBV een verliesvoorziening getroffen.

## Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar

Uitzettingen met een rentetypische looptijd van korter dan één jaar worden onderverdeeld in:

- vorderingen op openbare lichamen
- overige uitzettingen en
- overige vorderingen.

### Vorderingen op openbare lichamen

	Stand per 31-12-2016	Stand per 31-12-2017
a1. Belastingdienst: BTW Compensatie Fonds	7.240.684	10.072.494
a2. Belastingdienst: fiscus	1.127.391	203.365
b. Ministeries	1.025.024	1.200.884
c. Provincies	802.280	325.258
d. Overige openbare lichamen (waterschappen en gemeenten)	585.248	5.759.656
<b>Totaal</b>	<b>10.780.627</b>	<b>17.561.657</b>

### *Btw-compensatiefonds*

Van de vordering op de belastingdienst ultimo 2016 uit hoofde van BTW-compensatiefonds ad. € 7.240.684 is in juni 2017 € 7.110.315 ontvangen. Het verschil betreft een suppletie uit 2015 die nog afgehandeld dient te worden.

Ultimo boekjaar 2017 is er een vordering op de Belastingdienst uit hoofde van BCF van € 10.072.494 (inclusief suppleties).

### Schatkistbankieren

#### Uitzettingen rijks schatkist korter dan één jaar

	Stand per 31-12-2016	Stand per 31-12-2017
Uitzetting in schatkist met looptijd < 1 jaar	14.104.978	0



Totaal	14.104.978	-
--------	------------	---

De Regeling Schatkistbankieren decentrale overheden verplicht gemeenten eventuele overschotten in liquide middelen, die uitkomen boven een grensbedrag van 0,75% van het begrotingstotaal, te storten op een speciale bankrekening die de gemeente aanhoudt bij het Ministerie van Financiën. Het storten gebeurt dagelijks via het afkomen van het saldo van de BNG bankrekening.

Onderstaand overzicht laat zien dat in één kwartaal het drempelbedrag is overschreden. Dit heeft te maken met de hoogte van het bedrag dat dagelijks wordt afgeroomd. Dit is voor de gemeente Tiel te hoog vastgesteld. Dit bedrag is in 2018 aangepast, waardoor de verwachting is dat in 2018 de gemeente aan de verplichting voldoet zoals genoemd in de Regeling Schatkistbankieren decentrale overheden.

N.B.: in onderstaand overzicht zijn de rekeningen van de Agnietenhof en de Plantage niet meegenomen.

Berekening benutting drempelbedrag schatkistbankieren (bedragen x € 1000)					
		Verslagjaar			
<b>(1)</b>	<b>Drempelbedrag</b>	<b>883,5</b>			
		Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
<b>(2)</b>	<b>Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen</b>	<b>307</b>	<b>1.008</b>	<b>389</b>	<b>126</b>
(3a) = (1) > (2)	Ruimte onder het drempelbedrag	576	-	495	757
(3b) = (2) > (1)	Overschrijding van het drempelbedrag	-	124	-	-
<b>(1) Berekening drempelbedrag</b>					
		Verslagjaar			
(4a)	Begrotingstotaal verslagjaar	117.800			
(4b)	Het deel van het begrotingstotaal dat kleiner	117.800			

	of gelijk is aan € 500 miljoen				
(4c)	Het deel van het begrotingstotaal dat de € 500 miljoen te boven gaat	-			
(1) = (4b)*0,0075 + (4c)*0,002 met een minimum van €250.000	Drempelbedrag	883,5			
<b>(2) Berekening kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen</b>					
		Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
(5a)	Som van de per dag buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen (negatieve bedragen tellen als nihil)	27.634	91.690	35.746	11.617
(5b)	Dagen in het kwartaal	90	91	92	92
(2) - (5a) / (5b)	Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	307	1.008	389	126

Het drempelbedrag dat gemiddeld over een kwartaal buiten 's Rijks schatkist mag worden gehouden bedraagt € 883.500. Dit drempelbedrag is in het 2e kwartaal 2017 overschreden.

#### Overige uitzettingen

	Stand per 31-12-2016	Stand per 31-12-2017
Waarborgsommen	4.000	4.000
<b>Totaal</b>	<b>4.000</b>	<b>4.000</b>

**Overige vorderingen**

	Stand per 31-12-2016	Stand per 31-12-2017
a. Debiteuren	7.121.659	11.739.748
af: voorziening dubieuze debiteuren algemeen	-955.953	-896.961
b. Debiteuren bijstand	6.785.953	6.641.822
af: voorziening dubieuze debiteuren	-6.107.358	-4.050.780
c. Nog te ontvangen bedragen / rechten	5.471.408	1.254.061
<b>Totaal</b>	<b>12.315.709</b>	<b>14.687.890</b>

**a. Debiteuren**

De post debiteuren kan als volgt worden gespecificeerd:

a1	Debiteuren algemeen	10.400.534
a2	Debiteuren gemeentelijke heffingen	1.339.214
a3	Voorziening dubieuze debiteuren	-896.961
	Subtotaal debiteuren	<u>10.842.787</u>

**a1. Debiteuren algemeen**

Van het totale saldo van de debiteuren algemeen moet per juli 2018 nog een bedrag van € 8.457.000 worden ontvangen. Hierin zijn begrepen de nog niet betaalde aanslagen precariobelasting op elektriciteitsleidingen over 2014 t/m 2017 ad. € 7.798.000.

**a2. Debiteuren gemeentelijke heffingen**

De specificatie van de openstaande bedrag per belastingjaar is:

Jaar	Openstaand per 31-12-2017	Openstaand per 24-05-2018
2011	-103	0
2012	10.017	8.690

2013	21.332	17.643
2014	42.993	30.080
2015	195.338	65.646
2016	351.233	384.589
2017	<u>718.404</u>	<u>403.413</u>
Totaal	1.339.214	910.061

*b. Debiteuren bijstand*

	<b>Openstaand 31-12-2017</b>	<b>Openstaand 31-12-2016</b>
Vorderingen bijstandsdebiteuren	5.858.167	6.169.570
Vorderingen bijzondere bijstand	783.655	616.383
Totaal bijstandsdebiteuren	6.641.822	6.785.953
Voorziening dubieuze bijstandsdebiteuren	- 4.050.780	- 6.107.358
Saldo	2.591.041	678.595

Het risico van de vordering bijstandsdebiteuren ligt bij de gemeente Tiel, maar het beheer is overgedragen aan de Gemeenschappelijke regeling Werkzaam Rivierenland. In de jaarrekening 2017 van Werkzaam Rivierenland is deze vordering opgenomen als Rekening Courant positie en opzichte van de gemeente Tiel. Van de vordering bijstandsdebiteuren (€ 5.858.167) schatten zij € 3.345.942 dubieus.

Vanaf de jaarrekening 2018 zullen wij de vordering bijstandsdebiteuren als rekening courant positie met Werkzaam presenteren onder vorderingen op openbare lichamen. Volgens de regelgeving is het voldoende om enkel de gesaldeerde Rekening Courant positie te presenteren. Om te zorgen dat de lezer toch een volledig beeld krijgt, zonder de jaarrekening van Werkzaam er op na te hoeven slaan, zullen we de vordering ook dan gespecificeerd opnemen.

*c. Nog te ontvangen bedragen*

Onder deze post zijn o.a. opgenomen: te verhalen kosten onregelmatigheden reïntegratie € 650.349, afrekening AVRI inzake zwerfafval € 161.000 en te verrekenen bedragen met zorginstellingen inzake Jeugd en WMO € 426.625.

**Liquide middelen**

**Liquide middelen**

	Stand per 31-12-2016	Stand per 31-12-2017
a. Kas	25.081	10.906
b. ABN/Amro-bank	2.090.673	271.949
c. Rabobank	19.627	123.642
d. Spaarrekening Rabobank	580.000	225.000
e. BNG		818.454
f. Kruisposten	8.205	5.171
<b>Totaal</b>	<b>2.723.586</b>	<b>1.455.122</b>

**Overlopende activa****Overlopende activa**

Van Europese en Nederlandse overheidslichamen  
nog te ontvangen voorschotbedragen ontstaan door voorfinanciering  
op uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel:  
- Europese overheidslichamen

Stand per 31-12-2016	Stand per 31-12-2017

- Het Rijk		733.014
- overige Nederlandse overheidslichamen		444.256
a. Vooruitbetaalde bedragen	90.430	1.367.640
b. nog te ontvangen bedragen	15.966	1.196.840
<b>Totaal</b>	<b>106.396</b>	<b>3.741.750</b>

Van Europese en Nederlandse overheidslichamen nog te ontvangen voorschotbedragen ontstaan door voorfinanciering op uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel.

	Stand per 31-12-2016	Toevoeg- ingen	Vrijgevalen bedragen	Stand per 31-12-2017
<b>Te ontvangen voorschotbedragen Rijk</b>	-	<b>733.014</b>		<b>733.014</b>
Ministerie van Financiën inzake vluchtelingen		98.390		98.390
Ministrie SZW vangnet en BBZ		634.624		634.624
<b>Te ontvangen voorschotbedragen overige Nederlandse overheidslichamen</b>	-	<b>444.256</b>		<b>444.256</b>
Provincie Bijdrage Verenfonds 2016 en 2017		122.610		122.610
Provincie bijdrage GSO-4		321.646		321.646
<b>Totaal</b>	-	<b>1.177.270</b>	-	<b>1.177.270</b>

#### *a. Vooruitbetaalde bedragen*

Hieronder zijn o.a. verantwoord de bijdrage aan Bedrijfsvoeringsorganisatie West-Betuwe voor 1e kwartaal 2018 ad. € 1.049.612, contributie VNG 2018 € 56.122 en diverse onderhoudsabonnementen en contributies voor 2018.

*b. Nog te ontvangen bedragen*

De te verrekenen voorschotten inzake Ambulante jeugd ad € 623.678 en nog op te leggen belastingkohieren 2016 en 2017 ad. € 460.401 zijn hieronder verantwoord. Ook een vordering op de belastingdienst inzake te hoge voorlopige aanslagen vennootschapsbelasting 2016 en 2017 ad € 82.633 is hier opgenomen.

**Passiva**

De passiva wordt verdeeld in vaste en vlottende passiva.

**Vaste passiva**

De vaste passiva is onderverdeeld in:

- eigen vermogen
- voorzieningen en
- vaste schulden met een looptijd van langer dan één jaar.

**Eigen vermogen**

Het eigen vermogen bestaat uit de algemene weerstandsreserve(s), bestemmingsreserves en het resultaat van het boekjaar.

*Reserves*

Reserves zijn afgezonderde vermogensbestanddelen, voor zover niet bestemd om fluctuaties in de exploitatiesfeer op te vangen. Binnen de reserves wordt onderscheid gemaakt tussen:

- Algemene weerstandsreserve  
Deze heeft de functie van financiële buffer en wordt gebruikt voor het opvangen van financiële tegenvallers. Een beoordeling van de algemene weerstandsreserve ten opzichte van de verwachte risico's is opgenomen in de paragraaf weerstandsvermogen.  
Het saldo van de reserve wordt ingezet als financieringsmiddel.

- Bestemmingsreserves

Dit zijn reserve waarvan, op grond van een besluit van de gemeenteraad, een bepaalde (tijdelijke) bestemming is gegeven. Binnen de bestemmingsreserves wordt onderscheid gemaakt in

- o bestemmingsreserve die dienen om ongewenste schommelingen op te vangen in de tarieven die aan derden in rekening worden gebracht
- o overige bestemmingsreserves.

Aan reserves wordt geen rente toegevoegd tenzij de reserve dient ter dekking van kapitaallasten.

## Reserves

	Stand per 31-12-2016	Toevoeging via resultaat bestemming	Onttrekking via resultaat bestemming	Mutatie vorig boekjaar	Vermindering ivm afschrijvingen	Stand per 31-12-2017
<i>Algemene weerstandsreserve</i>	9.993.029	159.462	2.483.317	516.594		7.152.580
<i>Overige bestemmingsreserves</i>						
Reserve parkeren	4.991.186	182.738		494.250	132.646	4.547.028
Reserve riolering	216.832	43.187		216.832		43.187
Reserve multifunctioneel gebouw Avezaath	311.444	6.229			16.601	301.072
Reserve Tielse Methode	153.118					153.118
Reserve automatisering	1.539.760	540.005	120.834		624.039	1.334.892
Reserve onderhoud schoolgebouwen	772.818	115.391	232.777			655.432
Reserve Stichting Duurzaam Rivierenland	90.756	1.815			24.504	68.067
Reserve onderhoud wegen	0	160.855				160.855
Reserve klimaatbeleid	108.631	12.986	14.783			106.834
Revolverend energie investeringsreserve	300.000					300.000
Reserve woonwagens	130.283	2.606			60.212	72.677
Reserve onderhoud groen	112.270					112.270



Reserve financiële herplantplicht bomen	24.200	4.000			28.200
Algemene reserve Grondexploitatie	1.784.091	3.024.200			4.808.291
Reserve begraafplaats Ter Navolging	10.800	300	2.862		8.238
Reserve monumenten	113.023				113.023
Reserve civiele kunstwerken	182.647		95.009		87.638
Reserve onderhoud strategische eigendommen	101.711	393.781	112.058		383.434
Reserve gemeentelijke eigendommen	377.702	106.748			484.450
Reserve evenementenfonds	11.051				11.051
Bestemmingsreserve Brede School Kokkenhof	495.516				495.516
Reserve onderhoud Brede Zorghschool	109.122	29.519			138.641
Reserve verrijkingsmaatregelen	111.175			23.974	87.201
Reserve IKC		170.000			170.000
Reserve onderhoud Plantage en bibliotheek	364.493	39.356			403.849
Reserve Vogelbuurt	208.922		42.094		166.828
Reserve collectie museum	34.336	3.780			38.116
Reserve onderhoud museum	58.837	14.396			73.233
Reserve amateurkunst	31.731		6.664		25.067
Reserve kapitaallasten buitensportaccommodaties	1.195.629	23.913		76.780	1.142.762
Reserve onderhoud binnensportaccommodaties	669.358		177.486		491.872
Reserve vervangingsinvesteringen Agnietenhof	911.437	109.946		71.000	950.383
Reserve verbouwing Agnietenhof	1.131.324	22.626		51.622	1.102.328
Reserve onderhoud Agnietenhof	390.719	42.812	14.116		419.415
Algemene reserve Agnietenhof	112.034	16.535	128.569		-
Reserve elektronisch kinddosier	1.546		1.546		-
Reserve wijkgericht werken	209.828		8.482		201.346
Reserve frictiekosten ombuigingen	279.089	47.550	21.262		305.377
Reserve versterking ambtelijke organisatie	684.805	30.000	364.266		350.539

Reserve kapitaallasten stadhuiscomplex	736.863	103.022			35.046	804.839
Egalisatiereserve gebouwen gemeent. org.	1.293.075	25.861	58.909			1.260.027
Reserve onderhoud Stadhuiscomplex	322.086	132.387				454.473
Reserve kapitaallasten gemeentewerf	311.769	290.145	49.518			552.396
Reserve Sociaal Domein	842.225	260.471	995.099			107.597
Reserve RW-POA	0	573.318				573.318
Risicoreserve WLP	637.741	718.426		404.783		951.384
	<b>22.475.983</b>	<b>7.248.904</b>	<b>2.446.334</b>	<b>1.115.865</b>	<b>1.116.424</b>	<b>25.046.264</b>
<b>Totaal</b>	<b>32.469.012</b>	<b>7.408.366</b>	<b>4.929.651</b>	<b>1.632.459</b>	<b>1.116.424</b>	<b>32.198.844</b>

### Verloop van de algemene weerstandsreserve

	Vermeerdering / vermindering	Stand
<b>Stand per 31-12-2016</b>		9.993.029
Bij: Saldo jaarrekening		
- inzet tekort jaarrekening 2016	630.594	-630.594
Verder is er gestort:		
- Herindicatie hulp bij het huishouden (uit resultaatbestemming 2016)	75.000	
- Integratietraject Dynamiek/Mozaiëk (uit resultaatbestemming 2016)	39.000	
- Eigen kracht	20.620	

---

- Schadeuitkering WIZ-fraude	2.670	
- Restant budget Dynamiek	55.382	
- Voordelig resultaat DVO-handhaving	68.790	
- Restant budget rekenkamer	12.000	
		273.462

***Onttrekkingen op basis van besluitvorming***

- opstartkosten Werkzaak	-110.635	
- Burgerparticipatie	-20.024	
- Inbesteding BOR transitiekosten	-1.840	
- Compensatieregeling eigen risico	-51.490	
- Implementatie participatiewet	-100.000	
- Gidsgelden	-10.771	
- Budget outsourcen BTH	-126.244	
- woonconsulent onderste trede woonladder	-55.078	
- Transitiekosten AWBZ en Jeugdzorg	-6.198	
- Restant extra rijksmiddelen armoedebestrijding	-148.238	
- Flankerende middelen BWB	-181.183	
- Convenant kinderen doen mee/minimabeleid	-54.545	
- Restant budget regionaal Werkbedrijf	-384.000	
- bijdrage verplaatsing Reuvers	-680.670	
- Regenboogloper	-2.011	
- opstartkosten AJZ/FZ BWB	-48.085	
- Uitbetaling vakantiegelden medewerkers BWB	-83.928	
- Achterblijvende overhead BOR	-136.800	
- vorming voorziening personeel	-129.800	

- dekking loonkosten medewerker niet mee overgegaan naar AVRI	-37.776	
- herindicatie hulp bij het huishouden	-75.000	
- integratietraject Dynamiek/Mozaïek	-39.000	
		<hr/>
		-2.483.316
		7.152.581
<b>Claims op basis van besluitvorming</b>		
- Middelen burgerparticipatie	-56.940	
- Schadeuitkering WIZ	32.734	
- Budget outsourcen BTH	-130.563	
- AWBZ pakketmaatregelen ten behoeve van onderste trede woonladder	-58.528	
- Gidsgelden	-6.861	
- Inbesteding BOR transitiekosten	-131.345	
- Hertaxatie verzekerde objecten	-17.840	
- Implementiekosten Dynamiek in Mozaïek	-55.382	
		-424.725
<b>Vrij besteedbaar</b>		<b><u><u>6.727.856</u></u></b>

*Toelichting op het doel en de mutaties van de verschillende bestemmingsreserves*

### **Reserve parkeren**

De reserve dient ter dekking van de investeringen die zijn opgenomen in het Parkeerbeleidsplan. De storting betreft de rente over het saldo van de reserve per 1 januari 2017 (€ 49.912) en het voordelige resultaat op de exploitatie van parkeren (€ 132.826). Er is € 132.646 uit de reserve onttrokken i.v.m. kapitaallasten voor het onderdeel parkeren. De boeking heeft gesaldeerd plaatsgevonden.

**Reserve riolering**

Deze reserve is gevormd door efficiencyvoordelen binnen riolering. Het efficiencyvoordeel van 2017 ad. € 43.187 is toegevoegd aan de reserve.

**Reserve multifunctioneel gebouw Avezaath**

Doel van de reserve is dekking van de kapitaallasten voortvloeiende uit de investering. In 2017 zijn de kapitaallasten van de investering in het multifunctioneel gebouw gedeeltelijk ten laste van de reserve gebracht.

**Reserve Tielse Methode**

De reserve dient ter dekking van de kosten voor het project Wielerbaan Schaarsdijk. In totaal is er voor dit project € 226.000 gereserveerd; hiervan is € 72.882 onttrokken in voorgaande jaren. In 2017 heeft er geen onttrekking plaatsgevonden, doordat de gemaakte kosten gedekt zijn uit van de provincie Gelderland ontvangen gelden. Per balansdatum is er nog € 153.118 gereserveerd voor project Wielerbaan.

**Reserve automatisering / reserve kapitaallasten vervangingsplan I&A**

Deze reserve is in 2001 gevormd en dient ter dekking van de investeringen in automatiseringsapparatuur. De storting ad. € 540.005 is conform de primitieve begroting. Daarnaast zijn de kosten ten behoeve van het digitaliseringsproject € 54.077, ICT-projecten van BWB € 97.618 en investeringen voor Zinder ad. 66.758 ten laste van de reserve gebracht. De kapitaallasten ad. € 526.420 worden eveneens uit de reserve automatisering gedekt.

**Reserve onderhoud schoolgebouwen**

Bij de vaststelling van de jaarrekening 2015 is besloten de voorziening onderwijs op te heffen en hiervan een reserve te vormen die als doel heeft de kosten voor groot onderhoud (met name buitenkant) van de onderwijsgebouwen te egaliseren. De kosten van het uitgevoerde onderhoud aan het schoolgebouwen aan de Burgemeester Schullstraat 2 is, met een maximum van € 232.777, in 2017 onttrokken uit deze reserve. Aan de reserve is een bedrag van € 115.391 toegevoegd. Dit bedrag is niet uitgegeven voor onderhoud en daarom aan de reserve toegevoegd.

**Reserve Stichting Duurzaam Rivierenland**

De reserve is ontstaan door overheveling van middelen voor het project 'Leren ontspannen langs de Waal' uit de reserve Tielse Methode. De reserve valt in 10 jaar vrij (zie ook toelichting bij 'bijdrage in activa van derden'). De afschrijvingslasten worden per saldo gedekt uit deze reserve.

**Reserve onderhoud wegen**

Bij de vaststelling van de jaarrekening 2015 is besloten de voorziening onderhoud wegen op te heffen en hiervan een reserve te vormen. Het doel van de reserve is kostendekkingsmiddelen te reserveren om de te verwachten hogere kosten voor onderhoud aan wegen te dekken. In de 2e voortgangsrapportage 2017 is gemeld dat een deel van de gereserveerde budgetten 2017 overgeheveld wordt naar 2018. Het overschot is uitgekomen op een bedrag van € 160.855 en dit bedrag is dan ook toegevoegd aan de reserve.

**Reserve klimaatbeleid**

Bij het vaststellen van de jaarrekening 2010 is besloten om € 35.000 van het jaarrekeningresultaat 2010 te storten in deze te vormen reserve. Het doel van de reserve is uitvoering te geven aan het klimaatbeleidsplan dat voor meerdere jaren geldt. Eventuele overschotten op het jaarlijkse budget voor klimaatmiddelen worden gestort in de reserve. Het overschot van 2017 ad. € 12.986 is gestort in deze reserve. Er is een eenmalige subsidie verstrekt aan Dierenpark Tiel van € 14.783 en deze is ten laste gebracht van de reserve klimaatbeleid. Dit is gemeld in de 2e voortgangsrapportage 2017.

**Revolverend energie investeringsreserve**

Deze reserve is ingesteld om energiebesparing en/of opwekking van duurzame energie te stimuleren. Door middel van deze reserve worden duurzaamheidsleningen aan particulieren verstrekt. In 2017 hebben geen mutaties plaatsgevonden op deze reserve.

**Reserve woonwagens**

De reserve dient ter dekking van de kapitaallasten voor investeringen en vervanging van woonwagenuitjes voor zover deze niet gedekt worden uit de huuropbrengsten. De dotatie betreft de rente over het saldo per 1 januari 2017 en de onttrekking ad. € 60.212 dient ter dekking van de kapitaallasten.

**Reserve onderhoud groen**

Deze reserve was voorheen een voorziening die de kosten voor groot onderhoud van renovaties en projecten zoals die in het Groenbeheerplan waren vastgesteld, zou dekken. Op 21 januari 2013 heeft het college besloten de voorziening op te heffen en is aan de raad voorgesteld bij de behandeling van de jaarstukken 2012 om hiervoor een bestemmingsreserve te vormen omdat een gedegen onderhoudsplan ontbreekt. In 2017 hebben geen mutaties plaatsgevonden op deze reserve.

**Financiële herplantplicht bomen**

In de op 15 september 2010 vastgestelde bomenverordening is een artikel (art.8) opgenomen over financiële herplantplicht. Deze financiële herplantplicht houdt in dat indien feitelijke herplant niet mogelijk is er een financiële bijdrage verlangd wordt. Deze financiële vergoeding wordt dan gebruikt voor herplant elders.

Bij de vaststelling van de jaarrekening 2015 is besloten de voorziening op te heffen en er een reserve van te maken. Het doel van de reserve is deze financiële herplant goed te kunnen bewaken en de feitelijke herplant te kunnen bekostigen. De vermeerdering ad. € 4.000 betreft de dotatie van de in 2017 ontvangen kapvergunning.

### **Algemene reserve grondexploitatie**

De reserve vormt een financiële buffer om mogelijke risico's in grondexploitaties, waarvoor geen reserve of voorziening is gevormd, op te vangen. In 2017 is € 24.200 toegevoegd aan deze reserve in verband met het afsluiten van project De Boomgaard. Verder is er een tussentijdse winstneming geweest van het project Passewaaij buurt 7 wat resulteerde in een storting van € 3.000.000 in de reserve grondexploitatie.

### **Reserve begraafplaats Ter Navolging**

Op 19 november 2014 is door de raad besloten om een reserve te vormen voor het restaureren van historische grafmonumenten Ter Navolging. Bij ieder nieuw uitgegeven (urnen)graf of particuliere gedenkplaats wordt een gedeelte van de leges in de reserve gestort. In het afgelopen jaar is er € 300 toegevoegd aan de reserve. De restauratiekosten van een graftombe ad. € 2.862 zijn uit de reserve onttrokken.

### **Reserve monumenten**

Doel van de reserve is het reserveren van middelen voor grotere, langlopende projecten voor archeologie en restauratie. Bij het vaststellen van de programmarekening 2006 is voorgesteld om de reserve te maximeren op € 200.000. In 2017 hebben geen mutaties plaatsgevonden op deze reserve.

### **Reserve civiele kunstwerken**

Bij de vaststelling van de jaarrekening 2015 is besloten de voorziening op te heffen en er een reserve van te maken. De voorziening voldeed niet aan de voorwaarden om als voorziening in stand te houden. De reserve heeft als doel groot onderhoud van de civiele kunstwerken te dekken. De hogere onderhoudskosten ad. € 95.009 zijn uit de reserve gehaald.

### **Reserve onderhoud strategische eigendommen**

Strategisch bezit ten aanzien waarvan -blijkend uit een raadsbesluit- geen reëel en stellig voornemen bestaat dat deze binnen afzienbare tijd in ontwikkeling worden genomen, zijn uit de grondexploitatie gehaald en overgebracht naar de materiële vaste activa. Hiermee wordt voldaan aan

de regels van het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV). De reserve is bestemd voor beheer en onderhoud van deze bezittingen, totdat daarvoor structureel gelden zijn opgenomen in de begroting.

Het nadelig resultaat in de exploitatie op het strategisch bezit van boekjaar 2017 van € 13.058 is onttrokken aan deze reserve. Daarnaast zijn de sloopkosten van de panden Jacob Cremerstraat 3 en Spoorstraat 14 in totaal € 99.000 ten laste van de reserve gebracht. De netto verkoopopbrengst van de panden aan de Latensteinse Rondweg en Lijsterstraat ad. € 291.500 zijn aan de reserve toegevoegd. Daarnaast is er nog een storting geweest van € 102.000 als gevolg van een vrijval van de verliesvoorziening inzake Wetro-terrein.

### **Reserve gemeentelijke eigendommen**

In de raadsvergadering van 16 december 2015 is besloten de voorziening gemeentelijke eigendommen op te heffen. De voorziening voldeed niet aan de voorwaarden van BBV om als voorziening in stand te laten houden. Besloten is om een reserve te vormen. De reserve heeft als doel groot onderhoud aan de gemeentelijke panden te dekken. In 2017 is er € 106.700 toegevoegd aan de reserve inzake niet besteedde gelden groot onderhoud 2017.

### **Reserve evenementenfonds**

Bij het vaststellen van de deelverordening evenementensubsidies in 2009 is besloten dat bij een overschot op de exploitatie van waarderingssubsidies, deze gestort wordt in een evenementenfonds. Een tekort wordt ten laste van deze reserve gebracht. In 2017 heeft geen mutatie plaatsgevonden op deze reserve.

### **Reserve kapitaallasten Brede School Kokkenhof**

De reserve is gevormd door overheveling van € 310.000 van de Reserve kapitaallasten Brede Zorgschool en overheveling van het saldo € 185.516 van de voorziening gebouwen onderwijs. De reserve dient ter dekking voor (ver) nieuwbouw van deze locatie. In 2017 heeft geen mutatie plaatsgevonden op deze reserve.

### **Reserve onderhoud Brede Zorgschool**

De gemeente Tiel voert het groot onderhoud aan de school uit voor het schoolbestuur. Daarvoor krijgt zij een jaarlijkse vaste vergoeding van de school. Het groot onderhoud fluctueert echter. Omdat de school nieuw is, is het groot onderhoud nog beperkt. De overschotten op het onderhoudsbudget worden gestort in de reserve. Dit was in 2017 een bedrag van € 29.500.

### **Reserve verrijkingsmaatregelen**



De reserve valt vrij in 10 jaar en dient ter dekking van de afschrijvingslasten van drie investeringen uit het huisvestingsprogramma onderwijs 2009:

- verrijking Prins Mauritschool (€ 110.447)
- verrijking Rotondaschool (€ 24.366) en
- verrijking Vrije School (€ 80.950)

De kapitaallasten van 2017 zijn uit de reserve onttrokken.

### **Reserve IKC**

Deze reserve is gevormd voor het afdekken van boekverliezen van de vrijkomende locaties (tijdelijke gymzaal en schoolwoningen). In 2017 is er € 170.000 in de reserve gestort.

### **Reserve onderhoud Plantage en Bibliotheek.**

Bij de jaarrekening 2014 is besloten om vanwege het ontbreken van een actueel onderhoudsplan, de voorziening onderhoud Plantage en voorziening onderhoud Bibliotheek op te heffen en deze in te zetten voor een nieuw te vormen reserve onderhoud Plantage en Bibliotheek. De reserve zal later worden ingebracht bij een nieuw te vormen voorziening voor de Westluidense Poort. De stortingen zijn de reguliere stortingen cf. de begroting. In 2017 hebben geen onttrekkingen plaatsgevonden.

### **Reserve Vogelbuurt**

Deze reserve is gevormd om hieruit de kosten van het project Vogelbuurt te dekken. In 2017 is € 42.000 aan de reserve onttrokken ter dekking van kosten voor project Vogelbuurt.

### **Reserve collectie museum**

De reserve is in het verleden gevormd om grotere, waardevolle aankopen te kunnen financieren. In 2017 heeft storting cf. de begroting plaatsgevonden. In 2017 hebben geen onttrekkingen plaatsgevonden.

### **Reserve onderhoud museum**

Deze reserve is gevormd om uitgaven voor groot onderhoud uit te dekken. In 2017 is gestort conform de begroting. Er hebben geen onttrekkingen aan de reserve plaatsgevonden.

### **Reserve amateurkunst**

In de raad van 19 september 2007 is besloten bij het vaststellen van de 'Deelverordening subsidies amateurkunst gemeente Tiel' voor de subsidiëring van verenigingen en activiteiten op het gebied van amateurkunst jaarlijks een dotatie in een reserve te doen in plaats van het jaarlijks opnemen in de gemeentebegroting van een budget. In 2017 is er € 6.600 uit de reserve onttrokken in verband met hogere uitgaven voor amateurkunst.

#### **Reserve kapitaallasten buitensportaccommodaties**

De reserve is gevormd om de kapitaallasten voortvloeiende uit investeringen in buitensportaccommodaties te dekken.

De kapitaallasten (€ 76.780) van het korfbalveld, kunstgrasveld De Lok en Rauwenhof zijn in 2017 ten laste van de reserve gebracht. Er heeft een rentebijdrage plaatsgevonden van € 23.913.

#### **Reserve onderhoud binnensportaccommodaties**

Bij de vaststelling van de jaarrekening 2015 is besloten de voorziening onderhoud sporthallen en zwembad op te heffen en er een reserve van te maken.

Doel van de reserve is egalisatie van de kosten voor groot onderhoud van de sporthallen en zwembad. In 2017 is er € 177.400 onttrokken voor egalisatie groot onderhoud.

#### **Reserve vervangingsinvesteringen Agnietenhof**

De reserve dient ter dekking van de kapitaallasten van vervangingsinvesteringen tot € 50.000 in (theater)technische installaties, inventaris, computersysteem en dergelijke. De vermeerdering betreft een dotatie conform begroting inclusief rentebijdrage. De vermindering betreft kapitaallasten van investeringen die in de jaren 2008 t/m 2016 hebben plaatsgevonden in theaterfaciliteiten en installaties.

#### **Reserve verbouwing Agnietenhof**

Deze reserve is in 2014 nieuw gevormd. Zij dient ter dekking van de kapitaallasten die voortvloeien uit de verbouwing van de publieksruimte. Aan de reserve wordt 2% rente toegevoegd. De onttrekking betreft de bijdrage in de kosten van de verbouwing. De onttrekking gebeurt via een jaarlijks gelijkblijvende annuïteit.

#### **Algemene reserve Agnietenhof**

In de raadsvergadering van 20 maart 2013 is het 'Convenant interne verzelfstandiging Schouwburg Agnietenhof 2013 t/m 2016' aangenomen. Hierin is in artikel 6.2 bepaald dat indien er sprake is van een positief resultaat bij de resultaatbestemming een algemene reserve gevormd kan worden. Dit kan alleen als de weerstandsreserve op het gewenste niveau is. In 2017 is het positieve resultaat ad. €16.535 toegevoegd aan de reserve. Bij de 2e voortgangsrapportage is besloten de reserve in te zetten voor het vormen van een voorziening personeel.

**Reserve onderhoud Agnietenhof**

Omdat er nog geen actueel onderhoudsplan is opgesteld na de verbouwing, moest de voorziening onderhoud worden opgeheven. Er is besloten deze voorziening om te zetten in de reserve. Op het moment dat er weer sprake is van een actueel onderhoudsplan, zal deze worden teruggedraaid. De reserve dient ter dekking voor kosten van groot onderhoud. In 2017 zijn de kosten voor buitenschilderwerk ten laste van de reserve gebracht.

**Bestemmingsreserve elektronisch kinddossier**

Deze reserve is gevormd voor de dekking van de implementatiekosten van het elektronisch kinddossier. Aangezien hiervoor geen uitgaven meer zijn te verwachten is het saldo van de reserve € 1.546 ten gunste van de exploitatie gebracht en de reserve kan hiermee worden opgeheven.

**Reserve wijkgerichtwerken**

Doel van de reserve is dat de wijken mogen sparen voor grotere projecten die het jaarbudget overstijgen. In 2017 is er per saldo € 8.400 aan de reserve onttrokken.

**Reserve frictiekosten ombuigingen**

In de raad van 20 februari 2008 is besloten een reserve frictie ombuigingen in te stellen. Het overschot aan ombuigingen in 2008 is destijds in de reserve gestort.

De onttrekking ad. € 21.262 betreft het nog niet realiseren van de bezuiniging Zaak van de Stad. Dit is gemeld in de 2e voortgangsrapportage 2017. De besparing op de budgetten overhead BOR (cf primitieve begroting) ad. € 47.550 is gedoteerd.

**Reserve versterking ambtelijke organisatie**

In de raad van 17 februari 2016 is besloten een bedrag ad. € 813.000 te reserveren voor versterking van de ambtelijke organisatie. In 2017 is er € 30.000 aan de reserve toegevoegd conform begroting. Verder is er € 364.000 uit de reserve onttrokken voor trajecten gericht op verbetering van kwaliteit, zowel op individueel als teamniveau, mobiliteit en verhogen van de ontwikkelkracht van de organisatie.

**Reserve kapitaallasten stadhuiscomplex**

Doel van de reserve is het dekken van de kapitaallasten die voortvloeien uit investeringen ten behoeve van het gebouw, installaties enz. De vermeerdering betreft een storting vanuit de exploitatie en rentebijschrijving. De geraamde kapitaallasten van investeringen zijn conform begroting ten laste van deze reserve gebracht.

**Onderhoudsreserve Stadhuiscomplex**

Bij de vaststelling van de jaarrekening 2015 is besloten de voorziening op te heffen en er een reserve van te maken. Dit had te maken dat er geen actueel onderhoudsplan aanwezig was en hierdoor werd niet voldaan aan de voorwaarden om de voorziening in stand te houden. In 2017 is het overschot op het onderhoud ad. € 132.387 toegevoegd aan deze reserve.

**Egalisatiereserve gebouwen gemeentelijke organisatie**

In de raad van 18 december 2013 is ten behoeve van Expeditie Tiel; huisvestingsmodel gemeentelijke organisatie besloten deze nieuwe reserve te vormen. Hierbij is € 500.000 gestort vanuit de voorziening stadhuiscomplex en € 380.406 vanuit de reserve kapitaallasten stadhuiscomplex. In 2017 is de rente (€ 25.861) aan de reserve toegevoegd. Er is € 58.909 conform begroting onttrokken aan deze reserve.

**Reserve kapitaallasten gemeentewerf**

Bij de vaststelling van de jaarrekening 2008 is besloten € 414.000 in te zetten ter dekking van de kapitaallasten van de gemeentewerf. De vermeerdering betreft de rentebijbeschrijving ad. € 7.009 en de verkoopopbrengst gronden Bulkweg en Industrierweg ad. 283.910. De onttrekking ad. 49.518 heeft plaatsgevonden conform de begroting en dient ter dekking van de kapitaallasten.

**Reserve Sociaal Domein**

Ter dekking van de tekorten binnen het programma Sociaal Domein is de volledige reserve ingezet behoudens het overschot 2015 op het budget voor het mantelzorg compliment (€ 107.597).

**Reserve RW-POA**

De financiering van het RW-POA vindt plaats door rijks gelden die door Tiel worden ontvangen als centrumgemeente. Overschotten en tekorten worden verrekend met deze bestemmingsreserve en ingezet voor de dekking van de lasten van het RW-POA.

**Reserve Westluidense Poort**

Deze reserve is in 2014 nieuw gevormd en heeft als doel de risico's die zich bij de ontwikkeling van dit plan kunnen voordoen op te vangen. De reserve wordt gevormd door het verschil tussen de rekenrente van het project (4%) en de werkelijke rente die op het moment lager is. Het verschil wordt berekend door de rente voor een 25-jarige lening aan het begin van elk kwartaal toe te rekenen aan de uitgaven die in dat kwartaal worden gedaan. Er heeft een dotatie plaatsgevonden van € 718.426.

**Voorzieningen**

Voorzeningen worden gevormd voor een bepaald doel. Er is bij voorzieningen spraken van een min of meer (on)zekere verplichting die te zijner tijd schulden kunnen worden. Voorzeningen worden onderverdeeld in:

- voorzieningen voor verplichtingen , verliezen en risico's
- van derden verkregen middelen die specifiek besteed moeten worden
- voorzieningen voor bijdragen aan toekomstige vervangingsinvesteringen, waarvoor een heffing wordt geheven
- voorzieningen voor middelen van derden, waarvan de bestemming gebonden is.

### Voorzeningen

Voorziening voor middelen van derden

Voorziening personeel

Voorziening wachtgeld wethouders

Voorziening infra Industrieweg

**Totaal**

	Boekwaarde per 31-12-2016	Toevoeg- ingen bestemming	Aanwen- dingen boekjaar	Vrijval voorzeningen afschrijvingen	Stand per 31-12-2017
Voorziening voor middelen van derden	1.933.531	499.578			2.433.109
Voorziening personeel	0	279.028	80.383		198.645
Voorziening wachtgeld wethouders	309.296		0	309.296	-
Voorziening infra Industrieweg	0	1.101.697	0		1.101.697
<b>Totaal</b>	<b>2.242.827</b>	<b>1.880.303</b>	<b>80.383</b>	<b>309.296</b>	<b>3.733.451</b>

### Toelichting voorzieningen

#### Voorziening voor middelen van derden

Het doel van deze voorziening is de uitvoering van het Gemeentelijk RioleringsPlan (GRP) te waarborgen. Het GRP met watertaken is gebaseerd op uitgangspunten van de gebruikelijke exploitatie, wettelijke verplichtingen, het waterconvenant tussen Waterschap en gemeenten en onder andere de 1e fase van de Tiel Oost maatregelen. Het GRP levert een volledig beeld van het onderhoud van het arsenaal en vormt de basis voor de uitsplitsing van de voorziening in het spaarcomponent en het onderhoudscomponent.

De kosten voor groot onderhoud en vervangingsinvesteringen en verbeteringen worden uit de voorziening gedekt. De voorziening kent geen maximale hoogte; bij herziening van het GRP (eens in de 5 jaar) wordt ook de voorziening herzien. Het herziene GRP is op 17 december 2014

door de raad vastgesteld. In december 2014 is een nieuw VGRP vastgesteld. Er is in 2017 een dotatie aan de voorziening gedaan van € 499.578. Er is sprake van één voorziening riolering waaruit het productsaldo riolering wordt gedekt.

### **Voorziening personeel**

De opgaven waar de gemeente Tiel voorstaat vragen om verdere ontwikkeling van competenties en om mobiliteit van personeel. In verband met duurzame inzetbaarheid zijn twee medewerkers een andere weg buiten de gemeente gaan zoeken en zij worden hierin ondersteund door onze organisatie. Dit brengt eenmalige kosten met zich mee en deze zijn nu door het vormen van deze voorziening voorzien. Er heeft een dotatie van € 279.028 plaatsgevonden en in 2017 is er € 80.382 voor inzet mobiliteit onttrokken uit de voorziening.

### **Voorziening wachtgeld wethouders**

Deze voorziening is in 2016 opnieuw gevormd. Omdat de voorziening niet voldoende is onderbouwd is het bedrag vrij gevallen ten gunste van de exploitatie. Bij de resultaatbestemming wordt voorgesteld om hiervoor een reserve te vormen.

### **Voorziening infra Industrieweg**

Het project Industrieweg is afgesloten per 31-12-2017. Voor de nog uit te voeren civiele werken, nog te betalen plankosten en de nog uit te betalen schadeloosstelling wordt een voorziening gevormd van € 1.101.697.

## **Vaste schulden met een rentetypische looptijd van één jaar of langer**

De vaste schulden met een looptijd van langer dan één jaar worden onderverdeeld in:

- onderhandse leningen van
  - binnenlandse banken en overige financiële instellingen
  - binnenlandse bedrijven en
  - openbare lichamen
- door derden belegde gelden
- waarborgsommen.

Gemeentelijke	Rijksleningen	Totaal
---------------	---------------	--------

<b>Banken en financiële instellingen binnenland</b>	<b>geldleningen</b>	<b>(woningbouw)</b>	
Schuldrestant per 1 januari 2017	70.219.537	8.932.910	79.152.447
Bij: opgenomen geldleningen	35.000.000		35.000.000
	105.219.537	8.932.910	114.152.447
Af: (reguliere) aflossingen	4.434.769	286.394	4.721.163
<b>Schuldrestand per 31 december 2017</b>	<b>100.784.768</b>	<b>8.646.516</b>	<b>109.431.284</b>

In de schuldrestant per 31 december 2017 (ruim €109 miljoen) is voor een totaal bedrag van ca. € 16,7 miljoen aflossingen 2018 begrepen, welke als kort vreemd vermogen is aan te merken. Het aantal gemeentelijke geldleningen ultimo 2017 bedraagt 12; de rente varieert van -0,4 % tot 4,42%. Het aantal rijksleningen per ultimo 2017 bedraagt 7; de rente varieert van 1,05% tot 5,18%.

In 2017 is € 1.748.729 aan rentelasten over deze leningen betaald.

#### Waarborgsommen

	<b>Stand per 31-12-2016</b>	<b>Stand per 31-12-2017</b>
Nog te verrekenen waarborgsommen	47.944	50.176

## Vlottende passiva

De vlottende passiva wordt onderverdeeld in:

- netto vlottende schulden met een looptijd korter dan één jaar
- overlopende passiva.

## Netto vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar

De netto vlottende schulden met een looptijd korter dan één jaar worden onderverdeeld in:

- kasgeldleningen aangegaan bij openbaren lichamen als bedoeld in artikel 1, lid a van de wet Fido
- banksaldi
- overige schulden en
- overige kasgeldleningen.

**Bank- en girosaldo**

	Stand per 31-12-2016	Stand per 31-12-2017
Kasgeldlening	25.000.000	14.000.000
Bank Nederlandse Gemeenten; rekening courant	11.199.096	0
<b>Totaal</b>	<b>36.199.096</b>	<b>14.000.000</b>

**Diverse schulden**

	Stand per 31-12-2016	Stand per 31-12-2017
Crediteuren algemeen	7.190.607	3.902.011
Crediteuren sociale zaken	1.861.433	2.238.024
Crediteuren inzake afdrachten loonheffing en sociale lasten	1.040.005	-
Diverse schulden	7.766	0
Te betalen vakantiegeld/ IKB	510.036	0
Nog te betalen bedragen/verplichtingen	7.528.226	3.179.992
<b>Totaal</b>	<b>18.138.073</b>	<b>9.320.027</b>

Onder de nog te betalen bedragen/verplichtingen is o.a. een schuld aan gemeente Zaltbommel opgenomen inzake eindafrekening solidariteit 2016 € 167.781, diverse WMO verstrekkingen € 194.947, Stichting Ondernemers Fonds Tiel afrekening reclamebelasting € 158.197 en diverse kosten (ambulant) jeugdwerk € 1,3 miljoen.

**Overlopende passiva**



	Stand per 31-12-2016	Stand per 31-12-2017
a. verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen		4.239.203
b. de van de Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren;	5.181.108	1.531.449
c. Vooruitontvangen bedragen die ten bate van volgende begrotingsjaren komen	1.065.527	1.128.733
<b>Totaal</b>	<b>6.246.635</b>	<b>6.899.385</b>

*Vooruitontvangen rijksbedragen met een specifiek bestedingsdoel*

	Stand per 31-12-2016	Toevoeg- ingen	Vrijgevalen bedragen	Stand per 31-12-2017
<b>Voorschotten Rijk</b>	<b>988.229</b>			<b>1.236.943</b>
Vooruitontvangen gelden project woninginbraken	21.870		21.870	-
Subsidie Onderwijsachterstandenbeleid	895.659		368.331	527.328
Bijdrage algemene uitkering	0	385.000		385.000
Vooruitontvangen subsidie kwalificatiegelden	69.676	2.139		71.815
Vooruitontvangen bijdrage geluidssanering		83.700		83.700
Vooruitontvangen bijdrage arbeidstoeleiding		169.100		169.100
Vooruitontvangen sociaal pensioen	1.024		1.024	-
<b>Overige Nederlandse overheidslichamen</b>	<b>4.192.880</b>			<b>294.506</b>
Vooruitontvangen bijdrage Wielerpark	489.204		489.204	-
Vooruitontvangen bijdrage GGD statushouders	0	20.000		20.000
Vooruitontvangen bedragen GSO-4	3.367.678		3.367.678	-

Vooruitontvangen bedragen ISV-3	47.244		47.244	-
Vooruitontvangen subsidie Vinkenhof	200.000		100.000	100.000
Vooruitontvangen subsidie Kellen	55.103		55.103	-
Vooruitontvangen bijdrage beschermingstafels		14.239		14.239
Vooruitontvangen NEDvangelden		53.084		53.084
Vooruitontvangen bijdrage CMK		11.852		11.852
Vooruitontvangen bijdrage Veiligheidshuis		95.331		95.331
Transformatie in versnelling Rivierenland (progr. Jeugd)	33.651		33.651	-
<b>Totaal</b>	<b>5.181.109</b>	<b>834.445</b>	<b>4.484.105</b>	<b>1.531.449</b>

## Niet uit de balans blijvende verplichtingen

### Gewaarborgde geldleningen en borgstellingen

	Oorsponkelijk bedrag	Stand per 31-12-2016	Mutaties boekjaar	Aflossing boekjaar	Stand per 31-12-2017
Gewaarborgde geldleningen	163.089.604	618.474		95.449	<b>523.025</b>
Borgstellingen					
	<b>163.089.604</b>	<b>618.474</b>	-	<b>95.449</b>	<b>523.025</b>

De rentepercentages voor de gewaarborgde leningen variëren van 4,9% tot 9,6%. Het gemiddelde rentepercentage is 6,51%. Er is in 2017 geen aanspraak gedaan op de bovengenoemde gewaarborgde leningen. In 2017 is er geen nieuwe leningen bijgekomen. Eén lening is in 2017 geheel afgelost.

#### *Waarborgfonds Sociale Woningbouw*

De gemeente Tiel neemt deel in het Waarborgfonds Sociale Woningbouw en staat door middel van een achtervangovereenkomst garant voor leningen die verstrekt zijn aan de Stichting Vestia en woningcorporatie Stichting Kleurrijk Wonen. Het garant staan middels achtervangovereenkomst houdt in dat in eerste instantie het WSW wordt aangesproken indien de geldnemer niet aan zijn verplichtingen voldoet. Als het risicovermogen van het WSW onder een bepaald minimum komt, worden de deelnemende gemeenten verplicht om een renteloze lening te verstrekken. De gemeente loopt dus eigenlijk alleen een renterisico. Voor Stichting Vestia gaat het om een schuldrestant van € 5,5 miljoen. Voor Kleurrijk Wonen is het schuldrestant ultimo boekjaar een bedrag van € 49,2 miljoen en voor SCW is dit € 58,2 miljoen. Het risico voor Tiel bedraagt 50% van de schuldrestanten per 31-12-2017. Dit betreft leningen die bij de BNG Bank zijn opgenomen. Daarnaast zijn er leningen verstrekt door de Waterschapsbank. Voor de Kleurrijk Wonen is 64,1 miljoen en voor SCW is dit een bedrag van € 42,3 miljoen.

#### *Industrieschap Medel*

Voor Industrieschap Medel is een garantie afgegeven voor een bedrag van € 2.500.000. Deze garantie loopt tot 1 november 2023.

*BNG Bank*

Er is een rekening-courant krediet bij de BNG Bank van € 12 miljoen.

## CAK

Met betrekking tot de eigen bijdragen die het CAK int en aan de gemeenten afdraagt, geldt op basis van de Kadernota rechtmatigheid 2017 van de commissie BBV het volgende. Gemeenten kunnen op basis van de overzichten van het CAK wel de aantallen personen, soort en omvang van de zorgverlening beoordelen met de eigen WMO-administratie. Probleempunt is dat door het ontbreken van inkomensgegevens op deze overzichten de informatie over de eigen bijdrage ontoereikend is om als gemeente de juistheid op persoonsniveau en volledigheid van de eigen bijdragen als geheel te kunnen vaststellen. Door de systematiek te kiezen van het vaststellen van de eigen bijdragen door het CAK, heeft de wetgever in feite bepaald, dat de verantwoordelijkheid voor de juistheid en volledigheid van de eigen bijdragen geen gemeentelijke verantwoordelijkheid is. Dat betekent dat door de gemeenten geen zekerheden over omvang en hoogte van de eigen bijdragen kunnen worden verkregen als gevolg van het niet kunnen vaststellen van de juistheid op persoonsniveau, zoals hiervoor is toegelicht. De gemeente zal deze onzekerheid in de jaarstukken moeten noemen, ook al ligt de oorzaak niet bij de gemeente.”

Hieronder ressorteren:

- verplichtingen investeringsprojecten zijn niet vermeld in de balans
- de aangegane verplichtingen (aangebestedingen) ten behoeve van kapitaalwerken zijn niet vermeld in de balans.

De overige verzekerde sommen zijn:

Aansprakelijkheid voor:

• zaak- en letselschade	5.000.000
• vermogensschade	2.500.000
Collectieve rechtsbijstand	40.000
Opruiming verontreinigende stoffen	1.000.000
Frauderisicoverzekering	500.000

## Verantwoordingsinformatie over de specifieke uitkeringen (SISA)

 Ministerie van Binnenland Koninkrijksrelaties					
<b>SiSa bijlage verantwoordingsinformatie 2017 op grond van artikel 3 van de Regeling informatieverstrekking sisa - d.d. 10 januari 2018</b>					
<b>OCW</b>	<b>D1</b>	<b>Regionale meld- en coördinatiecentra voortijdig schoolverlaten</b>	Besteding (jaar T)	Opgebouwde reserve ultimo (jaar T-1)	
		<b>Besluit regionale meld- en coördinatiefunctie voortijdig schoolverlaten</b>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	
		<b>Gemeenten</b>	<i>Indicatornummer: D1 / 01</i>	<i>Indicatornummer: D1 / 02</i>	
			€ 814.139	€ 0	

OCW	D1A	Regionale maatregelen voortijdig schoolverlaten 2016-2021  Besluit regionale meld- en coördinatiefunctie voortijdig schoolverlaten  Contact gemeenten	Besteding (jaar T)	Besteding aan contactschool (jaar T)	Opgebouwde reserve ultimo (jaar T-1)	
			<i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer:</i> <i>D1A / 01</i>	<i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer:</i> <i>D1A / 02</i>	<i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer:</i> <i>D1A / 03</i>	
			€ 263.520	€ 141.236	€ 316.449	
OCW	D9	<b>Onderwijsachterstandenbeleid 2011-2018 (OAB)</b> <b>Besluit specifieke uitkeringen gemeentelijke onderwijsachterstandenbeleid 2011-2017 Gemeenten</b>	Besteding (jaar T) aan voorzieningen voor voorschoolse educatie die voldoen aan de wettelijke kwaliteitseisen (conform artikel 166, eerste lid WPO)	Besteding (jaar T) aan overige activiteiten (naast VVE) voor leerlingen met een grote achterstand in de Nederlandse taal (conform artikel 165 WPO)	Besteding (jaar T) aan afspraken over voor- en vroegschoolse educatie met bevoegde gezagsorganen van scholen, houders van kindcentra en peuterspeelzalen (conform artikel 167 WPO)	Opgebouwde reserve ultimo (jaar T-1)  Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie
			<i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer:</i> <i>D9 / 01</i>	<i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer:</i> <i>D9 / 02</i>	<i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer:</i> <i>D9 / 03</i>	<i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer:</i> <i>D9 / 04</i>
			€ 728.931	€ 870.857	€ 25.665	€ 895.655

			Hieronder per regel één gemeente(code) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen	Aan andere gemeenten (in jaar T) overgeboekte middelen (lasten) uit de specifieke uitkering onderwijsachterstandenbeleid	Hieronder per regel één gemeente(code) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen	Van andere gemeenten in (jaar T) overgeboekte middelen (baten) uit de specifieke uitkering onderwijsachterstandenbeleid	
				<b>Bedrag</b>		<b>Bedrag</b>	
			<i>Aard controle n.v.t</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle n.v.t</i>	<i>Aard controle R</i>	
			<i>Indicatornummer: D9 / 05</i>	<i>Indicatornummer: D9 / 06</i>	<i>Indicatornummer: D9 / 07</i>	<i>Indicatornummer: D9 / 08</i>	
		1					
		100					
<b>OCW</b>	<b>D10 (Volwassenen)Onderwijs 2015-2018</b>	<b>Participatiewet</b>	Verstreckte uitkering (jaar T)	Besteding (jaar T) van educatie bij roc's	Besteding (jaar T) van educatie bij andere aanbieders dan roc's	Besteding (jaar T) van educatie totaal (automatisch)	Ten minste 25% besteed aan roc's ja/nee (automatisch)
		<b>Contactgemeenten</b>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle nvt</i>	<i>Aard controle nvt</i>
			<i>Indicatornummer: D10 / 01</i>	<i>Indicatornummer: D10 / 02</i>	<i>Indicatornummer: D10 / 03</i>	<i>Indicatornummer: D10 / 04</i>	<i>Indicatornummer: D10 / 05</i>
			€ 578.421	€ 641.948	€ 0	€ 641.948	ja
			Reservering besteding van educatie in jaar T voor volgend kalenderjaar (jaar	Onttrekking besteding van educatie in jaar T van volgend kalenderjaar (jaar			

			T+1 )  Aard controle R Indicatornummer: D10 / 06	T+1 )  Aard controle R Indicatornummer: D10 / 07				
			€ 27.882	€ 35.645				
<b>SZW</b>	<b>G2</b>	<b>Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet_gemeentedeel 2017</b>  <b>Alle gemeenten verantwoord voor hier het gemeentedeel over (jaar T), ongeacht of de gemeente in (jaar T) geen, enkele of alle taken heeft uitbesteed aan een Openbaar lichaam opgericht op grond van de Wgr.</b>	Besteding (jaar T) algemene bijstand  Gemeente  I.1 Participatiewet (PW)      Aard controle R  Indicatornummer: G2 / 01	Baten (jaar T) algemene bijstand (exclusief Rijk)  Gemeente  I.1 Participatiewet (PW)      Aard controle R  Indicatornummer: G2 / 02	Besteding (jaar T) IOAW  Gemeente  I.2 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW)      Aard controle R  Indicatornummer: G2 / 03	Baten (jaar T) IOAW (exclusief Rijk)  Gemeente  I.2 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werknemers (IOAW)      Aard controle R  Indicatornummer: G2 / 04	Besteding (jaar T) IOAZ  Gemeente  I.3 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ)      Aard controle R  Indicatornummer: G2 / 05	Baten (jaar T) IOAZ (exclusief Rijk)  Gemeente  I.3 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ)      Aard controle R  Indicatornummer: G2 / 06
			€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0





SZW	G2A	<b>Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet totaal 2016 Gemeenten die uitvoering in (jaar T-1) geheel of gedeeltelijk hebben uitbesteed aan een Openbaar lichaam o.g.v. Wgr verantwoord en hier het totaal (jaar T-1). (Dus: deel Openbaar lichaam uit SiSa (jaar T-1) regeling G2B + deel gemeente uit (jaar T-1) regeling G2A)</b>	Hieronder per regel één gemeente(code) uit (jaar T-1) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen  <i>Aard controle n.v.t.</i>  <i>Indicatornummer: G2A / 01</i>	Besteding (jaar T-1) algemene bijstand inclusief geldstroom naar openbaar lichaam I.1 Participatiewet (PW)  <i>Aard controle R</i>  <i>Indicatornummer: G2A / 02</i>	Baten (jaar T-1) algemene bijstand (exclusief Rijk) inclusief geldstroom naar openbaar lichaam I.1 Participatiewet (PW)  <i>Aard controle R</i>  <i>Indicatornummer: G2A / 03</i>	Besteding (jaar T-1) IOAW inclusief geldstroom naar openbaar lichaam I.2 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW)  <i>Aard controle R</i>  <i>Indicatornummer: G2A / 04</i>	Baten (jaar T-1) IOAW (exclusief Rijk) inclusief geldstroom naar openbaar lichaam I.2 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW)  <i>Aard controle R</i>  <i>Indicatornummer: G2A / 05</i>	Besteding (jaar T-1) IOAZ inclusief geldstroom naar openbaar lichaam I.3 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ)  <i>Aard controle R</i>  <i>Indicatornummer: G2A / 06</i>
1			060281 Gemeente Tiel	€ 16.918.740	€ 282.401	€ 877.165	€ 1.701	€ 102.688
100								

		Hieronder verschijnt de gemeente(code) conform de keuzes gemaakt bij indicator G2A / 01  In de kolommen hiernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen  <i>Aard controle n.v.t.</i>  <i>Indicatornummer: G2A / 07</i>	Baten (jaar T-1) IOAZ (exclusief Rijk)  inclusief geldstroom naar openbaar lichaam  I.3 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ)  <i>Aard controle R</i>  <i>Indicatornummer: G2A / 08</i>	Besteding (jaar T-1) Bbz 2004 levensonderhoud beginnende zelfstandigen  inclusief geldstroom naar openbaar lichaam  I.4 Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (levensonderhoud beginnende zelfstandigen) (Bbz 2004)  <i>Aard controle R</i>  <i>Indicatornummer: G2A / 09</i>	Baten (jaar T-1) Bbz 2004 levensonderhoud beginnende zelfstandigen  inclusief geldstroom naar openbaar lichaam  I.4 Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (levensonderhoud beginnende zelfstandigen) (Bbz 2004)  <i>Aard controle R</i>  <i>Indicatornummer: G2A / 10</i>	Baten (jaar T-1) WWIK (exclusief Rijk)  inclusief geldstroom naar openbaar lichaam  I.6 Wet werken en inkomen kunstenaars (WWIK)  <i>Aard controle R</i>  <i>Indicatornummer: G2A / 11</i>	Besteding (jaar T-1) Loonkostensubsidie o.g.v. art. 10d Participatiewet  inclusief geldstroom naar openbaar lichaam  Participatiewet (PW)  <i>Aard controle R</i>  <i>Indicatornummer: G2A / 12</i>
1	060281	Gemeente Tiel	€ 0	€ 7.925	€ 2.328	€ 0	€ 138.876
100							

			informatie voor die gemeente invullen  <i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicatornummer: G2A / 13</i>	<i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: G2A / 14</i>				
		1	060281 Gemeente Tiel	€ 0				
		100						
<b>SZW</b>	<b>G3</b>	<b>Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen)_gemeentedeel 2017</b>  <b>Besluit bijstandverlening zelfstandigen (Bbz) 2004</b>  <b>Alle gemeenten verantwoord voor hier het gemeentedeel over (jaar T), ongeacht of de gemeente in (jaar T) geen, enkele of alle</b>	Besteding (jaar T) levensonderhoud gevestigde zelfstandigen (exclusief Bob)  <i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: G3 / 01</i>	Besteding (jaar T) kapitaalverstrekking (exclusief Bob)  <i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: G3 / 02</i>	Baten (jaar T) levensonderhoud gevestigde zelfstandigen (exclusief Rijk)  <i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: G3 / 03</i>	Baten (jaar T) kapitaalverstrekking (exclusief Bob) (exclusief Rijk)  <i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: G3 / 04</i>	Besteding (jaar T) aan onderzoek als bedoeld in artikel 56 Bbz 2004 (exclusief Bob)  <i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: G3 / 05</i>	Besteding (jaar T) Bob  <i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: G3 / 06</i>
			€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
			Baten (jaar T) Bob (exclusief Rijk)	Besteding (jaar T) aan uitvoeringskosten Bob als bedoeld in artikel 56 Bbz 2004	Volledig zelfstandige uitvoering Ja/Nee			

		taken heeft uitbesteed aan een Openbaar lichaam opgericht op grond van de Wgr.	Aard controle R Indicatorenummer: G3 / 07	Aard controle R Indicatorenummer: G3 / 08	Aard controle n.v.t. Indicatorenummer: G3 / 09			
			€ 0	€ 0	Nee			
<b>SZW</b>	<b>G3A</b>	<p><b>Besluit bijstandsverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen)_totaal 2016</b></p> <p><b>Besluit bijstandverlening zelfstandigen (Bbz) 2004</b></p> <p><b>Gemeenten die uitvoering in (jaar T-1) geheel of gedeeltelijk hebben uitbesteed aan een Openbaar lichaam o.g.v. Wgr verantwoord hier het totaal (jaar T-1). (Dus: deel Openbaar lichaam uit SiSa (jaar T-1) regeling G3B + deel gemeente uit (jaar T-</b></p>	<p>Hieronder per regel één gemeente(code) uit (jaar T-1) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen</p> <p>Aard controle n.v.t. Indicatorenummer: G3A / 01</p>	<p>Besteding (jaar T-1) levensonderhoud gevestigde zelfstandigen (exclusief Bob)</p> <p>inclusief geldstroom naar openbaar lichaam</p> <p>Aard controle R Indicatorenummer: G3A / 02</p>	<p>Besteding (jaar T-1) kapitaalverstrekking (exclusief Bob)</p> <p>inclusief geldstroom naar openbaar lichaam</p> <p>Aard controle R Indicatorenummer: G3A / 03</p>	<p>Baten (jaar T-1) levensonderhoud gevestigde zelfstandigen (exclusief Bob) (exclusief Rijk)</p> <p>inclusief geldstroom naar openbaar lichaam</p> <p>Aard controle R Indicatorenummer: G3A / 04</p>	<p>Baten (jaar T-1) kapitaalversterking (exclusief Bob) (exclusief Rijk)</p> <p>inclusief geldstroom naar openbaar lichaam</p> <p>Aard controle R Indicatorenummer: G3A / 05</p>	<p>Besteding (jaar T-1) aan onderzoek als bedoeld in artikel 56 Bbz 2004 (exclusief Bob)</p> <p>inclusief geldstroom naar openbaar lichaam</p> <p>Aard controle R Indicatorenummer: G3A / 06</p>

		<b>1) regeling G3)</b>					
	1	060281 Gemeente Tiel	€ 96.980	€ 40.874	€ 5.052	€ 100.255	€ 31.984
	100						
		Hieronder verschijnt de gemeente(code) conform de keuzes gemaakt bij G3A / 01  In de kolommen hiernaast de verantwoordingsi nformatie voor die gemeente invullen  <i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicatornummer:</i> <i>G3A / 07</i>	Besteding (jaar T-1) Bob  inclusief geldstroom naar openbaar lichaam  <i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer:</i> <i>G3A / 08</i>	Baten (jaar T-1) Bob (exclusief Rijk)  inclusief geldstroom naar openbaar lichaam  <i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer:</i> <i>G3A / 09</i>	Besteding (jaar T-1) aan uitvoeringskosten Bob als bedoeld in artikel 56 Bbz 2004  inclusief geldstroom naar openbaar lichaam  <i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer:</i> <i>G3A / 10</i>		
	1	060281 Gemeente Tiel	€ 0	€ 0	€ 0		
	100						

## Overzicht gerealiseerde baten en lasten per taakveld

taakveld (bedragen x € 1.000)		Primitieve begroting 2017			Begroot bijgesteld 2017			Jaarrekening 2017		
Nr.	Omschrijving	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo
0.1	Bestuur	2.269	0	2.269	2.344	0	2.344	2.286	309	1.976
0.2	Burgerzaken	983	601	382	1.042	670	372	1.147	927	220
0.3	Beheer overige gebouwen en gronden	824	458	367	1.114	1.365	-250	907	1.373	-466
0.4	Overhead	13.533	987	12.546	14.709	1.217	13.492	14.639	1.509	13.131
0.5	Treasury	-548	516	-1.063	-758	579	-1.337	-1.069	593	-1.662
0.61	OZB woningen	0	3.950	-3.950	0	3.994	-3.994	0	4.001	-4.001
0.62	OZB niet-woningen	0	3.450	-3.450	0	3.800	-3.800	0	3.926	-3.926
0.63	Parkeerbelasting	15	2.210	-2.195	15	1.836	-1.821	5	1.537	-1.532
0.64	Belastingen overig	580	1.982	-1.402	580	1.982	-1.402	625	11.693	-11.069
0.7	Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	0	66.650	-66.650	0	68.315	-68.315	0	67.396	-67.396
0.8	Overige baten en lasten	-612	343	-955	-999	395	-1.394	185	511	-327
0.9	Vennootschapsbelasting (VpB)	50	0	50	50	0	50	1	0	1
0.10	Mutaties reserves	2.186	1.848	338	5.629	6.535	-906	6.702	5.913	789

0.11	Resultaat van de rekening van baten en lasten	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1.1	Crisisbeheersing en brandweer	2.315	0	2.315	2.316	0	2.316	2.328	0	2.328
1.2	Openbare orde en veiligheid	1.685	418	1.266	1.455	404	1.050	1.324	499	825
2.1	Verkeer en vervoer	3.678	196	3.483	4.014	196	3.818	4.036	299	3.737
2.2	Parkeren	1.309	0	1.309	1.620	0	1.620	1.427	273	1.154
2.4	Economische havens en waterwegen	57	124	-67	57	124	-67	47	119	-72
2.5	Openbaar vervoer	361	275	85	394	275	119	393	269	123
3.1	Economische ontwikkeling	749	0	749	752	0	752	808	2	807
3.2	Fysieke bedrijfsinfrastructuur	45	0	45	46	0	46	147	101	46
3.3	Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	86	38	48	86	29	58	113	24	89
3.4	Economische promotie	241	110	131	280	110	171	288	128	160
4.1	Openbaar basisonderwijs	3	0	3	3	0	3	4	0	4
4.2	Onderwijshuisvesting	3.413	164	3.250	3.460	164	3.297	3.519	236	3.283
4.3	Onderwijsbeleid en leerlingzaken	3.958	2.463	1.495	4.280	2.780	1.501	4.823	3.263	1.560
5.1	Sportbeleid en activering	762	0	762	790	13	778	783	13	770
5.2	Sportaccommodaties	1.350	355	994	1.744	355	1.389	1.478	350	1.127
5.3	Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	5.535	2.690	2.845	6.004	3.073	2.932	5.837	2.929	2.908
5.4	Musea	878	66	812	957	66	891	940	69	870



5.5	Cultureel erfgoed	182	0	182	180	72	108	147	33	114
5.6	Media	872	16	856	872	16	856	835	11	824
5.7	Openbaar groen en (openlucht) recreatie	2.617	185	2.432	2.778	244	2.534	2.827	283	2.544
6.1	Samenkracht en burgerparticipatie	16.477	463	16.015	4.253	1.229	3.024	4.134	1.283	2.851
6.2	Wijkteams	809	5	804	2.165	5	2.160	2.096	16	2.079
6.3	Inkomensregelingen	27.091	21.349	5.742	25.182	18.423	6.759	23.643	16.970	6.673
6.4	Begeleide participatie	9.047	0	9.047	9.291	0	9.291	8.721	0	8.721
6.5	Arbeidsparticipatie	2.152	358	1.794	3.339	676	2.663	3.375	308	3.067
6.6	Maatwerkvoorzieningen (WMO)	3.130	4	3.126	6.305	4	6.301	6.579	2	6.577
6.71	Maatwerkdienstverlening 18+	1.301	704	597	2.634	704	1.930	2.091	459	1.632
6.72	Maatwerkdienstverlening 18-	28	0	28	6.993	0	6.993	10.808	0	10.808
6.81	Geëscaleerde zorg 18+	283	31	252	285	31	253	290	31	259
6.82	Geëscaleerde zorg 18-	361	0	361	2.059	0	2.059	698	0	698
7.1	Volksgesondheid	1.583	0	1.583	1.526	0	1.526	1.535	40	1.495
7.2	Riolering	2.160	3.593	-1.433	2.182	3.593	-1.411	2.274	3.897	-1.623
7.3	Afval	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7.4	Milieubeheer	1.184	6	1.178	1.262	26	1.236	1.086	19	1.067
7.5	Begraafplaatsen en crematoria	351	225	125	352	225	126	317	218	100
8.1	Ruimtelijke Ordening	800	0	800	962	69	893	826	86	739

8.2	Grondexploitatie (niet-bedrijven terreinen)	280	0	280	10.956	12.491	-1.535	8.686	11.597	-2.911
8.3	Wonen en bouwen	1.269	850	419	2.217	1.691	525	2.260	1.887	373
<b>totaal taakvelden</b>		<b>117.684</b>	<b>117.684</b>	<b>0</b>	<b>137.777</b>	<b>137.777</b>	<b>0</b>	<b>136.947</b>	<b>145.403</b>	<b>-8.455</b>

---

## Bijlagen



## Rapportage investeringswerken

Omschrijving	Team	GBR	Nr begr wijz	LASTEN / BATEN					Dat afr werk	T
				Totaal krediet	t/m 2016	2017 t/m 31-12	Afgew. In 2017	Krediet naar 2018		
kredieten van het jaar 2017										
kredieten van het jaar 2016										
kredieten van het jaar 2015										
kredieten van het jaar 2014										
kredieten van het jaar 2013										
kredieten van het jaar 2011										
kredieten van het jaar 2002										
<b>4 Mobiliteit</b>										
<b>4.1 Verkeersregeling</b>										
4.1 Vervanging verkeersregelininstallatie Kellenseweg/ Staartsestraat	LWD	740100	15/2015	652.000		<b>542.200</b>		109.800	31-12-2019	Uitvoering van de werkzaamh verplaatsing van pompstation
						<b>-235.000</b>		235.000		

<b>Totaal Product 4.1</b>				<b>652.000</b>		<b>307.200</b>		<b>344.800</b>		
<b>4.2</b>	<b>Verkeersveiligheid</b>									
4.2	Duurzaam Veilig Tiel	Werkv.	740207		35.916		-35.916			
<b>Totaal Product 4.2</b>					<b>35.916</b>		<b>-35.916</b>			
<b>4.4</b>	<b>Parkeren</b>									
4.4	Parkeergarage Westluidense Poort	Stad	740401	921/2014	18.867.000 2.378.000	13.893.244	6.910.539 135.291	305.927		31-12-2017 Inhoudelijke toelichting zie pa betreft omzetting budget GRE Deloitte bij jaarrekening 2015 advies Deloitte bij jaarrekenin
4.4	Aanleg parkeervakken t.b.v. schilparkeren	Stad	740409	23/2011	195.000	320.081		-125.081		
4.4	Fietsparkeren Binnenstad	Stad	740415	110/2016	42.000		40.388	1.612		31-12-2017
4.4	Technische inrichting WLP aanschaf parkeer- apparatuur kentekenparkeren	Stad	740420	905/2016	105.500	55.375	94.742	-44.617		31-12-2017 Overschrijding omdat de koste Wessels veel hoger zijn gewo voor de coördinatie doorberek
4.4	Technische inrichting WLP aanwezigheids-	Stad	740421	905/2016	38.000		42.542	-4.542		31-12-2017

	sensoren (vrij/vol)										
4.4	Technische inrichting WLP aanleg wayfinding	Stad	740422	905/2016	80.000		83.769	-3.769		31-12-2017	
4.4	Technische inrichting WLP aanschaf presentatie projectiesysteem	Stad	740423	905/2016	8.000		500		7.500	31-12-2018	
4.4	Technische inrichting WLP aanschaf beveiliging camera parkeervloer	Stad	740424	905/2016	154.900		161.875	-6.975		31-12-2017	Overschrijding wegens aanleg i.v.m. dode hoeken (o.a. fiets)
4.4	Technische inrichting WLP telefonische bereikbaar GSM-parkeren in carsystem	Stad	740425	905/2016	65.000		74.221	-9.221		31-12-2017	Overschrijding door andere be (voortschrijdend inzicht, verbe
4.4	Technische inrichting WLP toegangscontrole	Stad	740426	905/2016	52.000		19.211	32.790		31-12-2017	Kosten opgenomen in offerte
4.4	Technische inrichting WLP-aanschaf elektrische oplaadpunten	Stad	740427	905/2016	58.000		98.921	-40.921		31-12-2017	Voortschrijdend inzicht niet te zwaarder worden uitgevoerd v
4.4	Technische inrichting WLP - inrichting beheerdersloge	Stad	740428	905/2016	21.300		7.568	13.732		31-12-2017	Bezuiniging door inzet van be Beursplein)
4.4	Burense Poort minipark	Stad	740430	906/2016	98.500	97.695			805		Er komt nog een termijn van 1 van ca. € 10.000
4.4	Burense Poort IVAS	Stad	740431	906/2016	81.000	72.669			8.331		Er komt nog een termijn van 1

<b>Totaal Product 4.4</b>			<b>22.244.200</b>	<b>14.439.064</b>	<b>7.669.565</b>	<b>118.935</b>	<b>16.636</b>		
<b>5</b>	<b><u>Ruimtelijke ontwikkeling</u></b>								
<b>5.3</b>	<b>Woonwagenzaken</b>								
5.3	Investeringen ww standplaats Algemeen	Bel. 750310	7/2011	62.700			62.700	31-12-2017	Dit betreft een restantkrediet v normalisatie.
5.3	Herstructering Latensteitse Rondweg	Proj. 750311	908/2015	150.000	63.302	78.303	8.395	31-12-2018	We hebben met iedereen op oktober 2017 conform afspraak tegenwerken. Nu is hem een 2018 alles leeg moet hebben. in oktober 2017 conform afspraak bleef tegenwerken. Nu is hem 15-05-2018 alles leeg moet hebben. We zullen nog een container plaatsen en afvoeren en schu Dus nog niet afsluiten zodat w afmaken.
<b>Totaal Product 5.3</b>				<b>212.700</b>	<b>63.302</b>	<b>78.303</b>	<b>71.095</b>		



8.13	Cultuurcluster Westluidense Poort	Proj.	781300	921/2014	18.243.000	15.771.344	4.575.395	-2.278.304			
							174.566				
	<b>Totaal product 5.4</b>				<b>18.243.000</b>	<b>15.771.344</b>	<b>4.749.961</b>	<b>-2.278.304</b>			
	<b>Grondexploitatie</b>										
5.5	Vorbereidingskrediet Waalkade	Proj.	750501	9/2016 5/2017	100.000 250.000	23.063	76.937 103.645		146.355	1-11-2019	De voorbereiding van de Waalkade, uitvoering van het 2e bestek, daarna komen nog de kosten van de uren van de projectleiders. Voor 1 november 2019 moet de voorbereiding verantwoord worden.
	<b>Totaal product 5.5</b>				<b>350.000</b>	<b>23.063</b>	<b>180.582</b>		<b>146.355</b>		
<b>6</b>	<b><u>Openbare ruimte</u></b>										
<b>6.3</b>	<b>Civiele kunstwerken</b>										
6.3	Vervangen houten bruggen Rauwenhof	Stad	760301	ppn 2017	80.000	73.100			6.900		krediet € 80.000 in Perspectief
6.3	Vervanging keermuren 2016	Stad	760302			510	27.500	-28.010		31-12-2017	

6.3	2 bruggen Rauwenhof	Stad	760303		55.000	50.049		4.951		31-12-2017		
6.3	Vervanging brug Oliemolenpad	Werk- voorb.	760304					5.177		-5.177		
	<b>totaal product 6.3</b>				<b>135.000</b>	<b>123.659</b>		<b>32.677</b>		<b>-23.059</b>	<b>1.723</b>	
<b>6.7</b>	<b>Riolering</b>											
6.7	Aanleg natuurlijk vriendelijke oevers	Stad	760713	902/2015	68.099	61.660	6.145	294			31-12-2017	De werkzaamheden zijn volge
	bijdrage van derden						-3.129	3.129				
6.7	Aanlegplasbermen	Stad	760714	902/2015	89.136	50.691	5.950			32.495	31-12-2017	
	bijdrage van derden						-2.996			2.996		
6.7	Waterberging Linge	Stad	760715	902/2015	154.882	6.209	76.025	72.647			31-12-2017	
6.7	Kellen watergangen verbreden	Stad	760716	902/2015	29.500					29.500	31-12-2017	

6.7	Aanleg open water Spoorsingel-Oost	Stad	760717	902/2015	711.124	361.124			350.000	31-12-2018	Uitvoering in 2018, krediet toe
6.7	Aanleg Wadi tussen wijk en dijk	Stad	760718	902/2015	83.190	4.626			78.564	31-12-2018	Uitvoering in 2018, krediet toe
6.7	Aanleg open water tussen wijk en dijk bijdrage van derden	Stad	760719	902/2015	83.360	19.307	70.463 -23.485		-6.410 23.485	31-12-2018	Uitvoering in 2018, krediet toe
6.7	Bestaande afvoer dichtzetten en korte route	Stad	760732	902/2015	431.863	174.695			257.168	31-12-2020	Samenloop met ontwikkeling
6.7	Herstructurering bedrijventerrein Kellen	Stad	760733	902/2015	599.147	14.079			585.068		
6.7	Nachtegaallaan/Lijsterstraat	Stad	760735	902/2015	382.000	310.981	356.860		-285.842	31-12-2018	Laatste loodjes in 2018. Parke zijn hierop geboekt. Uitsplitsin
6.7	Westluidense Poort gebied	Stad	760741	902/2015	40.000	10.065	31.918	-1.983		31-12-2017	De werkzaamheden zijn volge

6.7	Spoorsingel midden (Westroijen/ De Hennepe A15)	Stad	760742	902/2015	9	15.412	3.560	-18.963		31-12-2017	De werkzaamheden zijn volge	
	bijdragen derden							-13.945	-1.914	15.859		
6.7	Dode Linge Noord Spoorlijk	Stad	760743	902/2015	211.250	161.250				50.000	31-12-2019	
6.7	Relining riolering Hoogkellenseweg/ Kellenseweg, Zuiderhaven	Stad	760744	902/2015	393.938	201.213	20.738	171.987			31-12-2017	De werkzaamheden zijn volge
6.7	Relining riolering Papesteeg	Stad	760746	902/2015	177.022	92.017	42.159			42.846	31-12-2018	
6.7	Vervanging riolering Oude Medelsestraat	Stad	760748	902/2015	22.409	6.046	890	15.473			31-12-2017	Werkzaamheden zijn volgens gunstiger uit dan de raming.
6.7	Vervanging riolering Burgemeesterswijk	Stad	760749	902/2015	925.288	26.582	31.163			867.544	31-12-2019	
6.7	Herstelmaatregelen Tiel-Oost	RoR	760752	902/2015	80.032	32.607	26.623	20.802			31-12-2017	Minder reparaties nodig dan g 2e voortgangsrapportage.

6.7	Burgemeester van Welderenstraat	RoR	760766	7/2017	148.111				148.111	31-12-2019	Uitvoering in 2018-2019; kred
6.7	Burgemeester Van den Steenstraat	RoR	760765	7/2017	77.823				77.823	31-12-2019	Uitvoering in 2018-2019; kred
6.7	Planvorming/onderzoek/afvoeren woongebieden	RoR	760757	902/2015	8.400	1.055			7.345	31-12-2018	Uitvoering in 2018, krediet toe
6.7	Burgermeester Bouwensstraat	RoR	760764	7/2017	83.180				83.180	31-12-2019	Uitvoering in 2018-2019; kred
6.7	Burgemeester Schullstraat	RoR	760763	7/2017	89.262		100		89.162	31-12-2019	Uitvoering in 2018-2019; kred
6.7	Aanleg grondwatermaatregelen tussen wijk & dijk	RoR	760760	902/2015	18.750				18.750	31-12-2018	Uitvoering in 2018, krediet toe
6.7	Planvorming/ onderzoek naar open water	RoR	760761	902/2015	22.400	5.686			16.714		
6.7	Inzamel en afvoerleiding Kwelkade	RoR	760762		26.000	5.165			20.835		

6.7	Tielerwaardlaan	Stad	760767		52.948	8.232	51.389	-6.673		31-12-2017	Werkzaamheden zijn volgens krediet Maurikstraat.
6.7	Maurikstraat	RoR	760768	7/2017	82.838		80.000	2.838		31-12-2017	Werkzaamheden zijn volgens krediet Tielerwaardlaan.
6.7	Vervaning huisaansluitingen + kolken Tielerwaard-	RoR	760769	7/2017	25.803		26.000	-197		31-12-2017	Werkzaamheden zijn volgens
6.7	Antoon Coolenstraat	RoR	760770		30.067	9.753	23.803		-3.489	31-12-2018	Uitvoering in 2018, krediet toe
6.7	Johan Fabriciusstraat	RoR	760771	7/2017	37.334				37.334	31-12-2018	Uitvoering in 2018, krediet toe
6.7	Mathilde Wibautstraat	RoR	760772	7/2017	15.652				15.652	31-12-2018	Uitvoering in 2018, krediet toe
6.7	Mina Krüsemanstraat	RoR	760773	7/2017	60.934				60.934	31-12-2018	Uitvoering in 2018, krediet toe
6.7	Rivierenlandlaan	RoR	760774	7/2017	254.318				254.318	31-12-2018	Uitvoering in 2018, krediet toe
6.7	Roos Vosstraat	RoR	760775	7/2017	106.258				106.258	31-12-2018	Uitvoering in 2018, krediet toe

6.7	Drainage Tulpstraat	RoR	760776	7/2017	380.000	354.080	2.700	23.220		31-12-2017	Werkzaamheden zijn volgens gangrapportage.
6.7	Subsidie wateroverlast Tulpstraat	RoR	760777		250.000	107.971	2.873	139.156		31-12-2017	Werkzaamheden zijn volgens gangrapportage.
6.7	Westluidensestraat wegnr. 07-88	RoR	760778	7/2017	48.800		17.530	31.270		31-12-2017	Werkzaamheden zijn volgens
6.7	Schokstraatje en-of incidentele reparaties	RoR	760779		183.000	43.267	52.431	87.302		31-12-2017	Geen calamiteiten voorgekomen verholpen en spoedreparaties
6.7	Herstelmaatregelen Tiel Drumpt - Kapel/Avezaath	RoR	760781		144.326	1.132	146.396	-3.202		31-12-2017	Werkzaamheden zijn volgens
6.7	Minigemalen en stelselgemalen	RoR	760782		151.740	16.000	98.419	37.321		31-12-2017	Werkzaamheden zijn volgens eigen uren geboekt.
6.7	Doorspoeling Doode Linge vanuit stadsgracht	RoR	760783	7/2017	47.949				47.949	31-12-2018	Uitvoering in 2018, krediet toe
6.7	Vervanging inlaatleiding Stadsgracht	RoR	760784	7/2017	99.999				99.999	31-12-2018	
6.7	Aanleg drainage Zuiderhavenweg	RoR	760785		88.500	2.538	56.500	29.462		31-12-2017	Werkzaamheden zijn volgens
6.7	Aanleg grondwatermaatregelen tussen wijk & dijk	RoR	760786	7/2017	20.549				20.549	31-12-2018	Uitvoering in 2018, krediet toe

6.7	Monitoring kwel/-hemelwater	RoR	760787		10.000	3.886		6.114	31-12-2017	Werkzaamheden zijn volgens vervanging noodzakelijk dan g
6.7	Planvorming/onderzoeken	RoR	760788	7/2017	53.209			53.209	31-12-2018	Uitvoering in 2018, krediet toe
6.7	Saneringskosten vervuilde grond sleuf	RoR	760789	7/2017	85.400		10.575	74.825	31-12-2019	Uitvoering in 2018 en 2019; k
6.7	Van Ridderweide tot Molukse kerk	RoR	760792	7/2017	1.419.200			1.419.200	31-12-2019	Uitvoering in 2019; krediet is t
6.7	Nieuwe Tielseweg en vervanging huisaansluitingen	RoR	760793	7/2017	191.300		11.562	179.738	31-12-2019	Uitvoering in 2019; krediet is t
6.7	Binnenstad West	RoR	760794	7/2017	1.034.750			1.034.750	31-12-2020	Uitvoering in 2019 en 2020; k
6.7	Schokstraatje en/of incidentele reparaties	RoR	760795	7/2017	183.000		35.651	147.349	31-12-2018	Uitvoering in 2018, krediet toe
6.7	Saneringskosten vervuilde grond sleuf	RoR	760796	7/2017	70.000			70.000	31-12-2019	Uitvoering in 2018 en 2019; k
6.7	Herstelmaatregelen Tiel Rauwenhof en Wadenoijen	RoR	760797	7/2017	106.200			106.200	31-12-2018	Uitvoering in 2018, krediet toe



6.7	Minigemalen en stelselgemalen	RoR	760798	7/2017	184.200		105.280		78.920	31-12-2018	Uitvoering in 2018, krediet toe
6.7	Natuurvriendelijke oevers en plasbermen	RoR	760799	7/2017	118.700		13.050		105.650	31-12-2018	Uitvoering in 2018, krediet toe
	bijdragen derden						-6.525		6.525		
6.7	Profileren, baggeren div. gem. watergangen	RoR	761700	7/2017	6.250				6.250	31-12-2018	Uitvoering in 2018, krediet toe
6.7	Afkoppelprojecten bij herinrichten	RoR	761701	7/2017	83.400				83.400	31-12-2019	Uitvoering in 2018 en 2019; k
6.7	BRP Tiel maatregelen	RoR	761702	7/2017	25.000		2.495		22.505	31-12-2018	Uitvoering in 2018, krediet toe
6.7	Planvorming/onderzoeken afwatering binnenstad	RoR	761703	7/2017	11.800		12.041		-241	31-12-2018	Uitvoering in 2018, krediet toe
6.7	Drainagestelsel	RoR	761704	7/2017	50.000		34.500		15.500	31-12-2019	Uitvoering in 2018 en 2019; k
6.7	Aanleg drain Burgemeestersbuurt	RoR	761705	7/2017	140.000				140.000	31-12-2019	Uitvoering in 2018 en 2019; k
6.7	Monitoring kwel-/hemelwater	RoR	761706	7/2017	11.200		555		10.645	31-12-2018	Uitvoering in 2018, krediet toe
	<b>Totaal product 6.7</b>				<b>10.820.799</b>	<b>2.093.385</b>	<b>1.418.295</b>	<b>655.357</b>	<b>6.653.763</b>		

<b>7</b>	<b>Onderwijs</b>									
<b>7.1</b>	<b>Onderwijshuisvesting</b>									
7.1	(Ver-)Nieuwbouw Lingecollege MAVO	OW	770140	9/2016	4.804.050	43.938	407.681	4.352.431	31-12-2019	Het project zit nog in de voort februari 2017 gestart met zijn verwachting zal in 2018 gesta MAVO.
7.1	Verrijking De Adamshof 2014	OW	770141	902/2014	75.000	25.000	50.000		31-12-2017	
7.1	Opknappen gymzaal MAVO	ROS	770144	9/2016	375.950	3.860		372.090	31-12-2020	De voorbereiding van het opk Het starten van het daadwerk 2020.
7.1	Revitalisatie Havo/VWO Heiligestraat	RoS	770145	9/2016	8.842.550		19.512	8.823.038	31-12-2020	In 2017 zal de voorbereiding v De start van de daadwerkelijk 2019.
7.1	Opknappen gymzaal Heiligestraat	RoS	770146	9/2016	427.450			427.450	31-12-2021	In 2017 is de voorbereiding va revitalisering gestart. De start revitalisering is gepland voor 2
7.1	Opknappen VMBO Teisterbantlaan	RoS	770147	9/2016	2.575.000			2.575.000	31-12-2021	De voorbereiding van het opk start van het daadwerkelijk op
7.1	IKC Passewaaij (gebouw)	RoS	770148	11/2016	3.948.904	13.139	133.752	3.802.013	30-9-2019	Het project zit in de voorbereed opgesteld en de architectense

									verwachting zal in 2018 gesta IkC.Oplevering is voorzien 3e	
7.1	Brede school Wadenoijen	RoS	770149	907/2016	585.000	31.014	32.178	521.808	31-12-2018	Project is in uitvoering. Oplev zomervakantie in 2018.
	bijdrage van derden						-15.972	15.972		
7.1	Grondkosten IKC Passewaaij	RoS	770150	11/2016	968.000			968.000	30-9-2019	Het project zit in de voorbere opgesteld en de architectense verwachting zal in 2018 gesta IkC.Oplevering is voorzien 3e
7.1	Infrastructuur IKC Passewaaij	RoS	770151	11/2016	301.584			301.584	30-9-2019	Het project zit in de voorbere opgesteld en de architectense verwachting zal in 2018 gesta IkC.Oplevering is voorzien 3e
	<b>Totaal Product 7.1</b>				<b>22.903.488</b>	<b>116.951</b>	<b>627.152</b>	<b>22.159.385</b>		
<b>8</b>	<b><u>Maatschappelijke voorzieningen</u></b>									
<b>8.11</b>	<b>Sport</b>									
8.11	Toplaag kunstgrasveld Wadenoijen	Vast-	781116	902/2017	203.000		186.313	16.687	31-12-2017	Voordeel bij inkoop en hierdo
8.11	Ondergrond kunstgrasveld Wadenoijen	Vast-	781117	902/2017 5/2017	377.000 -60.000		316.610	60.390 -60.000	31-12-2017	Voordeel bij inkoop en hierdo

8.11	Renovatie hockeyveld 1	Vast-goed	781113	904/2016	400.000	377.367	69.085	-46.452		31-12-2017	
	diverse bijdragen/subsidies					-50.468		50.468			
8.11	Renovatie hockeyveld 1	Vast-goed	781114	904/2016	105.000	4.023	6.550		94.427	31-12-2018	Project wordt in 2018 opgestart, afronding is eind 2018.
8.11	Vervanging toplaag kunstgras sportpark Drumpt	Vast-goed	781115	9/2016	255.000	250.865			4.135		In verband met garanties e.d.
	<b>totaal product 8.11</b>				<b>1.280.000</b>	<b>581.787</b>	<b>578.557</b>	<b>21.093</b>	<b>98.562</b>		
<b>8.17</b>	<b>Schouburg Agnietenhof</b>										
8.17	Regelaars trekkenwand Omroep- en ontruimingsinstallatie	AGN	781701		145.000		105.997		39.003	31-12-2016	
8.17	Vervangingsinvesteringen theaterfaciliteiten	AGN	781701		238.000	182.516			55.484		
	Reserve vervangingsinvesteringen				-238.000	-182.516			-55.484		

8.17	Installaties tbv Zinder	Zinder	781710	906/2017	195.000		147.904	47.096		31-12-2017	Krediet is afgewikkeld, onders ingezet voor de overschrijding 781725.
8.17	Aanschaf inventaris tbv Zinder	Zinder	781720	906/2017	25.000		45.477	-20.477		31-12-2017	Uitgaven betreffen keukeninri apparatuur tbv horeca Zinder. wordt gecompenseerd met on
8.17	Aanschaf inventaris tbv Zinder	Zinder	781725	906/2017	89.000		103.716	-14.716		31-12-2017	Uitgaven betreffen narrowcas inventaris muzieklokalen, inve inventaris logo's en wegbewijz wordt gecompenseerd met on
					<b>454.000</b>		<b>403.095</b>	<b>11.903</b>	<b>39.003</b>		
<b>Totaal product 8.17</b>											
<b><u>Bedrijfsvoering</u></b>											
bv	Inventaris gebouwen gemeentelijke organisatie	FZ	700820	16/2016 6/2014 15/2016 15/2016	2.187.091 51.125 52.000 26.000	1.993.652 61.293	2.906		190.533 -10.168 52.000 26.000	31-12-2018	verwerken op 700820 (som va Het college heeft besloten om voor een aantal restpunten die businesscase. Daarvoor is ma beschikbaar. Beslispunt bij de vaststelling v
bv	Inventaris gebouwen gemeentelijke organisatie	FZ	700821	6/2014	530.000	538.758	27.936	-36.694		31-12-2017	Overschrijding zal gecompens schrijding op krediet 700820.
bv	Vervangingsinvesteringen I&A - 4 jaar		700874								

<b>Totaal bedrijfsvoering</b>				<b>2.846.216</b>	<b>2.593.703</b>	<b>30.841</b>	<b>-36.694</b>	<b>258.365</b>		
<b>Tielse Methode</b>										
8.13	Autovrij parcours voor wielrenners & schaatsers	Proj.	781104	23/2002	2.403.118	414.242	1.484.197	299.068		Project is in afrondende fase Opening april 2018
	Ontsluitingsweg provinciale bijdrage	Proj.	760210	9/2016			205.612			Subsidieafrekening eind 2018 Ontsluitingsweg is in 2017 ge
				9/2016	-1.050.000	-565.963	-489.203	5.166	31-12-2018	
<b>Totaal Tielse Methode</b>					<b>1.353.118</b>	<b>-151.721</b>	<b>1.200.605</b>	<b>304.234</b>		
<b>TOTAAL-GENERAAL</b>					<b>81.494.521</b>	<b>35.690.452</b>	<b>17.276.832</b>	<b>-1.566.685</b>	<b>30.093.922</b>	